

אלע ווערק פון שלום-עליכם

ש

ש

מעשיות פאר אידישע קינדער

אלע ווערק פון שלום-עליכם

מעשיח פאר אידישע קינדער

צווייטעס בוך.

שלום-עליכם פאָלקספּאָנד אויסגאַבע—ניו-יאָרק, 1918

שלום-עליכם אין יאָהר 1905.

מעשיות פאר אידישע קינדער. צווייטעם בוך.

Copyright, 1918, by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

אֵינֶנּוּ אֶל מַלְאָכָיו

[illegible]

די פאָדן

געשריבען אין יאָהר 1900.

די פאָהן

א.

קינדער! איך וועל אייך דערצעהלען אַ מעשה מיט אַ פּאָהן.
ווי אזוי איך, איין אַרעמאַנ'ס אַ יונגעל, האָב בעקומען אויף שמחת-
תורה אַ פּאָהן, ווי שווער זי איז מיר אָנגעקומען און ווי גרינג איך
האָב זי פּערלאָרען. גאָט האָט מיך געשטראָפּט, איך האָב זי אויס-
געקרענקט...

אז איך בין געווען אַ קליין יונגעלע, אזוי ווי איהר, האָט מען
מיך גערופען „טאָפּעלע טאָר וו"ו, דאָס הייסט:
„קאָפּעלע קוקאַריקו". ווייסט איהר, פאַר וואָס? ווייל, ערשטענס,
האָב איך געהאַט אַ דין קוויטשיג קול'כעל, ווי אַ יונג האָהנעכעל,
וואָס האָט נאָר-וואָס אָנגעהויבען צו קרעהען, און, צווייטענס, האָב
איך ניט געקאָנט אויסרעדען קיין „קוף" און קיין „כף" און קיין
„גימל", און ווי אויף צוילהכעיס האָט מיין טאַטע בעדאַרפט הייסען
קלמן, מיין מאַמע — גיטעל קלמנ'ס, איך — קאָפּעל גיטעל קלמנ'ס,
און דער רבי — גרשון גאָרגעל דרדקי פון גאַלאַנאווקע.

— יונגעלע! ווי אזוי רופט מען דיך?

— מיך? טאָפּעל'דיטעל טלמנ'ס...

— העכער אַביסעל!

— טאָפּעל'דיטעל טלמנ'ס!...

— נאָך העכער!

איך שריי הויך, אויף אַ קול:

— ניין, נארעלע, — זאָגט צו מיר רב זיאַמע — דו זאָג
ניט יטטה; זאָג בעסער: יככה! יככה! יככה!

— יטטה! יטטה! יטטה!...

רב זיאַמע טהוט אַ מאַך מיט דער האַנד:

— ווייסט איהר, וואָס איך בין דערגאַנגען? אַרויסגעוואָרפֿען
די טרחה! איהם וועט שוין קיין טאָטער אויך ניט העלפֿען. איין
אייביגער קאַליקע!

ב.

האַבען אויף שמחת־תורה אַ פּאָהן, טאַקי וואָס אַ פּאָהן הייסט.
אַ פּאָהן מיט אַ שטעקעל, פון אויבען איין עפעל, אינ'ם עפעל אַ ליכ־
טעל — דאָס האָט ביי מיר דעמאָלט אויסגעוויזען אזא גליק, אזא
גליק, וואָס איך האָב גאָר מורא געהאַט אפילו טראַכטען פון דעם.
קאַרג גומע זאָבען איז פאַרהאַן אויף דער וועלט? למאי ס'איז
פאַרהאַן אזעלכע יונגלעך אין חדר, וואָס פערמאָגען געלד אויף
צו קויפֿען אַ מעסערעל, אַ בייטעלע, אַ שטעקעלע? למאי ס'איז
פאַרהאַן יונגלעך אזעלכע, וואָס עסען אלע טאָג קאָנפֿעקטען, קנאַ־
קען ניסלעך; פון ביינעל און פון בלינעס שמועסט מען ניט! הייַנט
איז פאַרהאַן אזעלכע, וואָס עסען ווייסע בולקע א י י ד ע ר
ו ו אָ ב ע י . . . אזא מזל!

אוי, קינדערלעך! איך האָב קיין ווייסע בולקע אין דער וואָג־
כען קיינמאָל נישט געגעסען! איך בין געהרען געווען, אז איך האָב
געהאַט שוואַרץ־ברויט צו זאט, מחמת מיר זענען געווען, נישט
פאַר אַיך געדאַכט, ביטערע אַרעמע לייט, אביונים, האָטש אלע האָג־
בען ביי אונז געהאַרעוועט: דער טאַטע, עלוי השלום, איז געווען
אונטער־שמש אינ'ם אונטערשטען קלייזעל פון דער קצב'ישער
קלויז, די מאַמע, עליה השלום, איז געווען אַ בריה אויף באַקען קאָג־
רענעם לעקאך, און די שוועסטער האָבען אונטערגעאַרבייט זאָקען.

— טאָפעל! דייטעל! טלימנ'ס!

— און ביי וועמען לערענסט דו?

— ביי וועמען לערען איך? ביי דרשון דאָרדעל דרדטי פון
דאָלאַדאָניוועל...

דער עולם לאַכט.

דער עולם לאַכט — און איך וויין.

איך וויין נישט פון דעם, וואָס מע לאַכט פון מיר, נאָר דער
פאַר, וואָס מע שלאָגט מיך. איטליכער, ווער עס האָט נאָט אין
האַרצען, דער שלאָגט מיך: דער טאַטע, די מאַמע, די שוועסטער,
דער רבי, די תלמידים. מע לעהרענט מיך, איך זאָל רעדען, „ווי אַ
מענטש“...

דער רבי האָט מיר איינמאַל אַריינגעזעצט אַ „שפּרייזעהלצעל“
און האָט געהייסען די תלמידים, זיי זאָלען מיר שפּייען אין מויל
אַריין, — טאַמער וועט דאָס זיין אַ רפואה... האָט זיך אַריינגעמישט
רב זיאַמע דער סטאַליר, וואָס איז געזעסען מיט'ן רבי'ן אונטער
אין דאָר.

— וואָס מוטשעט איהר אַ קינד נעבאָך אומזיסט-אומנישט?
אַט לאָזט מיך אויף איין מינוט, וועט איהר זעהען, אז ביי מיר וועט
ער רעדען, „ווי אַ מענטש“...

אַזוי זאָגט רב זיאַמע דער סטאַליר, רופט מיך צו, נעמט מיך
אָן פאַר'ן בערדעלע און מאַכט צו מיר אַזוי:

— קוק אויף מיר, יונגעלע, און זאָג מיר נאָך וואָרט ביי וואָרט:
„אַץ קוצץ — בן קוצץ — קצוצי — לקצץ“...

איך קוק אויף איהם און זאָג איהם נאָך וואָרט ביי וואָרט:
„אַת טוצץ — בן טוצץ — טצוצי — לטצץ“...

— נישט אַזוי! — מאַכט רב זיאַמע. — דו קוק מיר גלייך אין
מויל אַריין און זאָג מיט מיר אינאיינעם: „יוםם השמש לא יכבה
וירח בלילה“...

איך קוק איהם גלייך אין מויל אַריין און זאָג מיט איהם אינ-
איינעם: „יוםם השמש לא יטטה וירח בלילה“...

קומען צו געהן צו מיר דער י צ ר - ה ר ע מיט'ן י צ ר - ט ו ב און מוטשען מיך. דער י צ ר - ה ר ע זאָגט:

— וואָס וועסטו זיך האַלטען מיט די גראַשענס, נאָר איינער? קויף דיר עפּיס: קויף מאָהינדלעך, פאַרהאַן זיסע ביי פּיר אָנ - ד י ט ש ק י 'ן אויפ'ן שטעלכעל; קויף פלעדלעך גוטע מיט האָניגפאַרפעל, אָדער האָטש איין עפעל אַ געפרוידענעם, וועסטו דו זיך מחיה זיין.

— נאָכגעבען די קישקע? — זאָג איך. — וועל איך אויפּעסען אין איין טאָג דאָס גאַנצע געלד. איך וויל ניט! — גערעכט! — זאָגט דער י צ ר - טוב. — אַ סך גלייכער שוין פערליהען דער מאַמען די עטליכע קאָפּיקעס! איהר וועט דאָס צונאָך קומען.

— אַ חכם! — זאָג איך. — ס'זאָל זיין פערפאַלען? וואו וועט זי נעמען אויף אַפּצוגעבען?

— זי מוטשעט זיך נעכאָך, — זאָגט דער י צ ר - טוב, — און צאָהלט פאַר דיר שכר-למוד...

— וואָס געהער זיך אָן מיט דיר שכר-למוד? — זאָגט דער י צ ר - הרע. — קויף דיר בעסער אַ פייפּעלע פון ווייסע לעהם מיט רויטע פיינטעלעך, אַ מעסערעל אַ שאַרפּס מיט צוויי קלינגלעך און מיט אַ מעשענעם קאסמען, אָדער גאָר אַ בייטעלע מיט אַ גוט שלעסעל.

— וואָס וועסטו האַלטען אינ'ם בייטעלע? — זאָגט דער י צ ר - טוב. — דעם דלות?

— קנעפלעך! — זאָגט דער י צ ר - הרע. — וועסט אָנשטופּען אַ פול בייטעלע מיט קנעפלעך, וועט מען מיינען, אז ס'איז געלד, וועלען דיר אלע יונגלעך מקנא זיין...

— וואָס וועט דיר אַרויסקומען פון דעם? — זאָגט דער י צ ר - טוב. — אַט פאַלג מיך, צעטייל גאָר דאָס געלד פאַר אַרעמע לייט, טהו צדקה, וועסטו דו פערדיענען אַ מצוה, אַרעמע לייט נעכאָך געהען-אויס פון הונגער.

איהר מענט מיר גלויבען בנאמנות, איך האָב נישט געוואוסט דעם טעם, וואָס הייסט אָפּעסען אזוי, אז איך זאָל טאָקס באַלד נישט קאָנען עסען נאָך אַ מאָל.

היינט ווער שמועסט האָבען ביי זיך אין קעשענע אַ קאָפּיקע, איין אייגענע קאָפּיקע — דאָס האָט זיך מיר אָפּילו נישט גע'חלומ'ט. און שטעלט אייך פאַר, אז איך, קאָפּעל קוקאַריקו, ווער מיט אַ מאָל אַ גביר און בעקום מיין אייגענס צוויי-און-צוואַנציג קאָפּיקעס! אפשר מיינט איהר אַ נס — אַ פּריץ האָט פערלאָרען און איך האָב געפונען? האָט איהר דוקא נישט געטראָפּען. אָדער טאָמער רעכענט איהר, איך האָב זיי גלאָט אזוי ערגיץ דערטאַפּט, אַרויס-גע'גנב'עט חלילה פון אַ פּושקע? גאָט זאָל אייך היטען פון אַזאַ מחשבה! איך האָב זיי, שוועהר איך אייך, פערדיענט, כשר פער-דיענט, פעהרעוועט מיט מיינע אייגענע... פּיס.

דאָס איז געווען פורים, האָט מיך דער טאַטע געשיקט, איך זאָל צעטראָגען דעם שלח-מנות צווישען די בעלי-בתים פונ'ם אונז-טערשטען קלייזעל פון דער קצב'ישער קלויז. פריהער פלעגט צו-טראָגען דעם שלח-מנות איינע פון מיינע עלטערע שוועסטער, און איצט, אז איך בין שוין אַביסעל אונטערגעוואַכסען, האָט דער טאַטע געזאָגט, אז איך מעג שוין אויך זיין אַ שטיקעל הילף. האָב איך גענומען דאָס שעלעכעל מיט'ן פלעדעל, אַרומגעטראָגען דאָס פון שטוב צו שטוב צווישען אַלע בעלי-בתים פונ'ם אונטערשטען קלייזעל פון דער קצב'ישער קלויז, געקענטען מיט די באַרויסע פיס די קאַלטע גליטשיגע בלאָטע, און פון די גראַשענס, וואָס מע האָט מיר געשענקט פאַר'ן וועג, האָב איך געמאַכט אַ זילבערנעם פערציגער מיט פיער גראַשענס.

ג.

בעקומען מיט אַ מאָל אַזאַ אוצרה, געה איך אַרום און טראַכט, וואָס טהוט מען מיט, קיין עין-הרע, אזוי פיעל געלד?

— בייטען? — זאָג איך. — מיט וואָס וועלען מיר זיך ביי-טען?

— איך וועל דיר — זאָגט ער — געבען דאָס מעסערעל מיינס. דו ווייסט דאָך מיין ווייס מעסערעל? איין אמת'דיגס, אַ זאָוויאַ-לאָווס!

אַ חידוש אַביסעל, אויב איך ווייס יואליק'ס מעסערעל! ווער ווייסט ניט יואליק'ס מעסערעל? וויפיעל מאָל האָב איך איהם דערויף מקנא געווען! וויפיעל מאָל האָב איך דאָס געזעהן אין חלום!...

— נו, און איך? — זאָג איך. — וואָס זאָל אַ יך דיר גע-בען דערפאַר?
— און דו — זאָגט ער — וועסט מיר געבען דיין זילבערנעם פערציגער.

— נעם! — זאָגט צו מיר דער יצר-הרע. — נעם, ס'איז איין אַנטיק פון אַ מעסערעל. אלע יונגלעך וועלען דיר מקנא זיין...

איך וויל אַרויסנעמען געלד; נאָר באלד פערחאַפּ איך מיר.

— אַ חכם אַ איר! — זאָג איך. — פאַר אַ פערציטער טאָן מען שוין טויפען אַ ניי מעסערעל.

— אָט אזאַ מעסערעל? — זאָגט יואליק. — פורים נאָכ'ן קאַל-טען קוגעל!... שא, ווייסט דו נאָר וואָס? איך געב דיר צו אַ האַלב טויז קנעפלעך ביינערנע.

— פאַר דעלט — זאָג איך — טאָן מען טויפען צעהנטויענדער טויז טנעפלעך.

— נו, — זאָגט ער — און קאַנפּעמען און ניסלעך איז קיין געלט ניט? איך זאָג דיר צו, אלע מאָל, ווען דו וועסט בעטען, געב איך דיר, ווי איך בין אַ איר. אָט האָב איך אַ צוויאַק איין אייזערנעם, זעהסט דו? — שענק איך דיר אַוועק דעם צוויאַק אומזיסט. דו זעהסט, וואָסער אַ צוויאַק?

— וואָס דאַרף איך — זאָג איך — צוויעטעם?

— אָרעמע לייט? — זאָגט צו מיר דער יצר-הרע. — ביזט אַליין אַיין אָרעמאַנ'ס א יונגעל. ביזט אַליין תמיד הונגעריג. איט-ליכער איז אַ ותרן אויף יענעם. פאַר וואָס האָט דיר קיינער נישט געגעבן, אז דו האָסט נישט געהאַט, נישט היינט געדאַכט?...

ד.

שיער-שיער האָט מיר דער יצר-הרע איינמאַל נישט איבערגע-רעדט.

אין חדר האָב איך געהאַט אַ חבר — יואליק, אַ נגיד'ס א יונג-געל. ער פלעגט האָבען תמיד פולע קעשענים מיט גוטע זאַכען. נאָר יענעם געבען האָט ער פיינט געהאַט; מע זאָל זיך אויסציהען פאַר איהם — נישט אַ שמעק! פלוצים האָט זיך יואליק עפּים אָנגעהויבען צו מיר שטאַרק צושאַרען, צושמייכלען, געוואָרען מיט מיר חבר — די נשמה!

— דו ווייסט? — מאַכט ער צו מיר. — ביזט אַ וואָהל יונגעל, ווי איך בין אַ איד. איך האָב דיר ליעב נאָר דערפאַר, וואָס דו האָסט פיינט בעטלען, אזוי ווי אַנדערע: „געב מיר אַ שטיקעלע!“ געב מיר אַ פיצעלע!“ אַנקוקען קאָן איך נישט אָט די בעטלערס!... אַ שטיקעל קאַנפּעקט ווילסט דו?

— אַ שטיטעל טאַנפּעט? — זאָג איך. — פאַר וואָס נישט?
— נו, — זאָגט ער — און נישלעך אַ צוויי וואָלסט דו גע-קנאַקט?

— נישלעך? — זאָג איך. — פאַר וואָס נישט? איך זאָל האָבען, וואָלט איך דעמנאַסט.

יואליק לעגט אַריין די האַנד אין קעשענע. איך מיינ, אז דאָס נעמט ער אַרויס און גיט מיר. צום סוף רופט ער זיך אָן צו מיר:
— איך וועל דיר געבען מאַרמעלאַד אַ האַלב שטיקעל און ניש-לעך דריי... אויב דו וועסט זיך מיט מיר בייטען. וועסט זיך ביי-טען?

ערשטענס, אויף "ג-בעומר צו דער סעודה. "ל-גבעומר צו דער סעודה פלעגן אלע קינדער ברענגען עפּים אין חדר אַרײַן: ווער מזומן געלד, ווער אײַן עסענוואַרג, און ווער אַ נאַשעריי. נאָר איך אײַנער פלעג קומען מיט מײַן שטענדיג אַנבײסען — אַ שטיקעל ברויט מיט קנאָבעל. עס פלעגט מיר פלאַמען דאָס פנים; און האַטש אין קאָהן האָט מען מיך אַרײַנגענומען גלייך מיט אלע יונג-לעך, נאָר געפיהלט האָב איך, אז ס'איז מ צ ד ר ח מ נ ו ת — און ס'איז מיר נײַט אַײַנגעגאַנגען די שמחה... „אַצינד, האָב איך מיר געטראַכט, הער איך אײך אַלע מיט'ן קאָטער; איך בין, ברוך-השם, אזא פאַרשויף, וואָס איך געה מיט מזומנים. ווי באַלד אזא נגיד'ס אַ יונגעל, ווי יואליק, גיט צושטייער אַ פערטעלע, מעג איך געבען אַ קאָפּיקע, וואָרום וואָס בין איך אַקעגען איהם? אַ גאָרנישט! ווי איז אָבער דער דין, אז איך געב אַ פּיטאַקעל, בין איך יוצא? נו, געב איך טאַקע אַ גרױניקע — און ווײַסט ווער איז קאָפּעל קור-קאַריקו!..."

און איך האָב אַרײַנגעבראַקט אין דער קאַראַבקע אויף "ל-ג-בעומר צעהן קאָפּיקעס, דאָס איבעריגע געלאָזט אויף שפּעטער. שפּעטער, זומער-לעבען, ס'איז אויפגעקומען גרױנוואַרג, עס האָ-בען זיך בעווױזען פּרישע אויבסטען בײַ פּיראַנדיטשקין אין די מול-טערלעך, איז געקומען וויעדער אַ מאָל דער יצר-הרע. — זעהסט — זאָגט ער — גרינע אַגרעסען? זעהסט, וואָסערע רױטע ווײַמפערלעך? — פון גרינע פירות — זאָג איך — ווערען נאָר הײליג די צײַהן.

— מאַך „שהחיינו“, — זאָגט צו מיר דער יצר-טוב — שהחיינו איז אַ מצוה...

— שהחיינו — זאָג איך — וועל איך נאָך צײַט האָבען צו מאַכען; דער זומער איז נאָך גרויס. עס וועט נאָך געהן אַ סדרה פון ווײַנשעל און פון פלאַמען, פון עפּעל און פון באַרען, פון דיניעס

— ער וועט דיר — זאגט ער — צונוץ קומען, נארעלע. קאנסט איהם פארשלאָגען וואו דו ווילסט. קאנסט מיט איהם אויסגראָבען א גריבעל.

— וואָס דאַרף איך — זאָג איך — דראָבען דריבלעך?
— איך וועל דיר — זאָגט ער — לאָזען דאוונען אין מיין סידור'על.

— וואָס דאַרף איך — זאָג איך — דאוונען אין פרעמדע סידורים?
— איך וועל דיר געבען — זאָגט ער — אַנמעסטען מיין שבת'דיג קאשקעטעל.

— וואָס דאַרף איך — זאָג איך — מעסטען פרעמדע טאש-מעטען?

— ווילסט דו ניט? נאָ-זשע דיר! — מאַכט יואליק און דער-לאנגט מיר א בוכענצי אין זייט אריין. — געפעלט איך אביסעל א קבצנ'יק? איך געב איהם אזוי פיעל זאכען: א מעסערעל, און קנעפלעך, און קאנפעקטען, און ניסלעך, און א צוויאָק, און א סידור'על, און א היטעלע אַנמעסטען — וויל ער נאָך ניט! א קבצנ'ישע קישקע — וויפיעל מע לעגט אין איהר ניט אריין, איז ווינציג! ער מיינט, אז ער האָט א זילבערנעם פערציגער, איז ער שוין א גאנצער יאָ-טובי-דאָס! ווארט אויס, טאָפעלע טוטאריטו, וועסט אַמאָל אַנקומען צו מיר, וועט דיר אויספאלען באַקאָם!... נחמיה! נא, איך שענק דיר אַוועק דעם צוויאָק!...

יואליק שענקט-אַוועק דעם צוויאָק נחמיה'ן (איין אָרעם יונגעל, וואָס הינקט אויף א פיסעל), און מיט מיר ווערד ער אויס חבר.

ה.

וועט איהר דאָך פרעגען: אויף וואָס פאָרט האָב איך געהאלטען דאָס געלד?

בעקומען א פאָהן, בעדאָרף מען קריגען א שטעקעל צו דער פאָהן.

דאָ מוז מען שוין אָנקומען צו רב זיאַמע דעם סטאַליה, טאַקי דער אייגענער רב זיאַמע, וואָס האָט אַמאָל זיך אונטערגענומען מיך אויסלעהרנען רעדען, "ווי א מענטש".

— וואָס וועסט דו עפּים זאָגען, טאַפעלע טוטאַריטו?

— א שטעטעל צו דער פאָהן...

— וואָס הייסט — זאָגט ער — א שטעטעל?

— א שטעטעל — זאָג איך — פון א שטיטעל האָליץ, מע זאָל טאָנען טראָדען די פאָהן.

רב זיאַמע טרייבט מיט מיר אזוי לאַנג קאטאַוועס, ביז איך צעוויין מיך. דעמאָלט ווערד ער ווייך, וואַרפט־אָוועק אַלע אַרבייט, נעמט א שטיקעל האָליץ, א שניץ אַהער, א שניץ אַהין — פאַרטיג.

אַצינד פעהלט מיר נאָר איין עפעל מיט א ליכטעל, געוויינט־ליך, פון וואַכס, ניט פון חלב, וואָרום חלב, אז וועט אַרויפקאַפּען אויפ'ן עפעל, איז פערפאַלען דער עפעל, מע וועט איהם נאָכדעם ניט קאָנען עסען... אָבער וואַכס מאַכט ניט אויס, וואַכס איז כשר.

נו, און וואַכס איז דאָך ביי מיר פאַרהאַן מעהר ווי ביי אַלע יונגלעך. אַדרבה, א יונגעל, אז ער בעדאָרף א שטיקעל וואַכס, צו וועמען קומט ער אָן? צו מיר! וואָרום מיין טאַטע איז דאָך אונט־טער־שמש אין אונטערשטען קליוועל פון דער קצב'ישער קלויז, איז וואָס עס בלייבט נאָך יום־כפור פון די ליכט געהער צו איהם — דאָס איז זיין הכנסה. ער שמעלצט דערפון "שמשים" צו די חנוכה־ליכטלעך, הברלות און סטאַטשיקעס. און וואָס עס פאַלט־אַראָפּ פון די הברלות מיט די סטאַטשיקעס געהער צו מיר — דאָס איז מיין הכנסה.

הקיצור, איך האָב אַלסדינג, וואָס מע בעדאָרף!

און פון קאווענעס... איך וועל בעסער איבערלאזען דאָס געלד, אם ירצה השם, אויף סוכות — זיך קויפֿען אַ פּאָהן.
און ס'איז געבליבען, איך זאָל איבערלאזען דאָס געלד, אם ירצה השם, אויף סוכות — זיך קויפֿען אַ פּאָהן.

ו.

נאָט האָט געהאַלפֿען, דער סוכות איז געקומען, און איך האָב מיר געקויפֿט אַ פּאָהן, אַ גרויסע, אַ געלע, אַ „צווייזייטענדיגע“. פון איין זייט זענען געווען אויסגעמאַהלט צוויי חיות, וואָס האָבען געהאַט אַ פנים פון קעץ, נאָר באמת זענען זיי געווען לייבען, מיט אָפּגענע מיילער און מיט לאַנגע צונגען. אויף די צונגען ביי זיי זענען געווען אַרויפגעטהאָן פייפלעך, אַפנים, שופרות, מחמת ס'איז געשטאַנען אָנגעצייכענט מיט גרויסע אותיות: כ ח צ ו צ ר ו ת ו ק ו ל ש ו פ ר .

אונטען, אונטער די לייבען, איז געשטאַנען אויפגעשריבען פון דער רעכטער האַנד: דגל מחנה יהודה. פון דער לינקער האַנד: דגל מחנה אפרים.

דאָס האָט איהר ערשט איין זייט פּאָהן. אויף דער אַנדערער זייט איז געווען נאָך שענער. ראָרט זענען געשטאַנען אויסגע- מאַהלט די פּאַרטרעטען פון משה מיט אהרן'ען, פינקטליך, ווי לעבעדיגע. משה מיט אַ גרויסען ראשעק אויפ'ן שטערן, און אהרן מיט אַ גאָלדענער ריף אויף דער געלער פאַטלע. אין מיטען, צווישען משה מיט אהרן'ען, — אַ גאַנצע אַליאַסטרע אידעלעך, געפאַקט איינס אויף דאָס אַנדערע, מיט תורה'לעך אין די הענד. אַלע האָבען זיי איין פנים, גלייך ווי איין מאַמע האָט זיי געהאַט: אַלע מיט לאַנגע אַלץ איינע קאַפּאַטקעלעך, אַלע מיט שיד און זעקלעך און אַלע מיט גארטעלעך, אַביסעל נידעריגער פון דער דרך... די אידעלעך הויבען פים און זינגען: שישו ושמחו בשמחת תורה.

אַט-אַדי אַלע שוהלען און בתי־מדרשים, וואָס איך האָב אייך דאָ אויסגערעכענט, זענען חלילה נישט צעוואָרפֿען דער אין ליס, יענער אין סטריסי, ווי ביי אייך אין יעוהופֿעז. ביי אונז, אין כתר־לעווקע, איז אַ חיות. ביי אונז געפינען זיי זיך אַלע אויף איין גאָס, אויף איין שטיקעל ערד, כמעט אין איין הויף, — און דאָס ווערד אָנגערופֿען דער „שוהלהויף“.

אונזער שוהלהויף איז אינגאנצען כמעט איין שוהל. זומער, און די פענסטער זענען אָפֿען, און איהר געהט פֿאַרביי בשעת מע דאָ ווענט, ווייסט איהר ניט וואָס איהר זאָלט טהון: צי איהר זאָלט בלייבען שטעהן און שפּרינגען קדושה, צי איהר זאָלט זיך אָנבויגען האָפֿען אַ ברכו, צי איהר זאָלט ענטפֿערען „אָמן יהא שמיה רבא“. בשעת פון איין זייט הערט זיך אַ געזאָנג „אָז ישיר משה“, שרייט עמיצער פון דער זייט: „א-ח-ד-ד-ד!“ פֿאַלט איינער אַריין פֿלוצים מיט אַ ניגון פון דער גמרא: „מכלל שהוא צריך לפרט ומפרט שהוא צריך לכלל“. שלאָגט איהם איבער נאָך איינער מיט אַ ניגון: „יתגדל ויתקדש שמיה רבא“. קומט צו געהן אַ דריטער און לאָזט־אויס גאָר מיט איין אַנדער טאָן: „הללויה! הללויה!...“ אונזער שוהלהויף האָט צוויי געשטאַלטען: אין דער וואַכען איז ער אַנדערש, שבת און יום־טוב — וויעדער אַנדערש. אין דער וואַכען איז ער אַ מאַרק פון אידישע ספרים, טליתים, ציצית און מזוזות, פוילע עפֿעל, קברות־באַרלעך, סעמעטשקעס און בעבלעך, מאָהינדלעך, בייגעלעך און צוקערלעקאָך. ציענען צעלעגען זיך, ווי ביים טאַטען אין וויינגאַרפֿען, און זענען מעלה־גרה, שאַקלען בשעת מעשה מיט די בערדלעך. קומט אָבער שבת און יום־טוב — אויס מאַרק, אויס מסחר, אויס ציעגען. אידען, זאָלען געזונד זיין, קלוי־בען זיך צענויף רעדלעך־ווייז, מע רעדט און מע גראַנערט. מע דערצעהלט נייעס פון דער גאַנצער וואָך, פֿונ'ם גאַנצען יאָהר און פון דער גאַנצער וועלט. אויך קינדער, חרד־יונגלעך, זענען דאָ. חרד־יונגלעך פון אַלע חדרים לויפֿען, שפּרינגען, שוועבען אַהין און אַהער, ווי די פיש אין וואַסער; גאָט האָט זיי געשענקט אַ מתנה —

ז.

אריינגעזעצט די פאָהן אינ'ם שטעקעל, אויפגעפאסט אויפ'ן שפיץ אַ רויטען עפעל און אָנגעצונדען פון אויבען דאָס וואַכסענע ליכטעל, לאָז איך מיך שמיניעצערט אויף דער נאָכט אין שוהל אַריין, צו די הקפות, לעבעדיג-פרייליך, ווי אַ גליקליכער פריינץ, ווי אַ בן-מלך, וואָס קיינער איז צו איהם ניט גלייך.

עס שטעלט זיך מיר פאָר, אז איך בין שוין אין שוהל אויבען, אויף דער מזרח-באָנק, מיט אַלע בעלי-בתי'שע קינדער. די ליכט ברענען. מיין פאָהן איז שענער פון אַלע פאָהנען. מיין עפעל איז רויטער פון אַלע עפעל. מיין ליכטעל איז גרעסער פון אַלע ליכט-לעך. אין שוהל איז איין ענגשאַפט, אַ היץ מיט סכנת-נפשות. ווייבלעך און מיידלעך אַ סך זענען געקומען קושען די תורה. אָט געהט רב מלך דער חזן מיט'ן צעלאָזטען טלית אויף צופריהער, ווי אַ גענעראַל-פעלדמאַרשאַל. נאָך איהם — די בעלי-בתיים. רב מלך ציקעלט זיך און זינגט אויף זיין בלעכענער שטימע: „עו-זר ד-ל-ים, הושיעה נא!“ די ווייבלעך מיט די מיידלעך שפרינגען אין פנים אַריין, קושען די תורות און שרייען מיט אַ קוויטש: „דערלעבט איבער אַ יאָהר! דערלעבט איבער אַ יאָהר!“ — „גם אתם! גם אתם!“

נאָר איידער מע קומט-צו צום אונטערשטען קלויזעל פון דער קצב'ישער קלויז, דאָרט וואו איך דאווען, מוז מען דורכגעהן פאָר-ביי עטליכע שוהלען און בתי-מדרשים: די קאלטע שוהל, די ליט-ווישע שוהל, דאָס שניידערשע שוהלכען, דאָס גרויסע בית-מדרש, דאָס קליינע בית-מדרש, דאָס אַלטע בית-מדרש, די ערשטע קלויז, די חסיד'ישע קלויז, די מתנגד'ישע קלויז, די נייע קלויז, דאָס געלע קלויזעל — ביז מע קומט צו דער קצב'ישער קלויז, און פון דאָרטען שוין לאָזט מען זיך אַראָפּ אין אונטערשטען קלויזעל.

נעם איז ניטאָ אזאָ שטען געראָטען ליכטעל, וואָרום ווער פערמאָגט
אזוי פיעל וואַכס, ווי איך? ווער האָט געהאַפּט אזוי פיעל פעטש
מיט סטוסאַקעס, ווי איך, בשעת דער טאַטע האָט מיך געהאַפּט
אין פאַלעש אונטער דער באַנק קלויבען די שטיקלעך וואַכס פון די
צעשמאַלצענע יום-כפור'דיגע שטיקלעך ליכט? ... איך מאַך אַ פער-
גלייך צווישען מיין פאָהן און צווישען די אַלע איבעריגע פאָהנען —
און מיין האַרץ ווערד פול מיט גדלות. עס מאַהלט זיך מיר אויס,
אז איך וואַכס און וואַכס העכער און העכער, לענגער און ברייטער,
די פיס טראָגען מיר. עס גלוסט זיך מיר לאַכען, שרייען, קוויטשען,
האַפען אַ טענצעל...

— אַנה, ווייז נאָר! — רופט זיך אָן צו מיר יואליק דעם נגיד'ס
און בלייבט שטעהן פערנאַפּט.

ער בעקוקט מיין פאָהן. איך בעקוק זיין פאָהן. „אויך מיר אַ
פאָהן! — טראַכט איך מיר. — אויך מיר אַ שטעקעל! אויסגע-
בויגען, גלייך ווי אַ קאָטשערע!“ איך זעה, אז ער איז אַ געקאָכט-
טער, נאָר איך מאַך מיר ניט וויסענדיג און קוק כלומרשט אָן אַ זייט.
— קאַפּעל! — מאַכט ער צו מיר. — וואו האָסט דו גענומען
אזאָ שטעקעלע?

— האָ? — זאָג איך און דרעה מיך אויס צו איהם מיט'ן פנים.
— וואו האָסט דו דערטאַפּט — זאָגט ער נאָך אַ מאָל — אזאָ
טשאַקענדיג שטעקעלע?

— וואָס איז דען? — זאָג איך צו איהם. — ווילסט זיך אפשר
בייטען אויף דיין צוויאַק? ...

יואליק פערשטעהט דעם שטאָך. ער טהוט אַ גלאַנץ מיט די
אויגלעך, אַ סמאָרע מיט דער נאָז, לעגט-אַריין די האַנד אין קע-
שענע און טרעט-אַפּ. איך קוק איהם נאָך און קוועל, עס קומט מיר
צו אַ שטיק געזונד. איך זעה, ווי ער רופט-אַפּ נחמיה'ן מיט'ן
קרומען פיסעל אויף אַ זייט און סוד'עט זיך מיט איהם און ווינקט
אויף מיר מיט די אויגען. „איך זעה גלאַנץ גוט, נאָר איך מאַך מיר
ניט וויסענדיג. אין אַ מינוט אַרום געהט-צו צו מיר נחמיה מיט'ן

זיי זענען פריי! מע בעטראכט זיך איינס אויף דאָס אנדערע די נייע קאפּאָטקעלעך, וועמענ'ס איז לענגער, די יום-טוב'דיגע קאש-קעטלעך, וועמענ'ס קאָפּ איז גרעסער, און מע מעסט אויף פינגער, וועמענ'ס פאה איז קירצער. דערביי האַפט מען, געוויינטליך, ווער אַ פליק און ווער אַ שטורך און ווער אַ קלאָפּ — ס'איז פרייליך.

נאָר פרייליכער ווי אַלע מאָל איז סוכות, שמיני-עצרת אויף דער נאכט, פאַר די הקפות, בשעת אַלע יונגלעך פון אַלע חדרים קומען זיך צענויף אַהער מיט די פּאָהנען. דאָ מושטירעוועט מען זיך אויס אויף כתות, גרויסע יונגלעך בעזונדער און קליינע יונגלעך בעזונדער. דאָ בעטראכט מען איינס ביים אנדערען די פּאָהנען, וועמענ'ס שמעקעל איז גרעסער, וועמענ'ס עפעל איז רויטער, ווער מענ'ס ליכטעל איז פון חלב און וועמענ'ס — פון וואַכס. דערביי פאַלען גענוג ווערטלעך, חכמות און געלעכטערען. איינער טהוט אַפּ דעם אנדערען אַ שפיצעל: ער פערלעשט איהם דאָס ליכטעל, אָדער ער פער'גנב'עט זיך און בייסט איהם אַפּ דעם עפעל, בעקומט ער אין טאטענ'ס טאטען מיט אַ פאטש אויף פערבייסען — ביז מע צעגעהט זיך איטליכער אין זיין שוהל אַרײַן.

ח.

— מזל-טוב! טאָפעלע טוטאריטו האָט אַ פּאָהן! שלום עליכם, אַ גוטער איד, אַ האַלבען פנים אָפּגעבריהט...

מיט אַזא ברייטען ברוך-הבא האָבען מיך חברה קונדייסים בע-געגענט, אַז איך בין געקומען אויפ'ן שוהלהויף מיט מיין פּאָהן. איך בעטראכט אַלע פּאָהנען און וואָרף אַ קוק אויף מיין פּאָהן — ווער? וואָס? וועמען? ווי קומען זייערע פּאָהנען צו מיין פּאָהן? ערשטענס, די פּאָהן אַליין. ביי קיינעם שטעהט זי ניט אַזוי גלייך אַריינגעזעצט אין שטעקעל, אַז מע זאָל אַרויסזעהן ביידע זייטען. ביי קיינעם איז ניטאָ אַזא גלייך, קיילעכיג, געטאָקט שטע-קעל. ביי קיינעם איז ניטאָ אַזא רויטער גלאטער עפעל. ביי קיי-

קאָפּ אַראָפּ צווישען די קניעהן, און וויין שטילערהייד, קיינער זאָל
 ניט זעהן, קיינער זאָל ניט הערען, און איך פרעג ביי גאָט אַ קשיא: —
 נוואַלד, נוואַלד, רבונו של עולם! פאַר וואָס קומט דאָס
 מיר? פאַר וואָס און פאַר ווען? ...!

• • • • •

דאָס לעצטע קאפיטעל.

איהר ווייסט, קינדער, אלע מעשיות האָבען אַ סוף און לאָזען
 זיך אויס אָדער פרייליך, אָדער טרויעריג.
 אידישע מעשיות לאָזען זיך אויס, צום מיינסטען, טרויעריג.
 פאַרהאַן ביי אונז אַ ווערטעל, אַז אַ איד, ובפרט איין אַרעמאַן, טאָר
 קיין הנאה ניט האָבען. ס'איז אַ סך וועגען דעם צו רעדען; אַז
 איהר וועט אונטערוואַכסען, וועט איהר געוואָהר ווערען... דערווייל
 בעדאַרף איך אייך זאָגען, אַז די מעשה מיט מיין פאָהן האָט זיך
 נאָך ניט אויסגעלאָזט דערמיט, וואָס איך האָב אייך דאָ דערצעהלט.
 איך האָב נאָך גוט, גוט צוגעקרינקט, געלעגען אין אַ העליש פייער,
 געזעהן פאַר זיך משונה-מאָדנע זאַכען, שלאָנגען און עקדישען מיט
 פייערדיגע צונגען און ווילדע חיות אינ'ם געשטאַלט פון מענשען...
 איך האָב געהערט משונה-מאָדנע קולות פון קעץ און פון פיפער-
 גאָטערס. איך האָב זיך געוואָרפען, גערעדט פון היץ, געווען פאַר-
 ביי. מע האָט נישט געהאַלטען פון מיין לעבען. אין אונטערשטען
 קלייזעל פון דער קצב'ישער קלויז האָט מען שוין אַפילו אָפּגעזאָגט
 תהלים אויך. איך בין געווען העכער האַלב אויף יענער וועלט.
 נאָר אַזוי ווי ס'איז היינט ערב יום-טוב, און יום-טוב, בפרט
 שמחת-תורה, בעדאַרף מען זיין פרייליך, וויל איך אויסלאָזען די
 מעשה מיט מיין פאָהן אויך פרייליך.
 ערשמענס, זעהט איהר, אַז איך בין מיט גאָט'ס הילף ניט
 געשטאַרבען.

קרומען פיסעל, האלט יואליק'ס פאָהן מיט'ן קרומען שטעקעל און רופט זיך אָן צו מיר:

— געב מיר אָנצינדען דאָס ליכטעל; מיינס האָט זיך פאַר-לאָשען.

— ס'איז דען דיין פאָהן? — זאָג איך צו איהם און בויג איהם אָן מיין פאָהן מיט'ן ליכטעל. — איך ווייס דאָך וועמענ'ס פאָהן דאָס איז...

און איידער איך קוק מיד אַרום, טראָגט-צו נחמיה זיין אָנגעד-צונדען ליכטעל צו מיין פאָהן און מאַכט בורא מאורי האש. מיין פאָהן צינדט זיך אָן, טהוט אַ פלאַקער, פֿפֿיפו — אויס פאָהן!

.

ווען עס פאַלט-אַראָפּ פונ'ם הימעל אַ שטיין גלייך מיר אין קאָפּ אַריין, ווען אַ ווילדע חיה פאַלט-אַן אויף מיר און וויל מיד פערצוקען, אָדער ווען עס קומט מיר אַקעגען אַ מת אים האַלבע נאָכט אין ווייסע תכריכים און וויל מיד וואַרנען, — וואָלט מיין שרעק נישט בעדאַרפט זיין אזוי גרויס, ווי בשעת איך האָב דער-זעהן מיין נאָקעטען שטעקען מיט דער אָפגעברענטער פאָהן. עס האָט זיך אַרויסגעריסען ביי מיר פונ'ם האַרצען אַ געשריי:

— אוי וועה, מיין פאָהן! מיין פאָהן! מיין פאָהן!...

עס האָבען זיך אַ גאָס געטהאָן טרערען פון מיינע אויגען. די גאַנצע וועלט איז פאַר מיר געוואָרען פינסטער. דאָס שטעקעל מיט'ן עפעל מיט'ן ליכטעל זענען אַרויסגעפאַלען פון מיינע הענד, און איך האָב מיד געלאָזט געהן, איך ווייס אַליין ניט וואוהין. איך געה און גיס און גיס מיט הייסע ביטערע טרערען. איך ברעך די הענד און בעוויין מיין פאָהן, ווי מע בעוויינט אַ טוידטען. און איך קום צו געהן אַהיים איינער אַליין, אָהן אַ פאָהן, און איך פערקלויב מיד אין אַ ווינקעלע, און דאָ, אין דער פינסטער, זיג איך, דעם

חנוכה-געלד

געשריבען אין יאָהר 1900.

צווייטענס, זייט וויסען, אז אויפ'ן אנדערען יאָהר האָב איך געהאַט אַ פּאָהן נאָך אַ שענערע, מיט אַ שענערען שטעקעל, מיט אַ שענערען עפעל, און בין דוקא געווען אין שוהל גאַנץ אויבען-אָן, אויף דער מזרח-באַנק, מיט אַלע בעלי-בתישע קינדער. די ליכט האַבען געברענגט. מיין פּאָהן האָט געשיינט. אידען זענען געגאַנגען מיט די הקפות. רב מלך דער חזן מיט'ן צעלאָזטען טלית איז גע- גאַנגען אויף צו-פריהער, ווי אַ גענעראַל-פעלדמאַרשאַל. ער האָט זיך געציקעלט און געזונגען אויף זיין בלעכענער שטימע: „עו-זר ד-ל-י-ם, הושיעה נא!\" וויבלעך און מייבלעך אָהן אַ שיעור האַבען געקושט די תורות, געשפרונגען אין פנים אַרײַן און געשריגען מיט אַ קוויטש: „דערלעבט איבער אַ יאָהר! דער- לעבט איבער אַ יאָהר!\" — „נאָם אַתם! נאָם אַתם!“

קינדער, נאָם אַתם!...

חנוכה-געלד

7

א.

טרעפט, קינדער, וואָסער יום-טוב איז דער בעסטער פון אלע
ימים-טובים?
חנוכה.

אכט טאָג כסדר נישט געהן אין חדר, עסען לאַטקעס מיט
שמאַלץ, שפּיעלען אין דריידעל און בעקומען פון אלע זייטען חנוכה-
געלד — נו, בעדאַרף מען נאָך אַ בעסערען יום-טוב?
ווינטער. דרויסען איז קאַלט, דער פּראָסט ברענט מיט סכנות,
די פענסטער זענען פּערקאָוועט, בעדעקט מיט שניי, צעמאַהלט
אויפ'ן שענסטען אָרט, און אין שטוב איז וואַרעם — מחיה-
נפשות. דאָס זילבערנע חנוכה-לעמפּעל שטעהט צוגעגרייט נאָך פון
בייטאָג. דער טאַטע געהט-אום איבער דער שטוב, די הענד אַרונ-
טער, און דאווענט מעריב. אויסגעשטאַנען שמונה-עשרה, נעמט
ער אַרויס פון טישקעסמפּעל אַ וועכסען ליכטעל (דעם שמש), זאָגט
„עלינו“ און מאַכט צו אונז, צו מיר מיט מיין יונגערען ברודער
מאָטעל, אויף לשון-קודש:

— אי-אָ! שהוא נוטה שמים ויוסד הארץ... אי-נו-אָ!
איך און מיין ברודער מאָטעל פערשטעהען ניט וואָס ער מיינט,
און מיר פרעגען איהם:
— וואָס? אַ שוועבעלע?

דער טאַטע בעווייזט מיט דער האַנד אַהין, אין קיך אַריין.

אויפ'ן חנוכה-לעמפעל, זאגט און זאגט און הערט נאָר נישט אויף צו זאָגען. מיר וואָלטען וועלען, עס זאָל שוין האָבען איין עק, ער זאָל זיך שוין נעמען צו דער קעשענע, צום בייטעלע. מיר ווינקען זיך איבער, שטופען-אונטער איינס דאָס אנדערע:

— מאָטעל, געה-צו, זאָג איהם חנוכה-געלט.

— וואָס עפּים איך זאָל זאָגען חנוכה-געלט?

— אזוי, וואָרום דו ביזט קלענער, באַדארפסט דו בעסען חנוכה-געלט.

— טאָמער פאַרקעהרט, דו ביזט עלטער, באַדארפסט דו בעסערען חנוכה-געלט?

דער טאטע הערט נאָנץ גוט, אז מיר רעדען פון חנוכה-געלד, נאָר ער מאַכט זיך, ווי ער הערט ניט. שטיל, נישט געחאָפט, געהט ער צו צום טישקעסטעל און צעהלט געלד. עס געהט אונז איבער אַ קליין פרעסטעל איבער'ן לייב, עס ציטערען די הענד, עס קלאָפט דאָס האַרץ. מיר קוקען אויף דער סטעלי, קראַצען זיך אונטער דער פאה, מאַכען זיך כלומרשט קאַלטבלוטיג, גלייך ווי ניט אונז מיינט מען.

דער טאטע טהוט אַ הוסט.

— האַ... קינדער, קומט נאָר אַהער.

— האַ? וואָס איז?

— נאָט אייך חנוכה-געלט.

בעקומען אונזער חנוכה-געלד, לאָזען מיר זיך געהן, איך און מיין ברודער מאָטעל, פריהער פאַוואָלי, ווי די סטאַטיקעס, און נאָכרעם — גיכער און גיכער, מיט אַ שפרונג-אונטער און מיט אַ טענצעל. און ביז מיר קומען אין אונזער חדר'על אַרײַן קאָנען מיר זיך ניט. איינהאַלטען, קוליען זיך איבער דריי מאָל מיט'ן קאָפּ אַראָפּ, מיט די פיס אַרויף, שפּרינגען אויף איין פוס און זינגען-אונטער:

— אי-א-א! ועל כן נקוה לך... אי-א-נו!
 — וואס? א קאלאדאטשמעסער? א שערעל? דאס אויבער-
 שטע פונ'ם שטויסעל?

— מט-אי-אי-א-נו-פע! אמי! אמי! ביום ההוא יהיה יי
 אחד ושמו אחד... די מאמע! רופט-אריין די מאמע, לאז זי געהן
 הערען בענטשען חנוכה-ליכטלעך.
 איך און מיין ברודער מאטעל לאזען זיך לויפען ביידע, איינס
 איבער'ן אנדערען.

— מאמע! גיבער, חנוכה-ליכטלעך!

— אוי, א מכה איז מיר, חנוכה-ליכטלעך! — זאגט די מאמע
 און ווארפט-אזעק אלע ארבייט אין קיך (מע האָט געקוילעט גענוז,
 מע פרעגעלט שמאלץ, מע האָט גערעשטשינעט לאטקעס) און לאזט
 זיך לויפען אין שטוב אריין, און נאך איהר — בריינע די קעכין,
 א שווארצע אירינע מיט וואַנציס, מיט א פעט פנים און מיט תמיד
 פעטע אויסגעשמירטע הענד. די מאמע שטעלט זיך אזעק אין א
 זייט און מאכט א פרום פנים, און בריינע די קעכין בלייבט שטעהן
 ביי דער טיר, ווישט די הענד אינ'ם קוויטיגען פארטוך, טהוט א
 שמיר מיט דער פעטער האַנד איבער דער נאָז פון אונטען אַרויף
 און לאזט-איבער א שווארצען צייכען איבער'ן גאנצען פנים. מיר
 זענען שטארקער פון אייזען, איך און מיין ברודער מאטעל, אז מיר
 האלטען זיך איין און שיסען ניט אויס קיין געלעכטער.

דער טאטע געהט-צו מיט'ן אָנגעצונדענעם שמש צום חנוכה-
 לעמפלע, בויגט זיך אָן און מאכט די ברכה מיט'ן בעקאנטען ניגון:
 „ברוך אתה! און לאזט-אויס: „להדליק נר של חנוכה!“

די מאמע ענטפערט מיט גרויס יראת-שמים „ברוך הוא וברוך
 שמו, אָמן“, און בריינע שאַקעלט-צו מיט'ן קאָפּ און מאכט בשעת
 מעשה אזעלכע פיסקעס, אז איך און מיין ברודער מאטעל האָבען
 מורא א קוק טהון איינס אויף דאָס אנדערע.

„הנרות הללו שאָנו מדליקין“... — זינגט דער טאטע אונטער
 דער נאָז און שפאציערט-אָרום הין און צוריק איבער'ן זאָל, קוקט

— איין זאך וועל איך דיר בעטען, בעני, — בלאַ חרטה ובלא דרעה, דאָס הייסט: אַ גאַנג זאָל זיין אַ גאַנג! — זאָגט דער טאַטע.
— אַ גאַנג איז אַ גאַנג. — זאָגט דער פעטער בעני און געהט אַ גאַנג.

— אַ גאַנג איז אַ גאַנג. — זאָגט דער טאַטע און שלאָגט-אַפּ דעם פעטער בעני'ס אַ ציגלעל.
— אַ גאַנג איז אַ גאַנג. — זאָגט דער פעטער בעני און שלאָגט-אַפּ דעם טאַטע'ס צוויי ציגלעך.

וואָס ווייטער-ווייטער לאָזען זיי זיך אַריין אין דעם שפּיעל אַלץ טיעפער, קייען בשעת מעשה די בערד, טרייסלען מיט די פיס אונטער'ן טיש און זינגען שטילערהייט ביידע איין לעדעלע.

— אוי, וואָס טהוט מען, וואָס טהוט מען, וואָס טהוט מען? — זינגט דער טאַטע מיט אַ ניגון פון דער גמרא און קייעט איין עק באָרד. — זאָל איך געהן אַהער? — וועט ער געהן אַהין. וועל איך געהן אַהין? — וועט ער געהן אַהער. באַדאַרף מען בעסער געהן אַזא מין גאַנג!

— אַזא מין גאַנג, אַזא מין גאַנג! — העלפט איהם אונטער דער פעטער בעני מיט'ן זעלבען נוסח.

— וואָס זשע באַדאַרף איך מורא האָבען? — זינגט דער טאַטע ווייטער. — טאָמער שלאָגט ער מיר אַפּ יענס ציגלעל? — וועל איך ביי איהם צונעמען צוויי ציגלעך. אי, וואָס? טאָמער מיינט ער מיר שלאָגען דריי ציגלעך?

— דריי ציגלעך, דריי ציגלעך, דריי ציגלעך? — העלפט איהם אונטער דער פעטער בעני.

— אוי, ביזט דו אַ טפּש, בעני, אַ טפּש און אַ גרויסער! — זינגט דער טאַטע און געהט אַ גאַנג.

— ביזט אַליין אַ טפּש, מיין ברודער, און נאָך אַ גרעסערער! — זינגט דער פעטער בעני און געהט אַ גאַנג און פערדאָפּט זיך באַלד צוריק.

איינגע, ביינגע,
סטופע ציינגע,
ארצע, בארצע,
גאלע שווארצע,
עיימעלי, ריימעלי,
בייגעלי, פייגעלי —
האָפּ!

און פאר גרויס שמחה און התפעלות געבען מיר זיך אליין צו צוויי פעטש אין די באַקען.
עס עפענט זיך די מיר און עס קומט-אריין דער פעטער בעני.
— חברה פלעצעל, אייך קומט חנוכה-געלט!
דער פעטער בעני לעגט-אריין די הענד אין זשילעט-קעשענע,
נעמט-ארויס צוויי זילבערנע גילדען און גיט אונז חנוכה-געדל.

ב.

קיינער אין דער וועלט וועט ניט זאָגען, אז דער טאטע און דער פעטער בעני זענען ברידער. דער טאטע — א הויכער, א דארער, דער פעטער בעני — א קורצער, א גראַבער; דער טאטע — א שווארצער, דער פעטע בעני — א געלער; דער טאטע — א מרה-שחורח'דיגער, א שווייגער, דער פעטער בעני — א פרייליכער, א רעדנער. טאָג מיט נאכט, זומער און ווינטער — און דאָך אייגענע ברידער.

דער טאטע נעמט א גרויסען בויגען פאפיער, צעוירעט אויף קעסטלעך, שווארצע און ווייסע, הייסט אריינטראָגען פון קיך פאסאָלים, שווארצע און ווייסע — דאָס וועט זיין א דאָמינע. די מאמע איז אין קיך, פרענגעלט שמאלץ און באַקט לאַטקעס. איך מיט מיין ברודער מאַטעל שפיעלען אין דריידעל: נס גדול היה שם, און דער טאטע מיט'ן פעטער בעני'ן זעצען זיך אַוועק שפיעלען אין דאָמינע.

יענטע? היינט וואו איז אונזער שוועסטער איידעל? און איהר
מאן שלום-זיידעל? און אלע איבעריגע קרובים?

— מאַטעל, דו שלאָפסט?

— יא, וואָס איז דען?

— וויפיעל, מיינסט דו, וועט אונז נעבען דער פעטער משה-

אהרן חנוכה-געלט?

— פון וואנען זאָל איך וויסען? איך בין דען א נביא?

אין א מינוט ארום:

— מאַטעל, דו שלאָפסט?

— יא, וואָס איז דען?

— עמיצער האָט אזוי פיעל פעטערס מיט אזוי פיעל מוהמעס.

ווי מיר?

— אָדער יא, אָדער ניין.

אין צוויי מינוט ארום:

— מאַטעל, דו שלאָפסט?

— יא, וואָס איז דען?

— ווי באַלד דו שלאָפסט, היינט ווי אזוי רעדסט דו מיט מיר?

— דו פרענסט דאָך מיר, מוז איך דיר ענטפערען.

אין דריי מינוט ארום:

— מאַטעל, דו שלאָפסט?

— טססס — טררר — חילחיל־חיל — טססס...

מאַטעל חראָפעט, האַרעלעט, פייפט מיט דער נאָז, און איך זען

מיר אויף אויף מיין בעטעל, נעם-ארויס מיין קערבעל, גלעט דאָס,

בעטראַכט דאָס.

„דאכט זיך, וואָס? — טראַכט איך מיר. — א שטיקעל פא-

פיער, און וואָס קאָן מען דערפאַר ניט קויפֿען? צאצקעס, מעסער-

לעך, שטעקעלעך, בייטעלעך, ניס און קאָנפעקטען, און ראָזינקעס.

און באַקסערען, און וואָס ניט?“

איך בעהאַלט דאָס קערבעל צוקאַפענס אונטער'ן קישען און

לייען-אַפּ קריאת-שמע, קומט-אַריין בריינע פון קיך מיט א פולען

— פֿע, בענִי, מיר האָבען דאָך גערעדט, אַ גאַנג איז אַ גאַנג! —
זאָגט דער טאַטע שוין אָהן אַ ניגון און חאַפּט דעם פעטער בעני
פאַר דער האַנד.

— אַ גוטער משל! — זאָגט דער פעטער בעני. — כל זמן איך
האַלט אין מיטען אַ גאַנג מעג איך מיר געהן וואוהין איך וויל.

— ניין! — זאָגט דער טאַטע. — אַ גאַנג איז פאַרפאַלען! מיר
האָבען דאָך עפּיס געשמועסט, בעני, בלאַ חרטה, בעני, בלאַ דרעה!
— חרטה? — זאָגט דער פעטער בעני. — וויפּיעל מאָל מאַכט

זיך, אז דו האָסט חרטה?

— איך? — זאָגט דער טאַטע. — ע, בעני, דערפאַר האָב איך
דאָך פּיינט מיט דיר צו שפּיעלען אין דאָמינע!

— ווער זשע נויט דיר, זאָלסט מיט מיר שפּיעלען?

— שוין? מע קריעגט זיך שוין איבער אַ פאַסאָקילע? —
רופּט זיך אָן די מאַמע און קומט-אָן פון קיך מיט אַ פערפלאַמט
פנים, און נאָך איהר — בריינע מיט אַ גרויסען פאַלומעסיק מיט
הייסע לאַטקעס מיט שמאַלץ. פון די לאַטקעס זעצט אַ פאַרע.
אַלע לאַזען זיך צום טיש. איך און מיין ברודער מאַטעל, וואָס
האָבען זיך פריהער אַביסעל געקריעגט, געריסען ווי די קעץ, בעטען
זיך גיך איבער, ווערען שלום און זעצען זיך צו די לאַטקעס מיט
גרויס כונה.

ג.

ביינאַכט אויפ'ן געלעגער ליג איך און טראַכט: וויפּיעל קאָן
זיך, אַשטויגער, ביי מיר צענויפקלויבען, אז אַלע פעטערס מיט אַלע
מוהמעס מיט אַלע קרובים וועלען מיר געבען חנוכה-געלד? ראשית
חכמה, דער פעטער משה-אהרן, דער מאַמע'ס ברודער, אפילו זעהר
אַ קאַרגער, נאָר אַ נגיד. נאָכדעם דער פעטער איצי און די מוהמע
דבורה, וואָס דער טאַטע און די מאַמע זענען מיט זיי ברוגז שוין
פון כמה וכמה יאָהרען. היינט דער פעטער בייניש און די מוהמע

פאס, ווישט זיך די הענר, קנייטשט מיט'ן פנים, פינטעלט מיט
 די אויגען און קוועטשט: „נקבים, נק-בים! חלולים, חלו-לים!“
 איך און מיין ברודער מאַטעל זיצען אין געהאַקטע וואונדען.
 עס פאלט אויף אונז אַן אַ פּחד, אַ קעלט, אַלע מאָל, ווען מיר קומען
 אַהער. די מוהמע פעסיל זעצט זיך אַוועק אַקעגען אונז, לעגט-
 צענויף די הענר אויפ'ן האַרצען און נעמט אונז צום עקזאַמען:
 — ס'מאַכט דער טאַטע?

— גאָרניט.

— ס'מאַכט די מאַמע?

— גאָרניט.

— געקוילעט גענו?

— געקוילעט.

— געפרעגעלט שמאַלץ?

— געפרעגעלט.

— געבאַקען לאַטקעס?

— געבאַקען.

— דער פעטער בעני געווען?

— געווען.

— געשפּיעלט אין דאָמינעס?

— געשפּיעלט.

און אזוי ווייטער.

די מוהמע פעסיל שנייצט אונז אויס די נעזער נאָך אַ מאָל און
 רופט זיך אַן צום פעטער משה-אהרן:

— משה-אהרן, מע באַדאַרף זיי עפּיס געבען חנוכה-געלט.

דער פעטער משה-אהרן הערט ניט; ער ווישט זיך די הענר

און לאַזט-אויס מיט אַ קוועטש: „ומפּליא ל-ע-שות!“

די מוהמע פעסיל פוילט זיך ניט דערמאַנען איהם נאָך אַ מאָל:

— משה-אהרן, די קינדער חנוכה-געלט!

— האָ? וואָס? — מאַכט דער פעטער משה-אהרן און לעגט-

איבער די וואַמען פון איין אויהער אינ'ם אַנדערען.

פאלומעסיק מיט קערבלעך... בריינע געהט ניט, נאָר זי שוועבט
אין דער לופטען, זינגט „הנרות הללו שאָנו מדליקין“, און מאַטעל
שלינגט קערבלעך, ווי די האַלישקעס. „מאָטעל! — שריי איך מיט
אַלע כחות. — גאָט איז מיט דיר, מאַטעל, וואָס טהוסט דו?
ק ע ר ב ל ע ך ? ? ? “...

איך האָפּ זיך אויף און שפּיי-אויס דריי מאָל: „טפו-טפו-
טפו — אַ חלום!“
און ווער אנשלאָפּען.

ד.

אויף מאָרגען אין דער פריה, אָפּגעדאווענט און איבערגעביסען,
טהוט אונז אָן די מאַמע אין קעצענע טולפלעך, וויקעלט אונז איין
אין גרויסע וואַרעמע שאַלען, און מיר לאָזען זיך געהן נאָך חנוכה-
געל, פריהער פון אַלעמען, געוועהנליך, צום פעטער משה-אהרן.
דער פעטער משה-אהרן איז אַ איד נישט קיין געזונדער, האָט
צו טהון שטענדיג מיט'ן מאָגען; ווען מע קומט, טרעפט מען איהם
געבען האַנדפאַס ווישען זיך די הענט און זאָגען „אשר יצר“.
— אַ גוט מאָרגען, פעטער משה-אהרן! — שיסען מיר אויס
ביידע מיט אַ מאָל, איך און מיין ברודער מאַטעל, און עס קומט
אַקעגען די מוחמע פעסיל, אַ אירינע אַ קלייניטשקע, איין אויג אַ
שוואַרץ, דאָס אַנדערע אַ ווייס, דאָס הייסט, איין ברעם אַ שוואַר-
צע, די אַנדערע אַ ווייסע. די מוחמע פעסיל טהוט אונז אויס די
טולפלעך, וויקעלט אונז אויס פון די שאַלען און שנייצט אונז אויס
די נעזער אין איהר פארטוך.

— שנייצט-אויס! — זאָגט די מוחמע פעסיל. — גוט, גוט
שנייצט-אויס! זשאַלעוועט ניט! נאָך! נאָך! אַט אזוי!...
און דער פעטער משה-אהרן, אין איין אַלט קעצען האַלאַטעל,
מיט אַ וואַטאָווער יארמעלקע אויפ'ן קאָפּ, מיט וואַטען אין די
אויהערען און מיט אויסגעקראַכענע וואַנציס, שטעהט ביי'ם האַנד-

זענען אונז געפרוירען, רויט, אָנגעדראָלען; די מטבעות זענען קור
פערנע, גרויסע שווערע מטבעות, עפּים זעכסערס פאַרצייטיגע,
דרייערס מאָדנע אָפּגעריבענע, גראַשענס אַלטפערענקישע, געשוואַך-
לענע, פערגרינטע — ס'איז שווער, אונמעגליך אויסצורעכענען אין
דרויסען אויפ'ן פראָסט וויפיעל דער פעטער משה-אהרן האָט אונז
געגעבען חנוכה-געלד!...

ה.

אונזער צווייטע סטאַנציע אויף נעמען חנוכה-געלד איז דער
פעטער איצי מיט דער מוהמע דבורה, די וואָס דער טאַטע מיט
דער מאַמע זענען מיט זיי ברוגז שוין פון כמה וכמה יאָהרען. פאַר
וואָס זיי זענען ברוגז — דאָס ווייסען מיר ניט. מיר ווייסען נאָר,
אַז דער טאַטע און דער פעטער איצי (לייבליכע ברידער) רעדען ניט
צווישען זיך קיינמאָל נישט, האָטש זיי דאוונען ביידע אין איין
שוהל און ויצען ביידע אויף איין באַנק, אַ שטאָרט נעבען אַ שטאָרט,
אַ סטענדער מיט אַ סטענדער. און אַז עס קומט יום-טוב צו אויס-
נעמעניש (הוצאת התורה) און עס האַלט ביי פערקויפּען עליות,
דינגען זיי זיך, ווילען דוקא ביידע איין עליה, שמייסען איינס דאָס
אַנדערע און שמייסען אַריין אין טאָג אַריין. אין שוהל איז דער
מאָלט אַ ירד; אַלע רעדען, ריהרען זיך, שושקען זיך, לאַכען און
העלפּען-אונטער דינגען זיך; איטליכער איז נייגיריג צו וויסען,
פאַר וועמען וועט בלייבען דער „שישי“, אָדער דער „מפּסיר“. אַז
עס געהט-אַריין אין נצחון, דעמאָלט ווילען אַלע, מע זאָל זיך דינגען
ביז'ן ביין אַריין. דער שוהל-שמש, מעכטשי פאָנפאַטש מיט די
רויטע קאָלמענעס, שטעהט אויף דער בימה, העכער האַלב אַריבער-
געבויגען, דער טלית איז איהם אַראָפּגעפאַלען, די יאַרמעלקע — פון
יענער זייט; ער קוקט אין מזרח-זייט, אויפ'ן טאַטען און אויפ'ן
פעטער איצי'ן, און זינגט אויף זיין פאָנפּעוואַטער שטימע:

— אַכטצען גילדוין אום שישי! צוואַנציג גילדוין

אום שישי! צוויי און צוואַנציג גילדוין אום שישי!

— די קינדער חנוכה-געלט !! — שרייט-אויס די מוהמע פעסיל
איהם גלייך אין אויהער אריין.

— אוי, דער באאוך! דער באאוך! — מאכט דער פעטער
משה-אהרן (ער רעדט אביסעל „בראדיש“) און האפט זיך מיט
ביידע הענד ביי'ם בויך. — חנוכה-געלט ווילט איהר? וואָס דאָר-
פּען קינדער געלט? וואָס וועט איהר טהון מיט'ן געלט? האָ?
אויסגעבען, צעטרענצלען, האָ? וויפּיעל האָט אייך געגעבען דער
טאטע אייערער חנוכה-געלט? האָ?

— מיר אַ קערבעל, — זאָג איך — און איהם אַ האַלבס.
— אַ קערבעל? !! המ... מע באַלעוועט קינדער, מע מאַכט פון
זיי אַ תל! וואָס וועסט דו טהון מיט'ן קערבעל? — האָ? צער-
בייטען? האָ? זאָלסט דאָס ניט צעבייטען! דו הערסט, וואָס
איך זאָג דיר? זאָלסט דאָס ניט צעבייטען! צי אפשר ווילסט דו
דאָס צעבייטען, האָ?

— ניט צעבייטען, יאָ צעבייטען — וואָס געהט דאָס דיר אָן? —
מישט זיך אַריין די מוהמע פעסיל. — געב זיי אָפּ זייערס און לאָזען
זיי געהן געזונטערהייד.

דער פעטער משה-אהרן געהט-אָוועק צו זיך אין חדר, שאַרע-
וועט מיט די שקראבעס, זוכט אין אַלע טישקעסמלעך מיט אַלע
שופלערלעך, קראצט-אויס פון דאָרטען עטליכע מטבעות און רעדט
צו זיך אליין:

— המ... מע פיהרט-איבער קינדער, מע מאַכט פון זיי אַ תל,
אַ תל-עולם!

און ער רוקט אָנו אַריין אין האַנד אַריין עטליכע האַרטע
מטבעות. די מוהמע פעסיל שנייצט אָנו אויס די נעזער נאָך אַ
מאָל (דאָס לעצטע מאָל), טהוט אָנו אָן די טולפּלעך, וויקעלט
אָנו אַיין אין די גרויסע וואַרעמע שאַלען, און מיר געהן ווייטער.
מיר לויפּען איבער'ן ווייסען, געפרוירענעם סקריפּענדיגען שניי
און צעהלען די האַרטע מטבעות, וואָס דער פעטער משה-אהרן האָט
אָנו אַריינגערוקט, און מיר קאָנען זיי ניט איבערצעהלען. די הענד

מפּטיר פאַר זיין יונגערען אידעם. נאָר אי "שישי", אי "מפּטיר" — אזאַס! מיט צוויי בייטשען שמייסט מען ניט!... דער טאַטע הויבט זיך אויף, טהוט אַ וואונק צום שמש.
— הונדערט.

דאָס וואָרט "הונדערט" לויפט־דורך איבער דער שוהל, ווי אַ בליץ מיט אַ דונער. דער גאַנצער עולם איז איבערראַשט, אויסער זיך. אזוי ווייט אַריינצושמייסען מפּטיר — דאָס האָט מען נאָך נישט געהערט זינט די שוהל איז אַ שוהל.

און מעכטשי פאַנפאַטש טהוט זיך זיינס, גלייך ווי געוויינטליך:
— הונדערט גילדוי אום מפּטיר! הונדערט גילדוי אום מפּטיר! הונדערט גילדוי---]... (ער וויל צופאַטשען).
דער פעטער איצי הויבט זיך אויף. דער טאַטע טהוט אויף איהם אַ מאָדנעם קוק, ווי איינער רעדט: "משונע, צי חסר־דעה? ווילסט קוילען? קוילע!"...

דער פעטער איצי זעצט זיך אַנידער, און דער מפּטיר בלייבט פאַר אונז...

פון דעסטוועגען, איינס צום אַנדערען געהער זיך ניט אָן. אַז עס קומט אַ שמחה, ביי אונז אָדער ביי'ם פעטער איצי'ן, אַ מזל־טוב, אַ בן־זכר, אַ ברית, אַ פריוו־הבן, אַ בר־מצוה, אַ קנס־מאָל, אַ פאַרשפּיעל, איין אויפֿרופֿענס, אַ חתונה אָדער אַ גט, קומט מען איינס צום אַנדערען, מע בעזעצט זיך אויבען־אָן, מע שענקט "דרשה" געשאַנק, "מי־שברך־געלד" און מע טאַנצט מיט אַלע מחותנים אין קאָהן.

— אַ גוט מאָרגען אייך, פעטער איצי! אַ גוט מאָרגען אייך, מוהמע דבורה! — שיסען מיר אויס ביידע מיט אַ מאָל, איך און מיין ברודער מאָטעל, און מע נעמט אונז אויף פאַר זעהר אָנגע־לעגטע געסט.

— איהר מיינט דאָך ניט די הגדה, איהר מיינט די פאַלירטשי־קעס... — מאַכט צו אונז דער פעטער איצי, קנייפט אונז אין די בעקלעך, עפענט־אויף דאָס בייטעלע און גיט אונז חנוכה־געלד, מיר

דער טאטע און דער פעטער איצי זיצען, דער אהער, דער אהין, ביידע פערטיעפט כלומרשט איטליכער אין זיין חומש; נאָר וויר פיעל איינער גיט, גיט דער אנדערער מעהר. דער עולם קוועלט, העלפֿט־אונטער: דרייסיג, דרייסיג! פינף און דרייסיג! זעבען און דרייסיג! פערציג, פערציג!

מעכטשי פאָנפאָטש קוקט פון איינעם אויפ'ן אנדערען:
— פערציג גילדוין אום שישי! צוויי און פערציג גילדוין אום שישי! פינף און פערציג גילדוין אום שישי! דער טאטע און דער פעטער איצי הערען נישט אויף צו שמוי־סען זיך; מע האָט שוין אַריינגעשמיסען ביז פופציג גילדוין. מעכטשי הויבט־אויף די האַנד און וויל שוין צורפאָטשען פאר'ן טאטע'ן:

— פופציג גילדוין...!

איז זיך מיישב דער פעטער איצי און הויבט־אויף אַ פינגער, און דער גאַנצער עולם העלפֿט־אונטער: איין און פופציג! איין און פופציג! — און מע שמיסט ווייטער. אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז מע שמיסט־אַריין אין עטליכע און זעכציג גילדוין (אַזאַ מעשה איז נאָך ניט געהערט געוואָרען!). און „שישי“ בלייבט פאר'ן פעטער איצי'ן. קומט צו „מפטיר“, טהוט דער טאטע אַ קוק אויפ'ן שמש און אַ מאַך מיט דער האַנד, ווי איינער רעדט: „מפטיר — דאָס געהער צו מיר!“... ביי מעכטשי'ן האָט איהר דאָס גע'פועל'ט; איז אָבער אַ סברה, אַז דער עולם איז ניט מסכים: דינגען זיך — דאָס מוז מען, דערויף איז דאָס יום־טוב, נישטאָ קיין מאָגאָפאָל, קיין חזקה אויף מפטיר!

— צעהן גילדוין אום מפטיר! פופצעהן גילדוין אום מפטיר! צוואַנציג גילדוין אום מפטיר! פופציג גילדוין אום מפטיר!

אַ גוטער שפרונג! דער טאטע דרעהט־אויס דעם קאָפּ: ווער קריכט דאָס אויף זיין מפטיר? און שטעלט אַיך פאַר, אַז דאָס שמיסט וויעדער דער פעטער איצי; ער האָט חשק צו קויפֿען דעם

א מינוט "אָפּעסען", דערפאַר איז ביי זיי אין שטוב דער אמת'ער גיהנם.

אריינגעקומען, האָבען מיר געטראָפּען עזראַל'קען (דעם מי-טעלסטען) פּאָהרען רייטענדיג אויף געצײן (אויפֿן עלטערען), און פרויקע מיט מענדל'ען (צוויי נאָך קלענערע) האָבען אונטערגע-שמיסען געצײן, איינער מיט איין אַרבעל פון אַ וואַטאָוען לייבעל און דער אַנדערער מיט אַ טאָוועל פון אַ סידור, אַ חומש, אָדער אַ ספר. חיימ'על (אַ מיטעלסטער צווישען פרויקע'ן און מענדל'ען) האָט דערטאַפּט אַ גערגעלע פון אַ געקוילעטער גאַנז, האָט דאָס אָנ-געבלאָזען מיט אַלע זיינע לעצטע כחות, ער איז אזש געוואָרען ברוין און בלוי, און ס'איז איהם געראָטען אַרויסגעקומען פון דעם אַ מין משונה קול, ווי פון, להבדיל, אַ חזיר, בשעת מע שטעכט איהם און ער קוויטשעט... זיינווילע (איך ווייס ניט, צי איין עלטערער, צי אַ קלענערער) האָט אָפּגעגעבען קאָנצערט אויף אַ קעמעל, און דוד'על (אַ קליינער פון אַ יאָהר פיער) האָט אָנגעטהאָן די שטיוועלעך אויף די הענד און האָט צוגעקלאָפּט מיט זיי צום טאַקט. סענדער'על האָט געטראָגען אַ קעצעל אין האַנד, פאַר'ן גערגעלע; דאָס קעצעל האָט אַרויסגעשטעלט דאָס צינגעלע, פערמאַכט די אויגלעך, אויסגעצויגען די פיסלעך, ווי איינער רעדט: „אַט אַזוי, ווי איהר זעהט, ווערד מען דאָ פאַרשוואַרצט! מע מוטשעט! מע מוטשעט!“... אַסתר'על (דאָס עלטערע מיידעל) האָט געוואָלט אויסקעמען אַססקי'ן (דאָס קלענערע מיידעל), איהר פערפלעכטען אַ צעפעל; נאָר מחמת אַססקי'ס האָר זענען זעהר געגרייזעלט און שוין לאַנג נישט גע-קעמט, לאָזט זי זיך ניט, וויינט זי און האָפּט פעטש. שטילער פון אַלע איז פינילע, אַ קליין יונגעלע מיט קרומע אויסגעבויגענע פיר סעלעך און מיט איין אונטערגעשטעקט העמדעלע. איין חסרון נאָר, וואָס וואו ער שטעלט זיך אַנידער, דאָרט לאָזט ער אַ סימן... דאָס אַלסדינג שטעהרט אָבער ניט דער מוהמע יענטע'ן, זי זאָל זיך זיצען גאַנץ רוהיג ביי'ם טיש מיט צוויי נפשות, איינס ביי דער ברוסט און דאָס אַנדערע אויפֿן שוים, און טרינקען ציקאָריע.

א ווייסען זילבערנעם צוואנציגער און מיין ברודער מאַטל'ען א וויי-
סען זילבערנעם צוואנציגער, און מיר געהען-אוועק פון דאָרטען צום
פעטער בייניש.

ג.

אויב איהר קאנט זיך פאַרשטעלען דעם גיהנם — אַט דאָס איז
דעם פעטער בייניש'עס שטוב. ווען איהר זאָלט ניט קומען אַהין,
טרעפט איהר א ליאַרעם, א געשריי, א געפילדער. ס'איז דאָרט א
פולע שטוב מיט קינדער — האַלב-נאַקעטע, פערשמירטע, פערמור-
זעטע, נישט קיין געצוואָגענע, תמיד צעשלאָגענע, שטענדיג צערדאָ-
פעטע, אַפטמאָל צעבלוטטיגטע, מיט סימנים אונטער די אויגען. דער
וויינט און דער לאַכט, דער זינגט און דער קוויטשעט, דער הוקעט
און דער פייפט, דער האָט אָנגעהאַן דעם טאַטענ'ס קאַפּאָטע מיט
פערקאַטשעטע אַרבעל און דער פאָהרט רייטענדיג אויף א בעזעם,
דער טרינקט מילך פון א קריגעל, דער קנאַקט ניסלעך, דער טראָגט
זיך אַרום מיט א קעפּעל פון א הערינג און דער סמאַצקעט א קאָנ-
פעקטעל, און פונ'ם נעזעל רינען ביי איהם צוויי קליינע ריטשקע-
לעך גלייך אין מויל אַרײַן. די מוהמע יענטע איז שטאַרקער פון
אַיזען, אַזוי האַלט-אויס פון דער דאָזיגער „קאַמאַנדע“. זי שעלט
זיי, זי קנייפט זיי, רייסט זיי אויס שטיקער פלייש. זי קלויבט
נישט איבער: ווער עס האַפט זיך אונטער אונטער דער האַנד, דער
בעקומט א זעץ, א טראַסק, א בוכענצי אין זייט אַרײַן. א פאַטש
איז דאָרט א וואָכעדיגער גאַנג. „וואַרגען זאָלסטו דו זיך! די כפרה
זאָלסטו דו זיין! פאַרחאַפט זאָלסטו דו ווערען!“ — דאָס איז פון
די קליינע קללות; דאָרט קאנט איהר הערען „קדחת“, און „חלירע“,
און א „מיתת-משונה“ — און דוקא אין גוטען מוטה, פונקט ווי איהר
זאָגט א גוט-שבת. שטיל ווערט נאָר, בשעת דער פעטער בייניש
קומט צו געהן. נאָר מחמת דער פעטער בייניש איז א פערנומענער
מענש, זיצט א גאַנצען טאָג אין קלייט און קומט אַהיים נאָר אויף

— וואָס טהוט איהר דאָ, שקצים? אורדאי נאָך חנוכה-געלט? —
מאכט דער פעטער בייניש און נעמט-ארויס און שענקט אונז צו
זילבערנע גריוונים.

די האַליאָסטער קינדער קוקען-ארויס פון די ווינקעלעך, ווי די
טאָראָקאָנעס, גלאַנצען אויף אונז מיט די אויגעלעך, ווי די מייזלעך,
ווינקען עפּים צו אונז, בעווייזען עפּים מיט די פינגערלעך, מאַכען
בשעת מעשה משוגענע תנועות, ווילען אונז, אַפּנים, צעלאַכען, —
קוים-קוים וואָס מיר האַלטען זיך אַיין, און מיר אַנטלויפען פונ'ם
דאָזיגען גיהנם.

2.

מיר געהען ווייטער נאָך חנוכה-געלד, צו אונזער שוועסטער
איידעל.

אונזער שוועסטער איידעל און איהר מאַן שלום-זיידעל, עליהם
השלום — זיי זענען שוין לאַנג אויף דער אמת'ער וועלט.
איידעל איז פון קינדווייז אויף געווען אַ פּערוויינטע נשמה;
איבער אַ מינדסטע נאַרישקייט פלעגט זי זיך צעוויינען, פּערגיסען
טרערען אויף אייגענע און אויף פרעמדע צרות. נאָר פון זינט זי
איז געוואָרען אַ כלה פאַר שלום-זיידל'ען, האָט זי ניט אויפגעהערט
צו וויינען. אפשר מיינט איהר דערפאַר, ווייל ס'איז איהר ניט
געפּעלען דער חתן? חלילה! זי האָט איהם דען געקענט, וואָס
ער זאָל איהר ניט געפּעלען? גלאַט אַזוי, אַ כלה פאַר דער חתונה
בעדאַרף וויינען. אַז די שניידערס האָבען איהר געבראַכט אַנמעס-
טען די חתונה-מלבושים, האָט זי זיך צעוויינט אויף אַ גאַנצער
נאַכט. שפּעטער, צום פאַרשפּיעל, אַז איהרע חברת'עס זענען זיך
צענויפגעקומען טאַנצען, איז זי אַלע מאָל אַוועקגעלאָפּען צו זיך
אין אַלקיר אַביסעל אויסוויינען זיך אין די קישענס. דעם טאָג פון
דער חופּה שמועסט מען ניט. דעמאָלט איז געווען איהר טאָג.
זי האָט גאָר ניט אויפגעהערט צו וויינען. נאָר די רעכטע חתונה
איז געווען צום „באַדעקענס“, בשעת מנשה פיערעלי דער כליזמר

— מיר זאל זיין פאר זיינע ביינדעלעך! — זאגט זי און טור
ליעטציו מיט גרויס ליעבשאפט דאס זויגענדיגע נפש'על צום הארצען
און דערלאנגט בשעת מעשה טאקי א שטורך דעם עלטערען, וואס
אויפ'ן שוים: — זעה נאָר, ווי דו עסט, עסען זאלען דיר די ווערים!
אסתר'על, רחמי, האַסקי, וואו זענט איהר ערגיץ אין אלדי שוואַרצע
יאָהר? נעם וויש איהם אָפּ דאָס נעזעל גיכער, וואָש מיר אויס
א שאַל, איך דאַרף טרינקען אָהן א שאַל! דערלאנג איהם א סטור
סאַק, ער זאל זיך דריי מאָל איבערקעהרען! האַרץ מיינס, נשמה
מיינע, טרייסט מיינער! דאָס מויל כאַכט זיך זיי גאָר ניט צו!
א גאַנץ פריהמאַרגען נאָר מע עסט, פאַרחאַפט זאָלט איהר ווערען!
דערזעהען מיך מיט מיינ ברודער כאַטל'ען, האַבען זיך חברה
א לאָז געמעהן אַקעגען און מע איז אונז בעפאַלען, ווי די היישיע-
ריקען. דער אויף די הענד, דער — אויף די פיס, דער — אויפ'ן
קאַפּ. חיימ'על האָט אָנגעבלאָזען דאָס גערגעלע פון דער געקוילע-
טער גאַנז גלייך מיר אין אויהער אַרײַן, און דוד'על האָט מיך אַרומ-
געחאַפט מיט ביידע שטיוועלעך. פינילע מיט'ן אונטערגעשטעקטען
העמדעל האָט זיך אָנגעטשעפּעט מיר אין א פוס, אַרומגערינגעלט
איהם, ווי א שלענגעל, און א מיש-מאַש פון פערשיעדענע קולות
האָט אונז גערינצעלט, פערטורקעט די אויהערען.

— אויף די צייהנדעלעך זאָלט איהר שרייען! — שרייט די
מוהמע יענטע פונ'ם אנדערען חדר. — טויב קאָן מען ווערען, פאַר-
לעגען זאָל דאָס אייך! שרים, ניט קיין קינדער, ברענען זאָל די
נשמה אייערע!

די מוהמע יענטע שרייט, און די קינדער שרייען — אלע שרייען.
פלוצים קומט'אָן דער פעטער בייניש מיט'ן טלית ותפילין (אפנים,
פון בית-המדרש). אין איין אויגענבליק ווערד שאַ-שטיל, און די
גאַנצע האַליאַסטערע ווערד פערשוואונדען.

— א גוט מאָרגען אייך, פעטער בייניש! — שיסען מיר אויס,
איך און מיינ ברודער מאַמעל.

אלע ווייבער, אייגענע און פרעמדע, וואָס זענען געשטאַנען דערביי, געהאַלפֿען צעפלעכטען דער כלה איהרע שענע גרויסע צעפֿ. האָבען געמאַכט משונה-מאָדנע פֿיסקעס, געשנייצט די נעזער, גע- ווישט די אויגען, און איידעל נעבאָך האָט אַזוי געיאָמערט, אַזוי געחליפעט, אַז זי האָט גע'חלש'ט דריי מאָל; מע האָט זי קוים מיט צרות אָפּגעמינטערט.

נאָר אויף וויפֿעל אונזער שוועסטער איידעל איז געווען איין אומעטיגע זאָך, איז אונזער שוואָגער שלום-זיידעל געווען אַ פֿריי- ליכער יונג, אַ לעבעדיגער, אַ קאַטאָוועס-טרייבער, אַ פֿערשלעפטע קרענק און, לאָז ער מיר מוחל זיין, איין איינגעגעסענע בריאה. דהיינו, ער פֿלעגט לייעב האָבען דעקוטשען, שנאָלען זיך. דערלאַנג- גען יענעם אַ שנאָל גלייך אין שפיץ נאָז, אָדער אין עק אויהער — דאָס איז געווען ביי איהם דאָס חיות. נישט איין מאָל פֿלעגן מיר אַרומגעהן, איך און מיין ברודער מאַטעל, מיט אָנגעשוואָלענע אוי- הערען. מיר האָבען זיך ממש מחיה געווען, אַז מיר האָבען דער- הערט, אַז דאָס פֿאַרפֿאַלק געהט-אַראָפּ פֿון קעסט. דעם טאָג, וואָס זיי האָבען זיך בעדאַרפט איבערקלויבען פֿון אונז אויף „אייגענע קעסט“, איז ביי אונז אין שטוב געווען חורבן בית-המקדש. איידעל האָט געוויינט, איינגעלעגט די וועלט, און די מאַמע — אויף איהר קוקענדיג. און שלום-זיידעל, וואָס האָט געהאַלפֿען כלומרשט פֿאַ- קעווען די זאַכען, האָט נאָר אַרומגעטאַנצט הין און צוריק, זיך אונ- טערגע'גנב'עט אלע מאָל זעהר קונציג און דערלאַנגט אונז אַ שנאָל אָדער פֿון פֿאַרענט אין שפיץ נאָז, אָדער פֿון הינטען אין עק אויהער. ער האָט זיך מיט אונז אָפּגעזעגענט איין מאָל פֿאַר אלע מאָל און האָט נאָך געהאַט די העזה אָנצוזאָגען אונז, מיר זאָלען זיך ניט לאָזען לאַנג בעטען און זיין ביי איהם אָפטע געסט! מיר האָבען זיך געגעבען דאָס וואָרט, מיר זאָלען זיין פֿנים ניט אָנקוקען! נאָר אַ מענש פֿערגעסט אַלסדינג, ובפרט אַ שנאָל. ווי אַזוי געהט מען ניט נאָך חנוכה-געלד צו איין אַי י ג ע נ ע ס ש ו ו א ג ע ר ? . . .

האָט זי גענומען „באַזעצען“, און רב ברוך ברחן איז אַרויף אויפ'ן טיש, צענויפגעלעגט די הענד אויפ'ן בוך, אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ, ווי בשעת מע בעוויינט אַ טוידטען, און האָט אָנגעהויבען מיט'ן שענעם טרויעריגען ניגון, וואָס קאָן נעמען אַ שטיין, בזה הלשון :

כלה לעבען! כלה לעבען!

וויין זשע, וויין.

דיינע טרערען האָבען אַצינד

דעם זיעבעטען חן.

וואָרום דו טהוסט דאָך איצט פאר'ן בית-דין

של מעלה שמעלה.

אָט באַלד וועסט דו, מיידעל,

צו דער חופה געהן.

באדאָרף מען דיר געבען

צו פארשטעהן,

אַז דאָס לעבען איז ביטער,

אַזוי ווי חרין ;

אַז אַ מענטש איז ניט פון אייזען

און ניט פון שטיין,

אַ בשר ודם

פון הויט און ביין ;

אַז מע טהוט די רשעים אין גיהנם שמויסען

זעהר ניט שען,

און זיי טהוען וויינען און יאָמערען און שרייען

אויף די צייהן ; —

לכן באדאָרפסט דו תשובה טהון,

זיך האַלטען זעהר קליין,

אויסגעהן פון טרערען

און פון געוויין...

און אַזוי ווייטער, אָהן אַיין עק.

צוואנציגער, מיט פיער גילדען, מיט פינף גריוונים, מיט זעכס פֿיטאקלעך..."

מיין ברודער מאָטעל וויל נישט ווארטען, ביז איך וועל ענ-דיגען מיין חשבון, און ער נעמט זיך צו זיינע קאפיטאלען; ער לעגט פון איין האַנד אין דער אנדערער און צעהלט:

— א צוואנציגער און א צוואנציגער איז צוויי צוואנציגער, און נאָך צוואנציגער איז דריי צוואנציגער, און צוויי גילדען איז דריי צוואנציגער מיט צוויי גילדען, און א גריווני און נאָך א גריווני און נאָך א גריווני — איז אינאיינעם צוויי צוואנציגער מיט דריי גיל-דען, מיין איך דריי גילדען מיט צוויי צוואנציגער. טפּו! וואָס רעד איך? מע באַדאַרף אָנהויבען נאָך א מאָל פונ'ם אָנהויב!

און ער הויבט'אָן נאָך א מאָל פונ'ם אָנהויב. מיר צעהלען און צעהלען און קאָנען ניט איבערצעהלען; מיר רעכענען און רעכענען און קאָנען ניט אויסרעכענען. און אז עס קומט צום פעטער משה-אהרנ'ס אלטע פֿיטאקעס, שווערע זעכסערס, אָפּגעריבענע דרייערס און אָנגעשוואַלענע גראַשענס, פערפלאַנטען מיר זיך אזוי שטאַרק אין חשבון, אז מיר ווייסען שוין גאָר ניט וואו מיר זענען אין דער וועלט. מיר פרובען זיך אויסבײטען די דאָזיגע מטבעות ביי דער מאַמען, ביי'כ טאַטען, ביי בריינע די קעכין — עס געהט ניט: קיינער וויל זיי ניט נעמען אין האַנד אַריין!

— וואָס איז דאָס פאַר פֿיטאקעס? ווער האָט דאָס אײך אַריינגערוקט אזא געלט?

מיר שעמען זיך אויסזאָנען און מאַכען א שווייג.

— ווייסט דו גאָר וואָס? — זאָגט צו מיר מיין ברודער מאָטעל. — לאָמיר זיי נעמען און אַריינװאַרפען אין אויווען אַריין. אָדער גאָר אין דרויסען אויפ'ן שניי, קיינער זאָל ניט זעהען.

— אַ חכם זי איד! — זאָג איך צו איהם. — שוין גלייכער, דאַכט זיך, אַוועקשענקען זיי איין אַרעמאָן.

געקומען צו איידל'ען, געהט אונז שלום-זיידעל אַקעגען מיט
א גאנץ ברייטען ברוך-הבא.

— סקאַצעל קומט! וואָס מאַכט איהר גוטס? זעהר קלוג
האָט איהר געטהאָן, וואָס איהר זענט געקומען. איך האָב צוגעגרייט
פון אייערטוועגען חנוכה-געלט!

און שלום-זיידעל נעמט-ארויס דאָס בייטעלע און צעהלט אונז
אויס צו עטליכע נייענקע, גלאַנצענדיגע, זילבערנע מטבעות גלייך
אין האַנד אַרײַן, און איידער מיר האָבען צייט אַרומקוקען זיך
און איבערצעהלען די נייע מטבעות, האַפען מיר שוין צו עט-
ליכע שנאָל, פריהער איך אין שפיץ נאָז און מאַטעל אין עק אויהער,
און נאָכדעם מאַטעל אין שפיץ נאָז און איך אין עק אויהער.

— אָבער לאָז שוין זיין גענוג צו מוטשען קינדער! — בעט
זיך נעבאָך ביי איהם אונזער שוועסטער איידעל מיט טרערען אין
די אויגען, און זי רופט אונז אָפּ אָן אַ זייט, שטופט אונז אָן פולע
קעשענעס מיט לעקאָר, מיט ניסלעך און מיט באַקסערען, און שענקט
אונז אַ חוץ חנוכה-גלד.

מיר האַפען די פיס אויף די פלייצעס און לויפען אַהיים.

ח.

— אַנו, מאַטעל, לאָמיר זיך קאַרשט נעמען צו דער אַרבייט,
אויסרעכענען, וויפיעל האָבען מיר אונזער אייגענס חנוכה-געלט?
נאָר ווייט דו וואָס? דו שווייג; פריהער וועל איך איבערצעהלען
מיינס, נאָכדעם וועסט דו צעהלען דיינס.

און איך צעהל: „א קערבעל מיט דריי צוואַנציגער, מיט פיער
גילדען, מיט פינף גרויונים, מיט זעכס פּיטאַקלעך, — וויפיעל מאַכט
דאָס אינאיינעם? אַפנים, אזוי גרויס, ווי אַ קערבעל מיט דריי

ביי'ם קעניג אחשורוש

געשריבען אין יאָהר 1901.

נאָר, ווי אויף צו-להבעים, קומט ניט קיין אָרעמאָן! וואו זענען
 אַהינגעקומען אַלע אָרעמע-לייט, וואָס רייסען ביי די פּאַלעס, דינגען
 זיך, זידלען זיך און שעלטען? ניין, דאָס וואָס מע בערדערף וועט
 קיינמאָל ניט קומען! קיינמאָל ניט! קיינמאָל ניט!...

בײַם קעניג אַחשורוש

א.

אז איך בין געווען א קליין יונגעל — ווייסט איהר, וועמען איך
האב מקנא געווען?
אחשורוש'ען.

ניט יענעם אחשורוש'ען, וואָס האָט געקעניגט פון הורו ביו
כוש, אויף הונדערט זיעבען און צוואנציג מדינות. איך מײן קאָפּעל
דעם שניידער מיט דער גילדענער קרוין, דאָס הייסט, מיט'ן פאַ-
פיערענעם ספּאָדעק און מיט דער לאַנגער גילדענער רוט פונ'ם
בעזעם.

אויך מרדכי'ן דעם שני-למלך (לוי דעם שוסטער) מיט דער
איבערגעקעהרטער קאפּאָטע אויף דער לינקער זייט און מיט דער
קלאַטשקעוואַטער פלאַכסענער באָרד האָב איך שטאַרק מקנא געווען.
איך האָב מקנא געווען ושתי המלכה'ן (מאָטעל דעם סטאַליר)
מיט'ן קליידעל אויף דער קאפּאָטע און מיט דער פעטשיילע, וואָס
ער פלעגט זיך אונטערבינדען דאָס בערדעל, מע זאָל מיינען אויף
איהם, אז ער איז אַ נקבה... און וואָס איז אָפּגעגאַנגען, אַשטייגער,
אסתר המלכה'ן (עוזר דעם אונטער-שמש) מיט'ן גרינעם פאַרמוך?
און וואָס איז אָפּגעגאַנגען המנ'ען (יאָסקע דעם בעהעלפער) מיט'ן
שאַרבען אויפ'ן קאָפּ?...?

נאָר מעהר פון אַלעמען האָב איך מקנא געווען פייוועל דעם
יתום, וואָס פלעגט זיך אָנמהון אין אַ רויט העמדעל, זיך פערשטע-

איך ניט זיין אין דער האַליאָסטערע? ניין! איך טאָר נישט, וואָרום איך בין אַ נגיד'ס אַ יונגעל און דעם זיידען רב מאיר'ס איין איי-ניקעל, בעדאָרף איך ליגען, ווי אַ הונד, אַ גאַנצען טאָג אין שטוב און געהן מיט אַלע גרויסע צום זיידען רב מאיר צו דער סעודה. — וואָס דרעהסטו דו זיך, ווי אַ דייטש אויפ'ן קאָרעק? — מאַכט צו מיר דער טאַטע בשעת מיר געהען אַלע אינאיינעם צום זיידען רב מאיר צו דער סעודה און איך דערזעה פון דער ווייטען די „האַליאָסטערע“.

— ביזט שוין, קיין עין-הרע, אַ היבש יונגעלע, קאָנסט געהן אַביסעל גיכער! — זאָגט די מאַמע. — אים ירצה השם, שבת-הגדול ווערסטו דו אַכט יאָהר, ביז הונדערט און צוואַנציג.

— טשעפעט איהר ניט, ער האָט דערזעהן די „קאָמעדיאַנטשי-קעס“! — רופט זיך אָן מיין עלטערער ברודער משה'לע, וואָס איז אַליין אויך אַ בעל'ן זיך אָפּשטעלען אַנקוקען די „קאָמעדיאַנטשיקעס“. — געה, געה! — מאַכט צו מיר דער רבי רב איצי, מיין מלאך-המות, און דערלאָנגט מיר אַ שטורך פון הינטען.

איך לאָז-אַראָפּ די אויגען אין דער בלאָטע און געה גלייך מיט אַלע, פערטיעפט אין אומעטיגע מחשבות, טרויעריגע געדאַנקען: „תמיד מיט אַלע גרויסע! שמענדיג מיט'ן רבי'ן!... אין דער פריה, און ביינאַכט, און שבת, און יום-טוב!... רב איצי'ס רויטע נאָז מיט טאַבעקע, איינגעזונקען זאָל זי ווערען!“

ב.

דער זיידע רב מאיר איז דער גרעסטער גביר פון שטאָדט. ער זיצט, ווי אַ מאָנאַרך, אַ גרויסער זאָל מיט אַ גרויסען זילבער-נעם הענגלייכטער, וואָס הענגט-אַראָפּ פון דער מיט סטעלי. טאַמ-בעקענע העסעס אויף די ווענדר. אַ גרויסע שווערע זילבערנע מנורה אויפ'ן טיש מיט אַ סך זילבערנע לייכטער, וואָס די באַבע נחמה

לען פאר „יוסף הצדיק“, בשעת חברה האָבען געשפּיעלט יענעם שענע שפּיעל, וואָס ווערד אָנגערופען „מכירת-יוסף“. זיינע ברודער פלע-גען איהם אַראָפּרייסען דאָס רויטע העמדעל, אַרייַנוואַרפען איהם אין „לייבען-גרוב“, און יוסף הצדיק (פּיוועל הייסט דאָס) פלעגט זיך אַוועקשטעלען אויף די קניהעס, צענויפלעגען די הענד און בער-שוועהרען די חיות-רעות, זיי זאָלען צו איהם קיין שליסט נישט האָבען, און זינגען בשעת מעשה זעהר אַ טרויעריג ליעד, וואָס די ווערטער זענען זיך צעגאַנגען אין יעדען אבר:

שלאַנגען און עקדישען,
פאַרשליסט אַייער מויל!
פאַרשליסט אַייער מויל!
צי ווייסט איהר דען,
צי ווייסט איהר דען,
צי ווייסט איהר ווער איך בין?
איך בין יוסף הצדיק,
יצחק'ס אַיין אייניקעל,
יעקב'ס אַ זוהן,
יעקב'ס אַ זוהן!...

און האָטש יוסף הצדיק איז געווען אַ יתום, אַיין אָרעם בחור'על, וואָס האָט זיך אויפגעהאַלטען אין אונטערשטען קלייזעל און גער-לעבט פון אַ „פאָלג-מיד-א-גאָנג“, און האָטש איך בין געווען אַ נגיד'ס אַ יונגעל, דעם זיידען רב מאיר'ס אַיין אייניקעל, פון דעסער-וועגען וואָלט איך מיך מיט איהם געביטען נאָר צוליבע דעם איינעם טאָג פורים אַלליין.

אַז ס'איז געקומען דער גוטער, דער ליעבער טאָג פורים, האָב איך פון גאַנץ פריה אָן שוין אַרויסגעקוקט אויף דער „חברה“, וואָס געהען פון שטוב צו שטוב און אַ גאַנצע האַלאַסטרע יונגלעך לויפען זיי נאָך פון הינטען מיט באַרפּיסע פיס אויפ'ן שניי. פאַר וואָס קאָן

דער פעטער אברהם און די מוהמע סאָסי מיט פינף יונגלעך:
 משה'לע, הערשעלע, וועלוועלע, נאָטעלע, יענקעלע, און פיער מיידר-
 לעך: שרה'לע, פויגעלע, רחל'ע, טייבעלע. נאָכדעם דער פעטער
 בעריש און די מוהמע אסתר'על מיט זעכס יונגלעך: משה'לע,
 הערשעלע, וועלוועלע, נאָטעלע, יענקעלע, פישעלע, און פינף מיידר-
 לעך: שרה'לע, פויגעלע, רחל'ע, טייבעלע און חנצי. נאָכדעם דער
 פעטער בנימין און די מוהמע לאה מיט זעבען יונגלעך: משה'לע,
 הערשעלע, וועלוועלע, נאָטעלע, יענקעלע, פישעלע, שמואליקעל, און
 זעכס מיידלעך: שרה'לע, פויגעלע, רחל'ע, טייבעלע, חנצי און
 גנענדעל. נאָכדעם דער פעטער קלמן און די מוהמע איטעל מיט
 אַכט יונגלעך...

נאָר אפשר וואָלט געווען גענוג אויסרעכענען די משפּחה? עס
 קאָן, זאָגט מען, שאַרען... דער זיידע האָט איינמאָל געוואָלט אויף
 אַ ציקאוועסט איבערצעהלען, וויפיעל פאַרשוין זיצען ביי'ם טיש,
 האָט ער גענומען אַ זילבערנעם בעכער אין האַנד און האָט אָנגע-
 הויבען צו צעהלען: „ניט איינס, ניט צוויי, ניט דריי, ניט פיער,
 ניט פינף, ניט זעכס, ניט זעבען“... האָט די באַבע אַרויסגעריסען
 ביי איהם דעם בעכער פון האַנד און האָט איהם ניט געלאָזט צעהלען
 ווייטער: „אויף מיינע שונאים'ס קעפּ! וואָס צעהלסטו דו, וואָס?
 פאַרהאַן, קיין עין-הרע, גענוג טעלער!“...

צענויפגעקלויבען זיך אַלע צו דער סעודה, זעצט דער זיידע
 אַליין אויס דעם גאַנצען טיש. דער זיידע רב מאיר האָט לייעב,
 ס'זאָל זיין שען און ריין און ציכטיג און מיט אַ סדר — עס קומט-
 אויס גוט: אַ פעטער זיצט נעבען אַ פעטער, אַ מוהמע נעבען אַ
 מוהמע, און אונז, קליינוואַרג, זעצט מען אויס אַזוי, אַז ס'זאָל אויס-
 קומען נישט אַ ברודער מיט אַ ברודער און אַ שוועסטער מיט אַ
 שוועסטער, מחמת אייגענע קאָנען נישט הויזען צווישען זיך; לכן
 בעדאַרף זיצען אַ פרעמדער משה'לע מיט אַ פרעמדען הערשעלע,
 און אַ פרעמדער הערשעלע מיט אַ פרעמדען וועלוועלע, און אַ וועל-
 וועלע מיט אַ נאָטעלע, אַ נאָטעלע מיט אַ יענקעלע, אַ יענקעלע מיט

נעמט זיי ארויס נאָר צוויי מאָל אין יאָהר: פסח צום סדר און פורים צו דער סעודה, און עס ווערד ליכטיג אין אלע ווינקלעך. גאנץ אויבען-אָן, אויף אַ גרויסען שטוהל, מיט גרינס בעצויגען, זיצט דער זיידע רב מאיר אַליין — אַ קליין אידעל, מיט אַ שיטער בערדעל, מיט אַביסעל איין אויסגעבויגענער נאָז, מיט זילבערנע האָר און מיט שוואַרצע יונגע אויגען. אָנגעטאָן געהט ער אין אַ לאַנגער זיידענער קאפאָטע מיט אַ געפלאַכטענעם גארטעל און מיט אַ שטריימעל אויפ'ן קאָפּ. אַקעגען איהם אויפ'ן טיש זיצט אַ גרויסער, אַ מורא'דיגער, אַ געפלאַכטענער פורים-קוילעטש, איין אָנגעהויבענער שוין, מיט זאפראָן פערגעלט און מיט ראָזינקעס אַרומגעשטעקט.

פונקט אין מיטען טיש זיצט די באַבע נחמה, אַ הויכע אירינע, נאָך גאָר אַ שענע, אויסגעפוצט אין אַ גאָלדפאַרביג זיידען קלייד מיט ווייסע עפעל, מיט אַ שטערנטיכעל פון דימענטען מיט בריליאַנטען, מיט רייכע פערעל אויפ'ן האַלז, מיט אויהערינגלעך און מיט פינ-גערלעך. נעבען איהר שטעהט אַ גאנץ גרויסער פאַלומעסיק מיט הייסע, שמעקענדיגע, געצוקערטע און געפערטע פיש, פערפראָ-וועט מיט ציבעלעס, מיט ראָזינקעס און מיט אלערליי געווירצען. די באַבע טיילט-אָרויס די פיש, די שענע זיידענע פעטשיילע פער-קאטשעט הינטער די אויהערען מיט צוויי שפיצען, די דימענטען מיט די בריליאַנטען בשעת מעשה פינקלען און שעמערירען, און דאָס פנים שיינט און שמייכלט.

אָרום און אָרום טיש, פון ביידע זייטען, זיצען די פעטערס מיט די מוהמעס, אלע מיט זייערע קינדער, יונגלעך און מיידלעך, וואָס הייסען אלע נאָך אלץ איינע זיידעס און באַבעס, פעטערס און מוה-מעס. פריהער דער פעטער צדוק און די מוהמע צביה מיט דריי יונגלעך: משה'לע, הערשעלע, וועלוועלע, און צוויי מיידלעך: שרה'לע, פויגעלע. נאָכדעם דער פעטער נפתלי און די מוהמע דבורה'ל מיט פיער יונגלעך: משה'לע, הערשעלע, וועלוועלע, נאָ-טעלע, און דריי מיידלעך: שרה'לע, פויגעלע, רחל'ע. נאָכדעם

בשעת מעשה מיט'ן פינגער, און דער גאנצער עולם האפט־אונטער:

צהלה ושמחה!

אויף אלערליי קולות, אלע מאָל העכער און העכער. און מיין רבי רב איצי, וואָס איז אַ קליינער מנגן, ער האָט אַ קול פון אַ שליען, העלפט אויך זינגען, דאָס הייסט, ער האָלט אָפּען דאָס מויל, פער־מאָכט די אויגען, גיט אַכטונג פון דעסטוועגען בשעת מעשה מיט אַ האַלב אויגעל אויף מיר, צי איך זיין, ווי אַ מענש, דעם קאָפּ האַלט ער אַביסעל אויף אַ זייט, קלאָפט מיט'ן מיטעלסטען פינגער אין טיש — הקיצור, ער בעווייזט דעם זיידע'ן, אז ער זינגט אויך אין קאַהן... און אז עס קומט צו „ברוך־מרכי" און „אָרור־המן", בענשט מען מרכי'ן און מע שעלט־אָן המנ'ען — עס זאָל זיי אָנגעהן אַ צעהנט־חלק, רבונו של עולם!...

ג.

— געקומען די פורים־שפיעלער! — רופט זיך אַן תנחום דער משרת, אַ איד מיט אַ רויטער קאפּאָטע, וואָס זאָגט אלעמען „רו", אַ חוץ דעם זיידע'ן מיט דער באַבע'ן.

דערהערט „פורים־שפיעלער", שפרינגען מיר, קליינווארג, אלע אין איין רגע אַרויס פונ'ם טיש און מיר שטעהען שוין אלע אַרום דעם קעניג אחשורוש מיט דער גילדענער קרוין.

— גוט יום־טוב! — שיסען־אויס די חברה אלע מיט אַ מאָל גאָנץ פרייליך, און מע שטעלט זיך אויס אין צוויי ציילען. אויף אַ גילדענעם שטוהל זיצט דער קעניג אחשורוש, און עס טרעט־אָרויס אויף איין פוס ממוכן (חיים שמיסער), זינגט אַ דייטשעם ליעדעל:

בין איך ממוכן פאָן די אחשתרנים,
נאָך גאָר אַ יונגער הערר — דאָס זעהט איהר אין מיין פנים.

א פישעלע, א פישעלע מיט א שמואליקעל. און די מיידלעך אויך אזוי: א שרה'לע מיט א פויגעלע, א פויגעלע מיט א רחל'ע, א רחל'ע מיט א טייבעלע, א טייבעלע מיט א חנצי, און א חנצי מיט א גנענדעל, א גנענדעל מיט א שרה'לע, א שרה'לע מיט א פויגעלע, און אזוי ווייטער. נאך מיר האָט ניט געסטאיעט קיין פאָרעל, האָט מען מיך אנידערגעזעצט מיט מיין מלאך-המות, דעם רבי'ן רב איצי. דער רבי רב איצי איז ביי מיר נישט נאָר א מלמד, א לעהרער אליין. נאָר אויך א מדריך, א וועגווייזער, א מין גובערנאנטקע, אויף צו לעהרנען מיך דרך-ארי, ווי אזוי צו זיצען ביים טיש און ווי אזוי צו עסען.

— אז דו זיצט ביים טיש, — אזוי האָט מיך געלעהרענט מיין גובערנאנטקע רב איצי — זאָלסט דו זיצען, ווי א מענטש. דו זאָלסט קוקען גלייך, און די הענט זאָלסט דו האלטען אונטער'ן טיש, און נישט רעדען ביים עסען. און אז דו עסט לאָקשען מיט יויד, זאָלסט דו אָננעמען מיט דעם לעפעל פונקט אזוי פיעל לאָקשען ווי-פיעל יויד; א זופ יויד — און אוועקגעלעגט דעם לעפעל און אָפ-געווישט די ליפען; און וויעדער א זופ יויד — און וויעדער אוועק-געלעגט דעם לעפעל און אָפגעווישט די ליפען. נישט האַפען איין לעפעל נאָכ'ן אנדערען, ווי א גוי...

אנידערגעזעצט זיך נעבען מיר און געמאכט א מוציא, נעמט דער רבי רב איצי ארויס די רויטע פעטשיילע פון בוזעם-קעשעני, טרייסעלט-אויס די טאבעקע גלייך צו מיר אין טעלער אריין, נאָכ-דעם הויבט ער אָן שנייצען די נאָז מיט א מאָדנעם קוויטש און מיט א קול פון א שופר און לאָזט-אויס מיט א תקיעה גדולה, און בשעת מעשה קוקט ער אויף מיר מיט איין אויג, צי איך זיין, ווי א מענטש...

שושנת יע-ע-קב!

אזוי הויבט-אָן דער זיידע צו זינגען מיט זעהר איין אנגענעהר-מענער שטימע, תיכף נאָכ'ן ערשטען גלעזעל וויין, און קנאקט-צו

— דו ביזט יוסף הצדיק? — רוף איך מיך אָן צו פייוועל
דעם יתום, וואָס שטעהט ביי דער זייט מיט אַיין אויסגעמיערט
פערלאַמערט פנים.

— יוסף הצדיק. — מאַכט צו מיר פייוועל.

— דו וועסט אויך שפיעלען? — פרעג איך איהם.

— אַז מע וועט מיר הייסען שפיעלען, וועל איך שפיעלען. —
מאַכט צו מיר יוסף הצדיק און בויגט זיך אָן צו מיר אויפ'ן
אויהער: — געב מיר אַ שטיקעל קוילעטש פון אַייער פורים-
קוילעטש.

— מע וועט דערזעהען, וועט מען זיך בייזערען. — מאַך איך
צו איהם שטילערהייד.

— שלעפּ-אַוועק אַזוי, אַז קיינער זאָל ניט זעהען. — זאָגט ער
צו מיר, און די אויגעלעך בלישטשען.

— גנבה'נען? — זאָג איך.

— דאָס הייסט דען גע'גנבה'ט? — מאַכט ער.

— וואָס דען — זאָג איך — הייסט דאָס? גע'לעק'ענט?

— איך בין טוידט-הונגעריג, — זאָגט ער צו מיר שטילערהייד
און ער עסט דעם קוילעטש מיט די אויגען, — פון גאַנץ פריה אָן
נאָך אין מיין מויל נישט געהאַט...

דער גאַנצער עולם איז פערטיעפט אין דעם „שפיעל“, געה
איך צו פאָוואָלינקע צום טיש, פערלעג די האַנד אַרונטער, שלעפּ-
אַוועק אַ שטיק קוילעטש און רוק דאָס איהם אַרײַן אין האַנד אַרײַן.
יוסף הצדיק לאָזט-אַראָפּ קונציג דאָס שטיקעל קוילעטש אין קעשענע
אַרײַן און טהוט מיר אַ קוועטש ביי דער האַנד.

— ביזט אַ וואָהל יונגעל. געבען זאָל דיר גאָט אַלדאָס גוטס!

• • • • •

אויף איין פוס טהו איך טהון שפרינגן

און אויף מיין זיסער שטימע — זינגן.

פרענט איהם דער קעניג אחשורוש:

זאג, מיין ליעבער קנעכט ממוכן.

וואָס ביזט דו געקומען אַהער צו קרוכן?

ענטפערט איהם ממוכן:

לאָז דער קעניג אחשורוש קיטון.

ווי מע וויל פאַר המנ'ען ניט ביקון...

ווערד דער קעניג אחשורוש אָנגעצונדען:

ווער טהוט דאָס ווידערשפעניגען מיינע ווערטער.

וואָס איך האָב באַפוילען אין אַלע ערטער?

ענטפערט איהם ממוכן:

אַ פאַרפלוכטער יודע, ער טהוט שבת האַלטן.

די קאַפּאָטע איז ביי איהם הונטען ניט צושפּאַלטן.

אויפ'ן אַכטען טאָג טהוט ער די קינדער צו באַשניידן.

ווי קאָנסט דו אַזעלכס אין דיין קעניגרייך גאָר ליידן?

זאָגט דער קעניג אחשורוש:

אויב אַזוי, לאָז מען דעם יודען אַהער בריינגן.

מיר וועלען איהם אויף אַ הויכען בוים אויפהיינגן!

זינגט-אויס ממוכן:

אַריין, אַריין, אַריין.

ברודער מאָנדריש דו מיין!

עס קומט-אַריין מאָנדריש מיט דער קלאַטשקעוואַטער באָרד

און הויכט זיך אָן פערענטפערען פאַר'ן קעניג אחשורוש, דערצעהלט

איהם דעם יחוס, פון וואָנען ער קומט-אַרויס: „אברהם יצחק ויעקב

זענען זיינע זיידעס, די תרי"ג מצוות זענען זיינע ערות". און ער

לאַזט-אויס מיט אַ געזאָנג:

אַז אַך און אַז וועה איז צו אונזערע הערצער.

אַז המן איז ביי דיר אַ מונדערפערצער!

.

געגעבען. — דאָרט וועט זיין אַ סעודה, נאָרעלע, דאָרט וועסט דו
הערען, ווי מיר זינגען לייערער... אוי, וואָס פאַר אַ קוילעטש ביי
אייך איז! טעם גן-עדן! צעגעהט זיך אין מויל, ווי אַ פוטער!
איך פאַרשטעה ניט, ווי אזוי זעהט מען פאַר זיך אַזאַ-נאָנטיק און
מע עסט דאָס ניט?

— אַ טייערע מציאה! — זאָג איך מיט גרלות. — ביי אונז
עסט מען אין דער וואַכען אויך קוילעטש.

— אַלע מאָל קוילעטש? — זאָגט יוסף הצדיק און בעלעקט
זיך. — און פלייש?

— אַלע טאָג! — זאָג איך.

— אַלע טאָג? — מאַכט ער און טהומט אַ שלונג. — און איך
עס פלייש נאָר איין מאָל אין וואָך, שבת; אי דאָס — ניט אַלע
שבת, וואָרום ניט אַלע שבת נעמט מיך אַ נגיד. און אז נאָט
העלפט, מע פאַלט-אַריין צו אַ קבצן, עסט מען קדחת.

— וואָס הייסט מע עסט קדחת? — זאָג איך.

— קדחת עסען ווייסט דו ניט? מע עסט מכות הייסט דאָס. —
גיט ער מיר צו פערשטעהן. — ניטאָ וואָס צו עסען, עסט מען מכות.
איך לעב פון דעם, וואָס מע גיט מיר. עוזר דער שמש, לעבען זאָל
ער, האַלט מיך אונטער, אַמאָל מיט אַ שטיקעל ברויט, אַמאָל מיט
אַ קארטאָפלי. עוזר איז אַ טייערער איד, אַ דימענטענע נשמה!
דו קענסט איהם? דאָס איז דאָך אסתר המלכה...

— וואו איז דיין טאטע? — פרעג איך איהם.

— איך האָב נישט קיין טאטען.

— וואו איז דיין מאמע?

— איך האָב נישט קיין מאמע.

— דער זיידע? די באַבע?

— איך האָב נישט קיין זיידען, איך האָב נישט קיין באַבע.

— אַ פעטער? אַ מוהמע?

— איך האָב נישט קיין פעטער, איך האָב נישט קיין מוהמע.

— אַ ברודער? אַ שוועסטער?

ד.

— אפשר ווילט איהר, מיר זאָלען אייך שפיעלען „מכירת-יוסף“ אויך? — רופט זיך אָן דער קעניג אחשורוש און טהוט-אויס די גילדענע קרוין און טהוט-אָן אַ פראָסט היטעל.

— גענוג, גענוג! — מאַכט דער זיידע, און ער גיט דעם קעניג אחשורוש אין האַנד אַריין אַ זילבערנע מטבע, און הייסט תנחום דעם משרת, ער זאָל נעמען אַ בעזעם און אויסראָמען די בלאָטע, וואָס די „קאָמערדיאַנטשיקעס“ האָבען אָנגעמאַכט... אין שטוב ווערד אַ שטיקעל בהלה, אַ רוקעריי מיט די בענקלעך, און בשעת די משפּחה האַלט אין אויסזעצען זיך צוריק אויף די ערטער, האַפּ איך מיך דער-וויל אַרויס אויף אַ מינוט בעגלייטען די „חברה“.

— קום! — מאַכט צו מיר יוסף הצדיק און נעמט מיך אָן ביי דער האַנד. — פּאָלג מיך, קום מיט מיר. איך האָב דיך ליעב, ביזט אַ וואָהל יונגעל, זעהר אַ וואָהלער.

— וואוהין? — זאָג איך און דאָס האַרץ טיאָכקעט מיר.

— צום קעניג אחשורוש. — מאַכט ער צו מיר. — מיר שפיעלען שוין מעהר היינט נישט. דאָס געהען מיר צום קעניג אחשורוש צו דער סעודה.

יוסף הצדיק נעמט מיך אָן ביי דער האַנד, און מיר שפּאַנען איבער דער בלאָטע.

די נאַכט רוקט זיך אָן נעהענטער און נעהענטער, די בלאָטע ווערד וואָס ווייטער אַלץ טיעפער. עס דאַכט זיך מיר אויס, אַז איך האָב פליגעל, עס טראָגט מיך אין דער לופטען. אַט באַלד הויב איך אָן פליהען... שוועבען...

— איך האָב מורא. — זאָג איך צו יוסף הצדיק און האַלט איהם צו ביי דער האַנד.

— וואָס האָסט דו מורא, נאַרעלע? — מאַכט ער צו מיר און קייעט בשעת מעשה דאָס שטיקעל קוילעטש, וואָס איך האָב איהם

— איהר האָט זיך גענומען צום עסען, און דאָס געלט האָט איהר פאַרגעסען! — זאָגט ושתי.

— ושתי איז ניט קיין שכור, ער ווייסט, אז דער גראַשען איז דער עיקר! — רופט זיך אָן המן, און איהם האַלט־אונטער אסתר המלכה, געוויינטליך, אויך מיט אַ גראַם.

נאָר אז עס קומט צו דער „חלוקה“ פונ'ם געלד, הערט מען אויף רעדען צום גראַם. מע רעדט פראָסט, ווי אַלע מענשען רעדען, בשעת עס האַלט ביי געלד... דעם גרעסטען חלק נעמט־אַראָפּ, גע־וויינטליך, דער קעניג אחשורוש. דאָס איז שוין ביי זיי אַ תקנה פון יאָהר צו יאָהר. נאָר אז עס קומט צו די איבעריגע חברה־לייט, ווערד אַ שטיקעל מחלוקת: ממוכן פרעגט אַ קשיא, פאַר וואָס קומט ושתי'ן מעהר פון איהם? ער, ממוכן, דאַרף האָרעווען מעהר פון אַלעמען, שפּרינגען אויף איין פוס, לופטערען די שפּראַך, שיטען מיט גראַמען, שפּאַרען די שענע ווערטער, — און אז עס קומט צום טיילען זיך, ווערד ושתי אַ מיוחס! באשר וואָס איז? ער געהער זיך אָן אַ קנעפעל מיט'ן קעניג אחשורוש; אַ שניידער מיט אַ סטאַליר שלאָגען תמיד בלאַט...

— לאָז זיין שטיל! — צעשרייט זיך אויף איהם דער קעניג אחשורוש. — דו שמייסער, דו פערדעל־טרייבער, דו וואָגען־שמי־רער, דו לעהמענער דישיעל, דו פאַפיערענע שלייע, דו גלעזערן פלע־קעל, דו רימענע אַקס! דו האָסט אַ העזה צו רעדען אַקעגען דעם קעניג אחשורוש? אַט וואָרף איך דיר אַריין אַ מעסטעל פעטש אין די יאסלים, וועסט דו געהן ביי מיר אויפ'ן דראָנזשיק!...

ממוכן ווערד אנשוויגען. פאַר'ן קעניג אחשורוש האָבען אַלע אַרטיסטען דרך־אַרץ, וואָרום ער איז דער בעל־הבית, דער אַנטרע־פרעניער הייסט דאָס... מאָנדריש בורטשעט אַפילו אונטער שמי־לערהייד, איהם האַלטען־אונטער די אַלע איבעריגע; נאָר איין אסתר המלכה לאָזט־אַראָפּ די עטליכע מטבעות אין קעשענע אַריין.

— איך האָב נישט קיין ברודער, איך האָב נישט קיין שוועס-
טער. איך האָב קיינעם נישט, קיינעם נישט, איך בין א יתום
בין איך!

איך האָפּ אַ קוק אויף זיין פנים און אויף דער לבנה, און עס
דאַכט זיך מיר, אז ער און די לבנה האָבען איין קאַליר... איך רוק
מיך צו צו איהם נאָך נעהענטער, און מיר לויפּען נאָך דער "חברה"
מיט אונזערע קליינע פיסלעך גאַנץ געשמיידיג.

— אַט דאָ זיצט דער קעניג אחשוורוש. — מאַכט צו מיר יוסף
הצדיק, און מיר לאָזען זיך אַראָפּ אַלע אין אַ קליין פינסטער שטי-
בעל, מיט ערד געדעקט.

— פריידע-עטעל, אַרויס פון בעטעל! — רופט זיך אָן דער
קעניג אחשוורוש צו זיין ווייב, אַ קראַנקע אירינע, אַ יאָדעשליווע,
וואָס בשעת זי הוסט, האַפּט זי זיך מיט איין האַנד ביי'ם
קאָפּ און מיט דער אנדערער ביי'ם האַרצען. "חברה" האָבען זיך
אָנגעזונגען אַ גאַנצען טאָג מיט לייערער און זענען שוין אזוי גע-
וואָהנט געוואָרען מיט'ן גראַם, אז אָהן אַ גראַם איז זיי שוין שווער
צו רעדען...

— די שענע פיש זאָלט איהר געבען צום טיש! — זאָגט
ממוכן. — קוילעטש האָבען מיר אַליין, אויף צו קנאַקען מיט די
צייהן, און דרייעקעביגע המן-טאַשען, וואָס מע פאַרשפּאַרט זיך צו
זיי וואַשען, און פלאָדען מיט פלעדלעך, מיט פורימ'דיגע קניידלעך,
און בראַנפּען אַ פלעשעל האָט אונז געשענקט רב יהושע-העשעל...
מאָנדריש, בינד-אויף דעם זאַק, אַט געב איך דיר אַ קנאַק!

— איידער באַקומען אַ קנאַק אין באַק, איז גלייכער אויפבינדען
דעם זאַק. — זאָגט מאָנדריש מיט אַ דרייגאַרענדיגען גראַם און וויל
אויפבינדען דאָס זעקעל.

לעקט זיך אזש... זיי קוקען שוין ארויס, מע זאל געהן צום טיש, זיך נעמען צו דער אכילה... גאט האט זיי געהאלפן, דער קעניג אחשורוש נעמט זיך צום פלעשעל, גיסטאן א גלעזעל בראָנפֿען און טרינקט דעם ערשטען כוס לכבוד דעם „הייליגען“ יום-טוב פורים; און נאך איהם נעמען אלע צו גלעזלעך בראָנפֿען. און מע זעצט זיך צום טיש, אלע, פון גרויס ביז קליין, א חוץ פריידע-עטעל, וואָס פאָרעט זיך ביי'ם אויווען; און אפילו דער שוואַרצער קאָטער האַפט זיך אויף, גלייכט זיך אויס דעם רוקען מיט א געהניץ און געהט צום טיש און שטעלט זיך אַוועק אַקעגען און וואַרט, מאַמער וועט ער עפּיס נאָשען פון דער סעודה... איך און יוסף הצדיק און די נאָקעטע שעפּעלעך מיט די געקרייזעלטע קעפּעלעך זעצען זיך אויס אלע אויף אַ לאַנג בענקעל, וואָס הינקט אויף אַ פוס און עס שאַקעלט זיך; און מיר, קליינוואַרג, צעלאַכען זיך פונ'ם הינקעדיגען בענקעל, אזוי ווי פון דער שענסטער קאָמעדיע, און ערשט דאָ דערזעהט מיר „חברה“ און וואונדערט זיך: עפּיס אַ נייער, ניט קיין קענטליכער פאַרשוין!

— ווער איז דער אנערעם? — פרעגט דער קעניג אחשורוש.

יוסף הצדיק דערצעהלט זיי, ווער איך בין און ווי איך קום אהער. דעם עולם איז דאָס, אַפּנים, שטאַרק געפּעלען, מחמת אים-ליכער געהט-צו, טהוט מיר אַ זעץ איבער דער פלייצע, אַ קניפּ אין בעקעל, און איטליכער זאָגט איין אנדער ווערטעל, געוויינטליך, צום גראַם, און די סעודה הויבט זיך אָן. פריידע-עטעל טראָגט-צו פונ'ם אויווען שטאַרק-געפּערטע פיש מיט קאַרטאָפּלים, און האָטש זיי זענען נישט פערפראַוועט מיט אלערליי געווייצען, ווי ביי'ם זיידען רב מאיר, נאָר זיי ווייזען מיר אויס דוקא זעהר בע'טעמ'ט. איין חסרון נאָר, וואָס זיי זענען פול מיט ביינדלעך! דערפאַר עסען אָבער אלע פון איין טעלעל, און דאָס איז מיר דוקא שטאַרק גע-פעלען: איטליכער שטופט דעם גאָפּעל — ס'איז פרייליך! נאָך די פיש נעמט „חברה“ וויעדער צו ביסלעך בראָנפֿען, און מע

זאגט דערביי א ווערטעל, און „חברה“ ווערט וויעדער לעבעדיג, פרייליך, און מע הויבט-אן רעדען וויעדער צום גראם.

— נישט מעהר זאלען די נגידים פארמאגען אויף זייערע ליי-
בער, וויפיעל מיר וועלען ברענגען אהיים פאר אונזערע ווייבער! —
זאגט ממוכן.

איך בעטראכט די זיצונג פונ'ם קעניג אחשורוש. אין מיטען
שטוב א גרויסער טיש, צוגעדעקט מיט א גראָבען טונקלען טיש-
טוך. ביי איין זייט א ווארשטאק מיט געציגן, ביי דער אנדערער
זייט א הילצערן בעטעל מיט א סך קישענס כמעט ביז דער סטעלי.
אָקעגען אויווען א טאפּטשאַן. אויפ'ן טאפּטשאַן זיצט א שוואַרצער
קאָטער, האַלט די לאַפקעס אונטער זיך און דרימלעט. פון אויפ'ן
אוייווען קוקען-אַראָפּ עטליכע פאַר שוואַרצע, קארע אוי גרויע אוי-
געלעך.

— אַראָפּ, ממזרים! — מאַכט צו זיי יוסף הצדיק און ווינקט
צו זיי מיט'ן פינגער. די שוואַרצע, קארע, גרויע אויגעלעך לאָזען
זיך לאַנג נישט בעטען און גליטשען זיך אַראָפּ איינציגווייז פונ'ם
אויפ'ן אויווען מיט צעריסענע העמדלעך, וואָס פערשטעלען דאָס
לייב נאָר ביז עטוואָס נידעריגער פונ'ם פופיק... יוסף הצדיק, ווייזט
אויס, איז דאָרט א היימישער מענש, וואָרום די נאָקעטע קינדער-
לעך געהן-צו צו איהם, ווי די קליינע שעפעלעך, בויגען-אָן צו איהם
די געקרייזעלטע קעפעלעך, ער זאָל זיי גלעטען.

— איהר זענט הונגעריג? — זאָגט צו זיי יוסף הצדיק. — אָט
וועלען מיר באַלד עסען. מיר האָבען אייך געבראַכט אַלע גוטע
זאַכען.

און ער רעכענט זיי אויס אַלע „גוטע זאַכען“, וואָס מע האָט
היינט געבראַכט, און די קליינע שעפעלעך קוקען זיך איבער, שליו-
גען די שליים און בעלעקען זיך. און יוסף הצדיק גלעט זיי די
געקרייזעלטע קעפעלעך, שלינגט די שליים גלייך מיט זיי און בע-

עפּים זעהר אויפגעלעגט. איך פיהל, אז ס'איז מיר גוט, גוט אָהן
איינעק! פלוצים...

ג.

פלוצים עפענט זיך די טיר, און איך דערוועה דעם טאטען
מיט'ן רבי'ן רב איצי, און עס ווערד מיר פינסטער אין די אויגען.
וואָס דער טאטע האָט געקלערט, בשעת ער האָט מיך דערוועהן
טאנצען מיט „חברה“ אין קאָהן, ווייס איך ניט. איך האָב נאָר
געזעהן, אז ער איז געבליבען שטעהן צוגעקאוועט צום אָרט, גע-
קוט אויף מיר, אויף דער „חברה“ און אויפ'ן רבי'ן; דער רבי האָט
געקוט אויף מיר, אויף דער „חברה“ און אויפ'ן טאטען; איך
האָב געקוט אויפ'ן טאטען, אויף דער „חברה“ און אויפ'ן רבי'ן...
און „חברה“ האָבען געקוט אויפ'ן טאטען, אויפ'ן רבי'ן און אויף
מיר... קיינער פון אונז האָט ניט געקאָנט אויסרעדען אַ וואָרט.
איז אַרויסגעטראָטען ממוכן און האָט זיך אָנגערופען מיט אַ גראַם,
ווי זיין שטייגער איז:

— וואָס שטעהט איהר אין איינע יסורים? ס'איז דאָך היינט
עפּים פורים! לאָמיר מאַכען אַ כוסה, און דוקא אַ גרויסע! פאַר-
בייסען מיט פלאָדען, סע האָט זיך געפונען אייער שאַדען!...
און ממוכן טראָגט אונטער דעם טאטען אַ גלעזעל בראָנפען
מיט פערבייסען. דער טאטע שטופט איהם אָפּ פון זיך אָהן ווער-
טער. ממוכן פאַלט ביי זיך ניט אַראָפּ און רערט ווייטער:
— הנגיד רב אָשר ברב מאיר! איך געפעל אַיך ניט אין
שלייער? וועל איך טרינקען אַליין, ונאמר אָמן!...

און ממוכן קעהרט-איבער דאָס גלעזעל בראָנפען און זינגט
אַ ליעדעל:

וואָס מעהר קבצן

מעהר הוֹליאַקע,

וואָס מעהר נגיד

מעהר סאַבאַקע!

טרינקט לחיים, און מע ווערד לעבעדיג גאר אויף איין אנדער אופן; מע שטעהט-אויף פונ'ם טיש, מע נעמט זיך פאר די הענד און מע געהט גאר א טענצעל און מע זינגט א ליעדעל:

וואָס מיר זענען
זענען מיר,
אָבער אידען
זענען מיר!
וואָס מיר האָבען
האָבען מיר,
אָבער צרות
האָבען מיר.

— רוסקאוואָ פעסניאָ! — צעשרייט זיך מאַנדריש אויף אַ קול. — רוסקאוואָ פעסניאָ פאָדאוואָ!...
און „חברה“ זינגט אַ רוסיש ליעדעל, טאַנצט און פלעסקעט-צו מיט די הענד:

נאָר אַ זנאַט
קאָק גוליאָט!
פערעד באַגאָם
אַטוועטשאַט!
מי פיאָם, מי גוליאָיעם,
ואתה מלך חי וקיים!
לאָמיר, אידען, טרינקען לחיים!
לשנה הבאה בירושלים!

— אַיאָ, ס'איז ביי אונז גוט? — זאָגט צו מיר יוסף הצדיק, וואָס האָט איבערגעחאָפּט דעם הונגער און איז געוואָרען גאר איין אנדער מענש, און ער נעמט אַביסעל בראַנפּען, און ער גיט מיר אויך אַביסעל בראַנפּען און שלעפּט מיך טאַנצען. איך ווייס ניט, וואָס מיט מיר איז די שמחה אזוי גרויס, נאָר איך פיהל מיר

בלוט זאל געהן! אזא בחור'על פון כמעט דאָס נייענטע יאָהר! ער
זאל געדענקען, ווי אזוי נאָכצולויפֿען פֿורים־שפּיעלער, קאָמעדיאַנ־
טשיקעס, שלעפּערס!... פֿאַרשטעהרען אַלעמען דעם יום־טובֿ!...
איך לאָז נישט קיין טרער, נאָר איך פּיהל, אז עס פּלאַמט מיר
א באַק און דאָס האַרץ איז מיר שווער, ווי אַ שטײַן. איך קלער
נישט פֿון דעם פּסק, וואָס איך וועל האָבען אין דער היים פֿונ'ם
רבי'ן. מיין קאָפּ איז מיר גאָר ערגניץ אַנדערש. מיינע מחשבות זע־
נען גאָר דאָרטען, ביי'ם קעניג אחשורוש, ביי יוסף הצדיק, ביי די
קליינע נאָקעטע שעפּעלעך מיט די געקרייזעלטע קעפּעלעך, און אין
די אויהערען הערט מיר ניט אויף צו קלינגען דאָס זיסע רוסישע
ליעדעל:

נאָדאָ זנאָט

קאָק גוליאָט!

פֿערעד באַגאָם

אַטוועטשאַט!

מי פּיאָם! מי גוליאָעם!

ואתה מלך חי וקיים!

לשנה הבאה בירושלים!...

וואָס מעהר אביון
 מעהר ספיוואַקע.
 וואָס מעהר עושר
 מעהר סוויניאַקע!...

— מאָנדריש, וואָס שווייגסט דו? מאַך זיי אַ מי־שברך, די
 נגידים פון שטאָדט, און טרינק אַ כוס פון זייער כבוד וועגען!

און מאָנדריש גיסט זיך אָן אַ גלעזעל בראַנפּען און מאַכט אַ
 מי־שברך די נגידים פון שטאָדט:

— מי שברך! נעמען זאָל זיי קורח! קורח זאָל זיי נעמען!
 עסען זאָלען זיי ווערעם! ווערעם זאָלען זיי עסען! אָן גאָט זאָלען
 זיי פאַרגעסען! פאַרגעסען זאָלען זיי אָן גאָט! שכור זאָלען זיי
 זיין ווי לומ! ווי לומ זאָלען זיי זיין שכור! אין מויל זאָל זיי זיין
 ביטער! ביטער זאָל זיי זיין אין מויל! שיסען זאָל זיי אַ קויל!
 אַ קויל זאָל זיי שיסען!...

— וואָס שווייגט איהר זיי, רב אַשר'על! ? — רופט זיך אָן
 דער רבי רב איצי און טהוט אַ רעכטען שמעק טאַבאַק און אַ קנאַק
 מיט צוויי פינגער אין דער לופטען.

— איהר זעהט דען ניט, אז ס'איז שכורים? — זאָגט דער
 טאַטע אויסער זיך פון כעס און נעמט מיך אָן ביי דער האַנד אזוי
 שטאַרק, אז עס טהוט מיר וועה, און מיר געהען אַרויס אלע דריי
 פונ'ם קעניג אחשוורוש אָהן אַ זייט־געזונד. אין דרויסען שטעלט
 זיך דער טאַטע אָפּ, טהוט אַ קוק אויף מיר און שענקט מיר צוויי
 רעכטע פעטש.

— דאָס — זאָגט ער — איז ערשט איין אויפגאַב. דיין פּסק
 וועסט דו ערשט האָבען אין דער היים פונ'ם רבי'ן... הערט זשע
 צו, רב איצי! איך געב אייך איהם איבער אויף אייערע הענט!
 איהר זאָלט איהם קאַטעווען וויפיעל עס וועט אין איהם אַרײַן!

א פערשמעהרמער פסח

געשריבען אין יאָהר 1901.

א פערשטעהרטער פסח

א.

— רב ישראל! רב ישראל? זייט זשע מוחל! איהר קאנט זיך אונטערנעמען, ס'זאל זיין פארטיג דעם קינד'ס מלבושימ'לעך אויף יום-טוב?

אזוי שרייט די מאמע צו ישראל דעם שניידער מיט אלע כחות, מחמת ישראל דער שניידער איז טויב, ווי די וואנד. ישראל, א הויכער איד מיט א לאנג פנים און מיט וואס אין די אויהערען, טהוט א האלבען שמייכל און א מאך מיט דער האנד, ווי איינער רעדט: „פאר וואס זאל ניט זיין פארטיג?“... — נעמט זשע איהם, זייט מוחל, אראפ א מאס, נאך מיט א תנאי, אויב עס קאן זיין פארטיג אויף פסח.

ישראל דער טויבער טהוט א קוק אויף דער מאמע, ווי איינער רעדט: „א מאדנע אידינע! דאכט זיך, גענוג אז מע זאגט איין מאל?“... און ער שלעפט ארויס פון בוועם-קעשענע א לאנגע פא-פיערענע מאס מיט א גרויסער ענגלישער שער און שטעלט מיך אוועק און הויבט מיך אן אויסצומעסטען אין דער לענג און אין דער ברייט, און די מאמע שטעהט ביי דער זייט און קאמאנדעוועט: — לענגער, נאך לענגער!... ברייטער, נאך ברייטער!... למען-השם, די הויזלעך ניט פארשמעלען!... און דאס קאפאטקעלע זאל זיין מיט א „פאלכאם“!... אויף עטליכע פינגער!... נאך, נאך א ביסעלע!... אט אזוי!... אין סטאן זאל חסידשלוס ניט זיין קורץ!...

— עט, וואָס איז שייך, מיר וועלען זיך ניט קריגענען... איהר פארשטעהט א מעשה? רב יהושע־הערש!... איבערניצעווען איין אלטען פאליטאָ!... נואלד געשריגען!...

— געדענקט זשע, רב ישראל, וואָס איך בעט אייך: ניט שמאָל, און ניט קורץ, און א „פאלבאָם“, און דער סטאָן — גראָס און „פראָ-סטאַרנע“...

— און א שפאל...? — וויל איך מיך אריינמישען אין מיטען. — שטיל, לאָז אויסרעדען א וואָרט! — זאָגט די מאמע און דערלאָנגט מיר מיט'ן עלענבויען אין זייט אריין. — געדענקט זשע נאָך א מאָל: ניט קורץ, און ניט שמאָל, און דאָס סטאַנדעל, און א פאלבאָם... למען־השם, א פאלבאָם!...

— און א קעשענע?... — פרוב איך מיך נאָך א מאָל. — וועסט ניט אנשטומט ווערען? — זאָגט צו מיר די מאמע. — האָסט דו געזעהען, א קינד זאָל האָבען א טבע זיך אריינמישען בשעת עלטערע רעדען!...

ישראל דער טויבער נעמט דאָס פעקעל סחורה אונטער דער האַנד, טהוט א שמיר די מזוזה מיט צוויי פינגער און א זאָג פון דער טיר:

— ווילט איהר, הייסט דאָס, דוקא ס'זאָל זיין אויף פסח?... א גוטען יום־טוב.

ב.

— אָ, אָט איז רב גדליה! מע זאָל דערמאנען משיח'ן!... איך האָב נאָר־וואָס אין זינען געהאט צו שיקען צו אייך נאָך א מאָל! גדליה איז א איד א שוסטער, איין אויסגעדיענטער סאָלדאַט, פון פאָרענט אָהן צייהן, מיט א גרויס קיילעכיג בערדעל, וואָס מע דערקענט, אז אַמאָל, שוין לאַנג, איז דאָס געווען אין מיטען אויסגעגאָלט.

בעל-הבתיש... נאך, נאך!... זשאלעוועט ניט קיין מאטעריע, וואָרום א קינד וואַכסט!...

ישראל דער שניידער ווייסט אליין גאנץ גוט, אז "א קינד וואַכסט", ענטפערט ער נישט דאָס אנדערע וואָרט און טהוט זיך זיינס. אויסגעמאָסטען מיר אלע איברים, טהוט ער מיך א שטופֿי אָפּ פון זיך, ווי איינער רעדט: "קאָנסט געהן, ביזט פריי!"... מיר ווילט זיך זעהן, אז דאָס קאָפּאָטקעלע זאָל זיין פון הינטען מיט א שפּאַלט און מיט א קעשענע, נאָך דער "היינטיגער מאָדע". נאָך איך ווייס ניט, צו וועמען זאָל איך מיך ווענדען. ישראל דער טויבער דרעהט-צענויף די מאָס אויף צוויי פינגער און רעדט בשעת מעשה צו דער מאַמע האַלבע ווערטער:

— א שווערער פאַר-פּסח!... גרויסע בלאָטעס!... פיש — יקרות!... קארטאָפּלים — מיט גאָלד!... אייער — ניט א לעק!... ארבייט — געשלאָגען!... נייע מלבושים — לא!... לאַטעס און לאַ-טעס און לאַטעס!... אז רב יהושע-הערש קאָן שוין הייסען איבער-ניצעווען איין אַלטען פּאַליטאָ!... רב יהושע-הערש אליין!... יאָהר רען!... האָ? ... עק וועלט!...

די מאַמע ווערט דערפון ווינציג-וואָס נתפּעל. זי שלאָגט איהם איבער אין מיטען:

— וויפּיעל וועט איהר זיך הייסען, אַשטיינער, אָנמעסטען אַרום און אַרום פאַר דער ארבייט, רב ישראל?

ישראל דער טויבער נעמט-אַרויס פון זשילעט-קעשענע א ביי-נערן ראָזשיקעל, בויגט-אויס דעם גראָבען פינגער פון דער לינקער האַנד, אַזוי אז עס ווערט א גריבעל; שיט ער אָן אין גריבעל אַריין א בערגעלע טאבעקע, טראָגט דאָס צו פּאַוואָלינקע צו דער נאָז און שלעפט אַריין דאָס בערגעלע טאבעקע אַזוי קונציג, אז עס פאַלט נישט קיין סימן אפילו אויף די וואָנציס. נאָכדעם טהוט ער אַ מאָך מיט דער האַנד און א זאָג:

— לאָזט-צו נאָך אַ קאָפּעטשקע. — זאָגט די מאַמע. — נאָך, נאָך... וואָס זשאַלעוועט איהר אַ שטיקעל לעדער? ... אַט אזוי... ס'זאָל איהם חלילה ניט קוועטשען אין די פינגער! ...

— קוועטשען אין די פינגער. — זאָגט איהר נאָך גדליה.
— לעדער זאָלט איהר געבען, רב גדליה, פונ'ם בעסטען. איהר הערט? נישט קיין פוילען!

— פוילען. — זאָגט איהר נאָך גדליה.
— פאָדעשוועס זאָלט איהר לעגען גוטע, זיי זאָלען ניט אָפּ-רייבען זיך.

— אָפּרייבען זיך. — זאָגט-נאָך גדליה.
— און די אַבצאָסען זאָלען חלילה ניט אָפּשפּרינגען.
— אָפּשפּרינגען. — זאָגט-נאָך גדליה.

— איצט קאָנסט דו געהן אין חדר אַריין. — זאָגט מיר די מאַמע. — דו זעהסט האָטש, ווי מע ברענגט זיך אויס פון דיינעטווע-אָנען? זאָלסט האָטש וועלען לערנען, וועסט דו זיין אַ מענטש, אַניט — וואָס וועט פון דיר זיין? אַ גאָרנישט מיט אַ נישט, אַ הינטשלעגער! ...

איך ווייס נאָך אַליין ניט, וואָס עס וועט פון מיר זיין: אַ מענטש, אַ גאָרנישט מיט אַ נישט, אָדער אַ הינטשלעגער? איך ווייס נאָך, אַז בזה הרגע ווילט זיך מיר זעהר-זעהר, אַז די שטיווע-לעך זאָלען מיר סקריפען. אוי, ווילט זיך מיר סקריפקעס! ...

— וואָס ביזט דו געבליבען שטעהן, ווי אַ לעהמענער גולם? — רופט זיך אָן צו מיר די מאַמע. — פאַר וואָס געהסט דו נישט אין חדר אַריין? געה, מע וועט שוין מעהר נישט געבען גאָרנישט! גדליה דער שוסטער לאָזט זיך געהן און קעהרט זיך אום צו-ריק.

— ווילט איהר, הייסט דאָס, „נעפרעמעננאָ“ אויף פסח? — זאָגט גדליה. — אַ גוטען יום-טוב! ...

— רב גדליה! — מאכט צו איהם די מאמע. — זאגט נאָר, איהר וועט זיך קאָנען אונטערנעמען אויפנייהען דעם קינד אַ פאָר שטיוועלעך אויף פסח?

גדליה דער שוסטער איז אַ פרייליך אידעל, וואָס בשעת ער רעדט האַפט ער אַ טענצעל.

— איהר ווילט „נעפרעמעננאָ“ אויף פסח? — מאכט ער צו דער מאמע. — ס'איז דיר איין אַנטיק! איטליכער וויל אויף פסח! חיה'לע רב מאַטעל'ס האָב איך צוגעזאָגט אויף פסח צוויי פאָר באַטיקלעך, פאָר איהר און פאָר דער טאָכטער, — מוז מען איהר מאַכען... יוסילע רב שימעלע'ס האָט באַשטעלט ביי מיר פיער פאָר שטיוועלעך אויף פסח — מוז מען מאַכען... היינט פויגעלע רב אברהם'ס האָב איך שוין לאַנג צוגעזאָגט אַ פאָר באַטיקעס; עס זאָלען פאלען שטיינער פונ'ם הימעל — וועט זיך ניט העלפען! און משה דער שניידער האָט מיך געבעטען אַ פאָר קעפלעך, קאָן מען איהם אויך ניט אָפזאָגען! און זיאמע דעם סטאָליר אַ פאָר „סאָיווקעס“ באַדאָרף מען אונטערוואַרפען — עס העלפט נישט! היינט אַסנה דער אלמנה'ס מיידעל האָט זיך צו מיר צוגעטשעפעט, איך זאָל איהר, למען השם...

— הכלל, — שלאָגט איהם איבער די מאמע — לאָמיק הערען ווערטער: קאָנט איהר, הייסט דאָס, נישט אונטערנעמען זיך, ס'זאָל זיין פארטיג אויף פסח? שיק איך נאָך איין אַנדער שוס-טער...

— פאָר וואָס זאָל איך ניט קאָנען? — זאָגט גדליה מיט אַ טענצעל. — צוליעב אייך לעג איך אַוועק אַלע אַנדערע אַרבייט — און אייערע שטיוועלעך מווען, אם ירצה השם, זיין אויף פסח; ס'איז עפּיס אַ תירוץ?

און גדליה דער שוסטער קראַצט-אויס אַ שטיקעל בלוי פאפיער, שטעלט זיך אַוועק אויף איין קניה און נעמט מיר אַ מאָס.

— א שפאלט. — זאג איך.

— הא? — מאכט ישראל און בויגט זיך צו מיר מיט'ן אויהער.

— א שפאלט! — שריי איך צו איהם הויך, ער זאל דער-

הערען.

— א שפאלט?

— א שפאלט!

— וואו א שפאלט?

— פון הינטען.

— וואס פון הינטען?

— א שפאלט! מיט א קעשענע!

— וואס פאר שפאלטען? וואס פאר קעשענעס? — מיט זיך

אריין בתיה די שניידערין, א קליין ווייבעלע, וואס זיצט און טהומ

דריי ארבייט מיט א מאל: מיט א פוס וויעגט זי א קינד, מיט די

הענד ארבייט זי א זאק און מיט'ן מויל רעדט זי און בייזערט

זיך: — נא דיר גאר שפאלטען! נא דיר גאר קעשענעס! וואו

האסט דו אויף קעשענעס? ער וויל קעשענעס? לאז איהם די מא-

מע געבען אויף קעשענעס, וועט ער האבען קעשענעס! נא דיר גאר

קעשענעס!...

איך האב שוין חרטה אויף דער גאנצער מעשה. עס זאל האטש

ניט אַנקומען צו דער מאמע!

— ווילסט דו, הייסט דאס, ס'זאל זיין דוקא מיט א שפאלט? —

מאכט צו מיר ישראל דער שניידער און נעמט-ארויס דאס רא-

זשיקעל מיט טאבעקע. — געה, יונגעלע, אהיים, סע וועט זיין א

שפאלט.

— און מיט א קעשענע? — זאג איך צו איהם און מאך פאר

איהם א רחמנות-פנים.

— געה, יונגעלע, אהיים, — מאכט צו מיר ישראל, — איך

וועל שוין זעהן, ס'זאל זיין אלסדינג...

ג.

געהענדיג פונ'ם חדר אהיים, האפ איך מיך אריין קודם כל
צום שניידער מכת דעם שפאלט און מכת דער קעשענע.

ביי א גרויסען טיש שטעהט ישראל דער טויבער אהן א קא-
פאטע, מיט א ברייטען טלית-קטן, פערטיעפט אין דער ארכיט;
אויפ'ן האלז עטליכע לאנגע פאדעמס. אין זשילעט עטליכע נאד-
לען. ער צייכענט מיט א קריידעל, שערט מיט א שער, קראצט זיך
מיט'ן מיטעלסטען אויסגעבויגענעם פינגער פון הינטען און רעדט
צו זיך אליין האלבע ווערטער, ווי זיין שטייגער איז:

— „פאלבאָמעס“ מאַך זיי... גראָם זאָל זיי זיין... „פראָסטאָר-
נע“... פון וואָס? פון אתה ירצת? ... מע שניידט זיך די פינגער...
קוים, קוים... ווי מיט קרעפּעל-פלייש...

ארום טיש זיצען עטליכע שניידער-יונגען און נייגען, ווארפען
מיט די נאָדלען גיך-גיך און זינגען אלע אינאיינעם א ליעדעל. איי-
נער א געלער בחור, מיט קלייען אויפ'ן פנים, מיט אביסעל איין
איינגעפאלענער נאָז, זינגט אויף א גלעקעלשטימע און ציהט מיט'ן
פאָדעם צום טאקט:

אוי, דו פאָהרשט אַוועק,

און אוי, דו פאָהרשט אַוועקעט. —

און מיך לאָזט דו איי-ווי-ווי-ווי-וויבער!...

און די איבעריגע חברה האפען-אונטער מיט א קוויטש:

אַט שטעך איך זיך!

אַט הענג איך זיך!

אַט טרינק איך זיך!

איך טהו מיר א מעשה אַ-וואָ-וואָ-וואָנעט!...

— וואָס וועסט דו זאָגען, יונגעלע? — מאַכט צו מיר ישראל.

— דו בעסער רעד אידיש! — מאכט צו מיר קארפע, טהוט א לעק די פאָדעשווע מיט דער צונג און מאכט א צייכען מיט זיין גראָבען שוואַרצען נאָגעל ביי דער זייט פאָדעשווע.
— וואָס איז דער שכל — זאָג איך צו איהם שוין אויף איי-דיש — וואָס איז דער טעם פון סקריפקעס? וואָס לעגט איהר אַזעלכעס אין שטיוועלעך, זיי זאָלען סקריפען?
— א? סקריפקי? — מאכט קארפע. — א שטיוועלע סקריפען דאַרף מען אַ צוקער.

— פשוט, — זאָג איך — צוקער? וואָס איז דער שכל?
— אַ צוקער? — זאָגט קארפע און גיט מיר צו פערשטעהן דעם שכל: — אַ צוקער קלאָפֿ-קלאָפֿ, סקריפֿ-סקריפֿ...
— אַהא? — מאַך איך צו איהם. — דעם צוקער מסתמא צע-קלאָפט מען, טרישטשעט ער. נו, און ווייטער לעגט מען גיט אַריין גאָרניט?

— אַ בראַנכען, — מאכט קארפע — אַ ביסנעם בראַנכען.
— בראַנפֿען? — זאָג איך. — וואָדקי הייסט דאָס? זאַטשעם וואָדקי? מילא סאַחער — סקריפֿ-סקריפֿ; אָבער וואָדקי? נאָ-שטשאַ טאַבי וואָדקי?

קארפע מוטשעט זיך און גיט מיר צו פערשטעהן, און דוקא אויף אידיש, דעם שכל, אויף וואָס מע בעדאַרף האָבען בראַנפֿען. איידער מע לעגט-אַריין, זאָגט ער, אין די שטיוועלעך דעם צוקער, מוז מען פריהער די פאָדעשווע גוט בעשפּריצען מיט בראַנפֿען, אַניט, נעמט זיך גיט צו גוט דער צוקער.

— אַהא! — זאָג איך. — יא אוזשע דאָברע צעקייט. יאק נע באודע וואָדקי, טאַק נע באודע סאַחער; יאק נע באודע סאַחער, טאַק נע באודע סקריפען.* אַם אין קמח אין תורה — בין איך

* אַהא, איך האָב שוין רעכט צעקייט: אַז ס'וועט גיט זיין קיין בראַנפֿען,

איז אומזיסט דער צוקער, און אַז ס'וועט גיט זיין קיין צוקער, וועט גיט סקריפען.

איך נעם די פיס אויף די פלייצעס און לויף-אוועק פון דאָרטען מיט אַ שמחה צו גרליה דעם שוסטער מכת סקריפקעס אין די שטיוועלעך.

גרליה דעם שוסטער טרעף איך ניט אין דער היים. ביי'ם וואַרשטאָק ויצט זיין אַרבייטער קארפע איבער איין אויסגעגלעטער פאָדעשווע.

קארפע איז אַ געזונדער, אַ ברייטביינעריגער שייגעץ, מיט אַ געשטופעלט פנים, מיט אַ לעדערן רייפעל אויף די שוואַרצע האַרטע האָר.

— וואָס דו, יונגעלע, ווילסט? — מאַכט ער צו מיר אויף איר דיש. — מודה אני, פריידי מאַני, טאַטעלע מאַמעלע, אַ געב איהם אַ גענועלע... זאָג, וואָס דו ווילסט?

— האַזשאַיען! — ענטפער איך איהם אויף רוסיש. — יאָ אַטשעם האַטיל אימעט דאָ וואַש האַזשאַיען גרליה! *

— בעל־הבית געגאָנגען אַ ברית, מאַך אַ קידוש, טרונק אַ בראַנכען. — מאַכט צו מיר קארפע וויעדער אויף איריש, און בכדי איך זאָל פערשטעהן אַקוראַט וואָס ער מיינט, טהוט ער זיך אַ שנאָל מיט'ן פינגער איבער'ן האַלז.

איך זעץ מיך אוועק אַקעגען אויף אַ לעדערן בענקעל און לאָז מיך אַריין מיט קארפע'ן אין אַ ברייטען שמועס מכת לעדער, "טאָד וואַר", מכת שטיוועלע, פאָדעשוועס, פלעקלעך, אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז איך קום־ארויף אויף סקריפקעס. ער רעדט אויף איריש, און איך אויף רוסיש. פערשטעהט ער ניט, וואָס איך רעד, מאַך איך צו איהם מיט די הענד:

— יאָ זשע טאָבי, גויעשער קאָפּ, דבר'ען פאַוואַשעמו: קאָזשי מיני שכל שאָ טשאַבעטקעלי מאַכען טררר! טררר! **

* איך האָב זעהר געראַפּט האַבען צו אייער בעל־הבית גרליה. — ** איך רעד דאָס מיט דיר, גויעשער קאָפּ, אויף דיין שפּראַך! זאָגזשע מיר דעם שכל, ווי קומט דאָס, וואָס אַ שטיוועלע סקריפעט?

— אהינצוצו זאָלסט דו גאָר אפילו ניט קוקען — דאָרטען
שטעהט דער פסח'גער באָרשט!...

איך דרעה מיך אַרום פון איין אָרט אינ'ם אנדערען, פלאַנטע
מיך אונטער די פיס. איך האָפּ אַ שטורך, אַ זעק, אַ שלידער.
— איינגעזונקען זאָל ווערען דער רבי דיינער! קראַנק געווען
אייך האַלטען אין חדר נאָך אַ טאָג! ניט זאָלסט זיך דארפּען אַרומ-
דרעהען, ווי אַ סאַוואַלע, טאָמער איז ווינציג אַרבייט טאָמער! ביי
לייטען קינדער זיצען אויף איין אָרט זיצען זיי... קראַנק זאָל
בחור'על פון כמעט דאָס נייענטע יאָהר נעמען עפּים טהון, איבער-
חור'ען נאָך אַ מאָל די פיער קשיות?

— מאַמע, — זאָג איך — איך קען זיי שוין אויף אויסוועניג!
— אַ גדולה! — זאָגט די מאַמע. — קאָסט קאָרג געלט קאָסט

דו?...

קוים מיט צרות דערלעבט דעם אויפדערנאָכט, וואָס דער טאָטע
געהט אַרום מיט אַ ליכטעל, מיט אַ הילצערנעם לעפעל און מיט אַ
פּלעדערוויש און איז בודק חמץ, און איך העלף איהם זוכען די
שטיקלעך ברויט, וואָס ער אליין טאָקי האָט זיי צוגעגרייט אויף אַלע
פענסטער... „סך הכל איין מעת-לעת, — טראַכט איך מיר — נאָך
איין נאָכט און איין טאָג — און איך וועל מיך אָנטהון יום-טוב'דיג,
ווי אַ פרינץ, אַ ניי קאָפּאָטקעלע מיט אַ שפּאַלט און מיט אַ קעשענע
פון הינטען, און די שטיוועלעך וועלען סקריפען!... וועט מיך די
מאָמע מסתמא פרעגען: „וואָס איז דאָס פאַר אַ סקריפעריי?“ וועל
איך זיך מאַכען כלומרשט ווי איך ווייס ניט פון וואָס צו זאָגען...
היינט דער סדר, די פיער קשיות, אַרבע כּוסות, און די פסח'יגע
מאכלים: לאַטקעס, און קניידלעך, און קוגעלעך, און חרעמזלעך...
איך דערמאָן מיך אָן די מאכלים, און עס הויבט מיר אָן צו ציהען
דאָס האַרץ. איך האָב אַ גאַנצען טאָג כמעט גאָרנישט געגעסען.

— לייען-אָפּ קריאת-שמע — זאָגט צו מיר די מאַמע — און
געה לעג זיך שלאָפען. היינט עסט מען נישט קיין וועטשערע: ס'איז
ערב פסח...

איהם מסביר די זאך מיט א פסוק, און איך עפען-אויף דאָס בייטע-
לע און געב-אָפּ קארפּע'ן מיין גאנץ פערמעגען: דאָס גאנצע חנוכה-
געלד, מיט'ן שלח-מנות-געלד, און געזעגען זיך אָפּ מיט איהם גאָר
פריינדליך, און קארפּע רוקט מיר אַריין א גרויסע, שוואַרצע האַנד,
אויסגעשמירט מיט סמאָלע, און זאָגט מיר אָפּ אויף גיך: "מודה
אני, פריידי מאַני, טאַטעלע מאַמעלע, א געב איהם א גענועלע"...
איך לויף אַהיים איבערבייסען, און פון דאָרט — צוויק אין חדר
אַריין זיך בעריהמען פאַר אַלע יונגלעך, וואָס פאַר אַ מין מלבושים-
לעך מע ניהט מיר אויף פסח: אַ קאַפּאַטקעלע פון הינטען מיט אַ
שפּאַלט און מיט אַ קעשענע! און שטיוועלעך מיט סקריפקעס!
מיט סקריפקעס! סקריפקעס!...

ד.

— מאַמע, איך בין פריי! — קום איך צו לויפען אַהיים אַ פאַר
טאָג פאַר פסח און זאָג איהר אָן אַ בשורה, אז מע האָט אונז צע-
לָאָזט פונ'ם חדר.

— אַ גדולה אויף דער באַכע! זאָלסט דערלעבען אָנוואַגען בע-
סערע בשורות! — ענטפערט די מאַמע, וואָס איז פערטאַרעראַמט
מיט'ן פסח. זי האָט אונטערגעבונדען ביידע דיענסטען מיט ווייסע
פעטשיילעס און געגעבען זיי בערשטלעך, בעזעמס מיט פלעדער-
ווישען אין די הענד אַריין, און אַלליין האָט זי זיך אויך אונטערגע-
בונדען מיט אַ ווייסער פעטשיילע, און אַלע דריי רייניגען און
שמירען, וואַשען און רייבען, שויערען און כשר'ען אויף פסח. איך
קאָן מיר קיין אָרט נישט געפינען. וואו איך זיץ און וואו איך שטעה
און וואו איך געה — איז שלעכט.

— אַוועק מיט די חמצ'דיגע מלבושים פון דער פסח'יגער שאַ-
פע! — טהוט די מאַמע אויף מיר אַ געשריי מיט אַזאַ אימפעט,
גלייך ווי איך וואָלט גענאָנגען מיט פייער אַרום פּוּלֹווער.
— פאַוואָלי, אַט טרעטסט דו אָן אויף אַ פסח'יגען זאַק!

דיגען אַנטהון מאַכט מיך דערווילע די מאַמע פסח'יג: זי צוואַנגט מיר אויס דאָס קעפּעל מיט הייס זודיג וואַסער און מיט אַ געלעכעל פון איין איי. זי קעמט מיך און רייסט מיר די האָר; קנייטש איך זיך, שענקט זי מיר אלע מאָל אַ שטורך מיט'ן עלענבויען, אָדער אַ פאַטש:

— דו וועסט נישט אויפהערען דרעהען זיך, ווי אַ וואָרעם? ... אַ קינד זאָל נישט קאָנען איינשטעהן! מע טהוט איהם גוטס, איז ער נאָך נישט צופריעדען! ...

איבערגעקומען, ברוך השם, דאָס צוואַנגען אויך, זיך איך מיר אין איין העמדעל ביי'ם טיש און וואָרט אויף מיינע נייע מלבושימ'— לעך און בעטראַכט דעם טאַטען, וואָס איז נאָר-וואָס געקומען פונ'ם מרחץ מיט נאַסע פאות נאָך. ער זיצט איבער אַ גראַבען ספר און לערענט שטילערהייד מיט אַ ניגון פון דער גמרא און שאַקעלט זיך:

— „ל צו רך מרור גיין — צוליעב מרור איז מען זיך נוהג, ל ק ח ת מ כ א — נעמען חריין, ו כ י ון ש ה ו א ח ר י פ — און מחמת ער איז האַרבליך, י כ ו ל י ון ל פ ר ר ו ב ר י ב א י י ז ע ון — קאָן מען איהם אָנרייבען אויף אַ ריב-אייזען“ ...

איך קוק אויפ'ן טאַטען, און עס מאַהלט זיך מיר אויס, אז נאָך אזא איין עהרליכער איד, ווי דער טאַטע, איז נישטאָ אויף דער וועלט, אז נאָך אזא כשר'ער פסח, ווי ביי אונז, איז נישטאָ אין ערגיץ, אז נאָך אזעלכע מלבושימ'לעך, ווי ביי מיר, וועט נישט זיין ביי קיי-נעם! נאָר למאני ברענגט מען זיי נאָך נישט? וואָס איז די מעשה? טאָמער זענען זיי חלילה נישט פאַרטיג אויף פסח — דאָס וויל איך גאָר נישט נעמען אויפ'ן קאַפּ! ווי אזוי וועל איך געהן אין שוהל אַריין? וואָס וועלען זאָגען מיינע חברים? ווי אזוי וועל איך מיך זעצען צום סדר? די שעה זאָל גאָר נישט זיין, איך וועל דאָס גאָר נישט איבערטראָגען! ...

איך לעג זיך שלאפען, און עס חלומ'ט זיך מיר, אז ס'איז שוין פסח... איך געה מיט'ן טאטען אין שוהל אריין דאוונען... מיינע נייע מלבושים'לעך קנאקען... מיינע שטיוועלעך סקריפען: סקריפ! סקריפ! סקריפ!... "ווער געהט דאָס?" — פרעגען פרעמדע מענ-שען. — "דאָס איז מאַטעל משה'תיים אברהם'הערש ראובן'ס יונ-געל" — פלוצים — איך ווייס ניט פון וואַנען עס נעמט זיך אַ שוואַרצער, אַ קודלאַטער הונד און פאַלט-אָן אויף מיר "האַו-האַו" און האַפט מיך פאַר'ן קאַפּאַטקעלע... שטעהט דער טאַטע און האָט מורא צוגעהן, און מאַכט מיט די הענד און שרייט: "פאַשאַל! פאַשאַל!"... הערט איהם ניט דער הונד און רייסט מיך פון הינטען, סאַמע ביי'ם שפאַלט, סאַמע ביי דער קעשענע, און רייסט מיר אָפּ אַ האַלב קאַפּאַטקעלע און וויל אַנטלויפּען... לויף איך איהם נאָך מיט כחות און פערליר אַ שטיוועלע, און בלייב שטעהן אין דער בלאַטע מיט איין שטיוועלע און מיט איין באַרפּוס... הויב איך אָן וויינען און שרייען: "גוואַלד! גוואַלד גוואַלד!"... און איך האַפּ מיך אויף און דערזעה אונזער דיענסט-מיידעל ביילע שטעהט נע-בען מיר, רייסט פון מיר די קאָלדע און שלעפט מיך פאַר אַ פּוס: — זעה נאָר, ווי מע קאָן איהם נישט דערוועקען! שטעה שוין אויף! די מאַמע האָט געהייסען, מע זאָל דיר אויפּוועקען. מע באַ-דאַרף אַרויסטראָגען דעם לעצטען חמץ!...

ה.

דער טאַטע וואַרפט-אָריין דעם הילצערנעם לעפעל מיט'ן פלע-דערוויש אין אויווען אַריין און פערברענט דעם חמץ... אין שטוב ווערד פסח'יג... אומעטום איז ריין, אומעטום איז כשר... דער טיש איז גרייט... די ארבע כוסות שמייכלען צו מיר פון דער ווייטען... אַט-אַט, נאָך אַ שעה, נאָך אַ שעה וועט ווערען פסח... אַט-אַט, נאָך אַ שעה, נאָך אַ שעה, וועל איך מיך אַנטהון יום-טוב'דיג... נאָר ביז דער שניידער מיט'ן שוסטער וועלען מיר ברענגען מיין יום-טוב'-

ישראל דער טויבער נעמט-ארויס דאָס ראָזשיקעל, בויגט-אויס דעם פינגער, שיט-אָן אַ בערגעלע טאָבעקע און ציהט-אריין אין נאָז אַריין.

— וואָס איז דאָס פאַר אַ קישקע? — זאָגט די מאַמע נאָך אַ מאָל און טהוט מיך אַ דרעה.

— וואו האָט איהר אַ קישקע? — זאָגט ישראל און טהוט מיך אַ דרעה צוריק. — דאָס איז דער „פאַלבאָם“. איהר האָט דאָך גע- בעטען אַ „פאַלבאָם“ זאָל זיין. איהר האָט שוין פאַרגעסען?

— אַ שענער פאַלבאָם! — זאָגט די מאַמע און טהוט מיך אַ דרעה. — אַ בייזע וויסטע חלשות! פע, אַ בזיון! כלעבען, אַ בזיון! ישראל פאַלט, חס ושלום, ביי זיך ניט אַראָפּ. ער בעטראַכט מיך פון אויבען ביז אַראָפּ, ווי אַ פראָפעסאָר, און זאָגט, אז עס ליגט אויסגעצייכענט גוט, מע בעדאָרף גאָר ניט בעסער! „אזא אַיין אַרבייט מאַכט מען ניט אפילו אין פאַריזש! דאָס קאָפּאָטקעלע זינגט, ווי איך בין אַ איד, סע זינגט!“...

— געפעלט דיר דאָס זינגען, וואָס סע זינגט? — זאָגט די מאַמע און פיהרט מיך צו צום טאַטען. — וואָס זאָגסט דו אויף דעם געזאָנג?

דער טאַטע דרעהט מיך אויף אַלע זייטען, בעטראַכט דאָס קאָפּאָטקעלע און געפינט, אז די הויזלעך זענען יאָ אַביסעל צו לאַנג-ליך...

ישראל נעמט-ארויס דאָס ראָזשיקעל און איז מכבד דעם טאַטען מיט אַ שמעק טאָבעקע.

— צו לאַנגליך די הויזען, רב ישראל!

— האָ? ... וואָס? ... לאַנגליך, זאָגט איהר? ווייסט איהר ניט וואָס מע טהוט? פאַרקאָטשעט מען זיי.

— זענט איהר אפשר אויך גערעכט. — זאָגט דער טאַטע. — וואָס זשע טהוט מען אָבער, אז זיי זענען אַביסעל צו ברייט, ווייזען אויס, ווי צוויי זעק?

אזוי ווי איך זיך פערטיעפט אין די טרויעריגע מחשבות, עפענט זיך די טיר און עס קומט אריין ישראל דער שניידער מיט דער ארבייט. פאר גרויס שמחה האָפּ איך מיך אויף, טהו אַ שפרונג און אַ פאל מיט'ן בענקעל אינאיינעם, שיער ניט געבראָכען האַלדאָן-נאָקען. לויפט-אריין די מאַמע פון קיך מיט אַ פסח'יגען שמאַלץ-לעפעל אין האַנדר.

— וואָס האָט דאָס אזא קלאָפּ געגעבען וואָס? ווער איז דאָס געפאלען ווער? ס'איז דו, ברענען זאָלסט דו ניט אויפ'ן פייער? אַ רוח, אַ שר, ניט קיין קינד! האָסט דו זיך חלילה ניט אַ זעץ גע-טהאָן ערגיץ, חלילה? אַ מצוה אויף דיר! לויף ניט, שפּרינג ניט! געה ווי אַ מענטש!...

און צו ישראל'ען זאָגט זי:

— איהר האַלט וואָרט, רב ישראל! און איך האָב שוין גע-וואָלט שיקען צו אייך!

ישראל טהוט אַ האַלבען שמייכעל און אַ מאַך מיט דער האַנדר, ווי איינער רעדט: „אַ שענע מעשה, כלעבען! איך זאָל נאָך ניט האַלטען קיין וואָרט?“...

די מאַמע לעגט-אָועק דעם שמאַלץ-לעפעל און העלפט מיר אַריינקריכען אין די גייע הויזלעך אַריין, טהוט מיר אָן דאָס צי-צענע ארבעט-כנפות'על, וואָס זי אַליין האָט מיר אויפגענייהט אויף פסח, און פון אויבען טהוט זי מיר אָן דאָס קאפּאָטקעלע, און איז צופריעדען, וואָס ס'איז גענוג גראָם און „פּראָסטאַרנע“...

איך טהו מיך אַ טאָפּ פון הינטען — אַ צרה, אַ שלאָק: נישטאָ קיין סימן פון קיין שפּאַלט און פון קיין קעשענע! פערנייהט, גלאַט און גאַנץ, אַרום און אַרום!...

— וואָס איז דאָס פאַר אַ קישקע? — רופט זיך אָן פלוצים די מאַמע צו ישראל דעם טויבען און דרעהט מיך אויף אלע זיי-טען.

האָב געאַרבייט מיט דער נאַל, באַדאַי נישט געשלאָפּען א נאַכט!...
איד, אז איד געב א וואָרט, מעג דונערען און בליצען!...

די מאַמע מעסט מיר אָן די שטיוועלעך, טאַפּט מיך און
קוועטש מיך און פרעגט מיך, צי פיהל איך ניט חס וחלילה, אז עס
זאָל מיך ערגיץ קוועטשען?

— קוועטשען? — זאָגט גרליה. — מיר דאַכט, אז אין די
שטיוועלעך קאָנען אַריין נאָך א פאַר פיסלעך, ווי ביי אייער זוהן.
— אנו, שטעל זיך אַקאַרשט אַנידער אויף דער ערד! — זאָגט
די מאַמע.

איד שטעל זיך אַנידער און קוועטש די פאַדעשוועס, איך וויל
הערען, ווי זיי סקריפען — ווער? וואָס? וועמען? קיין פּיפּס
הערט מען פון זיי ניט!...

— וואָס קוועטשט דו אַזוי? — זאָגט צו מיר די מאַמע. — האָב
צייט, דאָס יאָהר איז נאָך גענוג גרויס! איד בין דיר ערב, אז דו
וועסט זיי, אם ירצה השם, צערייסען ביז איבער א יאָהר פסח!...
אַצינד געה זיך דורך מיט'ן טאַמען צו יחיאל דעם קערוזשנער, וועט
מען דיר אויסקלויבען א קאַשקעטעל אויף יום־טוב; נאָר פאַוואָלי
די שטיוועלעך! קלאָפּ ניט אַזוי מיט די פאַדעשוועס, זיי זענען
ניט פון אייזען!...

יחיאל דער קערוזשנער זיצט די אַנדערע שטוב פון אונז. מיר
האַפּען זיך אַריין דורכ'ן הויף צו איהם אין קלייט אַריין.
יחיאל איז א איד פון געבאָרען דוקא א ווייסער, מיט ווייסע
האַר; נאָר אַזוי ווי ער האָט שמענדיג צו טהון מיט שוואַרצע גע-
פאַרבטע הימלען, איז ער שמענדיג ווי אויסגעשמירט אין סאַזשע;
די נאָז איז ביי איהם תמיד פון ביידע זייטען פערבלאָוּט, און די
פינגער זענען ווי איינגעטונקען אין טינט.

— ברוך־הבא, א שכן, סקאַצעל קומט! — מאַכט צו אונז יחיאל
דער קערוזשנער גאָר פריינדליך. — פאַר וועמען ווילט איהר דאָס
א קאַשקעט אויף יום־טוב? פאַר זיך אַליין טאַקי, צי פאַר אייער
יונגעל?

— א חסרון — די כלה איז צו שען! — מאכט ישראל און ציהט-אריין א בערגעלע טאבעקע אין נאָז אריין. — ברייט, זאָגט איהר? שמאָל איז ערגער, טויענער מאָל ערגער!...

איך הער נישט אויף צו טאפען זיך פון הינטען: איך זוך דעם שפאָלט מיט דער קעשענע.

— וואָס זוכסט דו דאָרטען? — זאָגט צו מיר די מאמע. — דעם נעכטיגען טאָג?

„אַלטער לינגער! — טראַכט איך מיר און קוק אויף ישראל'ען. ווי אַ גולן. — טויבער לאָך, אַ רוח אין דיין טאטען אריין!“...

— פארניץ געזונט! — זאָגט צו מיר ישראל דער טויבער און צערעכענט זיך פאר דער אַרבייט, און דער טאטע נעמט זיך צוריק צום שלחן-ערוך און לערענט מיט'ן זעלבען ניגון:

— „מ י ש ש כ ח — ווער עס האָט פארגעסען, ל א כ ו ל א פ י ק ו מ ז — צו עסען דעם אפיקומן“...

— טראַג געזונט! — זאָגט צו מיר די מאמע, אז ישראל דער שניידער געהט אַוועק, און זי הערט זיך ניט אויף צו שפיעגלען אין מיין קאפאָטקעלע. — דו זאָלסט זיך נאָר ניט אָנהויבען מיט קיין קונדייסים, ניט שלאָגען זיך מיט קיין שקצים, וועסט דו דאָס, אם ירצה השם, טראַגען און טראַגען, אבי געזונט!...

1.

— אָט איז רב גדליה אויך! — זאָגט די מאמע. — מע זאָל דערמאנען משיח'ן!... פארטיג דעם קינד'ס שטיוועלעך?
— נאָך אַ מין פארטיג! — זאָגט גדליה דער שוסטער מיט אַ טענצעל און טראַגט די אויסגעפוצטע שטיוועלעך אויף אַ פינגער, ווי מע טראַגט אויף אַ שטענגעל פרישע צאפעלדיגע פיש, נאָרוואָס געהאפט פונ'ם טייך. — ס'איז דיר נאָר איין אַקציע מיט זיי!... די גאַנצע וועלט וויל אויף פסח זאָל זיין פארטיג! איך

דאָס קאָשקעטעל פאַסט מיר! ס'איז מעהר נישטאָ ביי איהם, זאָגט ער, ווי דאָס איינס, ער זאָל אזוי ריין זיין פון שלעכטס!... דער טאַטע דינגט זיך מיט איהם לאַנגלאַנג; יחיאל שוועהרט זיך, אז נאָר צוליב אונז גיט ער דאָס אַוועק אזוי וואָלוועל, כמעט אונז טער'ן קרן, ער זאָל אזוי האָבען אַ כשר'ען פסח און אַלדאָס גוטס!... איך זעה, אז דעם טאַטען איז דאָס קאָשקעטעל שטאַרק גע-פעלען, מחמת ער געהט צו אַלע מאָל, שפיעגעלט זיך אין דעם, טהוט מיר אַ גלעט די פאה'לעך... — ער זאָל האָטש איבערטראָגען דעם זומער. — זאָגט דער טאַטע.

— צוויי זומערען! — זאָגט יחיאל און שפרינגט-אונטער צום טאַטען. — דריי זומערען! אזא יאָהר אויף מיר, וואָס פאַר אַ קאַש-קעטעל דאָס איז! פאַרניץ געזונט!... ביז איך קום אַריין אין שטוב אַריין איז שוין דאָס קאָשקעטעל ביי מיר אויף די אויהערען. איך פיהל, אז ס'איז אויף מיר אַביסעל צו גרויס.

— אָהן אַיין אומגליק, אַבי ס'איז נישט ענג! — זאָגט די מאַמע און רוקט דאָס מיר אָן כמעט ביז דער נאָז. — זאָלסט דאָס נאָר נישט אויסטהון אַלע מינוט און אָנטהון צוריק! זאָלסט ניט טאַפען מיט די הענט!... טראָג געזונט!...

ז.

געקומען מיט'ן טאַטען פאַר-נאַכט אין שוהל אַריין דאוונען, טרעה איך שוין דאָרטען אַלע מיינע חברים: איציק און בערעל, און לייבעל, און אַייזיק, און צדוק, און וועלוועל, און שמעיה, און קאַפּעל, און מאיר'על, און חיים-שלום, און שכנא, און שעפּסעל, און נאָך און נאָך. אַלע געהען אָנגעטהאָן יום-טוב'דיג. אַלע מיט נייע קאַפּאַטקעלעך, אַלע מיט נייע שטיוועלעך, נייע קאָשקעטלעך. נאָר קיינער טראָגט ניט אזא לאַנגע קאַפּאַטע מיט אַ "פּאַלכאַם".

— פאר מיין זון. — זאגט דער טאטע מיט גדלות. — נאָר
איחר זאָלט מיר ווייזען עפּים רעכטס... עפּים אַזעלכעס... איחר
פאַרשטעהט?...

— דהיינו? — פּרעגט יחיאל און קוקט אויף די פּאָליצעס.
— דהיינו, — זאָגט דער טאטע און ווייזט איהם אויף די
הענד — ס'זאָל זיין אי פּיין, אי שען, אי גוט, אי וואָלוועל, אי
אזוי... איחר פאַרשטעהט?

— האָב איך פון צויערטוועגען פונקט דאָס, וואָס איחר באַ-
דאַרפט! — מאַכט יחיאל און טהוט אַ האַפּ פון דער פּאָליצע עט-
ליכע היטעלעך מיט אַ מאָל, און איטליכס היטעלע, בשעת ער טהוט
דאָס אַ נעם אויף דער האַנד, טהוט זיך דאָס ביי איהם אַ דרעה
אליין פון זיך, עפּים טאָקי נאָר ווי דורך אַ כּשוף!... אַלע מינוט
מעסט ער מיר אָן איין אַנדער היטעלע, טרעטאַפּ אויף אַ האַלב
אַרשיין, טהוט מיר אַ קוק אין פנים אַריין מיט אַ שמייכעלע און אַ
זאָג צום טאטען:

— לאָמיר האָבען אזא יאָהר, ווי סע פאַסט איהם! האָ? ווי
געפּעלט אייך אַ היטעלע? שוין איין מאָל אַ היטעלע!

— ניין, רב יחיאל, נישט דאָס מיין איך! — זאָגט דער טאטע
און ווייזט איהם אויף די פינגער. — איך וואָלט וועלען אַ מין קאַש-
קעטעל אַזעלכעס, ס'זאָל זיין, איחר פאַרשטעהט, אַ מין איריש טאַ-
קי, נאָר מיט דער מאָדע, אָהן צאַצקעס, בעל-הבתיש, און און און...
איחר פאַרשטעהט?

— זאָגט זשע אזוי! — מאַכט יחיאל און האַפּט-אַראָפּ מיט
אַ לאַנגען שטעקען פון דער אויבערשטער פּאָליצע אַ קאַשקעטעל, אַ
האַלב-קיילעכיגס, אַ קאָלירענדיגס, מיט קעסטעלעך, מיט אַ ווייך
דאַשעקעל, און טראָגט דאָס צו אויף איין פינגער, און עס דרעהט
זיך ביי איהם גיך-ניך, ווי אַ מיהלעל... פּאָוואָלינקע טהוט ער דאָס
מיר אָן אויפ'ן שפּיץ קאַפּ, קוים וואָס ער ריהרט זיך צו, גלייך ווי
מיין קאַפּ וואָלט געווען פון דין גלאָז און ער האָט מורא, ער זאָל
זיך ניט צעברעכען, און ער ווינשט זיך אזא יאָהר, אזא מזל, ווי

שלעפּ די פיס. עס ברענט אַ פייער אין מיין האַרצען! עס געהט מיר נישט איין די אַרבע כּוסות, וואָס מיר וועלען באַלד טרינקען. די פייער קשיות, וואָס איך וועל פרעגען דעם טאַטען, די הנדה, וואָס מיר וועלען זאָגען, די גוטע געפּעפּערטע פיש, וואָס מיר וועלען עסען מיט אונטערגעוויקטער מצה, די הייסע קניידלעך, די חרעמזר לעך מיט די פאַלירטשיקעס, מיט די אַלע איבעריגע גוטע זאַכען — אַלץ, אַלץ איז מיר נישט לייעב, נמאס, פערשטעהרט, פערשטעהרט!...

* * *

ביי'ס סדר זיצט דער טאַטע, דער "מלך", אין אַ ווייסען קיר טעל מיט דעם סאַמעטענעם קאַשקעט אויפ'ן קאָפּ, אויבען-אָן, אויף דעם הסבֿיבעט. נעכען איהם זיצט די מאַמע, די "מלכה", מיט דעם אַנטיקמאָרענעם קלייד, מיט דער זיידענער פעטשיילע און מיט די שענע פערעלעך, וואָס געבען איהר צו זעהר פיעל חן. אַקעגען זיי זיך איך, דער בן-מלך, דער "פּרינץ", אָנגעטהאָן אין גאָלע נייעם פון קאָפּ ביז פיס. פון איין זייט זיצט ביילע דאָס דיענסט-מיידעל, אָנגעטהאָן מיט אַ נייער ציצענער "פלאַטי" און מיט אַ ווייסען אָנגע-קראַכמאַלעטען פאַרטוך, וואָס קנאַקט און טרישטשעט, ווי אַ מצה. פון דער אַנדערער זייט זיצט די אידנע די קעכין, בריינע מיט די וואַנציס, מיט אַ נייער געלער פעטשיילע אויפ'ן קאָפּ; זי האַלט זיך צו דאָס פנים מיט איין האַנד און שאַקעלט זיך. זי איז אַנ-געברייט צו "האַרבען" די הנדה...

— כ ה א ל ח מ א ע נ י א, — זינגט דער מלך מיט זעהר אַ שענער שטימע, און די מלכה העלפט איהם הויבען די שיסעל, און דאָס פנים שיינט איהר און לייכט, ווי אַ שטערן. ביילע לאָזט-אַראָפּ די רויטע הענד אויפ'ן ווייסען פאַרטוך, און דער פאַרטוך שעלעשטשעט, ווי אַ בלאַט. בריינע דערהערט אַ אידיש וואָרט, מאַכט זי אַ פרום פנים און פערקרימט זיך אויף צו וויינען. אַלע זענען אויפגעלעגט, אַלע זענען יום-טובֿ'דיג, נאָר דער פּרינץ איז

ווי איך, קיינער געהט נישט אין אַזעלכע „שטיוואַלעס“, ווי איך, און ביי קיינעם זעה איך נישט אזא מין משונה מאַדנע קאַשקעט, ווי ביי מיר... פון שפּאַלטען, פון קעשענעס און פון סקריפקעס רעד איך שוין נישט; מע האָט מיך רעכט אָפּגענאַרט, אָנגעמאַהן אַ ספּאַר-דעק!...

חברה האָבען מיך בעגענענט מיט אַ געלעכטער:
— אַט דאָס זענען דיינע נייע בגדים'לעך, וואָס דו האָסט זיך אַזוי באַריהמט? וואו איז דיין שפּאַלט פון הינטען? וואו איז דיין קעשענע, וואָס דו האָסט געזאָגט? פאַר וואָס הערט מען עפּים נישט דיינע שטיוועלעך זאָלען סקריפען?...
גענוג ס'איז מיר אַזוי אויך שווער אויפ'ן האַרצען, זאָלען זיי מיר נאָך אויף די וואונדען! איטליכער זאָגט אויף מיר אַיין אַנדער שטעכעווערטעל:

איציק זאָגט: וואָס איז דאָס ביי דיר פאַר אַ קאַפּאַטוכע?
בערעל: אַ האַלאַט!
לייבעל: אַ חלאַמידע!
אייזיק: אַ חלאַמינדריק!
צדוק: אַ זשיפעצי!
וועלוועל: אַ קליידעל!
שמעיה: אַ קראַנאָלינע!
קאָפּעל: זעה נאָר אַ פאַר תּחתונים מיט צוויי „טשאַבעטעס“!
מאיר'על: און אַ קאַשקעאומ!
חיים-שלום: אַ קאַטערוכע!
שכנא: אַ לאָקשענטאָפּ!
שעפּסעל: אַ פּאַמעניצע!...

איך בין אַזוי צעקאָכט, אז איך הער אפילו נישט הערש-בער דעם חזן, ווי שעה ער דאווענט... איך קום צו זיך נאָר דעמאָלט, ווען דער עולם זאָגט שוין איינער דעם אַנדערען „אַ גוט יום-טובּ! אַ גוט יום-טובּ! אַ גוט יום-טובּ!“... מיט אַ שווער געמיטה און מיט אַ פערקלעהמט האַרץ געה איך מיט'ן טאַטען אהיים, קוים וואָס איך

דער פרינץ וויל אויפהערען וויינען, קאָן ער נישט; עס
קוועטשט איהם, עס שטיקט איהם. עס האָט זיך איהם מיט אַ
מאָל געעפּענט אַ קוואַל, אַ גאַנצער ברונען.

— זאָג, וואָס איז דיר? וואָס טהוט דיר וועה? וואָס שווייגסט
דו? ענטפּער! צי דו ווילסט, דער טאטע זאָל דיר אַנדערלעגען
און אַריינפֿיצקען לכבוד פסח?...

שטעהט־אויף דער פרינץ און פּלאַנטעט מיט דער צונג:
— קשיא, איך וועל דיר פרעגען פיער טאטעס... מיין איך —
טאטע, איך וועל דיר פרעגען פיער... קש... קש...

דעם פרינץ ווערען אונטערגעהאַקט די פיס, און ער פאַלט מיט'ן
קאָפּ אויפ'ן ווייסען טישטוך און וויינט און חליפעט, ווי אַ פּיצע-
לע קינד...

אַ פערשטעהרטער, אַ פערשטעהרטער פסח!...

עפּים נישט מיט אלעמען. דאָס האַרץ איז איהם פערשטיינערט, די אויגען פערצויגען מיט אַ רויבעל. ס'זאָל ניט זיין פסח צום סדר, וואָלט ער זיך צעוויינט. און אז ער וואָלט זיך אויסגעוויינט, וואָלט איהם אפשר געוואָרען אַביסעל גרינגער...

— ה ש ת א ע ב ד י — לאָזט-אויס דער מלך מיט אַ ניגון און מיט גרויס גדלות — היינט זענען מיר קנעכט, ל ש נ ה ה ב א ה ב נ י - ה ו ר י ן — איבער אַ יאָהר זענען מיר פרייע מענטשען!...

דער מלך זעצט זיך אַנידער און שפּאַרט זיך אָן אויף דעם הסבֿיבעט. נאָך איהם זעצען זיך אַנידער אלע אויף זייערע ערטער און מע וואַרט, ביז דער פרינץ וועט אויפשטעהן און וועט פרעגן די פיער-קשיות: „מה נשתנה?“ — וועט דער מלך נאָכדעם ענטפערען אַ תירוץ: „עבדים היינו“... דער פרינץ זיצט אָבער, ווי צוגעקאוועט צום בענקעל: ער קאָן זיך ניט ריהרען פונ'ם אָרט.

— נו? ... — טהוט אַ מאַך דער מלך מיט דער האַנד.

— שמעה אויף! — זאָגט די מלכה. — פרעג דעם טאטען די פיער קשיות!

דער פרינץ ריהרט זיך ניט. ער פיהלט, אז עמיצער האָט איהם אָנגענומען ווי מיט איין אָפּצוויינגע ביים גאָרגעל און וואַרגט איהם. דער קאָפּ בויגט זיך איהם אויף אַ זייט. די אויגען הויבען איהם אָן שפּרינגען — שפּרינגען; עס טיילען זיך אָפּ צוויי קייר לעכיגע טרערען, ווי פערעלעך, קויקלען זיך איבער די בעקלעך און קאפּען, פאלען גלייך אויף דער הגדה.

— וואָס איז דיר? וואָס איז דאָס פאַר אַ געוויין פלוצים, אין מיטען דערינגען, ביים סדר? — צעשרייט זיך די מלכה און ווערד אין כעס. — דאָס דאַנקסט דו אזוי אָפּ פאַר די נייע מלבושים/לעך, וואָס מע האָט דיר געמאַכט אויף יום-טובּ?

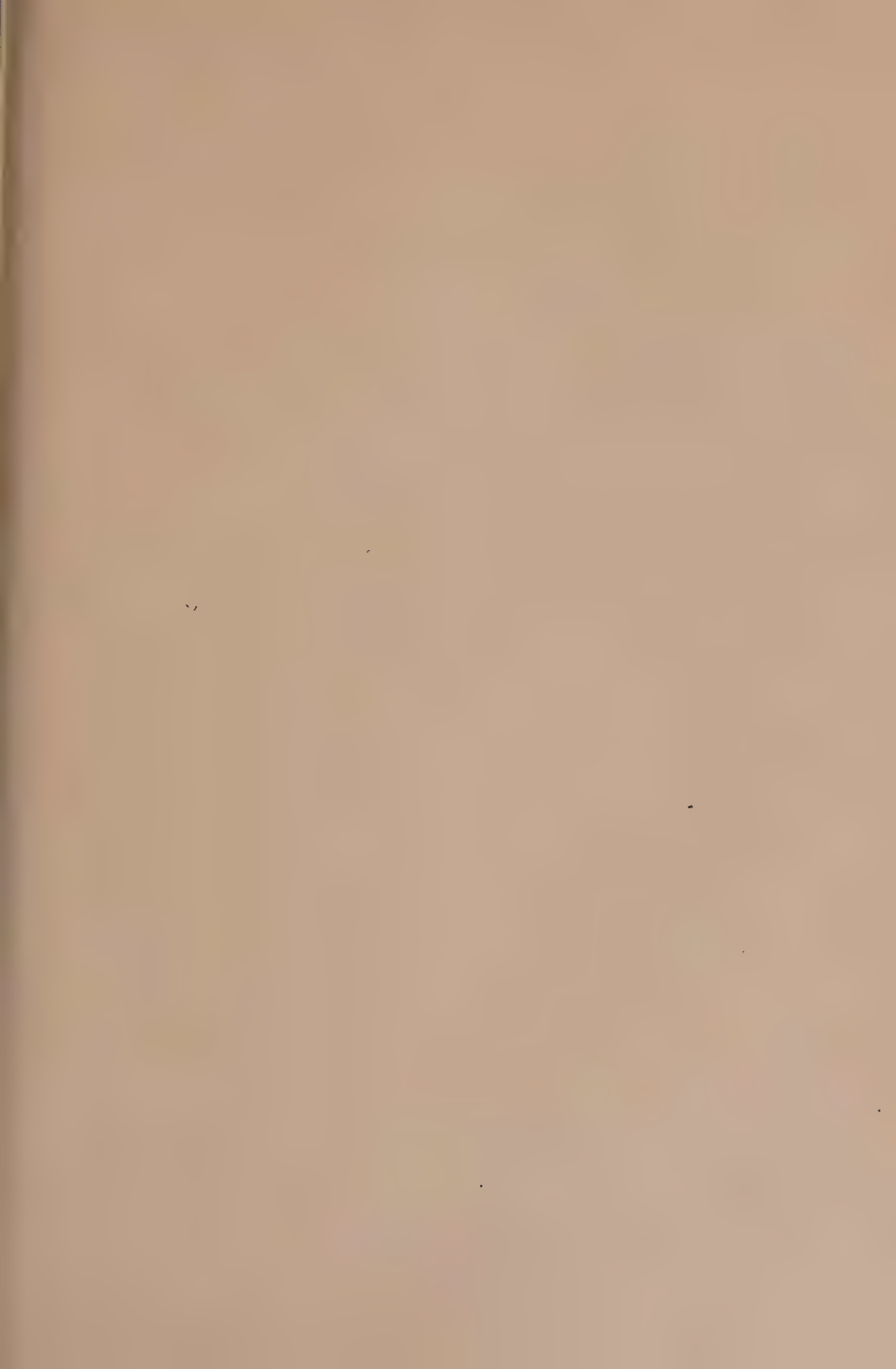
ל"ג-בעומר

נעשריבען אין יאָהר 1901.

ל"ג-בעומר

א.

— אנו, קומט נאָר אַהער, קינדער, איך באַדאַרף אייך עפּים זאָגען אַ נייעס! — אזוי רופט זיך אָן צו אונז אַ טאָג פאַר ל"ג-בעומר דער רבי רב יודעל מלאך-המות, און מיר שטעלען-אויף מויל און אויהערען, וואָס וועט אונז עפּים דער רבי זאָגען פאַר אַ "נייעס"? איך זעה, ווייסע-חברה'ניקעס, אז איהר ווילט, איך זאָל אייך דאָ אַפּמאַהלען מיין רבי'ן, וואָס פאַר אַ פנים ער האָט — טהו איך אייך צוליעב; נאָר בתנאי, איהר זאָלט מיך ניט קוועטשען, פאַר וואָס מע האָט איהם גערופען מיט'ן נאָמען "מלאך-המות". אַ קלוג יונגעלע וועט זיך אליין שטויסען פאַר וואָס: מחמת מיר האָבען פאַר איהם מורא געהאַט, ווי פאַר אַ מלאך-המות. וועט איהר דאָך פרעגען: פאַר וואָס האָבען מיר פאַר איהם מורא געהאַט, ווי פאַר אַ מלאך-המות? מחמת ער פלעגט אונז שמייסען מיט אייזערנע ריטער ביז בלוט זאָל געהן. אי, פאַר וואָס האָט ער אונז געשמייסען מיט אייזערנע ריטער ביז בלוט זאָל געהן? — מסתמא האָבען מיר פערדיענט; מיר האָבען נישט געוואָלט לערנען... למאי האָבען מיר נישט געוואָלט לערנען? מסתמא זענען מיר געווען גרוי-סע שקצים... הקיצור, ס'איז דאָך אַ מעשה אָהן אַ סוף — מע האָט איהם גערופען "רב יודעל מלאך-המות", און זייט זיכער, אז ער האָט דעם נאָמען פערדיענט כשר, האָטש אויסזעהען האָט ער אויס-געזעהען דוקא נישט ווי אַ מלאך-המות: אַ קליינס, אַ נידעריגס,

לען זיך לאָזען לויפען אַהיים; נאָר איין קוק פונ'ם רבינ'ס קליינע אויגעלעך איז גענוג, אז מיר זאָלען בלייבען צוגעקאוועט צו אונז-זערע ערטער.

— אַהא! — רופט זיך אָן דער רבי שוין גאָר מיט איין אַנז-דער נוסח. — זעה נאָר, זעה! שוין פאַרטיג אויפ'ן פירפאַליק! ? איהר האָט נאָר דערהערט דאָס וואָרט „פריי“, האָט איהר שוין פאַר-געסען דעם עול פונ'ם חדר און זענט שוין גרייט צו שפּרינגען, ווי די ווילדע צאָפּקעלעך — האָץ-האָץ-האָץ! זאָג איך אייך אָן, טאָמער חלילה... איהר ווייסט דאָך שוין וואָס איך מײן? לאָס איך זעהען אויף עמיצען פון אייך אַ ריס אויף דער קאַפּאָטע, אָדער אַ דראַפּ אויפ'ן פנים, אָדער אזוי עפּיס אַ סימן פון שקצ'עריי, — מאַך איך פון אייך...

דער רבי רב יודעל נעמט-אַרויס דעם קאַנטשיק פון דער גמרא „מסכת מכות“ און מאַכט צו אונז אזוי:

— ווייסט איהר וואָס, קינדער? וואָס טויג אונז ווערטער? מוסר? שטראָפּעריי? — נאָרישקייטען! איהר וועט דאָך מײַן געוויס ניט פאַלגען, וועל איך דאָך אייך נאָכדעם געוויס דאַרפּען שמייסען; אַמערה, לעגט זיך שוין איינציגווייז אַנידער, לאָס איך אייך געבען לעת-עתה צו עטליכע שמיצלעך, איין אַדערויף הייסט דאָס... אי וואָס? טאָמער וועט דאָס זיין קאַרגליך? האָט קיין יסורים ניט: אם ירצה השם, נאָך ל"ג-בעומר וועל איך אייך, נישקשה, פאַרבעסערען... נו, חברה, מאַכט זשע ניט, איך בעט אייך, קיין לאַנגע שהיות, הויבט-אָן שפּיליען הויזלעך, איין עבירה די צייט, דער טאָג שטעהט ניט!...

און דער רבי בעטראַכט די ריטלעך פונ'ם קאַנטשיק גאַנץ רוחיג, ווי מע בעטראַכט, אַשטייגער, ערב שבת די פאָדעם פון די ציצית אינ'ם טלית-קטן; ער גלייכט זיי אויס, פּרובט זיך פריהער מיט זיי אַביסעל אויף דער לופט; נאָכדעם שטעהט ער אויף, געהט-צו צו דער לאַנגער באַנק, נעמט אַ גוטען שמעק טאַבעקע און

א טרוקענעם, ווי א גרונרת דרבי צדוק, ווי א פייג הייסט דאָס;
דאָס פנים טונקעל-גריין-געלבלויך, ווי א פאר-איאָהריגער לולב, און
געקנייטשט, ווי א מצה שמורה; די באַקען איינגעפאלען; א בער-
דעל קוים-קוים וואָס סע שפראַצט, אי דאָס — נאָר ערטערווייז;
א נאָז, זעהט איהר, גראָד א היבשע; הויבט זיך אָן דין און לאָזט
זיך אויס גראָב, און אויסגעבויגען, ווי א שופר; און אין גאָרנעל
א קנאַפ, וואָס גלייטשט זיך אַראָפ און אַרויף, גלייך ווי עס וואָלט
אָרומגעלאָפּען דאָרטען אינוועניג א מיזעל...

— וואָס פאַר א טאָג האָבען מיר מאָרגען? — פרעגט אונז
דער רבי מיט א ניגון, בויגט-אין דעם קאָפ און מאַכט צו איין
אויגעל.

— "גבעומ-ר" — שרייען מיר אויס אלע אין איין קול,
ווי די ציעגעלעך, אז זיי שרייען: "מעעל!"...
— וואָס איז "גבעומר"? — פרעגט ער אונז ווייטער מיט'ן
אייגענעם נוסח.

— דריי און דרייסיג טאָג אין דער ספירה! — ענטפערען מיר
איהם.

— וואָס טהוען דער-יונגלעך "גבעומר"?
— דער-יונגלעך "ג" בעומר לעגען זיך צענויף אלע אינאיינעם
און מאַכען א סעודה.

— וואָס נאָך טהוט מען "גבעומר"?
— מע נעמט די "פּיילענבויגענס" מיט די "ראָדביקסלעך" און
מע געהט געוואַפענט מיט כליוזין און מיט געזאָנג ווייט-ווייט
הינטער'ן שטאָרט אַרויס.

— אָט אזוי — רופט זיך אָן דער רבי און עפענט-אויף דאָס
אויגעל — אָט אזוי האָב איך אייך ליעב! אָט אזוי זענט איהר
וואָהלע יונגלעך! און דערפאַר לאָז איך אייך אָפ פריי כמעט
אויף אַנדערהאלבען מעת-לעת.

דערהערט דאָס וואָרט "פריי" און נאָך "אויף אַנדערהאלבען
מעת-לעת", טהוען מיר א שטעה-אויף אלע פון די ערטער און ווי-

א חתן, און ציקעלט זיך בשעת מעשה, פונקט ווי רב הערש-בער דער חזן:

— יע-עמוד הח-תן יום-טוב-ליפמאן ברב שלום-איוזיק מפ-טיר!... נישקשה, שעס זיך ניט, רב ליפא, דו ביזט טאקי א בר-מצוה-יונגעל, און א חתן דערצו, מיט א זייגער און מיט א זילבער-נער קאפערטע, נאָר פון דעס טוועגען, איינס צום אנדערען געהער זיך ניט אָן — לכבוד ל"ג-בעומר מעגסט דו זיך מטריח זיין אנדערלעגען אָט דאָ אויפ'ן בענקעל. איך וועל דיר חלילה קיין שלעכטס ניט טהון, איך וועל דיר נאָר אָפּשמיסען, מעהר גאָרנישט!... איך בין דיר ערב, אַז ביז דער חתונה וועט זיך פאַרהיילען... ליפא, ליג גלייך, ליפא, מאַך ניט קיין אַנשטעלען, איך האָב קיין כח ניט צו באַרען זיך מיט אַזא בחור'עז, ווי דו! אָט אַזוי, לאַז אייך וואָהל באַקומען!... אַצינד פאַרשפּיליעט זיך גאַנץ פיין, קינדערלעך, וואַשט די הענט און דאווענט אייך אָפּ מנחה און — מאַרש אַהיים. נאָר שטיל, פיין, שען, אַזוי ווי איך האָב ליעב... און, אם ירצה השם, איבערמאַרגען גאַנץ פריה זאָלט איהר מיר זיין אָט דאָ אַלע אויפ'ן אָרט, נאָר ווי עס געהער צו זיין, פיינטשיק! איהר האָרנט, וואָס מע רעדט צו אייך? לאָס איך זעהען אויף עמיצען א שפּרינקעלע! א האָר!... א גוטע נאכט, געהט געזונט, און האָט אייך א פריי-ליכען יום-טוב!

ב.

אויף מאָרגען האָט גאָט אַרויסגעצויגען די זון פון איהר פוטער-פאס און האָט אונז געשענקט א שענעם, א ליכטיגען, א פרייליכען זומערטאָג, איינעם פון יענע שענע ליכטיגע זומערטעג, וואָס אַפילו אין דעם פינסטערען וויסטען כתרילעווקע, וואָס ליגט ביי'ם טייך „שטונקילאָ“, איז די לופט שמעקענדיג, פריש, מחיה-נפשות. דער הימעל איז לויטער בלוי, די פויגעלעך זינגען. עס גלוקסט זיך אין דרויסען אַרויס, אויף דער לופט. עס ציהט אַהין, ווייט-ווייט פון

איז אָנגעברייט צו דער אַרבייט... מיר לאָזען זיך לאַנג נישט בע-
טען, ווי יצחק בשעת אברהם אָבינו האָט איהם געפיהרט צו דער
עקדה. מיר שטעהן-אויף איינציגווייז און געהען-צו צו דער באַנק.
ציהען-אַראָפּ די הויזלעך און לעגען זיך אַנידער שטיל, אָהן ווער-
טער, דאָס העמדלע אַרויף, מיט'ן פנים אַראָפּ, ווי איינער רעדט:
„נאָט אייך, רבי-לעבען, דאָס וואָס איהר האָט געוואָלט“...

— אָט אזוי, יוסילע, האָב איך דיך ליעב! — מאַכט צו מיר
דער רבי און שענקט מיר עטליכע גרינגע שמיצלעך דערפאַר, וואָס
איך האָב מיך געלעגט דער ערשטער. — אָט אזוי, קעצעלע: איינס...
צוויי... דריי... פיער... פינף... זעהסט דו? איא, אז דער רבי
שמייסט-אַפּ, ווערד מען נאָר איין אַנדער מענטש?... אַצינד, מאַ-
טעלע, — מאַכט ער צו מיין ברודער מאַטעל — קום נאָר דו
אַהער!... די „יוסילעך“ מיט די „מאַטעלעך“ האָב איך ליעב דער-
פאַר, וואָס זיי לאָזען זיך נישט לאַנג בעטען. זיי, אז מע זאָגט „לעג
זיך“, לעגען זיי זיך... שמואליקעל, נשמה מיינע, ליג, ליג, נאַרעלע,
עס וועט לאַנג נישט געדויערען, *נישט מעהר זאָל דער אידישער
גלות געדויערען!... און דו, לייבעניו, וואָס געדויערט ביי דיר אזוי
לאַנג דאָס צעשפיליען זיך? מאַך עס בקיצור!... אברהמ'עלע, מיין
טייערס, דיר בין איך שולדיג אַ חוב נאָך פון נעכטען. עס וועט
שוין זיין ביי אונז אינאיינעם איין רעכענונג... שימעלע! וואָס
מאַכט עפּים די ציעג, וואָס דו ביזט געפאַהרען אויף איהר ריי-
טענדיג? דו מיינסט, אז איך האָב שוין פאַרגעסען?... הערשעל
דער קליינער! זאָג הערשעל דעם גרויסען, ער זאָל זיך מטריח זיין
פאַרקאָטשען דאָס העמדעל; נישקשה, דאָ זענען גאָלע מאַנסבילען...
קום נאָר אַהער, טאַפעלע טוטאַריטו! האָב קיין פאַראיבעל ניט,
וואָס איך בין דיך מכבד מיט „אַחרון“; דער טאַטע דיינער דער
שמש איז נישט געוואָהנט געוואָרען צו גרעסערע כיבודים...

אַפגעשמיסען קאַפל'ען אויך, גלייכט זיך דער רבי אויס די
ביינער, נעמט זיך מיט'ן גראָבען פינגער ביי'ם גאָרנעל, אויפ'ן
חנז'ישען שטייגער, און זינגט-אויס מיט'ן ניגון, וואָס מע רופט-אויף

צוקערלעקאכלעך מיט מאנדעלבייגעלעך, און האָזענע ניסלעך עפּים
גאָר אַ גוזמא — אַהאַ! און נאָך צעהן גראַשען דערצו! מאַ-
לאָרעץ!...

— יענקעלע-בענקעלע-פלעשעלע — בול-בול-בול! באַווייז זיך
אַרויס מיט דיין גוטס: אַ בולקע אַ גאַנצע, אַ פערטעל עוף, אַ גלע-
זעל גענוענשמאַלץ — וואָס איז דאָס? אַ פלעשעל מער? הערסט
דו, ביזט דאָך עפּים גאָר אַ מויק, כלעבען!...

— משה'לע-שטויסעלע, קלאָפּ אין שוהל! אַלטע ווייבער
שלאָפּען! קום גאָר אַהער, האָסט געבראַכט בראַנפּען? — האָב
איך דיך לייעב, וואָרום וואו האָט איהר געזעהען אַ „סעודה“ אָהן
בראַנפּען?...

— אָבי-פּאָטער, קלמן — טאָטער, טאָטער — קלמן, שניאור —
זלמן, זלמן — שניאור, שלאָפּ אין שליער! באַווייז, באַווייז, שעם
זיך ניט! אַ האַלב איי סך-הכל? ... אַ שטיקעל ברויט מיט האָניג? ...
אויך אַ מטבע! געב אַהער, נישטקשה, עס מאַכט ניט אויס! דע-
רויף איז דאָס ל"ג-בעומר, אַ שותפות'דיגע סעודה!...

— טאָפעלע טוטאריטו! ווייז וואָס האַלטסט דו דאָרטען?
אַ טאָפיטע מיט אַ שטיטעל בולטע מיט אַ טעפעל טנאָבעל? וואָס
האַט דיר די מאַמע אזוי ווינציט דערעבען? ... — ליפּא שלום-
אייזיק'ס מאַכט איהם נאָך, ווי ער רעדט מיט דער „טוף“, און
חברה קאטשען זיך פאַר געלעכטער, און קאָפעל אליין לאַכט אויך.
— יואליק-בייליק האָט דעם גרעסטען חלק! דו ביזט דאָך
עפּים אַ נגיד'ס אַ יונגעל, ביי דיר קעהר אַדראי זיין אַ גאַנצער
אוצר פון ביצים און פון שמאַלץ, פון וויין און פון בראַנפּען און
פון כל-טוב! אַיא, איך האָב געטראָפּען? צוויי בולקעס, אַ גאַנצע
האַלבע געבראַטענע קאטשקע, אַהאַ! אַ צעהנדליג אייער, און טיי
און צוקער. היינט ניסלעך, מיט באַקסערען, מיט ראָזינקעס מיט
מאַנדלען, און פּאָמעראַנצען, און אַ לימענע אויך — ניט געדאַכט
זאָלסט דו ווערען! קום אַהער, לאָס איך דיר האַטש זאָגען אַ
דאַנק!

דער בלאַטיגער שטאָרט אַרויס, דאָרט, וואו עס שפּראַצט אַ גרע-
זעלע, און די בוימער זענען בערעקט מיט גרינע בלעטעלעך, דאָרט,
וואו גאָט'ס פּויגעלעך טאַנצען און שפּרינגען, פּישטשען און זינגען...
אין יענעם פּריהמאָרגען האָבען מיר זיך געחאַפט, איך און מיין
ברודער מאָטעל, אויפּשטעהן וואָס פּריהער, אָפּדאוונען וואָס גיכער,
נעמען דעם אָנבײַסען מיט זיך — און מאַרש צו ליפּא שלום-
אַיזיק'ס! וואָס עפּיס צו ליפּא שלום-אַיזיק'ס? ווייל, ערשטענס,
איז ליפּא שלום-אַיזיק'ס דער עלטערסטער פון די תלמידים, אַ בר-
מצוה-יונגעל, און אַ חתן דערצו, מיט אַ זינגער און מיט אַ זילבער-
נער קאָפּערטע; און, צווייטענס, איז דאָרט פאַרהאַן אַ הויף אַ
גרויסער, וואָס דאָרט פלעגען מיר פערברענגען דעם אַנדערען האַל-
בען טאָג פּרייטאָג, שפּרינגען אויף איין פוס, שפּיעלען אין „קוצי-
באַבע“, אין „עקאָד און מקח“, אָדער אין „קאָמערקאָמערהויו“, אָדער
אין „באַהעלטערלעך“, אָדער אין „טרעפּענישען“...

אַז מיר זענען געקומען, איך און מיין ברודער מאָטעל, צו ליפּא
שלום-אַיזיק'ס, האָבען מיר שוין דאָרטען געטראָפּען די גאַנצע
חברה (אָרום און אָרום זענען מיר געווען פיער און פערציג פאַרשוין,
תלמידים פון צוויי חדרים: פון „רב יודעל מלאך-המות“ און פון
„רב אפרים תלין“).

— אָט זענען שוין די „יוסילעך“ מיט די „מאָטעלעך“ אויך
דאָ! ווייזט, וואָס האָט איהר געבראַכט? — רופט זיך אָן ליפּא
שלום-אַיזיק'ס, און ער הויבט-אָן צענויפנעמען די מתנות, וואָס
יעדער האָט געבראַכט צו דער סעודה, און אויסרופען אויף אַ קול
איטליכען צום גראָס:

— מענדעל, מע מעג עסען פון דיין פענדעל! אַנו, ווייז וואָס
האָסט דו דאָרטען? צוויי אייערבייגעל, אַ שטיק לעקאָד, איין איי
מיט זעכס גראָשען.

— איציק-שפּיציק, נאָדעל-טעשעל! געה אין קלייט, חאַפּ אַ
פלעשעל! עפּיס זעה איך ביי דיר, קיין עין-הרע גיט, אַ גאַנצען
אוצר: צוויי קיבלעך, דריי אייער, אַ שטיק דאַרע קישקע, עטליכע

— ווער האַרכט זיי? ווער האָט מורא פאַר הינט? — זאָגט יואליק דעם נגיד'ס מיט שטאַרקייט.
 — דו אליין האָסט מורא פאַר אַ הונט אימת-מות! — האַקט איהם איבער דוד'על-צעהאַקטע-ליפּ.
 — נישט פאַר אַ הונט, אפילו פאַר אַ קאַץ!... — האַפט-אונטער שעפּסעל, אַ יונגעל מיט איין אָפּגעבריהטער באַק, און צווישען חברה ווערד אַ געלעכטער.

יואליק דעם נגיד'ס ווערד אָנגעצונדען, למאי מע לאַכט פון איהם, געהט ער צו צו שעפּסל'ען מיט דער אָפּגעבריהטער באַק און טראָגט איהם אונטער אַ פייג גלייך אונטער דער נאָז; האַפט ער אַ זעץ פון דוד'על-צעהאַקטע-ליפּ אין זייט אַריין; ענטפערט ער צוריק; הויבט ער אָן האַפען פעטש פון אַלע זייטען... אין איין אַנדער צייט וואָלט זיך קיינער ניט איינגעשמעלט אַרויסטרעמען פראַנק און פריי קעגען אַ נגיד'ס אַ יונגעל, נאָר ל"ג-בעומר מאַכט נישט אויס, ל"ג-בעומר איז מען פריי...

— שאַט! — רופט זיך אָן ליפּא שלום-אייזיק'ס. — גענוג אייך קריעגען זיך! ווייסט איהר, וואוהין מיר זאָלען געהן היינטיגען ל"ג-בעומר?

— וואוהין? וואוהין?

— קיין גאַלאַגאַנאָוקע!

— קיין גאַלאַגאַנאָוקע! קיין גאַלאַגאַנאָוקע! — שרייען אַלע אין איין קול, און אפילו קאָפּעל קוקאַריקו העלפט קוויטשען אויף זיין דין קול'כעל: „דאַלאַדאַנאָוטע! דאַלאַדאַנאָוטע!“...
 און ס'איז געבליבען, אז מיר געהען קיין גאַלאַגאַנאָוקע.

ג.

גאַלאַגאַנאָוקע איז אַ דערפעל, ניט ווייט פון כתרילעווקע. אז איהר פאָהרט צו אונז קיין כתרילעווקע, מוזט איהר פריהער דורכ-פאָהרען דאָס דאָזיגע דערפעל; אז איהר פאָהרט-דורך דאָס דאָזיגע

יואל'יק דעם נגיד'ס געהט'צוי, די הענר אין די קעשענעס, מיט גרויס גדלות, און ליפא שלום-אייזיק'ס דערלאנגט איהם א שנאל אין געזעל אריין. צווישען עולם ווערט א געלעכטער.

— אצינד, קינדער, זעצט זיך אויס אלע אָט א דאָ, צווישען די קלעצער, — זאָגט ליפא שלום-אייזיק'ס, — לאָמיר זיך אַקאַרשט נעמען צו דער סעודה! בראַקט און עסט און „לאָז אייך וואָהל באַקומען“, ווי דער רבי זאָגט, אז ער שמייסט אונז אָפּ... ווער האָט א גלעזעל? געב אַהער, לאָמיר טרינקען לחיים! לחיים, מלך! אז מע טרינקט, איז מען פרייליך! לחיים, נח! פון פלע-שעל ציהט מען כח! קום אַהער, ניסעל, נעם בראַנפּען אַביסעל! לחיים, שעפּסעל! מאַך א שנעפּסעל! לחיים, אַברהם-משה! דו האָסט דאָך ליעב א כוסה א גרויסע! לחיים, טאַפּעלע! דאָט זאָל דעבען דעזונד מיט דליט מיט אַלדאָס דוטס! טרינט-אויס דאָס דאַנצע דלעזעל, אַניט דיס איך דיר אַריין אין דאָרדעל מיט דוואַלד, וועסט דו ערדער מאַכען!...

אלע לאַכען, און קאַפּעל אַליין לאַכט אויך.

— קינדער! זאָגט, וואוהין געהען מיר היינטיגס יאָהר? — טהוט א פרעג ליפא שלום-אייזיק'ס נאָך דער סעודה. עס ווערט א געשריי, א געפילדער. איטליכער זאָגט זיין-מיי-נונג, וואוהין מע זאָל געהן.

— אויף יענער זייט בית-עולם! — זאָגט מלך דער אלמנה'ס.

— אויף דער ליוואדע! — מאַכט נח דעם שוחט'ס.

— צו דער ציגעלני! — שרייט-אויס אברהם-משה דעם וויי-נער'ס אויף א הילכיג קול.

— צו דער ציגעלני! צו דער ציגעלני! — העלפּען איהם אונ-טער עטליכע קולות מיט א מאָל.

— דאָרט איז פאַרהאַן הינט, איהר האָט שוין פאַרגעסען? — רופט זיך אַן ניסעל, א יונגעל א בלייכס מיט איין איבערגעשראַקע-נעם קוק.

— מיר וועלען זיי באווייזען ווער מיר זענען! — זאגט יואליק דעם נגיד'ס, וואָס האָט נאָר פערנעסען, אז מע האָט איהם נאָר-וואָס אויסגעלאכט און „אָנגעבוכעט“.

— מיר וועלען זיין די „בני-ישראל“, און זיי וועלען זיין די „פלשתים“! — פאלט מיין ברודער מאַטעל אויף אַ המצאה, און דאָס געפעלט אַלעמען.

— איהר זאָלט מיר וועלען פאָלגען, — לעגט-פאָר חיים, אַ גמרא-יונגעל פון רב אפרים תלין'ס חדר — וואָלטען מיר זיך באַ-דארפט איינטיילען אין צוויי מחנות: איין מחנה וועט הייסען „יהודה“ און די אנדערע — „אפרים“. לאָז ליפא שלום-אייזיק'ס זיין דער פיהרער פון דער „מחנה יהודה“, דאָס הייסט, פון „יודעל מלאך-המות'עס“ חדר, און מענדעל לאָשעק וועט זיין דער פיהרער פון דער „מחנה אפרים“, דאָס הייסט, פון „אפרים תלין'ס“ חדר.

— גערעכט, ווי איך בין אַ איד! — העלפען איהם אונטער עטליכע מיט אַ מאָל. — יעקב אָבינו, בשעת ער איז געגאָנגען מלחמה האָלטען מיט עשו'ען, האָט אויך אזוי געטהאָן; ער האָט זיך געטראַכט: טאָמער פאלט-אָן דער שונא און צעשלאָגט איין מחנה, וועט די אנדערע מחנה מאַכען אַ פליטה...

— קיינער, קיינער וועט נישט מאַכען קיין פליטה! — זאָגט ליפא שלום-אייזיק'ס. — מיר וועלען שלאָגען די „פלשתים“ ער חרמה — מאַכען פון זיי אַ תל! קינדער, נעמט די בליזויין און קומט אויף די פלשתים!

— לאָמיר זינגען עפּים אַ ליעדעל, קינדער!

— אַ ליעדעל! אַ ליעדעל!

— וואָסער אַ ליעדעל זאָלען מיר זינגען?

ראַז, דוואַ, טרי, טשעטירע! פאָידעם, פאָידעם נאָ קוואַטירע!
אַכטער, באַכטער, קאָלישקא! וואָסיעם דענגי ראַבאָשקא!

דערפעל, מוזט איהר בעגעגענען א גאנצע טיטשקע מיט קליינע
שקצים'לעך מיט גרויסע היטלען, וואָס לויפען אייך נאָך נאָכ'ן
וואָגען, וואָרפען שטיינדלעך, רייצען-אָן די הינד, מאַכען משוגענע
העויות און זינגען בשעת מעשה עפּים אַ פאַסקודנע ליעדעל:

זשיד, זשיד, פאַרחאָוויק!

זאָהוביוו טשערעוויק!

אַ יאָ שאָוו,

טאַי נאַשאָוו,

טאַי פּידניאַוו,

טאַי פּישאַוו...!

און האָטש די דאָזיגע ווערטער האָבען נישט קיין טעם און
קיין ריח, פון דעסטוועגען פערדריסט דאָס אייך גאנץ גוט; און
נישט אזוי די ווערטער, ווי דאָס געלעכטערעל זייערס; און נישט
אזוי דאָס געלעכטערעל, ווי די שטיינדלעך, וואָס זיי וואָרפען;
און נישט אזוי די שטיינדלעך, ווי די הינד, וואָס זיי רייצען-אָן
אויף אייך...

— וואָס וועלען מיר אָבער טהון, — פרעגט איינער פון אונז —
טאָמער חלילה פאלען-אָן אויף אונז די שקצים'לעך?

— וואָס האָרען מיר שקצים'לעך, — זאָגט ליפּאָ שלום-איי-
זיק'ס — אז מיר זענען, קיין עין-הרע, פיער-און-פערציג פאַרשוין,
אָנגעוואָפּענט מיט כל־זיוין, מיט „פּיילענבויגענס“, מיט „ראָדביקס-
לעך“ און גלאַט מיט שמעקלעך? אַדרבה, לאָזען זיי זיך פּרובען
אָנפאלען אויף אונז!

* איד, איד, פאַרד, האָסט פערלאָרען אַ שור! בין איד נענאָנגען, און האָב
איהם געפונען, און האָב איהם אויפגעהויבען, און בין מיר אוועקגעגאָנגען.

— קינדער! ציהט-אָן די פּיילענבויענס! — קאָמאָנדעוועט
ליפּא שלום-אַייזיק'ס צו דער „מחנה יהודה“.

— קינדער! ציעלט אַייך מיט די ראָדביקסלעך גלייך אויפ'ן
„פּלשתי“! — קאָמאָנדעוועט מענדעל-לאָשעק צו דער „מחנה
אפרים“.

מיר ציהען-אָן אונזערע פּיילענבויענס און ציעלען זיך מיט די
ראָדביקסלעך, און נח דעם שוחט'ס ציהט-אויס מיט אַ ניגון:

בחר ד' ביעקב —
אויבראַל פאַן-באָג ביעקב;
אַל תירא, עבדי יעקב —
ניע פּונאַסיא, באַרין יעקב!

און מיר האַפּען-אונטער אויף רוסיש:

ניעט, ניעט, ניטשאַוואָ,
ניע באַימסא ניקאוואָ,
טאַלקאָ באָגא אַרנאוואָ!...

דער „פּלשתי“ האָט זיך, אַפּנים, שטאַרק איבערגעשראַקען פאַר
אונזערע „צוויי מחנות“; ער האָט אַראָפּגענומען דאָס היטעל, האָט
זיך איבערגע'צלמ'ט דריי מאָל, אויסגעשפיגען און האָט זיך אָנגע-
רופּען צו אונז מיט אַ גראָב קול:

— ווי טשאָהאָ, זשידעניאַטא, נעכריסטוי פּראָקליאַטעיע? * —
און האָט אונז געמאַכט אַ רעכטען „מי-שברך“ און האָט געוואָלט
אַראָפּ פּונ'ם וואָגען מיט דער בייטש און זיך שטעלען מיט אונז
מלחמה האַלטען.

* וואָס טהוט איהר דא, אידעלער, נישט קיין געטויפטע, פערשאַלטענע?

— פּע, פּע! אַ אַיריש ליער! אַ אַיריש!...
און נח דעם שוחד'ס ציהט'אויס מיט אַ ניגון אויף זיין שען
קול'כעל:

אָמר ד' ליעקב —
סקאַזאַל פאַן-באַג דאָ יעקב:
אַל תירא, עבדי יעקב —
ניע פּונאַסיא, באַרין יעקב!

און מיר אַלע האַפּען-אונטער פּרייליך אויף רוסיש:

ניעט, ניעט, ניטשאוואָ,
ניע באַימסאַ ניקאוואָ,
טאַלקאַ באַגאַ אַרנאוואָ!...

ד.

— וואו נעמט מען איצטער עטליכע פלשתיים? — רופט זיך אָן
יואליק דעם נגיד'ס און ציהט'אָן דעם פיילענכויגען.
— איך וואָלט זיך אָן זיי נוקם געווען! — מאכט יענקעל און
שטעלט'אָן דאָס ראָדביקסעל.
— געמאַכט פון זיי אַ תל! — רופט זיך אָן היים און צעלאָזט
זיך מיט אַ שטעקעל.
— צעריסען אויף צווייען! — זאָגט אברהם-משה און בעווייזט
מיט די הענד, ווי אזוי ער וואָלט צעריסען אַ פלשתי אויף צווייען.
— שאט, קינדער! — רופט זיך אָן איינער. — אָן פאַהרט אונז
אַקעגען אַ „פלשתי“ מיט אַ פאָר אַכסען!
דאָס איז זיך געפאַהרען פון דאָרף אין שטאָדט אַרין אַ גוי מיט
אַ גרויס שמויסען היטעל, זיך געזעסען גאַנץ רוהיג אין וואָגען, גע-
פּיפקט אַ ליולקע, גערעהט מיט דער בייטש און אונטערגעטריבען
די אַכסען: „היי, היי, סאָב סאָלאָווי!“

— זיי האָבען זיך אָפגעשטעלט אויפ'ן שפיץ באַרג פון די בערג „אָרט“. — ענטפערט איהם דאָס אַנדערע יונגעל, גלייך ווי ער וואָלט דאָס געוואוסט פאַר געוויס.

— וואָס עפּים אָרט? — טהוט איהם יענער אַ פּרעג ניגערט. — ווייל אָרט איז דער העכסטער פון אַלע בערג! — ענטפערט איהם יענער, ווי אַ מענש, וואָס ווייסט אַלסדינג אויף דער וועלט. איך ליג און הער זיך צו צו די דאָזיגע רעד פון די צוויי יונגלעך, און איך פערשטעה ניט, ווי קומט אַהער אָרט? אָרט איז דאָך אין אַרץ־ישׂראל, און מיר זענען אין חוץ־לאָרץ! נאָר באַלד צוריק פערענטפער איך מיר אַליין די קשיא מיט אַ נייער קשיא: למאַי די פלשתים? די פלשתים זענען דאָך אויך דאָרטען, פון דעסטוועגען געהען מיר דאָך אויף די פלשתים!...

יענע צוויי בערעדעוודיגע חברה־לייט הערען ניט אויף צורעדען צווישען זיך. איינער פרעגט, דער אַנדערער ענטפערט.

— וואָס וועט זיין נאָכדעם, אַשטייגער, אז מיר וועלען, אם ירצה השם, אייננעמען די פלשתים?

— וואָס, האָסט דו געוואָלט, זאָל זיין?

— איך מיינ, וואָס וועלען מיר טהון מיט זייער לאַנד?

— וואָס, האָסט דו געוואָלט, זאָלען מיר טהון?

— איך מיינ, צי מיר זאָלען דאָס לאַנד „פאַרוויסטען“, די שטעדט „פאַרברענען“ און זייערע ווייבער מיט זייערע קליינע קינדער „שלאָגען צום שאַרפען שווערט“?

— למאַי זאָלען מיר ברענען שטעדט? און וואָס האָסט דו צו די קליינע קינדער נעבאָד?

— סטייטש, סע שטעהט דאָך אָבער אזוי געשריבען אין פסוק!

— אַ משל! יענס איז געווען אַמאָל, און דאָס איז היינט!

עס וועט זיין גענוג פון זייערטוועגען, אז מיר וועלען אויף זיי אַרויפלעגען מס, זיי זאָלען אונז צאָהלען צינז...

דער שמועס פון די צוויי ווייסע־חברה־ניקעס, די ווייכע וואָרעמע לופט, דער בלויער הימעל, דאָס גרינע גראָז און דער ריח

— ווייסט איהר וואָס? לאָמיר דעם דאָזיגען פּלשתי לאָזען
צורוה! — זאָגט יואליק דעם נגיד'ס. — וואָס האָט ער אונז גע-
טהאָן? מיר געהען דאָך מלחמה האַלטען מיט די קלוינע
„פלשתיים'לעך“...

— גערעכט, ווי איך בין א איד, גערעכט! — שרייען מיר אויס
אַלע מיט א שמחה, און גורטען-אָן אונזערע לענדען, און לאָזען זיך
לויפען, ווי די גבורים, אַלץ מיט דעם אייגענעם ניגון:

גאל ד' את יעקב —
ספּאָסאַל פאַן-באָג את יעקב;
אַל תירא, עבדי יעקב —
ניע פּונאַסיאַ, באַרין יעקב!...

און מיר אַלע האַפען-אונטער אויף רוסיש:

ניעט, ניעט, ניטשאַוואָ,
ניע באַימסיאַ ניקאַוואָ,
סאַלקאַ באַגאַ אַרנאַוואָ!...

— אַצינד, קינדער, לאָמיר זיך צוזעצען אַביסעלע אַפרוהען! —
קאָמאַנדעווען אונזערע ביידע קאָמאַנדירען, ליפּא שלום-אַייזיק'ס
און מענדעל-לאָשעק, און מיר פערקאַטשען די קאַפּאַטקעלעך און
זעצען זיך אויס אַלע אין פעלד, אויפ'ן גרינעם גראָז, און ציהען
זיך אויס אויף דער ערד, און קוקען אַרויף, אין ריינעם בלויען הימעל
אַריין, וואו עס שווימען שטיקלעך וואַלקענס, ווייסע ווי זילבער און
דינע ווי רויך, וואו א לאַנגע שורה פויגעלעך שוועבען שטילערהייד,
טוקען זיך אין טיעפען הימעל און ווערען פערשוואונדען.

— וואו זענען, אַשטייגער, אַהינגעקומען די פויגעלעך? — טהוט
א פּרעג איין יונגעל ביי'ם אַנדערען און קוקט אין הימעל אַריין.

— וואָס שווייגט איהר, קינדער? — רופען זיך אָן צו אונז
אונזערע צוויי קאָמאָנדירען, און מיר שטעלען-אָן די פיילענבויענס
מיט די ראָדביקסלעך, און נח זינגט:

דרך כוכב מיעקב —
וואָשלאַ זויעזדא איז יעקב;
אַל תירא, עברי יעקב —
ניע פונאַסיא, באַרין יעקב!

און מיר האַפּען-אונטער אויף אַ קול:

ניעט, ניעט, ניטשאַוואָ,
ניע באַימסיא ניכאַוואָ,
טאַלקאָ באַנא אַדנאַוואָ!

און די מלחמה פון די „בני-ישראל“ מיט די „פלשתים“ האָט
זיך אָנגעהויבען.

.

קוועטשט מיך ניט, אידישע קינדער, איך זאָל אייך דערצעהלען,
ווי אזוי איז געגאנגען די מלחמה צווישען די „בני-ישראל“ און צוויי-
שען די „פלשתים“! פרעגט מיך ניט, ווער פון זיי האָט גובר געווען?
למאי זאָלט איהר מיר אַנטהון יסורים?... איך קאָן אייך נאָר עדות
זאָגען, אז די „קינדער ישראל“ האָבען זיך געשטאַרקט, ווי די לייבען,
געלאָפּען, ווי די הירשען, און געשלאָגען זיך מיט מסירות-נפש, ווי
די אמת'ע גבורים, אזוי אז אפילו „טאַפעלע טוטאַריטו“ איז גע-
שפרונגען אין פייער אַריין, ווי אַ מוזיק, און האָט געקוויטשעט אויף
זיין דין קול'בעל:

פון דער ערד ווארפען-אן אויף אונז עפּים אַ מין זיסקייט, אַ דרימער, וואָס צעגעהט זיך אין אַלע אַברים. מיר וואָלטען אַזוי געלעגן אַ גאַנצען טאָג, עס זאָל זיך ניט געווען אויפּהאַפּען איינער מיט אַ געשריי:

— פּלשתיים! פּלשתיים!...

ה.

אַז מיר האָבען זיך אויפּגעחאַפּט אויף די פּיס, האָבען מיר דערוועגן פאַר זיך אַ טשערעדע פון שעפעלעך, און עטליכע יונגע פאַסטוכער מיט גרויסע בולאָוועס זענען געשטאַנען, אונז בעטראַכט און איבערגעשמעסט זיך איינער מיט'ן אנדערען א. זייער לשון:

— שאָ צע טאַקע, הריציו?

— מאַבוט, נעטשיסטאַ?

— ניי, צע זשידעניאַטאַ איז קאַסרילאָווי.

— נעכריסטי סאָבאַטשי!

— טאַי שטשע סלאָמאַקאַמי, דיוויס!

— דאַוואַ, האָפּצי, טרעשטשאַמי!

— סאָבאַק נאַצקאָוואַטי!

— דערזשי, האָפּצי!

— היי, האָפּצי, האָפּצי!...

* — וואָס איז דאָס, הריצע?

— אַפּנים, רוה'לעד?

— ניין, ס'איז כּתריעווקער אידעלעד.

— אידען — כלבים.

— און נאָך מיט שטעקלעד, זעה!

— נעמט, חברה, קלאַפּט זיי!

— די הינט אַנרייצען!

— האַלט, חברה!

— עי, חברה! חברה!...

געהט-צו די מאמע, דערזעהט אונז און טהוט א פלעסק מיט

די הענד:

— א דונער איז מיר! א שלאק איז מיר! ירחמיאל, וואו ביזט

דו? קום נאָר אַהער, וועסט דו זעהען אַ שענס!

געהט-צו דער טאטע, א איד א קראנקער, פון זינט איך געדענק

איהם הוסט ער, בלייבט שמעהן, בעטראכט אונז ביידען פון קאפּ

ביז פיס, און עס הויבט זיך אָן אַ חתונה — מיר זאָלען איהם זאָגען:

וואו זענען מיר געווען? וואָס האָבען מיר געטהאָן? און מיט ווע-

מען האָבען מיר זיך געשלאָגען? מיר שמעהען ביידע, איך און מיין

ברודער מאָטעל, און קוקען-אַראָפּ אויף דער ערד און טראכטען זיך:

„הלואי וואָלט זיך איצטער געעפּענט אַ קבר, וואָלטען מיר פטור

געוואָרען פון אַלע צרות!“... און דער טאטע הערט נישט אויף צו

פרעגען:

— נו, זאָגט שוין: וואו זענט איהר געווען? וואָס האָט איהר

געטהאָן? מיט וועמען האָט איהר זיך געשלאָגען?

און די מאמע שמעהט ביי דער זייט און טאָטשעט איהם:

— אויך מיר אַ טאטע! ער זאָל דאָס זאָגען אַ קרום וואָרט!

ביי לייטען אַ טאטע לעגט-אַנידער און פיצקעט-אָן, אַ קינד זאָל

וויסען דאָס אַנדערע מאָל! סע זאָל פיהלען! סע זאָל געדענקען!...

דער טאטע אָבער שלאָגט אונז ניט. ער שלאָגט אונז קיינמאָל

ניט. ער נעמט אונז נאָר מיט ווערטער. ער הערט אונז ניט אויף

צו פרעגען: וואָס וועט זיין פון אונז דער תכלית? ער עסט זיך

אַפּ דאָס האַרץ. ער פערהוסט זיך און זאָגט, אַז מיר זענען איהם

מקצר ימים... וויינען מיר שטילערהייד, און זאָגען זאָגען מיר ניט,

אַ וואָרט ניט.

— וואָרט! וואָרט! — זאָגט צו אונז די מאמע. — לאָמיר נאָר

דערלעבען מאָרגען, אַם ירצה השם, איך וועל אַייך שוין צושטעלען

אַ בענקעלע ביי'ם רבי'ן!...

— מינדער! מאַכט זיי! האַרדעט זיי! זיי זאָלען אונז דערנעמען!...

נאָר, אוי וועה, וואָס האָבען נעבאָד געקאָנט טהון די „בני־ישראל“, אז עס האָבען זיך אַריינגעמישט די כלבים, די הינד פון די „פלשתים“, און האָבען אָנגעמאַכט אַ שרעקליכע מהומה, אַ טור מעל אין אונזערע צוויי מחנות, און די „בני־ישראל“ האָבען געמוזט אַנטלויפֿען צוריק מיט בזיונות (פריהער פון אלע איז געלאָפֿען יואליס דעם נגיד'ס פייל אויס'ן בויען!) נישט אזוי פאַר די „פלשתים“, ווי פאַר זייערע הינד, וואָס האָבען אונז נאָכגעיאָגט ביז אין שטאָרט אַרײַן... אוי וועה, פון אונזערע צוויי מחנות איז געוואָרען איין מחנה! מיר האָבען שוין מעהר נישט געזונגען קיין „אל תירא עבדי יעקב, ניע פוגאָסיא באַרין יעקב“... ניין! מיר האָבען שוין געזונגען איין אַנדער ליידעל. מיר האָבען געשריגען:

— גוואָלד, רבונז של עולם! הושענא!... שמע ישראל!!!...

ו.

געקומען אַהיים זענען מיר שוין שפּעטליך, אַרום מנחה־צייט, און האָבען זיך אַריינגע'גנב'עט, איך און מיין ברודער מאַטעל, איינציגווייז, און האָבען זיך בעזעצט אין אַ ווינקעלע שטיבל, ווי די טייבעלעך, מע זאָל חלילה נישט דערזעהן אויף אונז קיין סימנים, די צעפליקטע קאפּאָטקעלעך. בעדאַרף אָבער דער גוטער יאָהר אָנ־טראָגען אַ גאַסט, אונזערע אַ מוהמע רייזעל פון יאָכפּעלי. אַ גדולה, זי האָט זיך נישט געזעהען מיט אונז שוין באַלד אַנדערהאַלבע, יאָהר! — יוסיל! מאַטעל! — רופט אונז די מאַמע. — די מוהמע רייזעל איז געקומען!

מיר ריהרען זיך נישט פון די ערטער.

— וואו זענט איהר ערגיץ? — שרייט די מאַמע. — וואָס האָט

אימר זיך באַגראָבען דאָרטען?

מיר שווייגען שטייל.

גרינס אויף שבועות

געשריבען אין יאָהר 1903.

* * *

אויף מאָרגען נאָך ל"ג־בעומר, אז מיר זענען געקומען אין חדר אריין, האָבען מיר שוין געטראָפּען די מאַמע אין חדר מיט נאָך עטלעכע מאַמעס, וואָס זענען געקומען אונז צושטעלען בענקעלעך צום רבי'ן. און דער רבי, רב יודעל מלאך־המות, האָט זיך דוקא נישט געלאָזט לאַנג בעטען און האָט אונז מקיים פסק געווען אלעמען פון זיין ברייטער האַנד, אזוי ווי ער האָט אונז צוגעזאָגט, הלילה נישט דורכגעלאָזט קיינעם. און אז ס'איז געקומען צו ליפא שלום־איי־זיק'ס, האָט ער מיט איהם לאַנג־לאַנג געראַנגעלט זיך, געבאָרעט. ליפא, אַ בר־מצוה־יונגעל און אַ חתן מיט אַ זייגער און מיט אַ זיל־בערנער קאָפּערטע, האָט נישט געוואָלט בשום אופן זיך לעגען פאַר די ווייבער — און ליפא האָט אויסגעפיהרט זיינס: די ווייבער זענען זיך צעגאַנגען, און דער רבי האָט איהם אַריינגעצימבעלט אַריבער פופציג.

פון דעמאָלט אָן האָבען מיר זיך געגעבען דאָס וואָרט, און אייך, קינדער, זאָג איך אויך אָן דאָס אייגענע, אז איהר זאָלט קיינמאָל, קיינמאָל נישט מלחמה האַלטען מיט די "פלשתיים"!...

גרינס אויף שבועות

א.

ערב שבועות האָב איך אויסגעבעטען ביי דער מאַמע, עליה השלום, איך זאָל מיר אַליין געהן הינטער דער שטאָרט, אָנרייסען און ברענגען אַהיים גרינס אויף שבועות.

און די מאַמע האָט מיך געלאָזט איינעם אַליין געהן הינטער דער שטאָרט, אָנרייסען און ברענגען אַהיים גרינס אויף שבועות. לאָז זי האָבען דערפאַר אַ ליכטיגען גן-ערדן.

אַיין אמת'ע נסיעה קאָן מען אָנרופען נאָר די נסיעה, וואָס אַ מענש מאַכט איינער אַליין, אָהן חברים, אָהן אַ שום איבערשלאָגן. איך בין מיר איינער אַליין, אַ פריי פויגעלע, אין דער גרויסער ברייטער וועלט; איבער מיר איז די גאַנצע גרויסע בלויע יאָר-מעלקע, וואָס מע רופט זי „הימעל“; מיר איינעם אַליין ליכט די שענע ליכטיגע טאָג-מלכה, וואָס מע רופט זי „זון“; פון מיינעם וועגען אַליין האָבען זיך עס צונויפגעקלויבען דאָ, אין פרייען פעלד, די אַלע זינגערס, מיט אַלע פייפערס, מיט אַלע שפרינגערס, און נאָר צוליב מיר אַליין האָט זיך צענומען די שמעקענדיגע רויז, צע-שפרייט דער לאַנגער, דער געלער „סאָנישניק“, צעצוויקעלט און צעשפרענקעלט דאָס גאַנצע ברייטע פעלד מיט אַלע אַנטיקלעך פון דער מילדער נאַטור. קיינער קוועטשט מיך נישט, קיינער שטעהרט מיר נישט, קיינער זעהט מיך נישט, אַ חוץ גאָט, און איך קאָן מיר טהון וואָס איך וויל: וויל איך — זינג איך מיר אַ שענעם „כבֿקרת“.

בייזע מחשבות, ווילדע אינסטינקטען וואכען-אויף אין מיר, און א מאָדנע געפיהל פון נקמה נעמט מיך אַרום דורך און דורך, און איך הויב זיך אָן נוקם זיין אין די שונאים — און נאָך ווי אזוי נוקם זיין!...

געהאט האָב איך מיט זיך, אויף אָנצורייסען גרינס אויף שבועות, מיטגענומען כלי-זיין: א מעסערעל מיט צוויי קלינגלעך און א שווערד, אפילו א הילצערנס, נאָר א שאַרפּס.

דאָס דאָזיגע שווערד איז ביי מיר פערבליבען פון ל"ג-עומר. און האָטש איך בין מיט דעם געגאנגען ל"ג-עומר אויף מלחמה מיט מינע איבעריגע חברים הינטער דער שטאָדט, פון דעסטוועגען קאָן איך אייך שוועהרען (איהר מעגט מיר גלויבען אָהן אַ שבועה), אז עס האָט נישט פערגאָסען קיין איין טראָפּען בלוט. דאָס איז געווען אַ כלי פון דעם מין כלי-זיין, וואָס דאָס מיליטער טראָגט בשעת שלום. ס'איז טאָקי, הייסט עס, נישטאָ קיין שום סימן פון מלחמה, שטיל און רוהיג אַרום און אַרום, נאָר גאָרנישט, גלאַט אזוי, פון „דרך-שלום" וועגען, לאָזען זיך שטעהן צוגעגרייט שווער-דען, ביקסען, האַרמאַטען, קאנאָנען, פערד, סאָלדאַטען — הלואי זאָל מען זיי נישט בעדאַרפען, ווי מיין מוחמע עטעל פלעגט זאָגען, בשעת זי האָט געפרעגעלט מאַלינעס...

ב.

דאָס איז ידוע אויף דער גאַנצער וועלט, אז בשעת מלחמה ציעלט מען זיך טרעפּען דעם עלטערען, דעם אָפיציער; דעם גענעראַל אז מע קאָן טרעפּען, איז נאָך בעסער; דעמאָלט פאלען שוין במילא די סאָלדאַטען, אזוי ווי שטרוי. דערפאַר וועט אייך שוין קיין חידוש נישט זיין, וואָס איך בין צום אלעם ערשטען אָנגעפאלען אויף דעם „גלית הפלשתי", איהם דערלאָנגט מיט דעם שווערד אַ געשמאַקען האַק איבער'ן קאָפּ מיט'ן געלען היטעל און היבשע עט-

וויל איך — שריי איך משוגענערווייז און רייס זיך אויפ'ן האלץ.
וויל איך — לעג איך צענויף די האנד, ווי א שופר, און בלאז מיר
א „תקיעה גדולה“ און שפיעל מיר א „טרובאטש“. וויל איך — טהו
איך מיך גאר א וואלגער, ווי איך שטעה און געה, אויפ'ן גרינעם גראז
און קאטשע מיך אויף אלע זייטען, ווי א לאשעקעל. ווער וועט מיר
זאגען א דעה און וועמען הער איך? איך בין פריי! איך בין פריי!
דער טאג איז געווען אזוי ווארעם, די זון אזוי שען, דער הימעל
אזוי לויטער, דאס פעלד אזוי גרין, דאס גראז אזוי פריש, און אויפ'ן
הארצען איז מיר געווען אזוי גרינג, און אויף דער נשמה אזוי גוט.
אז איך האב גאר פערגעסען, אז איך בין דא א ווילד־פרעמדער און
אז איך בין ארויסגעקומען אהער צו אַנאָרײסען גרינס אויף שבעות,
און האב מיר פאָרגעשטעלט, אז איך בין דא א מושל, א פריינד,
און דאס גאנצע פעלד, וואָס מיין אויג האפט־אָרום, מיט אלסדינג
וואָס אין פעלד, און אפילו מיט דעם גאנצען בלויזען שטיק הימעל —
דאָס אלץ געהערט צו מיר, איך בין דערויף דער איינציגער בעל־
הבית, און איך האב דערויף צו שאפען — און ווייטער קיינער
נישט. און ווי א מושל, וואָס איהם אלץ געהערט און ער אויף אלץ
געוועלטיגט, הויבט זיך מיר אָן וועלען אַרויסבעווייזען מיין ממשלה,
מיין כח און מיין גבורה — אלץ וואָס איך קאָן און וואָס איך וויל...
קודם כל געפעלט מיר נישט אַט דער לאַנגער דראַנג מיט דעם
געלען היטעל (דער סאַנישניק), וואָס בעקומט מיט א מאָל ביי מיר
אין די אויגען א פנים פון א שונא, א מין „גלית הפלישתית“. און די
אלע איבעריגע פלאַנצונגען, מיט שטעקלעך און אָהן שטעקלעך (באָב
און פאסאָליס) — דאָס זענען לויטער שונאים, דאָס זענען די
„פלישתים“, וואָס האָבען זיך בעזעצט דאָ ביי מיר אויף מיין
ערד, — ווער האָט געשיקט נאָך זיי? און יענע נידעריגע, די
גראַבע מיט די גרינע קוטשמעס, וואָס זיצען אזוי געדיכט, האַרט
ביי דער ערד (קרויט), — וואָס טהוען זיי דאָ די דאָזיגע קוטשמעס?
זיי וועלען זיך נאָך אָנשכור'ען און מאַכען מיר אַיין אומגליק...
לאָזען זיי געהן אין דער ערד אַריין — איך דאַרף זיי נישט! און

הרג'עט, גע'מזיק'ט אויף טוירט, — לאָז מיך אזוי וויסען שלעכטס, ווי איך ווייס, פון וואַנען עס האָט זיך צו מיר גענומען אזא רציחה! אומשולדיגע קארטאָפּלים נעכאָך, וואָס זענען געזעסען טיעף אין דער ערד, האָב איך פון דער ערד אַרויסגעגראָבען און האָב זיי מוסר מודעה געווען, אז פון מיר בעהאַלט מען זיך נישט!... יונגען קנאַבעל מיט גרינע ציבעלקעלעך האָב איך אַרויסגעריסען מיט'ן וואַרצעל, רעטאַבלעך זענען געפּלויגען ביי מיר, ווי די האַלעשקעס — און לאָז מיך גאָט שטראָפען, אויב איך האָב נחנה געווען אַפּילו אַ שטיקעל רעטאָך, וואָרום איך געדענק גאנץ גוט פון דער מגילה די ווערטער: „ו ב ב ז ה ל א ש ל ח ו א ת י ד ם“ — ראַבע-ווען האָבען אידען נישט געראַבעוועט... און אַלע מינוט, אז דער יצירהרע איז געקומען צו מיר און מיך אָנגערעדט, איך זאָל געניסען אַ ציבעלקע, פערזוכען אַ קנאַבעלקע, איז מיר דער פּסוק פון דער מגילה געקומען אַקעגען מיט די ווערטער, מיט'ן טראָפּ און מיט דער נגינה: ו ב ב ז ה ל א ש ל ח ו א ת י ד ם !... און איך האָב נישט אויפּגעהערט צו שלאָגען, האַקען, בראַקען, מזיק'ען, ממית'ען און שניידען אויף שטיקלעך יונג און אַלט, קליין און גרויס, אַרעם און רייך, אָהן אַ שום רחמנות...

אדרבה, איך האָב מיר פאַרגעשטעלט, אז איך הער זייער שרייען מיט זייער וויינען מיט זייער בעטען זיך ביי מיר — און עס זאָל דאָס מיך אָנהויבען אַהרען! מערקווירדיג! איך, וואָס האָב נישט געקאָנט זעהן, ווי מע קוילעט אַיין עוף, ווי מע שמייסט אַ קאָץ, ווי מע בעלעדריגט אַ הונד, ווי מע שלאָגט אַ פערד, — זאָל איך זיין אזא מין טיראָן, אַיין אַכזר? !... „נקמה! — האָב איך אַ פערד-שכור'טער נישט אויפּגעהערט צו שרייען. — נקמה! איך וועל זיך מיט אַיך אַפּרעכענען פאַר אידיש בלוט! איך וועל אַיך שוין באַצאָהלען פאַר ירושלים, און פאַר ביתר, און פאַר די אידען אין שפּאַניען מיט פאַרטונאַל, און פאַר די אידען וואָס אין מאַראַקאָ, און אויך פאַר אונזערע, וואָס אין אומאַן אַמאָל און וואָס אין אַנדערע ערטער אויך היינט... און פאַר די אידישע ספּריתורה'ס, וואָס

ליכע זעץ פון הינטען, — און דער רשע האָט זיך אויסגעצויגען, ווי לאַנג ער איז, פאַר מיינע פיס. נאָך איהם האָב איך אַנדערגעלעגט נאָך היבשע עטליכע געזונדע רשעים, די שטעקענס פון זייערע הענד אַרויסגעריסען און פערוואָרפען צו אַלדי שוואַרצע יאָהר. און די נידעריגע די גראַבע, מיט די גרינע קוטשמעס, האָב איך גענומען צו דער אַרבייט גאָר אויף איין אַנדער אופן: וועמען איך האָב געקאָנט, האָב איך אַראָפּגענומען די גרינע קוטשמע, און די איבע-ריגע האָב איך געטראָטען מיט די פיס, געמאַכט פון זיי אַ תל-עולם! בשעת מלחמה, אַז דאָס בלוט צעהיצט זיך און מע געהט-אַריין אין התפעלות, שניידט מען אויף וואָס די וועלט שטעהט. אַז מע האַלט ביי פערניסען בלוט, פערלירט מען זיך און מע ווייסט נישט, וואו מע איז אין דער וועלט. דעמאָלט לעגט מען נישט קיין כבוד אויף קיין עלטערס, מע קוקט נישט אויף קיין שוואַכע פרוי, מע האָט נישט קיין רחמנות אויף קיין קליינע קינדער, און בלוט, בלוט גיסט זיך, אַזוי ווי וואַסער... איך, בשעת אָנפאלען אויף דעם שונא, האָב נאָך נישט געפיהלט אין זיך אַזא כעס מיט אַזא ברען, ווי נאָך די ערשטע עטליכע גוטע קלעפּ, וואָס איך האָב אַיינגעטיילט דעם שונא; נאָר וואָס ווייטער האָב איך מיר אַלץ מעהר געהיצט, זיך אַליין אונטערגעגעבען אַלע מאָל מעהר חשק, און איך בין אַזוי אַריין אין דער אַרבייט, איך בין געווען אין אַזא עקסטאַז, אין אַזא רציחה, אַז וואָס ס'איז מיר געקומען פאַר די אויגען — דאָס האָב איך גע-בראַקט, געשניטען אויף אַלע זייטען, און מעהר פון אַלעמען האָבען. פון מיר געליטען נעבאָך „קליינוואַרג“... די יונגע קיילעכיגע אַר-בּוולעך, קאַבאַקלעך מיט די גראַבע בייכלעך, די קליינע פּיצלעך אונגערקעלעך, וואָס קריכען נאָר-וואָס אַרויס פון דער גרינער „האָר-דענע“ מיט די געלע נאָפּעלעך, — זיי האָבען מיר צערייצט גאָר מיט זייער שטילשווייגען און מיט זייער קאַלטקייט; און איך האָב זיי אַיינגעטיילט אַזוי, אַז זיי וועלען מיר האָבען צו גע-דענקען: איך האָב געהאַט קעפלעך, געשניטען בייכלעך, גערי-סען אויף דער האַלב, געבראַקט אויף שטיקלעך, צעשלאָגען, צע-

זי נישט גענומען קיינמאָל: ער פלעגט אונז צאָהלען מיט גארטען-וואַרג, אַמאָל מעהר, אַמאָל ווינציגער — מיר האָבען זיך מיט איהם קיינמאָל נישט געקריעגט.

איז געווען אַ גערעט, פלעגט ער אַליין אָנשיטען אונז אַ פולען קעלער מיט קארטאָפלים און מיט אונגערקעס אויפ'ן גאַנצען ווייניגער; און אז נישט — פלעגט ער זיך אָפּבעטען ביי דער מאַמע: — ניע וויבאַטשאי, אַווראומיכאַ, באָ נע ווראָדילאַ! — דאָס הייסט: האָב קיין פאַראיבעל נישט, אברהמ'ס ווייב, ס'איז נישט געראַטען! און די מאַמע פלעגט איהם מוחל זיין דאָס מאָל און אָנזאָגען, אז, אם ירצה השם, אויפ'ן אַנדערען יאָהר זאָל ער נישט זיין קיין דבר-אחר. און טאַקי אזוי פלעגט זי איהם זאָגען, כהאי לישנא ממש:

— ליאַדיוש, אַחרימאז סערדצע, יאַק באָה דאַסט נאַ טאַי האָד שאָב טי נע בואוו סוויניאַ!...

— דאָכרע, אַווראומיכאַ, דאָכרע! — פלעגט איהר אַחרים אָפּ-ענטפערען און האַלטען וואָרט: די ערשטע גרינע ציבעלעס מיט'ן ערשטען יונגען קנאָבעל האָט ער תמיד געבראַכט צו אונז; די ערשטע יונגעטשקע קארטאָפּלעך מיט די ערשטע גרינע אונגערקעס זענען תמיד געווען ביי אונז, גיכער ווי ביי די נגידים. און איך האָב נישט איין מאָל געהערט פון אונזערע שכנים און שכנה'טעס, אז דער אַלמנה איז גאָר נישט אזוי שלעכט, ווי זי מאַכט דעם אָנשטעל. „זעהט נאָר, מע טראָגט איהר אַריין אין שטוב פון כל טוב"... סע פערשטעהט זיך, אז איך האָב דאָס באַלד אָפּגע-טראָגען דער מאַמען אין אויהער אַריין. האָט זיי די מאַמע גוט אויסגעשאַלטען:

— זאַלץ זיי אין די אויגען, שטיינער זיי אין האַרצען! ווער סע פאַרגינט מיר נישט, דער זאָל אַליין נישט האָבען! איך ווינט זיי איבער-אַיָהר אויף מיין שטייגער! סע פערשטעהט זיך, אז איך האָב באַלד איבערגעגעבען אונזערע שכנה'טעס, וואָס די מאַמע האָט זיי געווינשעוועט... סע פער-

מע האָט צעריסען, און פאַר די... אי! אי! אי! גוואַלד! ראַ-
טעוועט! ווער האַלט דאָס מיך פאַר'ן אויהער?"...
צוויי רעכטע סטוסאַקעס פון הינטען און אַ פאַר כפול-שמונה'-
דיגע פעטש פון פאַרענט האָבען מיך אין איין כהרף-עין אויסגע-
ניכטערט, און איך האָב דערזעהען פאַר זיך אַ בעקאַנטען פאַרשוין.
וואָס איך וואָלט געמעגט שווערען, אז ס'איז אַחרים דעם באַש-
טאַנשטשיק.

ג.

אַחרים דער באַשטאַנשטשיק האָט פון קדמונים געהאַלטען אַ
„באַשטאַן“, אַ גאָרטען, אָדער אַ „באַקטשי“, ביי אונז הינטער דער
שטאָרט. דאָס הייסט, ער האָט אָפּגערונגען אַ דעסיאַטינע ערד און
דאָרטען פערפיהרט אַ גאָרטען, געזעצט קאווענעס און דיניעס, אר-
גערקעס און קאַרטאַפּליס, ציבעלעס און קנאָבעל און רעטאַבלעך
און שאר ירקות, און געהאַט דערפון שען פרנסה. פון וואַנען האָב
איך געקענט אַחרימ'ען? ווייל ער האָט מיט אונז געהאַנדעלט,
דאָס הייסט, ער פלעגט לייהען ביי מיין מאַמען געלד אלע ערב
פסח, און אַרום סוכות-צייט פלעגט ער אָנהויבען ביסלעכווייז פונ'ם
פריון אַיינצאַהלען, און דאָס געלד פלעגט פערשריבען ווערען ביי
דער מאַמען אין גראָבען סידור אויף דעם לינקען טאָוועל (דאָרט
איז געווען איהר גאַנצע בוכהאַלטעריע), אין אַ זייט, אָפּגעטרעטען
פון אַחרימ'ס וועגען אַ בעזונדער פלאץ, אַ בעזונדערע קאַנטע, און
אָנגעצייכענט פון אויבען מיט גרויסע אותיות: ח ש ב ו י ע ר ל
אָ ח ר י ס . און נאָכדעם איז שוין געגאַנגען די חשבונות: „פון
אַחרים אַ קערבעל. פון אַחרים נאָך אַ קערבעל. פון אַחרים צוויי
קערבלעך. פון אַחרים אַ האַלב קערבעל. פון אַחרים אַ זעקעל
קאַרטאַפּליס“. און אזוי ווייטער... און האָטש די מאַמע איז געווען
אַ אידניע נישט קיין גביר'טע, איין אַלמנה מיט קינדער, און האָט
געלעבט פון „פּראָצענט“, נאָר ביי אַחרימ'ען קיין פּראָצענט האָט

— וואו זאל ער דיר נעמען וויינשעל? אין א באשטאן איז נישטאָ קיין וויינשעל.

— למאי איז נישטאָ אין א באשטאן קיין וויינשעל?

— וואָרום אין א באשטאן וואכסען נישט קיין וויינשעל-בוימער.

— למאי וואכסען נישט אין א באשטאן קיין וויינשעל-בוימער?

— למאי, למאי, למאי — דו ביזט א געשלייערטע שיקסע! —

מאכט צו מיר די מאמע און ווארפט מיר אויף א פאטש.

— אווראומיכא, נע בעיי דעמינא! — מאכט צו איהר אַחרים

און שטעלט זיך איין פאר מיר.

אָט אַזא מין ערל איז געווען אַחרים, און ביי איהם בין איך

דאָס געלעגען אַצינד אין די הענדר.

מיט'ן שכל בעדאָרף מען פערשטעהן, אז ס'איז מן הסתם אזוי

געווען די מעשה: אַחרים, אז ער איז אָנגעקומען און דערזעהן ביי

זיך אויפ'ן באשטאן אַזא חורבן, האָט ער תחילת בעדאָרפט נישט

פערשטעהן, וואָס טהומ זיך דאָ. דערזעהן אַזא נפש, ווי איך.

אַרבייט מיט דעם שווערד אויף אַלע זייטען, האָט אַחרים בעדאָרפט

איבערקלערען אויף מיר מי יודע וואָס: א נישט-גוטער, א שרע-

טעלע, איין אָנשיקעניש. — און האָט געוויס זיך איבערגע'צלמ'ט

עטליכע מאָל. נאָר נאָכדעם, אז ער איז צוגעגאנגען נעהענטער און

דערזעהן, אז דאָס אַרבייט אזוי געטריי דוקא א אידיש יונגעל, און

דוקא מיט א הילצערנעם שווערד, האָט ער מיך אָנגענומען ביי'ם

אויהער, נאָר אזוי געשמאק, אז עס האָט מיך צוגעצויגען צו דער

ערד, און איך האָב אָנגעהויבען שרייען נישט מיט מיין קול:

— אי! אי! אי! ווער ציהט דאָס מיך פאר'ן אויהער?

ערשט העט'שפּעטער, נאָך די רעכטע סטוסאקעס און נאָך די

אמת'ע פעטש, וואָס אַחרים האָט מיר אַיינגעטיילט, האָבען מיר

זיך בעגעגענט מיט די אויגען און האָבען זיך ביידע דערקענט איינס

דאָס אַנדערע, און מיר זענען ביידע געווען איבערראשט, געבליבען

אָהן לשון.

שטעהט זיך, אז פאר אַזעלכע ווערטער זענען זיי געווען אויף דער מאמע להרוג ולאבד און אָנגערופען זי מיט אזא נאָמען, וואָס מיר איז געווען אַ חרפה צו הערען... סע פערשטעהט זיך, אז מיר האָט דאָס פערדראָסען און איך האָב דאָס באַלד אָפגעטראָגען דער מאמען. האָט מיר די מאמע מכבד געווען מיט צוויי פעטש און אָנגעזאָגט, איך זאָל אויפהערען אַרומטראָגען „שלח-מנות“ פון איינעם צום אנדערען... פון די פעטש האָב איך געוויינט, און דאָס וואָרט „שלח-מנות“ האָט מיר געפיקט אין מוח: איך האָב נישט פערשטאַנען פאר וואָס רופט זי דאָס עפּים „שלח-מנות“?

אַ יום-טוב פלעגט זיין ביי מיר, אז איך פלעג דערזעהן פון דער-ווייטען אַחרים'ען מיט די גרויסע שטיוואַלעס און מיט דער גראַבער ווייסער, וואַרעמער, וואָלענער סוויטע, וואָס ער האָט זי געטראָגען זומער און ווינטער. דערזעהן אַחרים'ען געהן, האָב איך געוואוסט, אז דאָס טראָגט ער אונז אַ פולע פעלענע מיט גאָרטען-וואַרג, און איך פלעג לויפען אין קיך אָנזאָגען דער מאמע די בשורה, אז אַחרים איז געקומען.

ד.

בכלל דאַרף איר מודה זיין, אז צווישען מיר מיט אַחרים'ען איז געווען אַ מין ליעבע אַ פערבאָרגענע, אַ מין סימפאטיע, וואָס מע קאָן זי נישט אַרויסגעבען אין ווערטער. גערעדט האָבען מיר צווישען זיך כמעט קיינמאָל נישט; ערשטענס, דערפאר, וואָס איך האָב נישט פערשטאַנען זיין לשון און ער האָט נישט פערשטאַנען מיינ לשון (דאָס הייסט, איך איהם האָב פערשטאַנען, נאָר ער מיר — מכות!). און, צווייטענס, האָב איך מיר געשעמט: אזא גרויסער אַחרים — ווי אַזוי רעדט מען מיט איהם? פלעג איך דאַרפען אָנגקומען צו דער מאמען, זי זאָל זיין צווישען אונז דער טאַלמאַטש. — מאמע, פרעג איהם, פאר וואָס ברענגט ער מיר נישט קיין וויינישעל?

מיט די פיס, און די קארטאפליס פון דער ערד ארויסגעגראבען, און די האַרענע פון די אונערקעלעך, נאָרוואַס אויפגעגאנגענע אונער-קעלעך... און פאר וואָס? פאר ווען?

— זא שטשאַ, אַווראומיכאַ, זא שטשאַ?...

מעהר האָט אַחרים נישט געקאָנט רעדען: עס האָבען זיך איהם, אַפנים, געשטעלט די טרערען אין האַלז.

דעם רעכטען אמת מוז איך אַיך זאָגען, קינדער: איך וואָלט בעסער געוואָלט זיין געפאַטשט פון אַחרים'ס הענד, איידער האָבען דאָס, וואָס איך האָב געהאַט פון דער מאַמען פאַר שבועות און פונ'ם רבי'ן נאָך שבועות... היינט די בזיונות, וואָס איך האָב נאָכדעם געהאַט אַ גאנץ קיילעכיג יאָהר פון מיינע חברים אין חדר, וואָס האָבען מיר צוגעזעצט זעהר אַ לייטישען נאָמען: „באַשטאַנ-שטשיק“, יוסיל באַשטאַנשטשיק“!... דער דאָזיגער שענער נאָמען איז מיר פערבליבען העמלעךט כמעט ביז דער חתונה...

אַט ווי אַזוי איך בין געגאנגען רייסען גרינס אויף שבועות.

— אוראומיכנע דעמינא! ? — האָט אַחרים אויסגעשריען און האָט זיך איבערגע'צלמ'ט, און האָט גענומען בעטראַכטען די היזקות, וואָס איך האָב איהם דאָ אָנגעארבייט, בעקוקט יעדע גראַדקע מיט איטליכס שטיקעל ערד, און עס האָט איהם אזוי אָנגענומען ביי'ם האַרצען, אז עס האָבען זיך איהם געשטעלט טרערען אין די אויגען. ער האָט זיך אוועקגעשטעלט אַקעגען מיר, צענויפגעלעגט ביידע הענד ביי זיך אויפ'ן בויך און אַ פּרעג געטהאָן מיך נאָר איין וואָרט: — זאָ שטשאָ? — פאַר וואָס קומט דאָס מיר, הייסט דאָס... ערשט דאָ האָב איך צעקייט, וואָס פאַר אַ חתונה איך האָב אָנגעארבייט און וועמען איך האָב אזוי שטאַרק גורם היזק געווען. און איך האָב זיך אַליין געפרעגט: „פאַר וואָס? פאַר וואָס?“...

— האָרד! — מאַכט צו מיר אַחרים און נעמט מיך אָן פאַר אַ האַנד, און איך בויג זיך צו צו דער ערד פאַר שרעק; איך מיינ, אַט-דאָס מאַכט ער פון מיר אַ פּרעזשעניצע. נאָר אַחרים טשעפעט מיך נישט; ער האַלט מיך נאָר שטאַרק פאַר דער האַנד, נאָר אזוי שטאַרק, אז עס שפּרינגען מיר די אויגען פונ'ם קאָפּ, און פיהרט מיך אָפּ אַהיים צו דער מאַמע, און דערצעהלט איהר אויס אַלסדינג, און גיט מיך איבער אויף איהרע הענד...

ג.

זאָל איך אייך דערצעהלען, וואָס איך האָב געהאַט פון דער מאַמע? זאָל איך אייך אויסמאָהלען איהר שרעק מיט איהר כעס מיט איהר ברעכען די הענד, בשעת אַחרים האָט איהר איבערגע-געבען מיט אַלע פישטשעווקעס דעם גאַנצען חורבן, וואָס איך האָב איהם אָנגעמאַכט אין באַשטאָן? אַחרים האָט זיך נישט געפּוילט, גענומען דעם שטעקען און בעוויזען מיט איהם דער מאַמע, ווי אזוי איך האָב געארבייט אַהער און אַהין, אויף אַלע זייטען, ווי אזוי איך האָב געהאַקט און געבראָקט און געשטאַכען און געטרעטען

שוין איין מאָל אַ מוכה!

געשריבען אין יאָנואַר 1903.

שוין איין מאָל אַ סוכה!

א.

פאַרהאַן מענשען, וואָס האָבען קיין זאך נישט געלערענט און קענען אלסדינג, אין ערגיץ נישט געוועזען און ווייסען אלסדינג, אויף קיין זאך נישט פערטראַכט זיך און פערשטעהען אלסדינג. „געבענשטע הענד!“ — אזוי רופט מען זיי, די דאָזיגע גליק־ליכע מענשען, און די וועלט איז זיי מקנא, חידוש'ט זיך און האָט אָפּשוי.

אָט אזא מענש איז געווען ביי אונז אין כתרילעווקע, און גערופען האָט מען איהם: שוין איין מאָל משה. דערפאַר האָט מען איהם גערופען שוין איין מאָל משה, ווייל אויף יעדער זאך, וואָס ער האָט געזעהן, געהערט אָדער גע־מאַכט, האָט ער ליעב געהאַט צו זאָגען: „שוין איין מאָל אזוי“.

— ביי אונז אַ חזן אין שוהל — שוין איין מאָל אַ חזן!
— מע האָט געטראָגען איין אינדיק אויף פסח — שוין איין מאָל איין אינדיק!
— מאָרגען וועט דאָס זיין אַ פראָסט אין דרויסען — שוין איין מאָל אַ פראָסט!
— איז דאָס געפלויען פעטש צו די הקפות — שוין איין מאָל פעטש!

נאָר אלע זענען געווען איבערצייגט, אז משה קאָן; אלע האָבען געזאָגט, אז ווען ער האָט געצויג, קעהרט ער איבער וועלטען. דער נאָנצער אומגליק איז געווען, וואָס ער האָט נישט געהאט קיין גע- צייג. מײן איך פערקעהרט: דאָס איז טאָקי געווען דאָס גליק, וואָס איבער דעם איז די וועלט נישט איבערגעקעהרט געוואָרען, און די וועלט, הייסט דאָס, איז געבליבען אַ וועלט.

אז מע האָט משה'ן ניט צעריסען אויף שטיקלעך, איז ער געווען איינער אַ גליקליכער! האָט זיך איבערגעדריעהט אַ שלאָס — צו וועמען איז מען גענאָנען? צו משה'ן. האָט זיך געשטעלט דער זייגער — צו משה'ן. פערשטאָפט געוואָרען דער קראַהן פונ'ם סאָ- מאָוואַר און עס קאָן זיך נישט צאָפען — צו משה'ן. סאַראַקאָנעס, פרוסאַקעס און אַנדערע מיאוסקייטען האָבען זיך פערפיהרט אין שטוב — וועמען פרעגט מען? משה'ן. אַ טחור האָט זיך אַרייַנגע- געהאַפּט און שטיקט אלע נאָכט די עופות — מיט וועמען האָלט מען זיך איין עצה? מיט משה'ן. וויעדער אַ מאָל „שוין איין מאָל משה“, און טאָקי אָבער אַ מאָל „שוין איין מאָל משה“!

אמת, דעם איבערגעדריעהטען שלאָס האָט מען טאָקי נאָכדעם פערוואָרפען איין איבערגעדריעהטען ערגיץ אויף אַ שאַפּע, דעם זייגער האָט מען געמוזט אָפּגעבען צום זייגערמאַכער, און דעם סאָ- מאָוואַר — צום קעסלער, די סאַראַקאָנעס מיט די פרוסאַקעס מיט די אַנדערע מיאוסקייטען האָבען זיך, אַפנים, פאַר משה'ן ווינציג- וואָס איבערגעשראַקען, און דער טחור האָט זיך געטהאָן דאָס, וואָס אַ טחור דאַרף טהון... נאָר „שוין איין מאָל משה“ איז געבליבען דער אייגענער „שוין איין מאָל משה“, וואָס פריהער. פאַרט „גע- בענשמע הענד“! און מסתמא איז דאָך אין איהם עפּים געווען אַזעלכעס — אַ וועלט איז דאָך נישט משוגע! אַ סימן האָט איהר: פאַר וואָס געהט מען נישט צו מיר, אָדער צו אייך, מיט קיין איבער- געדריעהטע שלעסער, מיט קיין זייגערס, סאַמאָוואַרען, טחורען, טאָ-

— אוי, אידען, בין איך איין אַרעמאָן — שוין איין מאָל איין
אַרעמאָן!

און אזוי אויף אלסדיננ.

און געווען איז משה... איך קאָן אייך נישט זאָגען : וואָס
ער איז געוועזען. ער איז געווען אַ איד; נאָר פון וואָס ער האָט
געלעבט — איז שווער צו וויסען. ער האָט געלעבט, ווי עס לעבען
אַ סך טויזענדער, צעהנער טויזענדער אידען לעבען אין כתרלעווקע.
גערעהט זיך אַרום אַ פרייז, דאָס הייסט, נישט אַרום פרייז אליין,
נאָר אַרום די פריצים, וואָס ביים פרייז, און נישט אַרום די פריצים
גופא, נאָר אַרום די אידען, וואָס דרעהען זיך אַרום די פריצים, וואָס
ביים פרייז. און צי האָט ער געהאַט פרנסה — דאָס איז שוין
וועדער אַ בעזונדערע מעשה, וואָרום שוין איין מאָל
משה איז געווען אַ מענש, וואָס האָט פיינט געהאַט זיך בע-
ריהמען מיט זיין גוטסקייט און בעקלאָגען זיך אויף זיין שלעכטס-
קייט. תמיד איז ער געווען פרייליך, תמיד זענען איהם די בעקלעך
געווען רויט, איין וואָנסע אַביסעל לענגער פון דער אַנדערער, דאָס
היסעל אויף אַ זייט, און די אויגען תמיד גוטע, שמיכלענדיגע,
שטענדיג קיין צייט נישט געהאַט און אלע מאָל, צו יעדער צייט,
געווען גרייט פון יענעמ'ס וועגען געהן צעהן מייל צורפוס.
אַט אזא מין פאַרשוין איז געווען אונזער „שוין איין מאָל משה“.

ב.

נישט געווען איין זאך אויף דער וועלט, וואָס „שוין איין מאָל
משה“ זאָל דאָס נישט קאָנען מאַכען : אַ שטוב איז אַ שטוב, אַ
זייגער איז אַ זייגער, אַ מאַשינע איז אַ מאַשינע, אַ לעמפלע, אַ
דריידעל, אַ קראַהן, אַ שפיעגעל, איין עמער, אַ שטייג — און וואָס
נישט?

אמת, קיינער האָט נישט געקאָנט אָנווייזען אויף די הייזער מיט
די זייגערס מיט די מאַשינעס, וואָס זענען אַרויס פון זיינע הענד.

ביי אונז צוגענומען די דירה. מיר האָט נאָך נישט אזוי באַנג גע-
טהאָן די דירה, ווי די סוכה, וואָס מיר האָבען דאָרטען געהאַט, אַ
שטענדיגע, פון יאָהר צו יאָהר, מיט אַ פליגעל, וואָס הויבט זיך אויף
און לאָזט זיך אַראָפּ, און מיט אַ שענער געמאָהלטער סטעלי פון
גרינע און געלע שטעקעלעך, אויסגעלעגט אין קעסטעלעך מיט מגן-
דוד'ען. אמת, גוטע פריינד האָבען אונז אויסגערעדט דאָס האַרץ,
אַז מיר וועלען זי נאָך אַמאָל אָפקויפּען צוריק, אָדער גאָט וועט
העלפּען, מיר וועלען זיך אויסבויען איין אנדערע דירה, אַ סך אַ
בעסערע און אַ גרעסערע און אַ שענערע פון יענער דירה... דאָס
איז אָבער געווען אַלץ נישט מעהר ווי טרייסטווערטער, קאַלטע
רפואות, פונקט אַזעלכע טרייסטווערטער, ווי בשעת איך האָב צע-
בראַכען (אומגעהרען, געוויינטליך) דאָס בלעכענע זייגערעל מיינס
אויף שטיק-שטיקלעך, האָט מיך די מאַמע מכבד געווען מיט פעטש,
און דער טאַטע האָט מיר אויסגעווישט די אויגען, מיר צוגעזאָגט
קויפּען איין אנדער זייגערעל, אַ סך אַ בעסערס און אַ גרעסערס און
אַ שענערס פון יענעם זייגערעל... וואָס מעהר דער טאַטע האָט מיר
געלויבט דאָס נייע זייגערעל, וואָס מע וועט מיר אַמאָל קויפּען,
אַזוי מעהר האָב איך געוויינט נאָך יענעם, נאָכ'ן אַלטען זייגערעל...
שטילערהייט, אַז דער טאַטע זאָל נישט זעהן, האָט די מאַמע גע-
וויינט נאָך דער דירה. און דער טאַטע האָט געזיפּצט און גע-
קרעכצט, און אַ שוואַרצער וואָלקען האָט צוגעדעקט זיין פנים,
און ברייטע קנייטשען האָבען זיך געלעגט אויף זיין גרויסען וויי-
סען שטערן.

איך האָב דאָס געהאַלטען פאַר אַ גרויסער עולה פונ'ם רבונ'ר
של-עולם, וואָס ער האָט צוגענומען ביי אונז אונזער אייגענע דירה...

— איך בעט דיך, זאָלסט מיר געזונט זיין, וואָס וועלען מיר
טהון מיט אַ סוכה?

ראקאנעם, פרוסאקעס און אנדערע מיאוסקייטען? נישט אלע מענ-
שען זענען גלייך, און טאלאנטען אויף דער וועלט זענען, אפנים,
פארהאן געזעהלטע.

ג.

מיט דעם דאזיגען „שוין איין מאָל משה“ זענען מיר געוואָרען
גאָנץ נאָהענטע שכנים אין איין דירה, אונטער איין דאָך. איך זאָג
„געוואָרען“, ווייל ביי אַהער זענען מיר געזעסען אין אונזער איי-
גענער דירה. נאָר עס האָט זיך ביי אונז פּלוצים געגעבען אַ דרעה
דאָס רעדעל, די צייט איז אונז געוואָרען שלעכט, קיין „אָנזעצערס“
האָבען מיר נישט געוואָלט זיין, — האָבען מיר די דירה פּערקויפט,
אַרומגעצאָהלט זיך מיט די חובות און אַריבערגעצויגען זיך (ערב
ראש-השנה איז דאָס געווען) צו הערשקע מאַמזיס, אין איין אַלטער
חורבה, אָהן אַ גאָרטען, אָהן אַ הויף, אָהן אַ גאַנטיק, אָהן לייב און
אָהן לעבען.

— נו, אַ „חאַטע“! — זאָגט די מאַמע בלומרשט מיט אַ גע-
לעכטער, און איך זעה ביי איהר טרערען אויף די אויגען.
— זינדיג נישט! — זאָגט צו איהר דער טאַטע, שוואַרץ ווי
די ערד. — דאַנקען גאָט דערפאַר.

פאַר וואָס „דערפאַר“ — ווייס איך נישט. אפשר דערפאַר,
וואָס מיר זיצען נישט אין דרויסען? איך וואָלט ליעבערשט גע-
זעסען אין דרויסען, איידער דאָ, ביי הערשקע מאַמזיס אין שכנות,
מיט פרעמדע יונגלעך און מיט פרעמדע מיידלעך, וואָס איך ווייס
זיי נישט און קען זיי נישט, און ווייל זיי נישט וויסען און ווייל זיי
נישט קענען מיט זייערע געלע הערעלעך, מיט זייערע נאַסע נעזע-
לעך, מיט זייערע דינע פיסעלעך און גראַבע בייכעלעך, וואָס אַז זיי
געהען קאַטשען זיי זיך, ווי די קאַטשקעלעך, אַליין האַלטען זיי אין
איין עסען, און אַז יענער עסט, קוקען זיי אין מויל אַריין... איך
האָב דאָס געהאַלטען פאַר אַ גרויסע עולה פון גאָט, וואָס ער האָט

ביי איהם די דירה, ווי אזוי ער האָט זיך געשלאָגען פאר דער דירה, און ווי אזוי די דירה איז געבליבען זיין דירה...

— וואו רעכענט איהר, רב משה, צו שטעלען די סוכה? —
פרעגט דער טאטע ביי „שוין איין מאָל משה'ן“, און „שוין איין מאָל משה“, פערריסען דאָס היטעל און פערטראַכט, ווי אַ גרויסער ארכיטעקטאָר, וואָס בעקלערט זעהר אַ גרויסען פּלאַן, ווייזט מיט ביידע הענט פון דאָנען אַהער און פון דאָרטען אַהין, און וויל גע- בען צו פערשטעהן, אַז ווען די דירה שטעהט נישט אין דרויסען און האָט אַ הויף, פערשפּאַרט מען דעמאָלט צוויי וועגן, און די סוכה ווערט ביי איהם פארטיג אין איין טאָג — וואָס זאָג איך אין איין טאָג? אין איין שעה! נאָר אזוי ווי די דירה האָט נישט קיין הויף און מע דארף האָבען פיער וועגן, וועט דאָס ביי איהם אַביסעל געדויערען, נאָר דערפאַר וועט דאָס זיין אַ סוכה — שוין איין מאָל אַ סוכה! דער עיקר, ס'זאָל נאָר זיין מאַטריאַל.

— מאַטריאַל וועט זיין, האָט איהר זשע אינסטרומענטען? —
פרעגט איהם הערשקע.

— אינסטרומענטען וועלען זיך געפינען, האָט איהר זשע גע- הילף? — פרעגט איהם משה.

— געהילף איז פאַרהאַן, האָט איהר זשע צווישענעם? — פרעגט איהם הערשקע.

— צווישענעם קאָן מען קריגען, האָט איהר זשע סכך? — פרעגט איהם משה.

— עפּים זענט איהר מיר היינט צו „דאָסיג“! — מאַכט הערשקע.

— צו וואָסיג? — פרעגט איהם משה און קוקט איהם גלייך, אין די אויגען אַריין, און ביידע צעלאַכען זיי זיך.

ה.

נאָר אַז הערשקע מאַמציס האָט געבראַכט צו שלעפּען די ערשטע עטליכע ברעטלעך מיט די ערשטע פּאַר קלעצלעך,

אזוי רופט זיך אן די מאמע צום טאטען אין איינעם פון די
עשרת-ימית-שובה.

— דו קעהרט אוראי וועלען זאגען: וואס וועלען מיר טהון
אָהן א סוכה?

אזוי ענטפערט איהר דער טאטע, כלומרשט מיט א שפאס,
און איך זעה, אז עס קאסט איהם געזונד; איך זעה, אז ער קעהרט
זיך אפ אויף א זייט, מע זאל נישט זעהן זיין פנים, וואס איז בער-
דעקט מיט א פינסטערער שווארצער חמארע, און די מאמע שנייצט
די נאז אין פארטוך, שלינגט די טרערען, און איך — אויף זיי קור-
קענדיג. פלוצים קעהרט זיך אויס דער טאטע מיט'ן פנים צו אונז
עפים זעהר לעבעדיג.

— שא! מיר האָבען דאָך דאָ עפים א שכן משה.
— „שוין איין מאָל משה“? — העלפט איהם אונטער די מאמע,
און איך ווייס נישט, צי זי לאכט, צי זי מיינט דאָס ערנסט? אפנים,
אז ערנסט, וואָרום אין א האַלבער שעה אַרום דרעהען זיך אַרום ביי
דער שטוב אַלע דריי, דאָס הייסט: דער טאטע און משה און
הערשקע מאַמזיס, אונזער בעל-הבית, און מע זוכט אַיין אָרט, וואו
צו שטעלען די סוכה.

ד.

הערשקע מאַמזיס'עס דירה איז אפילו אזוי א גאנץ פיינע דירה,
נאָר איין חסרון: זי שטעהט אין דרויסען און האָט נישט קיין פיצעל
הויף. זי זעהט-אויס, ווי מע האָט זי פערלאָרען אין מיטען גאס:
עמיצער איז געגאנגען און האָט פערלאָרען א דירה. אָהן א הויף,
אָהן א הויף, אָהן א דאך, די טיר פון יענער זייט געסעל, ווי א קא-
פאָטע מיט'ן סטאָן פון פאָרענט און מיט די קנעפּלעך פון הינטען —
און רעדט מיט הערשקע'ן, וועט ער אַיך פערקלאָפּען דעם קאָפּ מיט
זיין דירה: ווי אזוי ער האָט זיך געלאָדען פאַר דער דירה, ווי אזוי
ער האָט אויסגעלאָדען די דירה, ווי אזוי מע האָט געוואָלט צונעמען

— קום, וועסטו דו זעהן די סוכה, וואָס מיר האָבען אויסגע-
בויעט! — אזוי זאָג איך דעם טאָטען און שלעפּ איהם אַרויס פאַר
דער פּאָלע אין דרויסען אַרויס, און דער טאָטע קוועלט'אָן פון אונ-
זער אַרבייט, קוקט אויף משה'ן מיט אַ שמייכלעלע און זאָגט צו
איהם, בעווייזענדיג אויף מיר:
— האָט איהר האָטש געהאַט פון איהם, רב משה, אַ שטיקעל
„פאַמעטש“?

— שוין איין מאָל אַ „פאַמעטש“! — זאָגט משה און קוקט-
ארויף אויפ'ן דאָך פון דער סוכה מיט יסורים. — אונזער הערשקע
זאָל שוין ברענגען צו טראָגען דעם סכך, וואָלט שוין געווען שוין
איין מאָל אַ סוכה!

1.

הערשקע מאַמציס האָט אונז געפיהרט מיט'ן סכך, אָפּגעלעגט
פון טאָג אויף טאָג, ביז גאָט האָט געהאַלפּען דעם טאָג פון ערב
סוכות, האָט ער געבראַכט צו פיהרען אַ וואָגען מיט דינע, דינע שטע-
קעלעך, אַ מין קאַמיש, וואָס וואַכסט ביי אונז אויף יענער זייט טייך
אין געמיינעכטס, און מיר האָבען זיך גענומען דעקען די סוכה; דאָס
הייסט, דעקען האָט געדעקט משה אַליין, און איך האָב געהאַלפּען
צעטרייבען די ציעגען, וואָס האָבען זיך צוגעהאַפּט צום דאָזיגען
סכך, ווי צו עפּיס רעכטס. איך ווייס נישט, וואָס פאַר אַ מעם
האָבען זיי געפונען אין די דאָזיגע ביטערע, גרינע שטעקעלעך.
מחמת הערשקע מאַמציס'עס שטוב שטעהט אין דרויסען, דאָס
הייסט, אין אַ רשות-הרבים, איז פון די ציעגען געווען נישט אָפּ-
צוטרייבען זיך. אָט האָט איהר אַוועקגעטריבען איינע, איז געקו-
מען די אנדערע, נאָך נישט אַוועקגעטריבען די אנדערע — אַהא,
אָט איז שוין די ערשטע נאָך אַ מאָל אויסגעוואַכסען!

איך האָב זיי געטריבען מיט שטעקענס:
— אַ קאָזא, וואָן פון דאָנען! ווייטער ביזטו דו דאָ, דו נאָ-
רישע ציעג? אַ קאָזא!

האָט „שוין איין מאָל משה“ געזאָגט, אז עס וועט, אם ירצה השם, זיין „שוין איין מאָל אַ סוכה“. און איך בין געווען זעהר נייגיעריג צו וויסען, ווי אזוי וועט ער דאָס מאַכען פון די דאָזיגע עטליכע ברעטלעך מיט די פאָר קלעצלעך אַ סוכה? איך האָב מיך אויסגעבעטען ביי דער מאַמע, זי זאָל מיך לאָזען זיין דערביי, בשעת משה וועט מאַכען די סוכה, און ביי משה'ן אליין האָב איך דאָס באלד גע'פּוועל'ט; נישט נאָר ער האָט מיר ערלויבט צו זיין דערביי, אדרבה — ער האָט מיר געזאָגט, איך זאָל איהם זיין אַ „פאָמעטש“, דאָס הייסט, איך זאָל איהם העלפען דערלאנגען און צוהאלטען וואָס ער וועט מיר הייסען.

סע פערשטעהט זיך, אז איך בין פון אזא מעשה געווען אויפ'ן זיעבעטען הימעל. אַ קלייניגקייט — איך וועל העלפען בויען אַ סוכה! און געהאָלפען האָב איך זעהר אַ סך: געהאָלפען מאַכען מיט די ליפּען, בשעת משה האָט געקלאָפּט מיט'ן האַמער, געהאָלפּען געהן אין שטוב אַריין גלייך מיט איהם עסען, געהאָלפען שרייען אויף די איבעריגע קינדער, זיי זאָלען אונז נישט שטעהרען די אַרבייט, און געהאָלפען אונטערטראָגען איהם אַלע מאָל דעם האַמער, בשעת ער האָט בעדאַרפט דעם זאַסטופּ, און דערלאנגען איהם די אָפּצוויינגע, בשעת ער האָט בעדאַרפט האָבען אַ צוויאַק. איין אַנדערער אויף זיין אָרט וואָלט פאַר אזא מין „העלפען“ מיט אזא מין „אונטערטראָגען“ געוואָרפען אין קאָפּ אַריין דעם האַמער אָדער די אָפּצוויינגע; נאָר „שוין איין מאָל משה“ איז געווען אַ מענש אָהן אַ גאָל; איהם האָט נאָך קיינער נישט געהאַט די זכיה צו זעהן, ער זאָל זיין אין כּעס.

— כּעס, האָט ער געזאָגט, איז עבודה-זרה; אזוי ווי די עבודה-זרה העלפט, אזוי העלפט כּעס...

און מחמת איך בין געווען זעהר פערטיעפט אין דער אַרבייט, האָב איך גאָרנישט בעמערקט, ווי אזוי און פון וואָסערע נסים ס'איז ביי אונז פאַרטיג געוואָרען די סוכה.

דירה, האָבען זיך איהר די אויגען נישט אויסגעטריקענט אויף קיין מינוט. דער טאַטע, וואָס איז אַליין אויך אַרומגעגאַנגען אָהן אַ קאַפּ, האָט דאָס נישט געוואָלט ליידען, איהר געזאָגט, זי זאָל מורא האָבען פאַר גאָט, זי זאָל נישט זינדיגען, וואָרום ס'איז פאַרהאַן נאָך ערגערס, דאַנקען גאָט דערפאַר... נאָר דאָ אין סוכה, בשעת ליכט-בענשען, האָט זי פערשטעלט די אויגען מיט ביידע הענד און האָט געקאָנט וויינען און וויינען שטילערהייד, קיינער זאָל נישט וויסען, אז זי וויינט. נאָר נישט מיך נאַרט מען: איך האָב גאַנץ גוט געזעהען, ווי די פלייצעס טרייסלען זיך איהר און טרערען רי-נען דורך די ווייסע, דינע פינגער, און זיי פאַלען אויפ'ן ווייסען טישטוך. און איך ווייס אפילו וואָס זי וויינט!... איהר גליק, וואָס דער טאַטע גרייט זיך אין שוהל אַריין, טהוט-אָן די שבת'דיגע, שוין אפילו צעהאַקטע, נאָר פאַרט זיידענע קאַפּאַטע, נעמט זיך אַרום מיט'ן געפלאַכטענעם זיידענעם גאַרטעל, שטעקט-אַריין ביידע הענד אין גאַרטעל אַריין און מיט אַ טיעפען יום-טוב'דיגען אַפּץ זאָגט ער צו מיר:

— קום, לאָמיר געהן. שוין צייט געהן אין שוהל אַריין דאוונען. איך נעם די סידורים מיט די מתוורים, און מיר לאָזען זיך מיט'ן טאַטען אין שוהל אַריין, און די מאַמע בלייבט דאוונען אין דער היים, און איך ווייס פריהער וואָס זי וועט טהון: זי וועט וויינען. זי וועט זיך קאָנען גוט אָנוויינען! והראיה, אז מיר זענען געקומען צוריק און אַריין אין סוכה אַריין מיט'ן שענעם בריי-טען „גוט-יום-טוב“, און דער טאַטע האָט זיך געשטעלט מאַכען קידוש, דעם שענעם יום-טוב'דיגען קידוש מיט'ן שענעם יום-טוב'—דיגען ניגון, האָב איך זיך צוגעקוקט צו איהרע אויגען — זענען זיי געווען רויטליך און אונטערגעשוואַלען די קישעלעך פון אונטען. אויך די נאָז האָט שטאַרק געגלאַנצט, געבלישטשעט — און דאָך האָט זי מיר אויסגעוויזען שען, ווי די מוטער רחל, אָדער ווי אַביגיל, אָדער ווי די מלכה שבא, אָדער ווי אסתר המלכה. און קוקענדיג אויף איהר, דערמאן איך מיך אָן אַלע אונזערע שענע אירישע טעכ-

דער רוח ווייסט זיי, פון וואנען זענען זיי געוואָהר געוואָרען, אז ס'איז ביי אונז פארהאן גרינער סכך! אפנים, זיי האָבען גע- געבען צו וויסען איינס דאָס אנדערע — נישט אנדערש; וואָרום עס האָבען זיך צענויפגעקלויבען ארום אונז אלע ציעגען פון דער גאנצער שטאָרט, און איך, איינער אליין, האָב געמוזט מיט זיי אלע מלחמה האלטען!

אז גאָט האָט געהאָלפֿען, דער גאנצער סכך איז שוין געלעגען אויף דער סוכה, זענען די ציעגען געבליבען שטעהן, ווי די נאָראַנים, געקוקט אַרויף מיט נאָרישע אויגען און נאָריש גע'מעלה'גרה'ט. איך האָב דערלעבט אָן זיי אַ נקמה און האָב זיך אָנגערופֿען צו זיי: — פאַר וואָס שלעפֿט איהר איצטער נישט קיין סכך, נאָרישע ציעגען?

עס ווייזט אויס, אז זיי האָבען מיך פֿערשטאַנען: זיי האָבען זיך איינציגווייז אָנגעהויבען צעגעהן זוכען זיך איין אנדער עוברא, און מיר האָבען זיך גענומען אויספּווען די סוכה פון אינוועניג. קודם כל האָבען מיר אויסגעשטאָטען די ערד מיט געלען זאָמ; נאָכ דעם האָבען מיר אַרומגעהאַנגען די ווענר מיט אלערליי קאָלדערס פון אלע דריי שכנים, און דאָרט, וואו עס האָט נישט געהאַפֿט קיין קאָלדערס, איז געהאַנגען אַ שאַל, און אז עס האָט נישט געהאַפֿט קיין שאַלען, איז געהאַנגען אַ טישטוך אָדער אַ ליילעך; און ערשט נאָכדעם האָבען מיר אַרויסגעטראָגען די טישען מיט די בענקלעך, די לייכטער מיט די בענשליכט, דאָס געפֿעס מיט די מעסערס מיט די נאָפֿלען מיט די לעפֿעל, און אלע דריי בעלה'בית'טעם זענען גע- גאַנגען בענשען ליכט און מאַכען אַ ברכה „לישב בסוכה“.

ז.

מיין מאַמע, עליה השלום, איז געווען אַ אידינע, וואָס האָט לייעב געהאַט וויינען. ימים נוראים — דאָס זענען געווען אַ י ה ר ע ימים טובים, און פון זינט מיר האָבען פֿערשפּיעלט אונזער אייגענע

דאָ זיצט מיין מאמע די יפתתואה, די מלכה שבא, און דאָ וועלען מיר מאַכען מאָרגען, אם ירצה השם, דעם שענעם „שהחיינו“ איבער דעם שענסטען פון אלע פירות, איבער'ן אתרוג — אַך, ווער קאָן זיך צו מיר גלייכען? ווער קאָן זיך צו מיר גלייכען?!

ח.

נאָכ'ן טאטען מאַכט קידוש „שוין איין מאָל משה“ — נישט דער קידוש, וואָס ביי'ם טאטען, אָבער גאָר לא! און נאָך איהם — דער בעל־הבית אַלײן, הערשקע מאַמציס, — אַ פּראָסטער איה, אַ פּראָסטער קידוש, און מיר געהען זיך וואַשען און מאַכען המוציא, און אלע דריי בעל־הבית'טעס ברענגען צו טראָגען די גוטע, וואָרעמע, פרישע, געפּעפּערטע, מחיה־שמעקעדיגע פיש — און אימ'ליכער זיצט זיך מיט זיין געזינדעל ביי זיין טיש, אַ סך קוילעטשען, אַ סך הענד טונקען־אײן ווייכען קוילעטש אין הייסער פיש־וויך, אַ סך מיילער עסען, און אַ ווינטעל בלאָזט־אײן אין סוכה דורך די דינע שוואַכע ווענטלעך און דורכ'ן שיטערען סכך, און די ליכט־לעך שמעלצען זיך, און אלע עסען, עסען געשמאַק די יום־טוב'דיגע סעודה — און עס שטעלט זיך מיר פאַר, אז ס'איז נישט קיין סוכה, נאָר אַ פּאַלאַץ, אַ גרויסער, אַ ליכטיגער פּאַלאַץ, און מיר, אידען, מיוחסים, פרינצען, בני־יחידים, זיצען דאָ און עסען און טהוען זיך אָן וואוילטאָג, „אשריכם, ישראל! וואויל איז צו אײך, אידע־לעך! — טראַכט איך מיר, — קיינעם איז נישט אזוי גוט, ווי אײך! מכות האָט נאָך עמיצער אַ זכיה צו זיצען אין אזאָ שענער סוכה, געדעקט מיט גרינעם סכך און אויסגעשטאָטען מיט געלען זאָמד און בעהאַנגען מיט די שענסטע קאָלדרעס פון דער וועלט, און אויפ'ן טיש יום־טוב'דיגע קוילעטשען מיט אמת גוטע יום־טוב'דיגע פיש, וואָס דאָס אַלײן איז אַ מאַכל־מלכים; היינט ווער שמועסט, אז מע וועט נאָך...“ פּלוצים — טרוראָך! דער גאַנצער דאָך מיט'ן סכך — אויף אונזערע קעפּ; און נאָכ'ן דאָך — אײן וואַנד און די אַנדערע

טער, די יפת-תואר'ס, וואָס איך בין מיט זיי פארפריה בעקענט געוואָרען אין חדר. און קוק איך אויף מיין שענער מאַמען מיט איהר שען קלאָר-ווייס פנים, וואָס שיינט-ארויס פון דער שענער זיידענער יום-טוב'דיגער פעטשיילע, מיט איהרע שענע גרויסע פערזאָרגטע אויגען, פערקלעהמט מיך ביי'ם האַרצען, וואָס אַזעלכע שענע אויגען דארפן שטענדיג וויינען, וואָס אַזעלכע שענע ווייסע הענד דארפן נעבאָך אַליין קאַכען און באַקען, און עס פערדריסט מיך אויפ'ן רבונר-של-עולם, פאַר וואָס ער גיט אונז נישט קיין געלד א סך, און איך בעט ביי גאָט, ער זאָל מיך בעגליקען, איך זאָל גע-פינען עפּים אַיין אוצר פון א סך גאָלד און דימענטען מיט בריי-ליאַנטען, אָדער לאָז קומען משיח, וועלען מיר אַלע געהן קיין ארץ-ישראל, און דאָרטען וועט דאָך שוין אונז אַלעמען זיין גוט!...

אַזוי טראַכט איך מיר, און מיינע געדאַנקען הויבען מיך אויף און פערטראָגען מיך ווייט-ווייט, אַהין, צו מיינע גילדענע חלומות, וואָס איך וועל זיי נישט פערבייטען אויף כל הון דעלמא. און דער שענער יום-טוב'דיגער ניגון פונ'ם טאַטענ'ס שענעם יום-טוב'דיגען קידוש גיסט זיך מיר אַריין אין די אויהערען אַריין:

כי בנו בחרת,

ואותנו קדשת

מכל העמים!...

און איך פערשטעה די טייטש פון די דאָזיגע שענע, גוטע ווערטער:

דען אונז האָסט דו אויסדערוועהלט,

און אונז האָסט דו אויסגעקלויבען

פון אַלע פעלקער!...

א קלייניגקייט, א פאָלק א מיוחס ביי גאָט? א פאָלק א בן-יחיד? און עס ווערד מיר גוט אויפ'ן האַרצען: פונ'ם דאָזי-גען גליקליכען אויסדערוועהלטען פאָלק! און עס שטעלט זיך מיר פאַר, אז איך בין א פרינץ... יא, א פרינץ, און די סוכה — דאָס איז א פאַלאַץ, און דאָ רוהט די שכינה, און

די ערשטע קאמונע

א מעשה לכבוד פסח.

געשריבען אין יאָהר 1904.

וואַנדר בויגען זיך, פאלען כורעים, און עפּיס אַ ציעג פליהט פון אויבען אַראָפּ גלייך אויף אונז, און מיט אַ מאָל ווערט פינסטער-חושך, אַלע ליכט אויסגעלאָשען, אַלע טישען איבערגעקעהרט, און מיר אַלע, מיט די קוילעטשען, מיט'ן געפּעס, מיט דער ציעג, ליגען אין זאַמד. און די לבנה שיינט, און די שטערען קוקען, און די ציעג האַפט זיך אויף מיט שרעק אויף די דינע פיסלעך, בלייבט שטעהן אַ וויילע און קוקט זיך אַרום מיט נאַרישע אויגען, ווי אַ זינדיגער מענש, און באַלד האַפט זי די פיס אויף די פלייצעס און מאַרש, ווי איין עזות-פנים, איבער טישען און איבער בענק און איבער קעפּ מיט אַ געשריי: "מע-ע-ע!" די ליכט אַלע אויסגעלאָשען, דאָס געפּעס צעבראַכען, די קוילעטשען אין זאַמד, מיר אַלע איבער-געשראָקען אויף טוירט. די ווייבער קוויטשען, די קליינע קינדער וויינען — אַ חורבן! איין אמת'ער חורבן!

* * *

— אַ שענע סוכה האָט איהר אַנידערגעשטעלט, — זאָגט צו אונז נאָכדעם דער בעל-הבית, הערשקע מאַמזיס, מיט אַזאָ טאָן, גלייך ווי מיר וואָלטען ביי איהם גענומען פאַר דער סוכה מי יודע וויפיעל, — אַז איין ציעג האָט זי געקאָנט אַנידערלעגען, אַ שענע סוכה!

— שוין איין מאָל אַ סוכה! — זאָגט "שוין איין מאָל משה", שטעהט ווי איין אויסגעפאַטשטער און בעטראַכט מיט קאָפּ, פון וואַנען, אייגענטליך, האָט זיך גענומען דער דאָזיגער חורבן. — שוין איין מאָל אַ סוכה!

— יא, שוין איין מאָל אַ סוכה! — קרימט איהם איבער דער בעל-הבית מיט ססדמות, און אַלע העלפּען איהם אונטער אין איין קול:

— שוין איין מאָל אַ סוכה!...

די ערשטע קאמונע

קאפיטעל א.

א מענש ווערר מיט א לסדינא נעוואהנט.

הערט איהר? ס'איז גאר נישטאָ די צרה אויף דער וועלט, וואָס אַ מענש זאָל מיט איהר ניט קאָנען געוואָהנט ווערען. דאָכט זיך, וואָס קאָן שוין זיין ערגער פון צייהנוועהטיג? פון דעסטווער גען קאָן איך אייך ברענגען אַ ראיא פון מיין רבי'ן רב מאָניש. מיין רבי רב מאָניש האָט געזאָגט, אז ווען ער זאָל חלילה ליידען אויף צייהנוועהטיג, וואָלט ער זיך אַ מעשה אָנגעהאָן. כך הוה. אז ס'איז געקומען די צייט, וואָס ער האָט אָנגעהויבען רייסען זיך אויף די צייהן, האָט ער תחילת געשריגען ניט מיט זיין קול, גע- קראָכען אויף די גלייכע וועג, אַרומגעטאַנצט איבער דער שטוב און צעטריבען דעם גאַנצען חדר אַהיים. אויף מאָרגען, אז מיר זענען געקומען אין חדר אַריין, האָבען מיר איהם געטראָפען מיט איין אונטערגעבונדענער באַק און מיט איין אויפגעטראָגענער ליפּ, און ער האָט שוין געקרעכצט שטילערהייד. אויף איבערמאָרגען זענען שוין געווען ביי איהם אַרומגעלעגט ביידע באַקען מיט קי- שעלעך, דאָס פנים האָט געגלאַנצט, ווי בעשמירט מיט פוטער, און געזעסען איז ער שטיל, ווי אַ קעצעלע, ניט אַרויסגעלאָזט אפילו קיין פיפּס.

— וואָס הערט זיך, רבי, מיט אייער צאָהן?

— פון וואנעט ווייסט איהר, אז מיי ין ציענ האָט אייך צעבראָכען דאָס טעפעל? — זאָגט צביה־לאה.
 — מיינע געוויס ניט! — מישט זיך אַריין די דריטע שכנה, אַ קליין ווייבעל מיט שוואַרצע אויגעלעך, וואָס הייסען הייסט זי פערעלע, און רופען רופט מען זי „שוועבעלע“, דערפאַר, וואָס זי צינדט זיך גיך אָן און ווערט באַלד פערלאָשען — פונקט דער היפך פון איהר מאַן, אונזער אלטען בעקאנטען משה, דער וואָס מע רופט איהם „שוין איין מאָל משה“. איהר דאַרפט איהם געדענקען פונעם פערגאַנגענעם סוכות, אויב איהר האָט געליענט מיין מעשה „שוין איין מאָל אַ סוכה“.

קאפיטעל ב.

א ים שכנות — וואָלוועל של יערס.

די וואָס מיינען, אז די דריי שכנות, וואָס זענען געשטאַנען ביי איין אויווען, גענומען וואסער פון איין דייזשקע, געגאַסען אין איין פאַמעניצע און אזוי ווייטער, האָבען חלילה שטענדיג געהאַט צווישען זיך אַ שלעכט לעבען, — האָבען זיי אַ גרויסען טעות. אמת, מע קאָן ניט זאָגען, אז ס'איז ביי זיי געווען אַ לעבען ווי אונטער'ן אויווען; מע זאָל זיך, הייסט דאָס, שטאַרק ליעב האָבען, חלש'ען איינס נאָך דאָס אַנדערע — דאָס אויך ניט. אַ מענש איז אומערדום, קודם כל, נישט מעהר ווי אַ מענש, און מענשען בכלל האָבען זיך ליעב נאָר פון דערווייטען. די אלע שענע בילדער, וואָס מענשען מאַהלען־אַפּ, ווי אזוי מע וועט לעבען אַמאָל אלע אינ־איינעם גאַנץ ברידערליך, אלע אויף איין קעשענע, מע וועט צע־שטויסען די שווערטען אויף גראַבאָייזענס און די ביקסען אויף שניידמעסערס, און מע וועט זיך מעהר נישט קריעגען, נישט זידלען, נישט טהון אויף צולחכעיס, לעבען ווי גאָט אין אָדעם — דאָס אַלסדינג וועט זיין, אז משיח וועט קומען. און ביז דעמאָלט וועלען

— וואָסער צאָהן? — מאַכט צו אונז דער רבי מיט אַ ביטער-
שמיכעלע: — עס רייסען מײַך שוין, ברוך השם, אַלע צייהן.
איך האָב דאָס אײַך געבראַכט אַהער, בכדי עס זאָל אײַך קיין
חידוש ניט זיין, וואָס מיר זענען זיך געוואָהנט געוואָרען מיט הערש-
קע מאַמזיס'עס דירה, כמעט פּערגעסען שוין, אז מיר האָבען גע-
האַט אַמאָל אײַן אײַגענע דירה, אַ גרויסע דירה, אַ שענע דירה,
מיט אַ הויף, און מיט אַ גאַרטען, און מיט אַ סוכה, און מיט אַ
שפיזאַרני, און מיט וואָס ניט? אמת, די מאַמע האָט נאָך אַלץ
גאַנץ אָפּט אונטערגעזיפּט און געגעבען אַנצוהערעניש דעם טאָ-
טען, אז ס'איז נישטאָ וואו עפּיס אוועקצולעגען פון דאַנען אַהין.
דערויף האָט איהר דער טאַטע, געוויינטליך, אָדער גאָר ניט גע-
ענטפּערט, אָדער געענטפּערט מיט אַ זיפּץ. און אז זי האָט איהם
גוט דערנאַנגען מיט ווערטער, אויסגעוויזען מיט ראיות, אז אין
בעל-הבית שקייט מוז מען האָבען אַ שטיקעל קעמערעל, האָטש אַ
ווינקעלע אַ בעזונדערס, האָט איהר דער טאַטע אַ זאָג געטהאָן:
„זינדיג ניט, דאַנקען גאָט דערפאַר.“ און דאָס איז שוין געווען
אַ תירוץ אויף אַלסדינג: אויף דעם, וואָס זיי דאַרפּען, דריי בעל-
הבית'טעס, שטעהן ביי אײַן אויווען; אויף דעם, וואָס אַלע דריי
שכנים בעדאַרפּען שעפּען וואָסער פון אײַן דיוושקע און גיסען אין
אײַן פאַמעניצע; אויף דעם, וואָס פאַר אַלע עופות איז פאַרהאַן
סך הכל אײַן שטייג, און אויף דעם, וואָס אז עמיצענ'ס ציעגען
טהוען-אָן שאָדען — ווייסט מען אפילו ניט וועמענ'ס.
— צביה-לאה, אײער ציעג טהוט מיר צום טוידט: זי האָט
מיר היינט גע'פּטר'ט דאָס מילכיגע טעפעל! — קלאָגט זיך די
מאַמע פאַר דער בעל-הבית'טע.
— און אז אײער ציעג האָט מיר נעכטען אויסגעזעצט אַ טאַפּ-
ליע? — ענטפּערט איהר אָפּ צביה-לאה, אַ אירינע אַ גראָבע מיט
אַ קול פון אַ מאַנסביל.
— פון וואַנעט ווייסט איהר, אז מײַן ציעג האָט אײַך
אויסגעזעצט אַ טאַפּליע? — זאָגט די מאַמע.

וואָס איהר מיינט ניט, אַז ס'ע שפּיעלט זיך מיט אייך דער מלאך-
המות.

און אזוי טענה'ען זיך אויס ביידע ווייבער מיט מיין מאמע.
געבען איהר צו פערשטעהן, פאַר וואָס מע האָט זי ליעב, און רע-
כענען איהר אויס אַזעלכע מעלות, וואָס האָבען ניט קיין שיעור.
די גרעסטע פון אַלע מעלות אָבער, וואָס מיין מאמע האָט
באמת, איז די מעלה, וואָס זי האָט ליעב שלום. זי צענעמט די
צדדים, פעררעדט זיי די צייהן.

— וואָס טויג אייך, זייט-זשע מוחל, מיר דערצעהלען, פאַר
וואָס איהר האָט מיך ליעב? איהר דערצעהלט מיר בעסער, זייט-
זשע מוחל, צביה-לאה-לעבען, ווי אזוי איז אייך געגאנגען מיט'ן
לעצטען טראָגען?

אָדער:

— איהר דערצעהלט אונז בעסער, זייט-זשע מוחל, פערעל-
קרוין, נאָך אַ מאָל, פאַר וואָס האָט איהר זיך צעקריעגט איבער-
אָנייעס מיט אייער שוועגערין רחל'ע די גרינע? איהר האָט דאָך
ניט לאַנג איבערגעבעטען זיך מיט איהר!

יא, ווען ניט מיין מאמע, וואָלט געווען, ווי מע זאָגט, דריי
שלייערס אַ גראָשען. ס'איז אזוי אויך געווען, מאָהלט אייך, גענוג
בזיונות, אַ מיין מאמע, וואָס האָט, זאָגט זי, קיינמאָל ניט געהערט
קיין גראָבהייט, בעדאָרף אויסהערען אַ ז ע ל כ ע ווערטער מיט
אַ ז ע ל כ ע קללות, און מיט איהרע אייגענע הענד צענעמען די
דאָזיגע צוויי ווייבער, וואָס אַז זיי זוערען אין כעס, זענען זיי ער-
גער, זאָגט זי, פון די חיות רעות; זיי זענען גרייט איינס דאָס אַנ-
דערע אָדער אָפּכייסען די נעז, אָדער אַרויסדרייסען די אויגען! ווי-
פיעל געזונד דאָס קאָסט דער מאמע — דאָס ווייס א י ד. איך
האָב ניט איין מאָל געטראָפּען די מאמע זיצען און וויינען (אויף
אַלסדינג וויינט זי) און בעקלאָגען זיך אויף וואָס פאַר אַ לעבען
זי איז איבערגעקומען! און קומט דער טאטע, ווישט זי אויס די
אויגען, גלייך ווי גאָרניט געווען.

דריי שבנות, וואָס שטעהען ביי איין אויווען, מוזען אַמאָל צעקריע-גען זיך, צעאָמפערען זיך, רעכט אויסזידלען זיך און אפשר נאָך עפּיס ערגער אויך...

מילא, פון צביה-לאה'ן, הערשקע מאַמציס'עס ווייב, שמועסט מען ניט. זי איז דאָך די בעל-הבית'טע פון דער שטוב, האָט איין אייגענע „נחלה“, מיינט זי גלאַט, אַז אַלע בעדאָרפען האָבען פאַר איהר דרך-אָרץ, און אָהן אַ „זייט-זשע מוחל“ טאָר מען נאָך מיט איהר ניט רעדען. ביי מיין מאַמען האָט זי דאָס דוקא גע'פּועל'ט; מיין מאַמע רעדט נאָך אַנדערש נישט מיט איהר:

— זייט-זשע מוחל, צביה-לאה, די פאָמעניצע איז שוין פול, ווי איין אויג.
אָדער:

— זייט זשע מוחל, צביה-לאה, אייער יויך-טעפּעל האָט זיך געשטעלט אין אויווען פאָפּעריק, און איהר האָט שוין אַ גוט אויג, ניט קיין יויך.

אָדער:

— זייט-זשע מוחל, צביה-לאה, אייער קלייננקער האָט שוין דאָרטען מחילה אָנגעאַרבייט אַ שענע חתונה!...

דערפאַר טאָקי האַלט צביה-לאה פון מיין מאַמע איין עולם ומלואו, און זי זאָגט דאָס איהר אַלע מאָל אין די אויגען, בשעת זי צעקריעגט זיך מיט דער דריטער שכנה, מיט פערעלע'ן.

— איהר ווייסט, בתי-הלעבען, — זאָגט זי צו איהר מיט אַ זיס שמייכעל: — איהר ווייסט, פאַר וואָס איך האַלט מיט אייך אזוי? נאָר דערפאַר, וואָס איהר זענט ניט קיין שוועבעלע.

פערעלע פערשטעהט דעם שטאָך, רופט זי זיך אָן הויך צו מיין מאַמע, און אויך זיס, ווי קאַנדעלצוקער:

— ווייסט איהר, בתי-הלעבען, פאַר וואָס איך האָב אייך אזוי ליעב? נאָר דערפאַר, וואָס איהר האָט ניט קיין אייגענע „חאטע“, וואָס סע רינט פון די ווענד און סע קאפּעט פון דער סטעלי, און

יונגלעך אויף די מיידלעך און די מיידלעך אויף די יונגלעך, ביז מע הויבט זיך אָן געבען קלעפּ. מיר, יונגלעך, פּלאַנטען זיך איין אין די רויטע הערעלעך פון די מיידלעך, און זיי, די מיידלעך, מאַכען אזא קוויטשעריי, ביז עס קומט צו לויפּען הערשקע מאַמציס, אַ בייזער איד, וואָס האָט פיינט „ספּראַוועס“; ער גיט פּעטש פון דער פולער האַנד אויף אלע זייטען: „פּיטש-פּאַטש — זאָגט ער — אי ניקאַקיד!“ אַ גליק, וואָס סע מישט זיך אַריין „שוין-איין-מאַל-משה“, רייסט-אַרויס די יונגלעך פון הערשקע'ס הענד:

— לאָז שוין זיין איין מאַל איין עק!

אַ מאַדנער מענש דער „שוין-איין-מאַל-משה“ — אַ קינדערשע נשמה ביי איהם. טאָג ווי נאַכט וואָלט ער זיך מיט אונז אָפּגע-געבען. פון העלפּען אונז מאַכען, בויען, צענויפּשטעלען, צענויפּ-לעגען וכדומה — פון דעם שמועסט מען ניט; דערויף איז דאָך עפּיס „שוין-איין-מאַל-משה“ אַ בעל-מלאכה, וואָס האָט אַ שם אויף דער וועלט. ווי קאָן ער שטעהן און קוקען בשעת יענער שניצט, שניידט, טהוט עפּיס? „געב אַהער, דו שייגעץ איינער, וועל איך דיר וויי-זען, ווי אזוי מע שניצט מיט אַ מעסער!“ — נאָר דאָס איז בלאָטע. איך דאַרף אייך זאָגען בסוד, אז „שוין-איין-מאַל-משה“ האָט זיך ניט געפּוילט פּערקאַטשען די פּאַלעס און האַפּען מיט אונז אינאיי-נעם אַ שפּיעל אין „קאַמער-קאַמער-הויז“, עקאָד-און-מקח“, „אום-צי-גראָד“ וכדומה. און מיט איהם שפּיעלען איז געווען, זאָג איך אייך, אַ פּערגעניגען! פּרייליכער, ווי שמחת-תורה! וואָס-זשע טהוט גאָט? בעדאַרף ער איהם געבען אַ ווייב פּערעלע, וואָס מע רופּט זי „שוועבעלע“, לאָזט זי איהם נישט מישען זיך צווישען קינדער. אָט איין אומגליק! איך וועל זאָגען מיט'ן לשון פון מיין רבי'ן רב מאָניש. מיין רבי רב מאָניש, אז די רביצין האָט איהם דעקוטשעט מיט געלד, פלעגט ער זיך האַפּען ביי דער לינקער פּאה און שרייען: „גוואַלד!“ ווער האָט אויסגעטראַכט דאָס מין ווייב אויף דער וועלט? „... אין יענער צייט, ווען איך בין, למשל, קיסר און מע קומט צו מיר און מע פּרעגט מיך: וואָס טהוט מען מיט

— וואָס איז? — פרעגט זי דער טאטע דערשראָקען.

— וואָס „וואָס איז“? — מאַכט די מאמע תמ'עוואַטע.

— וואָס ביזט דו פאַרוויינט?

— איך? — זאָגט די מאמע כלומרשט פרייליך, און טרערען

קייקלען זיך פון איהרע שענע אויגען איבער איהרע ווייסע שענע

באַקען. ווען איך שעם זיך ניט פאַר'ן טאטען, פאַל איך איהר אויפ'ן

האַלז און קוש איהר אויס יעדעס גליעד, מיין טייערער-טייערער

מאמען!

קאפיטעל ג.

מע רעדט פון קליינווארג און פון

ווייבער.

און מיר, קליינווארג, קינדער פון די דריי שכנים אין איין שטוב, ווערען דאָך אַוראי וואָס ווייטער אַלץ נעהענטער, און מיט דער צייט — די לעצטע גוטע ברודער, ווי עס געהער צו זיין חברים! און איבערהויפט — די יונגלעך. אַרום און אַרום זענען מיר זיעבען יונגלעך. איך מוז אַייך זיי אויסרעכענען ביי די נעמען: הערשקע מאַמציס'עס פיער בנים, צוויי רויטע און צוויי שוואַרצע — אַייזיק, איציק, היליק און ישראל'יק; „שוין-אַיין-מאַל-משה'ס“ צוויי יונג-לעך — יואליקעל און שואליקעל; און איך — אברהמעל, דער מחבר פון דער דאָזיגער געשיכטע. אַחוץ די זיעבען יונגלעך, זענען פאַר-האַן זעכס מיידלעך: צוויי צביה-לאה'ס טעכטערלעך און ביידע מיט געלע הערעלעך: איטקע און ביילקע; און פיער פערעלע'ס מייד-לעך: רייזעלע און פויגעלע און חנה'לע און יענטלעלע.

די יונגלעך מיט די מיידלעך זענען צווישען זיך פייער מיט וואַסער. מע האָט זיך אַזוי פיינט, אַז ממש מע קאָן זיך איינס דאָס אַנדערע ניט אָנקוקען. טאָמער טרעפט זיך עפּיס אין שטוב א שוואַדען, לעגט מען אַרויף די באָד איינס אויף דאָס אַנדערע, די

איצט נעמט „שוין-איין-מאָל-משה'ן“ מיט'ן ווייב, מיט צוויי יונג-לעך און פיער מיידלעך, — וויעדער א מאָל אַכט.

— פלאי-פלאים! טאָקי נאָר מן השמים! — האָבען אַ זאָג גע-טהאָן די מאַנסבילען אויף צו-כלומרשט.

— אַ באַשערטע זאָך! — האָבען אונטערגעחאָפּט די ווייבער שוין אַביסעל ערנסטער.

— הערט נאָר אויס, אידישע קינדער, טאָמער וואָלט געווען אַ סברא, אַז מע זאָל מאַכען אויף די אַכט טאָג אַ מין יד-אָחת?

אזוי האָט זיך אַ זאָג געטהאָן איינער פון די מאַנסבילען, דאָכט זיך, „שוין-איין-מאָל-משה“, און הערשקע מאַמזיס האָט איהם אונ-טערגעחאָפּט:

— אַ מין שותפות, בחברותא הייסט דאָס, וואָס גאָט גיט, אַבי אינאיינעם, אי ניקאָסיד!

— אויף זייער לשון ווערד דאָס אָנגערופען „קאָמונע“. — שטעלט-אַריין דער טאַטע, און „שוין-איין-מאָל-משה“ מאַכט דע-רויף אַ פירוש, צעלעגט די זאָך אויף טעלערלעך:

— „קאָמונע“ הייסט: מיינס-דיינס, שלי-שלך, שלך-שלי, איין שיסעל, איין קעשענע, איין דעה.

— ובפרט פסח, — זאָגען שוין אַלע מאַנסבילען מיט איין מאָל, — וואָס אַלע אידען עסען איין ברויט, די אָרעמע מצה, אַלע אידען טרינקען איין משקה, צימוקים-וויין, און אַלע — צו פיער כוסות, און אַלע עסען איין מאכל, מרור, און אַלע זאָגען פון איין הגדה. פסח איז דער בעסטער יום-טוב. פסח וואָלטען אַלע אידען געמעגט מאַכען „קאָמונע“.

אָפּגעזאָגט, האָבען די מאַנסבילען געחאָפּט אַ קוק אויף די וויי-בער: וואָס וועלען זיי עפּיס זאָגען דערויף? די ווייבער האָבען אָבער גאָנץ קלוג אונטערגעשוויגען. זיי האָבען זיך, אַפּנים, גע-טראַכט: „וואָס דאַרפען מיר, ווייבער, נעמען אויף זיך דעם האַר-מידער? איהר ווילט „קאָמונע“ — לאָז זיין „קאָמונע“! אַ קשיא אויף אַ מעשה, טאָמער מאַכט זיך נאָכדעם, עס לאָזט זיך אויס אַ

ווייבער? — וואָלט איך געוויס געזאָגט: מע זאָל זיי אַלע אויס-
קוילען, ווי די גענז, נאָר איינע זאָל מען איבערלאָזען — די מאמע
מיינע.

אַצינד, אַז מיר האָבען זיך אַביסעל בעקענט מיט אַלע שכנים
און שכנות, וואָס זיצען ביי הערשקע מאַמזיס, און מיט זייערע
געזינדלעך, — געהען מיר אַריבער צום ענין המעשה, דאָס הייסט,
צו דער „קאָמונע“ גופא, פון וואָנען זי האָט זיך גענומען, ווי אזוי
זי איז געוואָרען, און וואָס מיט איהר איז געווען דער סוף.

קאָפיטעל ד.

דער ערשטער געדאַנק פון „קאָמונע“.

ס'איז שוין לאַנג ידוע פאַר דער גאַנצער וועלט, אַז אַלע גרעס-
טע אידעען קומען אומגעריכט, דורך אַ קלייניגקייט. אויך די אידעע
פון „קאָמונע“ ביי אונזערע דריי שכנות איז געבוירען געוואָרען
אומגעריכט, דורך אַ נאַרישקייט. ס'איז אזוי געווען די מעשה:
באַלד נאָך פורים, אַז דער עולם האָט אָנגעהויבען שמועסען מכח
מצה אויף פסח און אויסרעכענען וויפיעל יעדער בעדאַרף האָבען
מעהל, האָט זיך געטראַפּען אַ מאָדנער נס: עס האָט זיך אַרויס-
געוויזען, אַז מיר אַלע בעדאַרפען האָבען גלייך, ניט מעהר און ניט
ווינציגער. אָט האָט איהר אַייך דעם חשבון פון אויבען-אויף: דער
טאַטע, די מאמע און איך — זענען דריי איהרע; היינט וואָרטען מיר,
עס דאַרפען קומען צו אונז געסט: מיין עלטערע שוועסטער אסנה
מיט איהר מאַן דניאל מיט דריי קינדערלעך פון אַ קליין שטעדטעל
פון בעסאַראַביע (עס איז זיי היינט נעבאָך נישט גוט די צייט און
זיי קלויבען זיך קיין אַמעריקאַ) — האָט איהר אַ קיימאַלן פון אַכט
איהרע. היינט הערשקע מאַמזיס מיט'ן ווייב, מיט זייערע פיער
בנים און מיט צוויי טעכטערלעך — האָט איהר אַייך פונקט אַכט.

שטעלען אלע אינאיינעם פסח'יגען בארשט, און אין שטוב איז וויע-
דער געווען ששון ושמחה, גוט אויפ'ן הארצען. נאכדעם האָט מען
אָנגעקויפט אלע אינאיינעם עטליכע פאָר עופות מיט אַ פאָר אינדי-
קעס, וואָס האָט האָט זיי צוגעשיקט אַ כשר'ע מציאה (א משוגענער
גוי האָט זיך מעהר ניט געהייסען בעצאָהלען ווי צעהן גילדען פאר
צוויי אינדיקעס, ווי די קעלבלעך די גרויס), און מע האָט אלע
עופות פערוואָרפען אין איין שטייג (די שטייג האָט צורעכט גע-
מאכט, געוויינטליך, „שוין-איין-מאָל-משה“), און די אינדיקעס האָט
מען געלאָזט שפאָציערען איבער דער שטוב, און פאר אונז, קליינ-
וואַרג, איז דאָס געווען אַ שטיקעל געשעפט: מיר האָבען זיך מיט זיי
גערייצט, מיר האָבען צו זיי געפייפט, און זיי האָבען געשריגען:
„האָלדי-האָלדיר!“ — און קיינער האָט אונז ניט געזאָגט קיין
וואָרט. און די ווייבער האָבען זיך געוויינשעוועט, מע זאָל דערלע-
בען איבער אַ יאָהר מיט די מאַנען און מיט די קינדערלעך געזונ-
דערהייד און מע זאָל וויעדער קויפען בשותפות אלע אינאיינעם
אזעלכע עופות און אזעלכע אינדיקעס. נאכדעם האָט מען גע-
קויפט אלע אינאיינעם צוויי זעקלעך קארטאָפלים אין גלייכען געלד,
און אייער עפּיס גאָר אַ מציאה פון אַ גנב — דריי גילדען אַ שאַק!
האָט האָט זיי צוגעשיקט אַ גויע מיט אייער, אויף קיין שלעכט אָרט
זאָל זי ניט שטעהן! — און די ווייבער האָבען געלאַכט פון דער
גויע, אַ נאַרישע גויע, אַ געשלייערטע האַנז! און מע האָט זיך
וויעדער געוויינשעוועט, מע זאָל דערלעבען איבער אַ יאָהר מיט די
מאַנען און מיט די קינדערלעך געזונדערהייד און מע זאָל וויעדער
איינקויפען אלע אינאיינעם בחברותא אזעלכע געראַטענע קארטאָפ-
לים און אזעלכע פרישע אייער! וואָס דאַרפט איהר מעהר?
פסח'יגע קויהלען צום סאַמאָוואַר האָט מען געקויפט אלע אינ-
איינעם אַ זעקעל כּמעט אומזיסט, ס'איז גאָר אַ חרפה אויסצוואָגען
פאר וויפיעל; היינט חרין און פאַסטערנאַק און שאַר יקות —
אַלסדינג בזיל הזול! „איין ערב פסח פון גאָלע מציאות!“ — האָ-
בען געזאָגט די ווייבער און האָבען געלאַכט, און מיר, קליינוואַרג,

בוידעם, — זאָלט איהר אויף אונז ניט אַרויפלעגן די באָד...
 בקיצור, די ווייבער האָבען דאָס אָפּגעאַרבייט גאַנץ דיפּלאָמאַטיש,
 ווי געוויינטליך ווייבער, און דער פּלאַן פון „קאָמונע“ איז אָנגענו-
 מען געוואָרען, נאָר ניט מיט אַ מאָל, ביסלעכווייז.

קודם כל האָבען אַלע דריי שכנות געקויפט בשותפות אַ זעקעל
 מעהל, און מען איז אַוועק אין איין קלאָפּ באַקען מצות. און די
 מצות זענען דאָס יאָהר דוקא געראַטען. און מע האָט געבראַכט צו
 פיהרען די מצות, און מע האָט זיך געוויינשעוועט איינס דאָס אַנ-
 דערע, מע זאָל דערלעבען איבער אַ יאָהר מיט די מאַנען און מיט
 די קינדערלעך געזונדערהייט און מע זאָל וויעדער אַלע אינאיינעם
 באַקען מצות. ס'איז געווען אַ חיות אָנצוקוקען די גוטפריינד-
 שאַפט מיט דער ליכטשאַפט פון די ווייבער, גלייך ווי מע האָט זיך
 קיינמאָל נישט געקריעגט, נישט געזידעלט, נישט פערביטען מיט
 קיין וואָרט אַפילו. און נישט נאָר די ווייבער — די מאַנסבילען,
 און אויך מיר, קליינווארג, האָבען זיך יענעם טאָג געפיהלט אַזוי גוט,
 ווי נאָך קיינמאָל ניט, זינט מיר זיצען אַלע אונטער איין דאָך. און
 מערקווירדיג! אַפילו הערשקע מאַמצים, וואָס איז תמיד ביז און
 אין כעס אויף דער גאַנצער וועלט (דערפאַר, וואָס זיינע צוויי שוואַ-
 געריקעס האָבען אַמאָל געוואָלט אויסלאָדען ביי איהם די דירה),
 איז דעם טאָג געווען עפּים מאַדנע אויפגעלעגט, נישט געגעבען
 פעטש, „פיטש-פאַטש אי ניקאַקין“, ווי זיין שטייגער איז, און
 האָט נאָר אונטערגעזונגען ליכערלעך שטילערהייט! און צביה-לאה'ס
 מאַנסבילשע שטימע איז יענעם טאָג געווען עפּים דינער און וויי-
 כער. מיט איינעם וואָרט, אַ גוטער מלאך איז דורכגעפלוגען אי-
 בער הערשקע מאַמצים'עס דירה. די שכינה האָט גערוהט אויף איהר.
 גע'פטר'ט די מצות, האָבען די ווייבער אַוועקגעשטעלט אַלע
 אינאיינעם אַ דייזשקעלע באַרשט (דאָס דייזשקעלע האָט פער-
 זאָרגט, געוויינטליך, „שוין-איין-מאָל-משה“), און מע האָט וויעדער
 אַ מאָל געוואונשען זיך, מע זאָל דערלעבען איבער אַ יאָהר מיט די
 מאַנען און מיט די קינדערלעך געזונדערהייט און מע זאָל וויעדער

קאפיטעל ה.

די זיילען פון דער "קאמונע" שאקלען זיך.

עס פערשטעהט זיך פון זיך אליין, אז צענויפשטעלען די טישען מיט די בענקלעך, אויסשטעלען די כוסות מיט די קערות און אויס- בעטען די הסב־בעטען האָט גענומען אויף זיך „שוין־אין־מאָל־ משה“. ווער עס האָט איהם נישט געזעהען אַרומטאַנצען דעם דאָ- זיגען פאַרנאַכט, דער האָט גאָר קיין שענס ניט געזעהען! די בעקלעך האָבען איהם געפלאַמט, דאָס היטעל איז איהם אַראָפּגע- פאָהרען אויף אַ זייט, איין וואָנסע, די לאַנגע, האָט זיך ביי איהם אויסגעצויגען נאָך לענגער. ער האָט אויסגעזעהען, ווי אַ קאָמאַנדיר פון אַ שיף, אָדער ווי אַ פעלדמאַרשאַל אויף דער מלחמה, אָדער ווי אַ גבאי צו הקפות. ער האָט נישט געלאָזט קיינעם זיך צו- ריהרען צו קיין זאך: אליין האָט ער צענויפגעטראָגען בענקלעך, אליין צענויפגעשטעלט די כוסות, אויסגעשטעלט דאָס זאַלצוואַסער מיט'ן חרוסת מיט די שאָר ירקות, און אליין אויסגעבעט אלע פיער הסב־בעטען (מײן שוואַגער דניאל איז אויך געווען פעררעכענט אין קאָהן). און אז ס'איז געקומען צו די הסב־בעטען, האָט ער געקאָ- מאַנדעוועט, מע זאָל איהם צענויפטראַגען וואָס מעהר קישענס.

— נאָך אַ קישען!

— נאָט אייך נאָך אַ קישען.

— נאָך אַ קישען!

— נאָט אייך נאָך אַ קישען.

— נאָך אַ קישען!

— וואָס טויג אייך אזוי פיעל קישענס?

— נאָך אַ קישען!

און ס'איז אויסגעוואַכסען פיער הויכע הסב־בעטען... וואָס זאָג איך הסב־בעטען? פיער הויכע מויערען, וואָס אז מע איז געקומען

האָבען געפֿיפֿט צו די אינדיקעס, און די אינדיקעס האָבען געשרי-
גען: "האַלדיר-האַלדיר!", און מע האָט זיך געווינשעוועט, מע זאָל
דערלעבען איבער אַ יאָהר מיט די מאַנען און מיט די קינדערלעך
געזונדערהייד און מע זאָל ווידער מאַכען אינאיינעם אלע איין
פּסח. מע האָט אַרויסגעזעהען בעשיינפֿערליך, אז עס קאָן גאָר
ניט זיין קיין גרעסערע חכמה אויף דער וועלט, ווי אז מע מאַכט
י־ראַחת.

— קאָמונע! איהר שפּיעלט זיך מיט קאָמונע? — האָבען
אַ זאָג געטהאָן די מאַנסבילען אויף אַ ליצנות. און די ווייבער
האָבען אונטערגעהאַפּט דאָס וואָרט "קאָמונע", נאָר גערופֿען האָבען
זיי דאָס "קאָמונעס", און האָבען אַרויסגעזאָגט בפֿירוש, אז זיי
וואָלטען זיך ניט אָפּגעזאָגט, ס'זאָל אַ גאַנץ יאָהר זיין ביי זיי
"קאָמונעס". און די ווייבער זענען געווען אויפֿגעלעגט, און די
מאַנסבילען — אַוראי, און מיר, קליינוואַרג, — אַוראי און אַוראי!
געבליבען איז אויפֿ'ן לעצטען טאָג נאָר פֿיש און פֿלייש און
וויין אויף אַרבע כּוסות. מילא, פֿיש — דאָס האָט גענומען אויף
זיך, געוויינטליך, "שוין-איין-מאַל-משה", וואָרום וואו האָט איהר
אויף דער וועלט נאָך אזאַ בריה אויף קויפֿען פֿיש, ווי ער? ער
וועט ברענגען צו טראָגען פֿיש, וועט זיין שוין איין מאָל פֿיש! מיט
וויין און מיט'ן חרוסת האָט מען זיך פֿערלאָזט אינגאנצען אויף
מיין טאַטען, מחמת דער מבין אויף וויין איז ער. און טובל'ען
דאָס געפֿעס האָט מען געשיקט אונז, יונגלעך (פֿאַר די מיידלעך
האָט מען געפונען איין אַנדער אַרבייט: העלפֿען די מאַמעס כּשר'ען
און רייבען און שייערען און פּוצען), און מיר האָבען פֿערקאָממעט
די הויזלעך און זענען אַוועק צום טייך לעבעדיג, פֿרייליך. בקיצור,
ס'איז געווען "ליהודים", אלע זענען געווען פֿערנומען, אלע הענד
האָבען געאַרבייט, קיינער איז ניט געזעסען לעדיג אַ מינוט אַפֿילו,
ביז'ן לעצטען טאָג ערב פּסח, ביז מע האָט פֿערברענט דעם חמץ,
געאַנגען אלע אין מרחץ אַריין, געקומען אַהיים, איבערגעטהאָן זיך
אַלע יום-טובֿ'דיג און מע האָט גענומען גרייטען זיך צום סדר.

— איהר הערט, בתי-הלעבען? דער סאמאווואר, ברוך השם, זירט שוין...

און אלע דערפיהלען, אז א חמארע רוקט זיך אן אויף הערשקע מאמציס'עם שטוב, און די פרויליכקייט מיט דער לעבעדיגקייט, וואס ס'איז געווען ערב פסח, איז ניטא — אוועק, אוועק מיט'ן ווינד און מיט'ן רויך.

— זאלט איהר מיר זיין געזונט און שטארק, צביה-לאה-לעבען און פערעל קרוין, פארגעסט ניט, אז ס'איז יום-טוב און מיר זיצען ביי איין טיש! — זאגט צו זיי די מאמע שטילערהייט, און אויף איהר פנים ליגט אזוי פיעל טרויער, אזוי פיעל אנגסט, אז עס פער-נעמט מיך ביי'ם הארצען.

איך פערשטעה איהר טרויער, איך פיהל איהר אנגסט. איך האב בעמערקט נאך בשעת ליכט-בענשען, אז זי וויינט, וויינט אויף דער דירה, וואס מיר האבען פערלאָרען, און וואס מיר בעדארפען זיצען אין שכנות מיט אזעלכע גראָבע מענשען, זיצען מיט זיי ביי איין טיש, ביי איין סדר! ערשט פאר-א-יאָהרען אין דער צייט איז געווען ביי אונז אביסעל א שטערער טיש, אביסעל א רייכע-רער סדר. פאר-א-יאָהרען איז דער טאטע געווען איין מלך, די מאמע איז געווען איין מלכה, און איך בין געווען איין פרינץ. היינט זיצען דא צענויפגעקוועטשט עטליכע מלכים, עטליכע מלכות, און א סך-א סך פרינצען, און אלע פרינצען געהען אנגעטהאן יום-טוב'דיג, אזוי שען, ווי איך, און אפשר נאך אביסעל שטערער... ניין, זאגט איך וואס איהר ווילט, ס'איז ניט דער פאראַהריגער פסח! ס'איז ניט דער פאראַהריגער סדר!

מאמע, איך פערשטעה דיין טרויער! איך פיהל דיין אנגסט!

פון שוהל, האָבען די פיער בעלי־בתים בעדארפט זיך מיט אנגסטען אַרױפֿדראַפֿען אַרױף. און אז זיי האָבען זיך אַרױפֿגעדראַפֿעט אַרױף און בעזעצט זיך, האָבען זיי מורא געהאַט, זיי זאָלען חלילה נישט אַראָפּפֿאַלען.

דער ערשטער האָט זיך אַרױפֿגעחאַפּט דער בעל־הבית, הערשקע מאַמזיס. ער האָט נישט געזאָגט חס ושלום קיין שום חסרון אויף די הסבֿיבֿעטען; ער האָט נאָר אַ קנייטש געטהאָן מיט די פֿלייצעס, אַ מאַך געטהאָן מיט כּעס:

— נִינֶאָ, אַ עסעבעט!

— האָ? שוין איין מאָל אַ עסעבעט? — האָט זיך אָנגערופֿען צו איהם „שון־איין־מאַל־משה“ מיט אַ שמייכלע פֿון אַ גרויסען קינצלער, וואָס איז אַליין צופֿריעדען מיט זיין אַרבייט.

— ס'זאָל נישט זיין דאָס אייגענע, וואָס מיט דער סוכה. — רופֿט זיך אָן דער בעל־הבית, הערשקע מאַמזיס, מיט אַ שטאַך. — איך האָב שוין אויך געקלערט דאָס אייגענע. — זאָגט דער טאַטע מיינער און מאַסטעט זיך אויף דעם הסבֿיבֿעט, האַלט זיך מיט ביידע הענד אָן גארטעל און טרעט־אַיין די קישענס, ווי מע טרעט־אַיין אַ וואָגען היי.

— מיט פרעמדע הענט איז גוט פייער שאַרען. — רופֿט זיך אָפֿ די בעל־הבית'טע צביה־לאה מיט גאַל, און „שוועבעלע“ שטעלט זיך איין פֿאַר איהר משה'ן און טהוט אַ זאָג צום מאַן מיט כּעס:

— אומערדם באַדאַרפֿסט דו אַרױסבאַוויזען, אז דו קאָנסט!

עסעבעטען וואָלט איך זיי געבעט! לאָזען זיי זיך בעטען!

עס פֿערשטעהט זיך, אז צביה־לאה קאָן דאָס נישט איבערטראָגען און טהוט אַ זאָג צום מיין מאַמען כלומרשט אין גוטען מוטה:

— איהר זעהט, בתי־לעבען? דאָס שוועבעלע האָט זיך שוין אָנגעצונדען...

און „שוועבעלע“ בויגט זיך אָן צו מיין מאַמען און רוימט איהר אַיין אַ סוד פֿאַר גאַנץ בראָד:

בעווייזען מיט איהר גאנצער שענקייט און מיט איהר גאנצען גלאנץ פון אמאל. די מוטער רחל, אסתר המלכה, שולמית פון שיר-השירים, די מלכה-שבא — די זענען נאָר אַ דמיון! גיט איהר אָפּ צוריק די פערעל מיט די אויהערינגלעך מיט די פינגערלעך, וועט איהר זעהען, וואָס הייסט אַ יפת-תואר!... נאָר פערפאלען! ניטאָ קיין פערעל! ניטאָ קיין אויהערינגלעך! ניטאָ קיין פינגערלעך! אויסגעטהאָן! אוועקגעגעבען! גוואַלד, וואָס האָט צו אונז דער רבונז-של-עולם? פאר וואָס שטראָפּט ער אונז אזוי?!

.

— ק-ד-ש! — זינגט-אויס דער מלך פון די מלכים, דאָס הייסט, דער טאטע מיינער, קוים-קוים וואָס ער קריכט-ארויס פון דעם הסב-בעט, נעמט דעם כוס אין איין האַנד, שפאַרט זיך אָן מיט דער אנדערער האַנד אָן טיש, פעררייסט דעם קאָפּ אַרויף, מאַכט-צו די אויגען און הויבט-אָן דעם שענעם פסח'יגען קידוש מיט'ן שענעם פסח'יגען נוסח, נאָר מיט עפּים אַ מאָדנעם טרויער-דיגען ניגון, — ניין, ס'איז נישט דער ניגון, וואָס פאר-אַ-יאָהרען! און עס מאַהלט זיך מיר אויס, אז אינ'ם טאַטענ'ס קידוש הערט זיך אַ קלאָג צום בית-דין-של-מעלה, אַ קלאָג פאַר דער דירה, פאַר דעם אין-שכנות-זיצען, פאַר דער מאַמע'ס פערעל מיט די אויהער-רינגלעך מיט די פינגערלעך און פאַר די איבעריגע צרות, יסורים און האַרצוועהטיג, וואָס גאָט האָט אונז מיט זיי בעוויליגט היינטיגס יאָהר פון זיין ברייטער האַנד.

איהר ווייסט ניט, וואָס האָט צו אונז דער רבונז-של-עולם? פאַר וואָס שטראָפּט ער אונז אזוי?!

קאפיטעל ו.

דער פרינץ נעמט זיך איבער.

און האָטש עס זיצען דאָ אַ סך פרינצען, און אַלע געהען אָנ-
 געטהאָן יום-טוב'דיג, אזוי שען, ווי איך, און אפשר נאָך שענער —
 דאָך פיהל איך, אז איך בין ניט דאָס, וואָס אַלע. און האָטש עס
 זיצען דאָ עטליכע מלכים מיט עטליכע מלכות, דאָך פיהל איך, אז
 מיין טאָטע איז ניט דאָס, וואָס אַלע טאָטעס, און מיין מאַמע איז
 ניט דאָס, וואָס אַלע מאַמעס. אויב יענע זענען מלכים, איז ער
 אַ מלך איבער די מלכים, וואָרום ער איז דאָ דער שענסטער און
 דער איידעלסטער פון אַלע; און אויך די מאַמע איז דאָ די שענסטע
 און די איידעלסטע פון אַלע. ער קוקט-אַריין אין סידור אַריין,
 פיהרט דאָס רעדעל, ווי אַיין עלטערער, ווי אַ פעלדמאַרשאַל, און
 אויף איהם קוקענדיג וואָס ער טהוט, טהוען איהם נאָך אַלע. אויך
 די מאַמע איז אַ וועג-ווייזער פאַר די איבעריגע ווייבער, האַלט פאַר
 זיך אַ גרויסען גראָבען קרבן-מנחה, מישט-מישט די בלעטלעך מיט
 איהרע שענע ווייסע פינגער, און דאָס ווייסע ליכטיגע פנים בשעת
 מעשה שיינט איהר, ווי די זון, און די איבעריגע ווייבער זעהען-אויס
 קעגען איהר עפּים מאָדנע שוואַרץ, ווי די ציגיינערנס. מאַהלט אַיך,
 מיין שוועסטער אַסנה איז, קאָן מען זאָגען, אויך נישט קיין מיאום
 ווייבעל, נאָר ווי קומט זי צו דער מאַמע! אַנו, פאַהרט-אויס די
 גאַנצע וועלט און געפינט מיר נאָך אַזאַ יפת-תואר, ווי מיין מאַמע!
 אַיין עבירה, וואָס פונ'ם אָפּט וויינען, וואָס זי וויינט, וואַכסען איהר
 קישעלעך אונטער די אויגען. אַיין עבירה, וואָס פונ'ם קאָכען, וואָס
 זי קאָכט אַליין, ווערען איהר די שענע ווייסע הענד בעצויגען ווי
 מיט אַ קאַרע פון אויבען. אַיין עבירה, וואָס צוליעב מיין שוועסטער
 אַסנה האָט זי נעבאָך געמוזט ניט-לאַנג פערקויפּען די פערעל איהרע
 מיט די אויהערינגלעך מיט די פינגערלעך, און זי קאָן זיך איצט ניט

„מע-אָ-אי!“ — דאָס הייסט: „אז ניט דער און ניט יענער — טאָ מאַכט שוין איהר פריהער קידוש!“

איך ווייס ניט, וואָס פאַר אַ פּרייליכקייט עס ליגט פּערבאָרגען אין דער דאָזיגער מימיקע, נאָר אויף אונז, קליינוואַרג, פאַלט-אָן דערפון פּלוצים אַ געלעכטער, און נאָך וואָס פאַר אַ געלעכטער! מיר שטיקען זיך שטילערהייך אין די קולאַקעס, האָבען מורא אַ קוק טהון איינס אויף דאָס אַנדערע, מע זאָל חלילה ניט אויסשיסען. נאָר וויפּיעל קאָן זיך אַ מענש אײַנהאַלטען? אַ מענש איז דאָך ניט קיין אײַזען, ובפרט, אז ס׳ע זיצען בײַם טיש, קיין עין-הרע, אַזוי פּיעל קלאָפּערס, ווייסע-חברה'ניקעס, וואָס קאָנען לאַכען, — איז גענוג, אז עמיצער פון אונז זאָל געבען אַ חליפּ, אַ הוסט, אָדער אַ שלוקערע, זאָל זיך דער איבעריגער חברה אויסווייזען, אז דאָס האָט שוין איינער געוויס אויסגעשטאָסען. אין אַזעלכע מאָמענטען, הערט איהר, איז געפּעהרליך, מע שפּיעלט זיך מיט פייער, וואָרום וואָס מעהר מע האָט מורא — מעהר לאַכט מען. איהר קאָנט דאָס פרובען אויף אײַערע קינדער, לאָזט-אַרויס אַ בעפּויל, אז מע טאָר בײַם טיש ניט לאַכען, וועט איהר זעהען וואָס ס'וועט זיך טהון: תחילת זועט מען זיך שטיקען ווי ווייט מע וועט קאָנען, נאָכדעם וועט ווערען אַזאָ שיסעריי, אז איהר וועט סוף-כל-סוף אַליין אויך אויסשיסען אַ געלעכטער. דעם שכל דערפון ווייסען מיר ניט; לאָזען די חכמים, וואָס געבען זיך אָפּ מיט אַלערליי חכמות, אויפקלערען די דאָזיגע חכמה אויך, און מיר וועלען זיך אומקעהרען צוריק צו אונזער קידוש. אז גאָט האָט געהאַלפּען, די מלכים האָבען שוין מיט גאָט'ס הילף אַלע אָפּגעמאַכט קידוש, און ס'איז געקומען צו אונז, קליינ-וואַרג, איז אויפגעשטאַנען הערשקע מאַמציס'עס בן, דער עלטערער (אײַזיק), און האָט אָנגעהויבען זאָגען דעם „סברי מרנן ורבנן ורבתי“ אויף אַ מאָדנעם קול, גלייך ווי עמיצער וואַרגט איהם. האָט דער יונגערער ברודער זיינער (איציק) אַרויסגעלאָזט אַ מין „קבי“. האָט זיך דער דריטער (היליק) צעלאַכט, און דער קליינער (ישראל'יק) — נאָך איהם, און נאָך זיי שוין מיר אַלע, און אײַזיק

קאפיטעל ז.

די זיילען פון דער "קאמונע" הויבען-אן
פאלען.

ווי אלע גרויסע אידעען, אזוי אויך אלע גרעסטע אומד
גליקען, וואס טרעפען זיך אויף דער וועלט, נעמען זיך אפטמאל
פון א קלייניגקייט, פון א נארישקייט. אויך די "קאמונע", וואס
ווערט בעשריבען ביי אונז אט דא, איז פלוצים אנדערגעפאלען אין
סאמע אנהויב, און איבער א קלייניגקייט, איבער א נארישקייט.
ומעשה שהיה כך היה:

ווי באלד דער טאטע האט אפגעמאכט דעם קידוש און האט
צוריק אריינגעזעצט זיך אין דעם הסב-בעט, האבען זיך אויפגע-
חאפט ביידע מיט א מאל, מיין שוואגער דניאל און אונזער בעל-
הבית הערשקע מאמצים, און האבען זיך אבער באלד ביידע צוריק
אנדערגעזעצט, געווארען רויט, ווי פייער, זיך פערשעמט, אפנים.

מאכט דער טאטע צו הערשקע מאמצים אויף שטום-לשון (מחמת
נאך קידוש טאָר מען שוין נישט מפסיק זיין): "נור-א!" — דאָס
הייסט, ער איז איהם מכבד, ער זאָל מאַכען פריהער קידוש. ענט-
פערט איהם הערשקע מאמצים אויף דער זעלביגער שפראך: "אי-
א!" — און בעווייזט מיט דער האַנד אויף מיין שוואַגער דניאל
(א גראַבער יונג! ער מיינט, אז ער טאָר שוין אויך ניט מפסיק
זיין!). רופט זיך אָן מיין שוואַגער דניאל און מאַכט מיט'ן קאָפּ:
"אי-אי!" — דאָס הייסט: איך ניט, לאָז איין אנדערער מאַכען
פריהער קידוש! מישט זיך אַרײַן "שוין-איין-מאַל-משה" (ער האָט
תמיד ליעב אַרײַנמישען זיך!) און טהוט אַ מאַך מיט די הענד:
"מי-אָנו?" — דער פשט איז: "ממה-נפשך, אָדער דער, אָדער
יענער!" ענטפערט איהם דערויף דער טאטע אלץ אויפ'ן וואונק:

און האָט זיך באַלד אויפ'ן אָרט פּערגאַנגען אויף טוירט. דעמאָלט איז אָנגעפּאָלען אַ געלעכטער שוין אויף אַלעמען. עס האָבען גע-
לאַכט גרויס און קליין: דער טאַטע און די מאַמע און „שוין-איין-
מאָל-משה“ און אַלע ווייבער. עס האָט זיך מיר אויסגעוויזען אין
דער מינוט, אַז עס לאַכען די כּוּסות, די טעלער מיט די לעפעל,
מיט דעם לאַמפּ, מיט די ווענד — אַלע און אַלץ האָט געלאַכט.

ניט געלאַכט האָט נאָר איין הערשקע מאַמציס מיט די ביזע
אויגען. ער האָט געלאָזט יואליקל'ען אַביסעל זיך אויסלאַכען;
נאָכדעם איז ער אויפגעשטאַנען, פאַר כּעס, אַפּנים, פּערגעסען, אַז
יואליקעל האָט אַליין אַ טאַטען ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר,
אַ טאַטען, וואָס האָט אַליין אויך הענד און קאָן זיך אַליין אַפּרע-
כענען מיט זיין קינד, און ער האָט איהם אַראָפּגעלאָזט דעם איי-
גענעם „פיטש-פּאַטש אי ניקאָקיד!“, וואָס זיינע אייגענע פיער
בנים, און דער גאַנצער עולם איז געוואָרען איבערראַשט. געוויינט-
ליך, האָט די דאָזיגע מעשה בעדאַרפט פּערדריסען יואליקעל'ס מאַ-
מע, און „שוועבעלע“ האָט אַ בלישטשע געטהאָן מיט די אויגעלעך
און אַ זאָג געטהאָן צו צביה-לאה'ן:

— טאָמער וואָלט איהר געזאָגט אייער מאַן, סע זאָל איהם אַפּ-

דאַרען די הענטעלעך?

האָט צביה-לאה לאַנג נישט געקלערט און באַלד אויפ'ן אָרט
אַ זאָג געטהאָן צו „שוין-איין-מאָל-משה'ן“ אויף איהר מאַנסבילשער
שטימע:

— טאָמער וואָלט איהר געזאָגט אייער ווייב, ס'זאָל זיך איהר

שטעלען דאָס שוואַרצע פּיסקעלע אויף אַ זייט?

וואָס ווייטער איז געווען — קאָן איך אייך ניט בעשרייבען.
דאָס הייסט, קאָנען קאָן איך, נאָר איך וויל ניט. עס פאַסט ניט.
ס'איז ניט שען פאַר קיין מלכה'ס, וואָס זיצען אויבען-אָן ביי דער
רעכטער האַנד פון זייערע מלכים, ס'איז ניט שען ניט פאַר זיי און
ניט פאַר אונז און ניט פאַר אייך, ס'איז אַ חרפה, אַ בזיון פאַר
לייטען... לאַמיר בעסער מאַכען אַ שווייג.

אליין אויך בתוכם, און אזוי איז ער זאסטרעמפעט געוואָרען אין מיטען, ניט אַהין, ניט אַהער, אַזש געוואָרען ברוין און בלוי, ס'איז געווען אַ רחמנות צו קוקען אויף איהם! איז אויפגעשטאַנען הערש-קע מאַמזים און האָט איהם אַראָפּגעלאָזט אַ פאַטש פון אויבען אַראָפּ און אַרויסגעוואָרפען איהם פונ'ם טיש און אַ זאָג געטהאָן דערביי, ווי זיין שטייגער איז: „פּיטש-פאַטש אי ניקאַסקיך!“ און אַ מאַך געטהאָן צום אַנדערען (צו איציק'ען), ער זאָל אויפשטעהן מאַכען קידוש.

האָט זיך איציק אויפגעחאַפּט, ווי אַ מוּזיק, און אַ זאָג געטהאָן דעם אייגענעם „סברי מרנן ורבנן ורבותי“ שוין אַפּיסעל צו הויך, צו גייציג, אזוי, אַז ער האָט זיך, אַפּנים, אליין איבערגעשראַקען פאַר זיין קול און האָט זיך געוואָלט אַראָפּלאָזען נידעריגער מיט אַ טאָן. האָט איינער פון דער חבריאַ אַ מאַך געטהאָן: „עהיט!“ — האָט שוין איציק דערפאַר נישט געקאָנט זאָגען אַ וואָרט, אזוי שטאַרק האָט דאָס איהם געשטיקט. האָט ער נעבאָך געחאַפּט פון זיין טאַטען, הערשקע מאַמזים, דעם זעלבען פּסק, וואָס אייזיק, דאָס הייסט: „פּיטש-פאַטש אי ניקאַסקיך!“ און אויף איציק'ס אָרט איז שוין געשטאַנען דער דריטער (היליק).

דער דאָזיגער היליק האָט נאָך אָפּגעזאָגט אַ האַלבען „סברי מרנן“ — דעם „רבנן ורבותי“ האָט ער שוין נישט געקאָנט אַרויס-זאָגען. איהם איז געפעלען געוואָרען גראָד אַצינד אַ קוק טהון אויף מיין שוואָגער דניאל'ס קינדערלעך און דערוועהן, ווי די דריי האַל-טען זיך ביי די נעזלעך, אָנגעבלאָזען די בעקלעך, ווי די פּאָחירלעך, אַטאַט ווערען זיי צעזעצט.

און אַט אזוי האָט אימליכער בעזונדער בעקומען פון הערשקע מאַמזים זיין פּסק: „פּיטש-פאַטש אי ניקאַסקיך!“, געמוזט אָפּ-טרעטען דעם אָרט איינער דעם אַנדערען, ביז ס'איז געקומען צו „שוין-אין-מאָל-מש'ה'ס“ קינדער (צו יואליקל'ען מיט שואליקל'ען). און אַז יואליקעל האָט זיך אַוועקגעשטעלט מאַכען קידוש, האָט ער שוין נישט געקאָנט אַרויסלאָזען אפילו דאָס ערשטע וואָרט „סברי“

דאָס דריידעל

געשריבען אין יאָהר 1903.

עפילאָג פון דער קאָמונע.

אויף מאָרגען, צום צווייטען סדר, איז שוין יעדער געזעסען ביי זיך, ביי זיין טיש, און אָפגעריכט דעם סדר, ווי נאָט האָט גע- באַטען. — געזעסען טאָקי אַלע אין איין חדר, ביי הערשקע מאַמציס אין זאַל, נאָר איינס צום אַנדערען מיט'ן הינטען, שטאַרק אָנגעדרי- דעלט... און מע האָט קוים דערלעבט דעם ערשטען טאָג חול-המועד, מע זאָל זיך קאָנען צעטיילען צוריק מיט די מצות, מיט דער שמאַלץ און מיט די אייער און מיט די קארטאָפלים און מיט די שאָר ירקות, אַפילו דאָס דיזשקעלע באַרשט האָט מען געמוזט צעגיסען אין בע- זונדערע טעפ, און בשעת מעשה האָבען די ווייבער, געוויינטליך, נישט געלעגט קיין כבוד איינע אויף דער אַנדערער, זיך דורכגע- וואָרפען מיט שטעכווערטלעך און אָנצוהערענישען אויף די מאַנס- בילען.

— „קאָמונעס“ האָט זיך זיי פאַרגלוסט! משוגעים האָבען דאָס אויסגעטראַכט און נאַראַנים טאַנצען נאָך! נאָט אייך נאָר „קאָ- מונעס“! זיעבעצען „קאָמונעס“ די שונאים אין קאָפּ און אין האַרצען און אין די קישקעס!

נאָך פסח איז דער טאָטע געגאַנגען איבער דער שטאָרט זוכען איין אַנדער דירה אויף צו דינגען, און אויף איהם קוקענדיג — אויך „שוין-איין-מאָל-משה“. צביה-לאה איז אַפילו געוואָרען ווייך ווי טויג, און הערשקע מאַמציס האָט אַ זאָג געטהאָן, כלומרשט פאַר- בייגעהענדיג, אַז תיכף נאָך שבועות, אם ירצה השם, שטעלט ער זיך איבערדעקען דעם דאָך; עס האָט זיי אָבער געהאַלפּען, ווי אַ טוידטען באַנקעס. מיין מאַמע האָט געזאָגט שטילערהייד דעם טאָטען, איין מאָל פאַר אַלע מאָל, אַז אומזיסט וויל זי דאָ אויך ניט זיצען! אין דרויסען חלילה, אַבי ניט ביי הערשקע מאַמציס! אַט אזוי האָט זיך פון דער ערשטער „קאָמונע“ ביי אונז אין כתרילעווקע אויסגעלאָזט אַ טייך.

דאָס דריידעל

א.

מעהר פון אלע מיינע חברים אין חדר און מעהר פון אלע יונגלעך פון דער גאנצער שטאָדט און מעהר פון אלע מענשען אויף דער וועלט — האָב איך ליעב געהאַט מײן חבר בעני מאיר פאָל־קאָוואַ׳ס. דאָס איז געווען אַ מײן ליעבשאַפט מיט אַ מאָדנער צור־געבונדענקייט מיט אַ מורא־האַבען אינאיינעם. ליעב האָב איך איהם געהאַט דערפאַר, וואָס ער איז געווען שענער און קליינער און בריה׳־שער פון אלע יונגלעך, און צו מיר איז ער געווען צוגעלאָזט, געטריי, זיך איינגעשטעלט פאַר מיר, געגעבען פעטש, געמאַכט אַ „פור“ מיט אַ „ששלת“, דאָס הייסט, געריסען פאַר די אויהערען אלע יונגלעך, וואָס האָבען מיך געוואָלט זאַטשעפען.

און מורא האָב איך געהאַט פאַר איהם דערפאַר, וואָס ער איז אַ גרויסער און שלאָנט זיך. און שלאָגען האָט ער געקאָנט וועמען ער האָט געוואָלט און ווען ער האָט געוואָלט, מחמת בעני איז געווען דער עלטערער, דער גרעסטער און דער רייכסטער פון אלע יונגלעך אין חדר. דער פאָטער זיינער, מאיר פאָלקאָוואַי, האָטש ער איז געווען נישט מעהר ווי אַ פאָלקאָוואַי שניידער, איז ער אָבער געווען דערפאַר אַ איד אַ נגיד און האָט געשפיעלט אין שטאָדט אַ ראָלע פון אַ שענעם בעל־הבית: געהאַט אַ שענע שטוב און אַ שטאָדט אין מזרח־וואַנד (די דריטע פונ'ם אַרונ־קורש), פסח — דאָ

זענען טאקי פון איין יחוס, ס'איז אָבער פאָרט נישט דאָס; ביס
איז פאָרט נישט טעלעצי... נאָך מיר קעהרען זיך אום צו מין
חבר בעני.

ב.

געווען איז בעני אַ פיין בחור'על, אַ פעמפיקעוואַטער, אַ ראַבע-
טיניער, מיט געלע שטעכעדיגע האָר, מיט ווייסע פעכקע בעקלעך,
מיט שיטערע צייהנדלעך און מיט מאָדנע רויטע בולבעוואַטע אוי-
געלעך, ווי ביי אַ פיש. די דאָזיגע בולבעוואַטע אויגעלעך האָבען
תמיד געשמייבעלט און געקוקט ממור'יש, און דערצו האָט ער גע-
האָט אַ פערריסען געזעל, אזוי, אז דאָס גאַנצע פנימ'על האָט אויס-
געזעהן ביי איהם, ווי ביי אַ גרויסען עזות-פנים — און דאָך איז
מיר דאָס דאָזיגע פנימ'על דוקא געפעלען, און מיר זענען געוואָרען
מיט בעני'ן חבר פון דער ערשטער שעה אָן, וואָס מיר האָבען זיך
דערקענט.

די ערשטע קענטשאַפט אונזערע איז געשלאָסען געוואָרען אונ-
טער'ן טיש, זיצענדיג מיט'ן רבי'ן ביי'ם חומש. אז די מאַמע האָט
מיך געבראַכט צו פיהרען אין חדר, האָב איך געטראָפּען דעם רבי'ן,
אַ איר מיט געדיכטע ברעמען און מיט אַ שפיצעכיגער יארמעלקע,
זיצען מיט אַלע תלמידים ביי'ם חומש איבער דער סדרה בראשית.
נישט געמאַכט קיין לאַנגע שהיות, — אָפּגעבען עקזאַמען האָט מען
נישט בעדאַרפט, צושטעלען מעטריקעס אויך נישט, — האָט מיר
דער רבי אַ זאָג געטהאָן:

— קריך אַהינצוצו, אויף יענער באַנק, צווישען יענע צוויי
יונגלעך.

און איך בין אַרויפגעקראַכען אויף דער באַנק, זיך אַריינגעחאַפט
צווישען צוויי יונגלעך און האָב שוין געהייסען אַ „צוגענומענער“.
קיין בעזונדערע שמועסען צווישען מיין מאַמען מיט'ן רבי'ן האָט
אויך נישט בעדאַרפט זיין. ס'איז ביי זיי געווען איין אָפּגערעדטע
זאך נאָך פון יום-טוב.

בעסטע מזה-שמורה, סוכות — דעם שענסטען אתרוג, שבת גענומען צו זיך איין אורח, א נדבה געגעבען די שענסטע, א גמילות-חסד געטראגען אקעגען, די קינדער אָפּגעגעבען צו די בעסטע מלכדים — בקיצור, מאיר פּאַלקאָוואַי האָט זיך „געמענטשעלט“, געוואָלט ווערען אַ בעל-הבית צווישען אלע בעל־בתים, זיך איינשרייבען צווישען חברה — נאָר בלאַטע! נישט אזוי גיך קויפט מען זיך איין ביי אונז אין כתרילעווקע אין חברה אריין, נישט אזוי גיך פּערנעסט מען ביי אונז אין כתרילעווקע יענעמ'ס יחוס, פון וואָנען ער שטאַמט־ אַרויס, אַ שניידער מעג זיך „מענטשלען“ צוואַנציג יאָהר כסדר, אויספיינען זיך אויפ'ן שענסטען אופן, וועט ער ביי אונז אין כתרילעווקע בלייבען שניידער. נישטאָ גאָר, מײן איד, אזא זיף אויף דער וועלט, וואָס זאָל קאָנען אָפּוואַשען ביי אונז דעם דאָזיגען פלעק. אַך! וויפּיעל, מיינט איהר, וואָלט, אַשטייגער, מאיר פּאַל־קאָוואַי געלאָזט זיך קאָסטען, מע זאָל איהם אויסמעקען דעם נאָמען „פּאַלקאָוואַי“? דאָס אומגליק זיינס איז געווען, וואָס אַ פּאַמיליע האָט ער געטראָגען נאָך טויזענד מאָל ערגער, ווי דער נאָמען. שטעלט אייך פאַר, אז אין פּאַס איז ער געשטאַנען פּערשריבען: „קאַניעווסקי מעשטשאַנין מאיר מאָושאַ-וויטשעלעצי“.

אַ מערקווירדיגע זאך! מאיר'ס עלטער-עלטער-זיידע, זאָל האָבן בען דאָרטען אַ ליכטיגען גן־עדן, וואָס איז מסתמא געווען אויך אַ שניידער, אז ס'איז געקומען צום אויסטראַכטען זיך אַ פּאַמיליע, האָט ער גאָר נישט געקאָנט געפינען קיין לייטישערען נאָמען; נע־חייבי וואָלט ער געהייסען, מע זאָל איהם פּערשרייבען: „פינגער-הוט“, „אונטערשלאַק“, „קניפּנאָדעל“, „גרויסלאַמע“, „לאַנגער־סטאָן“ — אפילו אויך נישט אזעלכע שענע נעמען, נאָר גאָרנישט, זיי האָבען האָמש אַ שייכות מיט שניידעריי. אָבער טעלעצי! וואָס איז איהם געפּעלען געוואָרען אַ טעלעצי? וועט איהר זאָנען: למאי ביק? ס'איז דען נישטאָ קיין מענשען, וואָס טראָגען דעם נאָמען ביק? זאָגט אייך אָבער וואָס איהר ווילט — ביק און טעלעצי

א ש ת ו — זיין ווייב! געב מיר א באַקסער, וועל איך דיר געבען
א ציה פון מיין פאפיראָס!

און איך פיהל עמיצענס וואַרעם הענטעל אין מיין האַנד, און
איך טאַפֿ-אָן עטליכע קליינע, גלאַטע, גליטשיגע הויזען-קנעפלעך.
איך בין זיך מודה, אז נישט איך דאַרף קנעפלעך, נישט איך האָב
באַקסערען, נישט איך רויכער פאפיראָסען. נאָר מיר איז געפֿע-
לען דער דאָזיגער אַיינפֿאַל, און איך ענטפֿער איהם מיט'ן זעלבען
ניגון, וואָס ער, און שאַקעל זיך גלייך מיט אלע:

— ו ת ה ר — און זי איז טראַגעדיג געוואָרען! ווער האָט
דיר געזאָגט! ו ת ל ד — און זי האָט געוואונען! אז איך האָב
ביי זיך באַקסערען?...

און אזוי האָבען מיר זיך איבערגעשמועסט די גאַנצע צייט,
ביז דער רבי האָט, אפֿנים, אָנגעשמעקט, אז האָטש איך שאַקעל
זיך גאַנץ געשמאַק, נאָר דער קאַפּ איז מיר נישט ביי'ם חומש;
האָט ער מיך פֿלוצים געגעבען אַ חאַפּ אויף דער ווענטקע, צום
עקזאַמען הייסט דאָס:

— זאָג נאָר, דו! הער נאָר, ווי אזוי הייסט דו דאָרטען? דו
מוזט אַוראי וויסען, וועמענ'ס זוהן איז געווען קין און ווי אזוי האָט
געהייסען קין'ס ברודער?

די דאָזיגע קלאַג־קשיא האָט מיר אויסגעוויזען אזוי ווילד, גלייך
ווי מע וואָלט מיך, אַשטייגער, פֿלוצים אַ פרעג געטהאָן: ווען איז
אויפֿ'ן הימעל אַ יריד? אָדער ווי אזוי מאַכט מען פֿון שניי גאָ-
מעלקעס און זיי זאָלען נישט צעגעהן? — אז בסך־הכל איז מיר
נאָר דער קאַפּ געווען ערגיץ ווייס איך וואו — אונטען, ביי די
קנעפלעך.

— וואָס קוקסט דו אויף מיר אזוי? — פרעגט מיך דער רבי. —
דו הערסט נישט, וואָס מע רעדט צו דיר? איך פרעג ביי דיר,
זאָלסט מיר זאָגען אויף אַ וויילע, ווי אזוי האָט געהייסען אדם
הראשון קין'ס פאָטער, און וואָס האָט זיך אָנגעקעהרט מיט קין'ען
זיין זרודער הבל, וואָס חוה האָט זיי געהאַט?

— גערענק זשע, זאָלסט זיך לערנען, ווי סע געהער צו זיין! —
זאָגט צו מיר די מאַמע, שוין שטעהענדיג ביי דער טיר, און דרעהט-
אויס נאָך אַ מאָל דעם קאָפּ צו מיר און קוקט, קוקט אויף מיר מיט
געפיהל, אויסגעמישט מיט פרייד, ליעבשאַפט און רחמנות. דער
מאָמע'ס קוק פערשטעה איך זעהר גוט: זי האָט הנאה, וואָס איך
זיין צווישען בעל-הבתישע קינדער און לערען, און סע טהוט איהר
וועג דאָס האַרץ, וואָס זי דארף זיך מיט מיר שיידען.

איך בין זיך מודה, אז מיר איז געווען אויפ'ן האַרצען אַ סך
פּריוואַטע, ווי מיין מאַמע; איך זיין צווישען אזוי פיעל נייע
חברים, קיין עין-הרע, וואָס בעטראַכטען מיך און איך בעטראַכט
זיי — מיר בעטראַכטען זיך איינס דאָס אנדערע. נאָר דער רבי
לאָזט אונז לאַנג נישט זיצען אָהן אַרבייט. ער צעשאַקעלט זיך
און שרייט-אויס אויף אַ קול, מיט אַ ניגון, און מיר אלע — נאָך
זינעם, איינער איבער'ן אנדערען, אויף קול-קולות:

— ו ה נ ח ש — און דער שלאַנג! ה י ה — איז געווען!
ע ר ו ם — קלינגער! מ כ ל — פון אלע! ח י ת — חיות!
ה ש ד ה — פונ'ם פעלד! א ש ר — וואָס! ע ש ה — ער האָט
געטהאָן!

יונגלעך, וואָס זיצען אזוי נאָהענט איינס מיט'ן אנדערען, האָטש
זיי שאַקלען זיך און שרייען, ווי איז דאָס מעגליך, זיי זאָלען נישט
ווערען בעקאנט, זיך דורכוואַרפען מיט אַ פאָר ווערטער האָטש?
און ס'איז טאָקי אזוי געווען.

בעני מאיר פאָלקאוואַ'ס, וואָס איז געזעסען מיט מיר אינ-
זיינעם שטאָרק צענויפגעקוועטשט, פרובט מיך פריהער מיט אַ
קנייפּ פאר דעם פוס און קוקט זיך איבער מיט מיר מיט די אויגען,
און נאָכדעם צעשאַקעלט ער זיך שטאָרק און זינגט גלייך מיט'ן
רבי'ן און מיט אונז אלע אויף אַ קול דעם חומש און וואַרפט-אַריין
זיינע אייגענע ווערטער, בזה הלשון:

— ו ה א ד ם — און דער מענטש! י ד ע — האָט באַוואוסט!
נא דיר אוועקעט די דאָזיגע קנעפלעך! א ת ח ו ה — חוה'ן!

אָנגערופען בגילופין. וואָס איז די מעשה? א גרולה — דער רבי איז נישטאָ! וואו איז ער? אַוועקגעגאַנגען ערגיץ אויף א ברית, אינאיינעם מיט דער רביצין. דאָס הייסט, חלילה נישט אינאיינעם; א רבי געהט קיינמאָל נישט אינאיינעם מיט א רביצין. פריהער געהט דער רבי, און נאָכדעם, הינטען, געהט נאָך די רביצין.

— א לאָמיר זיך וועטען! — רופט זיך אַן איין יונגעל מיט א בלויער נאָז, יהושע־העשעל הייסט ער.

— צו וויפיעל געוועט? — זאָגט דער אַנדערער, קאָפּעל־בונעם, א יונגעל מיט א צעריסענעם אַרבעל און סע זעהט זיך אַרויס דער שפיץ פונ'ם שוואַרצען עלענבויגען.

— צו פערטעל פונט באַקסערען.

— לאָז זיין צו פערטעל פונט באַקסערען. איז וואָס, זאָגסט דו, לאָמיר האַרבען?

— איך זאָג, אַז מעהר ווי פינף־און־צוואַנציג וועט ער נישט אויסהאַלטען.

— און איך זאָג — זעכס־און־דרייסיג!

— זעכס־און־דרייסיג? אַט וועלען מיר באַלד זעהן! חברה,

נעמט איהם!

אַט אַזוי האָט אויסגעקאָמאָדעוועט יהושע־העשעל מיט דער בלויער נאָז, און עטליכע יונגלעך מיט א מאָל האָבען מיך א נעם געטהאָן, ווי דער רוח דעם מלמד, מיך אַנידערנעלעגט אויף דער באַנק, און דוקא מיט'ן פנים אַרויף. צוויי האָבען זיך געזעצט מיר אויף די פיס, צוויי — אויף די הענד, איינער האָט מיר צוגעהאַלטען דעם קאָפּ, איך זאָל זיך נישט דרעהען, און נאָך איינער האָט אָנגע־שטעלט אַקוראַט אַקעגען מיין נאָז צוויי פינגער פון דער לינקער האַנד (אפנים, ער איז געווען א לייוואק, א געלינקטער!); די צוויי פינגער האָט ער צענויפגעלעגט, ווי א בייגעלע, איין אויגעל אַביסעל צוגעמאַכט, דאָס מויל האַלב געעפענט, און גענומען מיר שנעלען אין נאָז אַריין — אָבער ווי אַזוי, מיינט איהר, שנעלען? יעדער שנעל האָט מיר געגעבען צו זעהן זיך מיט'ן טאַטען פון יענער

איך זעה, אלע יונגלעך שמייכלען, שטיקען זיך פאר געלעכטער, און פערשטעה נישט, וואָס לאַכט מען דאָ?
 — זאָג, נארעלע, אז דו ווייסט נישט, וואָרום מיר האָבען דאָס נאָך נישט געלערענט. — שעפטשעט מיר בעני אויפ'ן אויהער און שטורכעט מיך מיט'ן עלענבויען. און איך פאָלג איהם און זאָג איהם נאָך וואָרט ביי וואָרט, ווי אַ פאַפּונאַי, און אין חדר ווערד אַ געלעכטער ביז'ן הימעל.
 „וואָס לאַכען זיי?“ — טראַכט איך מיר און קוק אויף די קינדער און אויפ'ן רבי'ן, ווי זיי קאַטשען זיך פאַר געלעכטער, און בשעת מעשה לעג איך איבער אונטען די קנעפלעך פון איין האַנד אין דער אנדערער: דאָרט איז פונקט אַ האַלב טויז.
 — אַנג, ווייז נאָר, בחור'על, אַקאָרשט די הענטעלעך דיינע!
 וואָס טהוסט דו דאָרטען מיט זיי? — מאַכט צו מיר דער רבי און בויגט זיך אָן צו מיר אונטער'ן טיש...

* * * * *

איהר זענט דאָך קלוגע קינדער, פערשטעהט איהר דאָך שוין מסתמא אליין, וואָס פאַר אַ מין פסק איך האָב געחאַפט פון מיין רבי'ן אויפ'ן ערשטען אַרויספאָהר מיט די קנעפלעך!

ג.

שמיץ פעהריילען זיך, בזיונות פערנעסען זיך. איך מיט בעני'ן זענען מיר גיך געוואָרען גוטע ברידער, אָבער וואָס גוטע ברידער הייסט — נפש אחת, גאָר ווי אנדערע צוויי. אָט ווי אזוי די מעשה האָט זיך געטראָפּען:

געקומען אויפ'ן אנדערען טאָג אין חדר אַריין, מיט'ן חומש אין איין האַנד און מיט'ן אַנבייסען אין דער אנדערער האַנד, האָב איך געטראָפּען חברה שטאַרק האָפּערדיג, פרייליך, דאָס, וואָס ווערד

ד.

„דער אלמנה'ס יונגעל“ — קיין אנדער נאָמען האָב איך נישט געהאַט אין חדר. וואָס עפּיס „דער אלמנה'ס יונגעל“? מחמת מיין מאַמע איז געווען אַ אידִינע אַיין אלמנה, זיך דורכגעשלאָגען אַליין מיט איהר אייגענער האָרעוואַניע, געהאַלטען אַ באַקאַליינע קלייט, וואָס מעהר פון אַלסדינג איז דאָרטען געווען, ווערליג איך געדענק. קרייד און באַקסערען — די צוויי מינים, וואָס האָבען אַ שאַרפען אָפּגאַנג ביי אונז אין כתרילעווקע: קרייד בעדאָרף מען האָבען אויף שמירען די שטיבער, און באַקסערען איז אַ נאַשעריי, וואָס איז אי זיס, אי עס געהט אַ סך אויף דער וואָג, אי עס קאָסט וואָלוועל. חדר-יונגלעך ברענגען-אויס דערויף דאָס גאַנצע געלד פון די אָנ-בייסענס מיט די מיטאָנס, און די קרעמער ביי אונז ציהען דערפון שען פרנסה. בשום אופן האָב איך נישט געקאָנט פערשטעהן, פאַר וואָס די מאַמע קלאָגט זיך שטענדיג, זאָגט, אז עס טראָגט איהר קוים-קוים אויף קלייט-געלד און אויף שכר-למוד. און וואָס עפּיס גראָד שכר-למוד? וואו זענען די איבעריגע זאַכען, וואָס אַ מענטש בעדאָרף האָבען, למשל, עסען, אַ קלייד, אַ שוך, וכדומה? דער גאַנצער קאָפּ איהרער איז געלעגען אינ'ם שכר-למוד: „אז גאָט האָט מיך געשטראָפּט, זאָגט זי, און האָט צוגענומען ביי מיר מיין מאַן, אזא מאַן, און מיך געלאָזט אַיין אלמנה, אַ יונגענד, איינע אַליין, וויל איך האָטש, אז מיין זוהן זאָל קאָנען גוט לערנען“. וואָס זאָגט איהר אויף דעם משל? איהר מיינט אפשר, אז זי איז נישט געגאַנגען אַלע מאָל אין חדר אַריין געוואָהר ווערען, ווי אזוי איך לערען? פון דאוונען שמועסט מען נישט, אז זי האָט אַכטונג געגעבען אויף מיר, איך זאָל דאוונען אַלע טאָג. זי האָט מיך גאָר געוואָלט אַיינרעדען, איך זאָל זיין האָטש האַלב, ווי מיין טאַטע, עליו השלום, איז געווען. און אַלע מאָל, ווען זי האָט זיך גוט צור געקוקט צו מיר, פלעגט זי זאָגען, אז איך בין אינגאַנצען „ער“, מיר

וועלט. רוצחים! קוילערס! וואָס האָבען זיי געהאַט צו מיין נאָז? וואָס האָט זי זיי געטהאָן? וועמען האָט זי געשטעהרט? וואָס האָבען זיי אויף איהר דערזעהן? א נאָז ווי אַלע נעזער!
— חברה, צעהלט! — קאָמאָנדעוועט יהושע־העשעל. — אחת ואחת! אחת ושתים! אחת ושלוש!
נאָר פלוצים...

כמעט אַלע מאָל, זינט די וועלט שטעהט, טרעפּען זיך אַלע נסים פלוצים. למשל: סע טרעפּט זיך חלילה איין אומגליק מיט א מענשען, גולנים פאלען־אָן אויף איהם אין מיטען פעלד, בינדען איהם די הענר אַרונטער, שאַרפּען־אָן דאָס מעסער און הייסען איהם זאָגען ורזי; און סאַמע דעמאָלט, ווען מע וויל שוין מאַכען חיס, טראָגט עס אָן פלוצים א סטאַנאָוואָי מיט א גלאָק — די גולנים צע־לויפּען זיך, און יענער ווערד ניצול, הויבט אויף די הענר צו נאָט און בענשט נאָכדעם גומל.

מיט מיר און מיט מיין נאָז איז אויך אזוי געווען. איך גע־דענק נישט אַקוראַט, צי ביי'ם פינפטען, צי ביי'ם זעכסטען שנעל האָט זיך געעפּענט די טיר און ס'איז אַריינגעקומען בעני מאיר פאַלקאָוואָי'ס, און חברה האָבען מיך באַלד אָפּגעלאָזט פריי, גע־בליבען שטעהן, ווי די סטאַטקעס, און בעני האָט זיי גענומען איינ־צינווייז צו דער אַרבייט: ער האָט זיי אָנגענומען איטליכען בע־זונדער ביי די אויהערען, גוט אָנגעדריעהט, געמאַכט דערביי מיט א ניגון: „פזזזזרר!“ אָדער „שלשלללללל!“ און בשעת מעשה געזאָגט אַלעמען מיט'ן אייגענעם נוסח:

— נו? היינט וועסט דו שוין וויסען, וואָס הייסט זאַטשע־פען איין אַלמנה'ס א יונגעל?

פון דעמאָלט־אָן האָבען שוין חברה מעהר נישט צוגעריהרט זיך, נישט צו מיר, נישט צו מיין נאָז; זיי האָבען מורא געהאַט זיך אַנהויבען מיט איין אַלמנה'ס א יונגעל, וואָס בעני מאיר פאַלקאָ־וואָי'ס איז זיך חבּר, זיין אויסלייזער, זיין בעשיצער.

וואַכסען, און סע שעמעריצען פון זיי אַרויס ווייסע און געלע צוויי-
לעך, און סע קוקט אויף אייך אַ גרינע פרישע ווערבע מיט ווייכע
פרישע צווייגען, און איהר טהוט זיך אַ לאָז און פאַלט-אַריין מיט
די הענד אין בלאָטע, און פאַליאָסקעט-פאַליאָסקעט מיט די פיס
פון יענער זייט, מע זאָל מיינען, אז איהר שווימט. וואָס פאַר אַ
טעם, פרעג איך אייך נאָך אַ מאָל, האָט דאָס זיצען אין שטוב אָדער
אין חדר זומער פאַר-נאַכט, בשעת דער גרויסער רויטער הימעל-
קוגעל לאָזט זיך אַראָפּ פון יענער זייט שטאַדט אויף דער ערד,
צינדט-אָן דעם שפיץ קלויסטער און בעלייכט אויך דעם רויטען שיין-
דעל-דאָך פון באָד און, להבדיל, די גרויסע אַלטע פענסטער פון דער
גרויסער קאַלטער שוהל, און פון דאָרטען, פון הינטער דער שטאַדט,
געהט די טשערעדע, ציעגען לויפען, שעפעלעך מעקען, דער שטויב
וואַכסט, געהט ביז'ן הימעל, און זשאַבעס קוואַקען, זשאַבעס גראַ-
נערען, סע רעש'ט, סע גרילצט — אַ טאַרעראַם, אַ יריה, אַ האַרמיי-
דער! ווער האָט אין זינען איצטער דאוונען? וועמען קריכט אין קאָפּ
אַריין איצטער לערנען? געהט-זשע רעדט אָבער מיט מוין מאַ-
מען, — וועט זי אייך זאָגען, אז ער, עליו השלום, האָט נישט אזוי
געטהאָן; ער, עליו השלום, איז געווען גאָר איין אַנדער מענטש.
וואָס פאַר אַ מענטש איז ער געווען, זאָל ער מיר מוחל זיין, — ווייס
איך נישט; איך ווייס נאָר, אז מיר דעקוטשעט די מאַמע זעהר
שטאַרק, דערמאָנט מיר אַלע מאָל, אז איך האָב געהאַט אַ טאַטען,
און וואָרפט מיר אויס צעהן מאָל אַ טאָג דאָס שכר-למוד, וואָס זי
צאָהלט פאַר מיר, און פערלאָנגט פון מיר נאָר צוויי זאַכען, זאָגט
זי: גוט לערנען און וועלען דאוונען.

ה.

מע קאָן נישט זאָגען, אז „דער אַלמנה'ס יונגעל“ האָט זיך
שלעכט געלערענט. ער איז ניט אָפּגעשטאַנען פון זיינע איבעריגע
חברים אויף קיין האָר. נאָר וועלען דאוונען — דאָס בין איך אייך

צו לאנגע יאָהר. און בשעת מעשה זענען ביי איהר די אויגען גע-
ווען ווי בענעצט, און מאָדנע פערזאָרגט איז געווען דאָס פנים
איהרס, בעצויגען מיט אַ שוואַרצען טרויער.

לאָז ער מיר מוחל זיין, דער טאַטע מיינער, אויף יענער וועלט.
איך האָב איהם נישט געקאָנט פערשטעהן, וואָס איז ער געווען פאר
אַ מענש, וואָס, ווערליך די מאַמע דערזעהלט זיך אָן פון איהם,
פלעגט ער כסדר אָדער לערנען אָדער דאווענען? שוין זשע האָט
איהם קיינמאָל נישט געצויגען, ווי מיך, אין דרויסען אַרויס זומער
אין דער פריה, בשעת די זון ברענט נאָך נישט אַזוי שטאַרק,
הויבט ערשט אָן אַרויסטרעטען אויפ'ן גרויסען הימעל, שפאַציערט
מיט אַ גרויס אַילעניש, ווי אַ פייעריגער מלאַך אין אַ פייעריגער
קאַרעטע מיט פייעריגע פערד, וואָס ס'איז אונמעגליך צו קוקען
זיי אין זייערע שטאַרק לויטערע, ברענענדיגע, גין-גאָלדענע
פנים'ער? וואָס פאר אַ טעם, פרעג איך אַייך, האָט אין אַזא
געטליכען פריהמאָרגען דאָס וואַכעדיגע דאווענען? וואָס פאר אַ
טעם האָט נאָכדעם דאָס זיצען און לערנען אינ'ם ענגען וויסטען
חדר, בשעת די גין-גאָלדענע זון האַלט אין רעכטען סמאָליען, אָנ-
גליהענדיג די ערד, ווי אַיין אַייזערנע סקאָוורעדע? דעמאָלט ציהט
דאָס אַייך גאָר אַהין, אַראָפּ-באַרג, צום טייך, צו יענעם שענעם
טייך, וואָס איז בעדעקט פון אויבען מיט גרינעם, און אַ מאָדנער
ריח, אַ ריח פון שוויץ-באָד, לאָזט זיך הערען פון דער ווייטען;
דעמאָלט גלוסט זיך אַייך אויסטהון זיך אויף דער גיך און אַריינ-
שפּרינגען העכער האַלב אין דעם אָנגעוואַרעמטען וואַסער, וואָס אונ-
טען, ביים דנאָ, איז דאָס קיהלכליך און מאָדנע גליטשיג און ווייך-
בלאָטיג, און פערשיעדענע בעשעפענישען, וואָס ווידמענען זיך אין
די אָפּגרונטען פונ'ם טייך, האַלב פישלעך, האַלב זשאַבקעלעך, שווע-
בען, שוועבען אָהן אַ שיעור פאר די אויגען, און מאָדנע פליענען,
קאָמארעס מיט די לאַנגע פיס, גליטשען זיך, שליטלען זיך איבער'ן
וואַסער פון אויבען; דעמאָלט גלוסט זיך אַייך אַריבערשווימען
אויף יענער זייט, אַהין, וואו די ברייטע, קיילעכיגע, גרינע בלעטער

אַנבייסענס מיט די מיטאָגס? בעני. אויף שפּיעלען איז בעני געווען איין מזיק, דאָס הייסט: ער האָט אונז אַלעמען גע'מזיק'ט, אָפּגעוואונען ביי אונז וואו מיר האָבען געהאַט אַ גראַשען, און גע-קומען צו עפּים — אָפּגעווישט די ליפּען, שאַ, נישטאָ בעני! דאָס שפּיעלען איז ביי אונז געווען איינע פון די בעסטע זאַכען אין דער וועלט, און פאַר'ן שפּיעלען האָבען מיר אַלע מאָל געהאַפּט פּונ'ם רבי'ן דעם גרעסטען פּסק; ער האָט געזאָגט, אז ער מוז דאָס אויס-קאַרעניען, אַרויסרייסען ביי אונז מיט'ן וואָרצעל.

— שפּיעלען וועט איהר ביי מיר? מיט'ן מלאך-המות וועט איהר זיך ביי מיר שפּיעלען! — אזוי פלעגט זאָגען דער רבי און אויסטרייסלען אונז די קעשענעס, צונעמען וואָס ער האָט געפונען און איינטיילען אונז שמיץ פון דער ברייטער האַנדר.

נאָר איין וואָך אין יאָהר איז געווען ביי אונז אזעלכע, וואָס מע האָט געמעגט שפּיעלען, וואָס זאָג איך, מע האָט געמעגט? ס'איז געווען אַ מצוה צו שפּיעלען, אַ מצוה!

די וואָך איז געווען — די וואָך פון חנוכה, און געשפּיעלט האָבען מיר אין "דריידעל".

1.

אמת, אין די היינטיגע שפּיעלען, וואָס מע שפּיעלט אין קאָר-טען, למשל: אַקע, סטוקעלקע, טערטעל-מערטעל, סטאָס וכדומה, שטעקט אַנדאָי מעהר שכל, ווי אין אונזער אַמאָליגען דריידעל; נאָר דאָרט, וואו מע שפּיעלט אויף געלד, איז קיין חילוק נישט. איך אליין האָב געזעהן מיט מיינע אויגען, ווי צוויי שקצים זענען געזעסען און האָבען זיך געשלאָגען קאָפּ אין וואַנדר. און אז איך האָב זיי געפרעגט: וואָס טהוט איהר דאָס? איהר זענט משוגע, צי חסר-דעה? האָבען זיי מיר געזאָגט, איך זאָל נעמען דעם וועג, וואָרום זיי שפּיעלען אויף געלד — ווער פון זיי וועט זיך גיכער איינמיעדען... היינט געהט טענה'ט! דאָס שפּיעל פונ'ם דריידעל

נישט ערב. אלע קינדער האָבען איין נשמה, און א קונדס איז ער געווען גלייך מיט אלעמען; גלייך מיט אלעמען ליעב געהאט א שקאַצערין, גלייך מיט אלעמען ליעב געהאט א שטיעף-טאָן: אַנ-טאָן דעם קהל'שען צאָפּ אויף די הערנער א שטריימעל פון דער רביצינ'ס וויכעט, וואָס זי שמירט מיט איהם די ערד, און לאָזען איהם איבער דער שטאָרט; אָנהענגען דער קאץ א פאפיערענע שלאַנג אויפ'ן ווידעל, זי זאָל לויפען משוגענערווייז און ברעכען טעפּ אויף וואָס די וועלט שטעהט; אויפהענגען א שלאָס אויף דער ווייבערשער שוהל פרייטאָג-צונאכטס פון דרויסען, מע זאָל נאָכ-דעם די ווייבער דארפן ראטעווען פון חלשות; צושלאָגען דעם רבינ'ס פאנטאָפעל צו דער ערד מיט צוויי עכעס, אָדער צו'חתמ'ענען איהם מיט טריפוואַכס די באָרד צום טיש בשעת ער שלאָפט, און לאָז ער פרובען אויפשטעהן, וכדומה. וויפיעל שמיץ דאָס קאָסט אונז נאָכדעם, אז מע דערגעהט זיך, ווער דאָס האָט געטהאָן — פרעגט שוין ניט! סע פערשטעהט זיך פון זיך זעלבער, אז יעדע זאך מוז האָבען אויף זיך איין עלטערען, איין אויבערהאָר, וואָס ער איז דער קאָפּ, דער פיהרער, דער וועגווייזער.

אונזער קאָפּ, אונזער פיהרער, אונזער וועגווייזער איז געווען בעני מאיר פאָלקאוואָ'ס. פון איהם האָבען זיך אלע זאכען אָנגע-הויבען און צו אונזערע קעפּ האָט זיך דאָס תמיד אויסגעלאָזט. בעני, דער פעמפיקעוואַטער רויטער בעני מיט די בולבעוואַטע רוי-טע אויגען, איז תמיד פון אלע אומגליקען אַרויס טרוקען, ווי פעפער, ריין, ווי א טרער, און גאָט די נשמה שולדיג, ווי א טייבעלע. וואו ערגיז א שענע תנועה, א מין העויה'לע, א שפיצעל, איין אָפּשניצעל, האָבען מיר דאָס גענאָשט פון בעני'ן. ווער האָט אונז אויסגע-לעהרענט בגנבה רויכערען א פאפיראָס, אַרויסלאָזען דעם רויך פון ביידע נאָזלעכער? בעני, ווער האָט אונז אַרויפגעהירט זיך גליי-טשען ווינטער מיט אלע גויישע שקצימ'לעך אויפ'ן אייז? בעני, ווער האָט אונז אויסגעלעהרענט שפיעלען אין קנעפלעך, אין קניפ-לעך, אין מ"ס-שי"ך-ה"א, אין "אום-צייגראַד", און פערשפיעלען די

מיט'ן וואַטענעם מיצעל אויף דער יאַרמעלקע און מיט'ן סליט
 ותפילין אונטער דער האַנד; דאָס קלויבט ער זיך געהן אין סליט-
 זעל אַרײַן דאוונען, נאָך דערזעהן די קינדער היצען זיך, האָט ער
 זיך אָפגעשטעלט אויף אַ ווילע, אַ קוק טהון פון דער ווייטען, ווי
 מיר שפיעלען אין דריידעל. היינט מישט זיך נישט דער רבי;
 ס'איז חנוכה, זענען מיר פריי אַכט טאָג כסדר און קאָנען שפיעלען
 אין דריידעל וויפיעל מיר ווילען, אַבי נישט שלאָגען זיך, נישט
 רייסען זיך ביי די נעזער. גאָר ניט אזא שלעכטער מענש דער רבי,
 כלעבען. אויך די רביצין האָט געחאָפט דאָס קליינע, קראַנקע ראובלי
 אויף די הענד, איהם פערשטופט דאָס מוילכעל מיט דער ברוסט,
 ס'זאָל נישט שרייען, האָט זיך אוועקגעשטעלט הינטער'ן רבינ'ס
 פלייצעס און קוקט-קוקט, ווי די יונגלעך שטעלען געלד. און בעני
 „ענטפערט“ אַלעמען, בעני ברענט, בעני פלאַמט, בעני פלאַטערט,
 בעני לאָזט דאָס דריידעל, און דאָס דריידעל דרעהט זיך, קאַטשעט
 זיך און פאַלט-אַנידער.

— ווידער אַמאָל גימל? אַ טרעיאַטער מיט דעם בעני'ן!

און בעני האָט אונז אזוי לאַנג בעוויזען זיין בריה'שאַפט מיט
 זיינע גרויסע קונצען, ביז ער האָט אונז מחילה אויסגערייניגט אַלע-
 מען די בייטעלעך, צוגענומען וואו ס'איז געווען ערגיץ אַ פרוטה.
 אַריינגעלעגט די הענד אין די קעשענעס, ווי איינער רעדט: „נח,
 ווער וויל נאָך?“ ... און מיר זענען זיך צעגאַנגען אַהיים, אוועקגע-
 טראָגען מיט זיך אַ וועהסיג אין האַרצען און אַ בזיון פאַר זיך
 אַליין, און נאָך נעמוזט אין דער היים אויסטראַכטען „ליגינים“ —
 דער אזא ליגען און דער אזא ליגען. איינער האָט זיך מודה געווען,
 אז ער האָט דאָס גאַנצע חנוכה-געלד פערנאַשט, אויסגעגעבען אויף
 באַקסערען! דער אַנדערער האָט אויסגעטראַכט אַ פזמון, אז מע
 האָט דאָס ביי איהם אַרויסגע'גנבה'ט פון קעשענע נאָך ביי-נאַכט.
 און דער דריטער איז געקומען אַהיים מיט אַ געוויין. „וואָס איז?
 וואָס וויינסט דו?“ — סטייטש, ער האָט זיך געקויפט פאַר'ן חנוכה-

איז א היים, א מורא'דיג אַזאַרטעם שפּיעל. עס קאָן אַרייַנמרייבן
אייך אין אלף הששי אַרײַן, איהר זאָלט פערשפּיעלען די נשמה. און
נישט אַזוי דאָס געלד, ווי דער פערדראָם: למאי געווינט יענער?
למאי פאָלט ביי יענעם דאָס דריידעל אויף דער גימל, און ביי אייך
אויף דער נון, אויף דער הא אָדער אויף דער שין? און דאָס ווייסט
איהר דאָך מסתמא, וואָס בעדייטען די פיער אותיות פונ'ם דריי-
דעל: נ מאכט ניין, ה מאכט האלב, יט מאכט שלעכט
און ג מאכט גוט. דאָס דריידעל איז אַ מין לאַטעריי: וועמען
די הצלחה שפּיעלט, דער געווינט. אַט נעמט, למשל, בעני מאיר
פאָלקאוואַים: וויפּיעל מאָל ער זאָל נישט לאָזען דאָס דריידעל,
מוז דאָס פאָלען ביי איהם אויף דער גימל.

— ס'איז דיר איין אַנטיק מיט דעם בעני'ן! — זאָגען אלע
יונגלעך און שטעלען אלע מאָל פריש געלד, און בעני „ענטפערט“
אַלעמען, וואָרום וואָס הערט ער דאָס? „א נגיד'ס אַ יונגעל!“
— גימל! וויעדער גימל! איין אַנטיק מיט איהם! — שרייען
אויס אלע מיט אַ מאָל און מע נעמט זיך צו די בייטעלעך און מע
שטעלט פריש געלד, און בעני „ענטפערט“ אַלעמען, לאָזט דאָס
דריידעל „קאָזאַרעס“, מיט'ן קעפּעלע אַרויף. דאָס דריידעל דרעהט
זיך, קאטשעט זיך אַהין און אַהער, ווי אַ שכור, און פאַלט-אַנידער.
— גימל! — זאָגט בעני.

— גימל? גימל? ווייטער גימל? חידושים מיט איהם! —
שרייען-אויס חברה און קראצען זיך און נעמען זיך וויעדער צו די
בייטעלעך.

דאָס שפּיעל ווערד וואָס ווייטער פייעריגער. די שפּיעלערס
היצען זיך, שטעלען געלד, שטופען זיך אלע צום טיש, קריעגען זיך,
דערלאנגען איינער דעם אַנדערען אין זייט אַרײַן, זענען זיך מכבד
מיט מאָדנע ווערטער: „דו סמארק איינער! דו פאָנפאַטש! שוואַר-
צער קאָטער! צעקנייטשטע יארמעלקע! צעשפאַלטענע קאפּאַטקע!“
וכדומה אַזעלכע קאמפלימענטען, בעמערקען גאָר נישט, אַז ביי
דער זייט שטעהט דער רבי, אָנגעטהאָן אינ'ם וואַרעמען טיזליק

ראשית חכמה, האָב איך זיך גענומען מאַכען געלד פון שוה-
 כסף, דאָס הייסט, עס זאָל אייך צו קיין חרפה נישט זיין, פערקוי-
 פען אַלסדינג, וואָס איך האָב, איין חפץ נאָכ'ן אנדערען, פריהער
 דאָס מעסערעל, נאָכדעם דאָס בייטעלע, נאָכדעם די קנעפּלעך אַלע.
 און אַ קעסטעלע האָב איך געהאַט, וואָס פלעגט זיך עפענען און
 פערמאַכען, און עטליכע רעדעלעך פון איין אַלטען זייגער, גוטע,
 מעשענע, אַז מע רייבט זיי אויס, גלאַנצען זיי מיט סכנת-נפשות,
 כמעט אזוי ווי גאָלד, — אַלסדינג אוועקגעגעבען בחצי-חנם, גע-
 שניטען אויף וואָס די וועלט שטעהט, און געלאָפּען אַלע מאָל מיט
 פריש געלד צו בעני'ן אַהיים און פערשפּיעלט איהם ביז'ן לעצטען
 גראַשען, אוועקגעגאנגען אַלע מאָל פון איהם אַבל וחפּויר-ראש, מיט
 אַ האַרץ פול וואונדער, מיט אַ שרעקליכען פערדראָס, שטאַרק אויפ'-
 געטראַגען — נישט אויף בעני'ן! חלילה! וואָס האָב איך צו בע-
 ני'ן? וואָס איז בעני שולדיג, אַז עס געהט איהם אינ'ם שפּיעל?
 ס'זאָל ביי מיר, זאָגט ער, פאַלען דאָס דריידעל אויף דער גימל,
 וואָלט איר געוואונען; עס פאַלט ביי איר, זאָגט ער,
 אַלע מאָל אויף דער גימל, געווינט ער. אזוי זאָגט בעני און
 איז נעבאָדך זעהר גערעכט... ניין, מיך פערדריסט אויף זיך, אויף
 מיר אַליין, למאַי איך האָב צעטרענצעלט אזוי פיעל געלד, דער
 מאַמע'ס פעהאַרעוועט געלד, און צעפלאַכטען אַלע מיינע זאַכען,
 געבליבען, ווי מע זאָגט, נאַקעט, ווי די מאַמע האָט מיך געהאַט!
 אפילו דאָס סידור'על אויך פערקויפט, אוי, דאָס סידור'על! דאָס
 סידור'על!... דערמאן איך מיך אַנ'ם קליינעם סידור'על, פער-
 קלעהמט מיך ביי'ם האַרצען און דאָס פנים ברענט מיר פאַר בזיון!
 דאָס איז געווען אַ צאַצקע, נישט קיין סידור'על! ביי פתחיה דעם
 פאַקענטרעגער האָט דאָס מיר די מאַמע געקויפט, אַקוראַט צום
 טאַטענ'ם יאָהר-צייט. און אַ סידור'על איז דאָס געוועזען, —
 צווישען סידורימ'לעך אַ סידור'על! אַ „כל-בו'ניקעל“, איין אמת'-
 דיג כל-בו'ניקעל! אַ גראַבס, אַ געפאַקטס. פון כל טוב האָט זיך
 דאַרטען געפונען, פון פויגעל-מילך, פון וואָס אַ מויל קאָן רעדען:

געלד א מעסערעל! — „וואָס זשע איז דער געוויין?“ — סטייטש.
ער האָט דאָס געהענדיג פערלירען!

אויך איך האָב אויסגעמאַקט אַ גרויסען ליגען. דערצעהלט דער
מאַמען אַ גאַנצע מעשה פון טויזענד־איינ־נאַכט און אויסגעבעטען
ביי איהר נאָך אַ מאָל חנוכה־געלד — אַ האַרטען זעכסער מיט צוויי
צווייערס, אוועקגעטראָגען זיי צו בעני'ן און אָפּגעטרייסעלט זיך אין
פינף מינוט, און אויסגעטראַכט דער מאַמען אַ נייעם ליגען. בקיצור,
קעפּ האָבען געטראַכט, מוחות האָבען געאַרבייט און ליגענס, ליי-
גענס זענען געפֿלויגען, אזוי ווי האַלץ, און דאָס גאַנצע חנוכה־געלד
אונזערס איז אוועק מיט'ן דריידעל, אוועק צו בעני'ן אין קעשענע
אַרײַן, און פערפאַלען לעולם ועד!

נאָר איינער פון אונז האָט זיך אזוי אַריינגעלאָזט אינ'ם דריי-
דעל, אז ער האָט זיך נישט בענוגענט מיט'ן חנוכה־געלד אַליין און
האָט נישט אויפֿגעהערט צו שפּיעלען און שפּיעלען מיט בעני'ן אין
דריידעל כמעט אַלע טאָג, ביז'ן לעצטען טאָג פון חנוכה.

און דער דאָזיגער איינער בין געווען טאַקי, מחילה, איך אַליין,
„דער אַלמנה'ס יונגעל“.

ז.

וואו האָט גענומען „דער אַלמנה'ס יונגעל“ געלד אויף צו
שפּיעלען — דאָס זאָלט איהר גאָר נישט פרעגען. די גרויסע שפּיער-
לערס פון דער וועלט, די, וואָס האָבען געפרובט געווינען און פער-
שפּיעלען גאַנצע פערמעגענס און מאַיאַנטקעס, — די ווייסען, די
פערשטעהען! ... אוי־וועה, די שעה זאָל גאָר נישט זיין, אז דער
יצר־הרע פון שפּיעלען קומט אָן, איז גאָר נישטאָ קיין שווערע זאַך
אויף דער וועלט! ער ברעכט־דורך מויערען, אייזערנע ווענד, ער
טהוט מעשים אשר לאַ יעשו — אַ ווערטעלע אויסצורעדען: דער
יצר־הרע פון שפּיעלען!

— קום — זאגט צו מיר די מאמע איינמאל אין א פארנאכט
און נעמט מיך אן פאר א האנד — קום מיט מיר אין ביתהמדרש.
מארגען, אם ירצה השם, האסט דו יאהר־צייט נאכ'ן טאטען, וועלען
מיר שטעלען ליכט און זיך זעהן אין איין וועג מיט פתחיה'ן, וואס
איז ביי איהם פאר א כל־בו'ניקעל אזעלכעס?

איך ווייס פריהער, אז צום טאטענ'ס יאהר־צייט וועל איך
ביי מיין מאמען פועל'ען, ווי מע זאגט, דאס טעלערעל פונ'ם הימעל,
און עס קלאפט מיר שוין דאס הארץ פאר פרייד.

געקומען אין ביתהמדרש, טרעפען מיר פתחיה'ן מיט'ן זאק,
נאך נישט אויסגעפאקט די סחורה. פתחיה איז, פערשטעהט איהר
מיך, א איד נישט קיין חאפענדיגער. ער ווייסט גאנץ גוט, אז ער
איז איינער אויפ'ן ייד. זיינס וועט פון איהם נישט אַוועק. איי-
דער ער בינדט־אויף דעם זאק און צעלעגט די קראָם, געדויערט
א יאהר. איך ציטער, איך פלאטער, קוים וואָס איך האלט מיך
אויף די פיס, און ער — גאָר נישט, גלייך ווי נישט צו איהם רעדט
מען!

— ווייזט שוין דאָרטען, — זאגט צו איהם די מאמע — וואָס
איז דאָרט ביי אייך פאר א כל־בו'ניקעל?

פתחיה האָט צייט. דער טייך ברענט נישט. פאָוואָלינקע, נישט
געחאָפט, בינדט ער אויף דעם זאק און לעגט־אויס די גאנצע קראָם
זיינע: חומשים און קליינע חומש'לעך, מאַנסבילשע סידורים און
ווייבערשע קרבן־מנחתם, תהלים און תהליםלעך, חק־לישראלס
און תקונימלעך, מחזורים, סליחות און תחינות ובקשות אָהן א
שיעור! און ספורי־מעשיות, שבחי בעל־שם־טוב און וויעדער א
מאָל תחינות! עס דאָכט זיך מיר אויס, אז עס וועט זיך קיינמאָל
ביי איהם נישט אויסנעמען — א קוואַל, א ברונען! קוים אַמאָל
דערלעבט צו זעהן דאָס קליינזארג, און בתוכם האָט א שוין גע-
טהאָן דאָס כל־בו'ניקעל.

— אָט דאָס איז גאָר? — רופט זיך אָן די מאמע. — אזא
קלייניטשקע?

שיר-השירים און פרק, און ברכי-נפשי, און די הגדה, און אלע תפלות, און אלע דינים ומנהגים פון א גאנץ יאָהר, און א תהלימ'על צום סוף. היינט די טעוועלעך מיט די גאָלדענע אותיות! דער שניט! דאָס רוקענדעל! א יצירה-רע, זאָג איך אייך, א שטן, נישט קיין סידור'על! אלע מאָל, ווען פתחיה מיט די בעלמעס און מיט די שטאַרק-אונטערגעשטאַרענע וואָנסעס, וואָס דאָס מאַכט דאָס פערזאָרגטע פנים זיינס שמייכלענדיג, אלע מאָל, ווען דער פתחיה האָט זיך צעלעגט מיט זיין קראָם אין בית-המדרש ביי דער מיר, האָב איך קיין אויג נישט אַראָפּגעלאָזט פון דעם כל-בו'ניקעל.

— וואָס וועסט דו זאָגען, יונגעלע? — פרעגט מיך כלומרשט פתחיה, גלייך ווי ער ווייסט נישט, אז איך האָב געוואָרפען איין אויג אויפ'ן כל-בו'ניקעל, שוין א מאָל זעכעצעהן איבערגעטאַפּט מיט די הענד און איבערגעפרעגט וואָס סע קאָסט.

— גאָר נישט, — זאָג איך, — גלאַט אזוי... — און געה-אָוועק פון איהם, איך זאָל נישט זעהן פאַר זיך דעם יצירה-רע.

— אוי, מאַמע! זאָלסט זעהן, איז ביי פתחיה'ן פאַרהאַן א כל-בו'ניקעל!

— וואָס פאַר א כל-בו'ניקעל? — פרעגט מיך די מאַמע.

— א סידור'על אַזעלכעס! ווען איך האָב אזא סידור'על, וואָלט איך — איך ווייס אליין נישט וואָס!

— האָסט דען נישט קיין סידור? און וואו איז דעם טאַמענ'ס סידור?

— וואָס גלייכסט דו, מאַמע? יענס איז א סידור, און דאָס איז א כל-בו'ניקעל!

— א כל-בו'ניקעל! — זאָגט די מאַמע. — אין א כל-בו'ניקעל איז דען פאַרהאַן מעהר צו דאוונען, צי סע דאווענט זיך געשמאַ-קער?

געהט גיט צו פערשטעהן א מאַמען, וואָס הייסט א כל-בו'-ניקעל, איין אמת'דיג כל-בו'ניקעל, מיט רייטע טאָוועלעך, מיט א בלויען שניט און מיט א גרינעם רוקען!

גאָר נישט, צוליב דעם, וואָס דו האָסט מאַרגען, אַם ירצה השם, יאָהר־צייט נאָכ'ן טאַטען, עלוי השלום, און דו זאָגסט נאָך איהם קדיש, האָב איך דיר צוליב געטהאָן. טהו זשע מיר צוליב, מיין זוהן, דו אויך, און זאָג מיר צו, אז דו וועסט האָטש דאווענען געטריי אלע טאָג.

צי איך האָב טאַקי אזוי געטריי געדאווענט, ווי איך האָב צו־געזאָגט, צי ניין — פון דעם לאָמיר ניט רעדען. נאָר דאָס כל־בו־ניקעל האָב איך ליעב געהאַט דאָס חיות! איהר קאָנט פערשטעהן, אז איך בין מיט דעם געשלאָפּען, האָטש — איהר וויסט? — מע טאָר דאָס נישט. דער גאַנצער חדר האָט מיר מקנא געווען אויף דעם סידור'על, ווי דאָס שוואַרצאַפּעל פונ'ם אויג האָב איך דאָס אָפּגעהיט, — און איצט, דעם דאָזיגען חנוכה, האָב איך דאָס — וועה געשריגען! — אַליין מיט מיינע אייגענע הענד אוועקגעטראָג גען צו משה דעם סטאָליר'ס יונגעל, וואָס האָט שוין לאַנג געוואָר־פען דערויף אַיין אויג, און נאָך געדאַרפט בעטען איהם, אויסשלאָג גען אַ קניע ערה, ביז ער זאָל דאָס ביי מיר קויפּען. כמעט אומ־זיסט אוועקגעגעבען דאָס קליינע סידור'על! אוי, דאָס סידור'על, דאָס סידור'על! און דערמאָן איך מיך אָן דעם קליינעם סידור'על, פערקלעהמט מיך ביי'ם האַרצען און דאָס פנים פלאַמט מיר פאַר בזיון! פערקויפט, פעהאַנדעלט, און צוליב וואָס? צוליב ווע־מען? צוליב בעני'ן. בעני זאָל האָבען אויף צו געווינען ביי מיר נאָך עטליכע קאָפּיקעס. נאָר וואָס איז שולדיג בעני, אז סע געהט איהם אזוי אין דריידעל?

— דערויף איז דאָס אַ דריידעל. — רעדט מיר אויס בעני דאָס האַרץ און לעגט־אריין צו זיך אין בייטעלע מיינע לעצטע עטליכע גראַשענס. — ס'זאָל דיר אזוי געהן, ווי סע געהט מיר, וואָלסט דו געוואונען! עס געהט אָבער מיר, געוויין איך. און בעני'ס בעקלעך פלאַמען, און אין שטוב איז ביי זיי ליב־טיג און וואַרעם. און אַ זילבערן חנוכה־לעמפּעל שטעהט ביי זיי גרייט מיט'ן גוטען בוימעל, מיט'ן שענעם שמש און מיט אַלדאָס

— דאָס קלייניטשקע — זאָגט פתחיה — קאָסט טייערער פון

א גרויסעטשקע.

— וואָס קאָסט ביי אײך, גאָט זאָל נישט שטראָפּען פאַר די

רעד, דאָס דאָזיגע קליינע וועוּריקעל?

— אויף אַ סידור זאָגט איהר וועוּריקעל? — מאַכט צו איהר

פתחיה און נעמט ביי איהר פאַוואָלינקע דאָס כל־בוֹ'ניקעל פון די הענד, און מיר רייסט זיך אָפּ אין האַרצען.

— נו, זאָגט שוין, זאָגט, וואָס קאָסט דאָס? — בעט ביי איהם

די מאַמע. נאָר פתחיה האָט זיך צייט און ענטפערט מיט אַ ניגון:

— דאָס סידור'על וואָס קאָסט? אוי, סע קאָסט, סע קאָסט!

איך האָב מורא, ס'איז נישט פאַר אַייער בייטעל.

די מאַמע בענשט די שונאים מיט בייזע, וויסטע חלומות, און

הייסט זיך זאָגען אַ מקח.

פתחיה זאָגט אַ מקח, און די מאַמע ענטפערט איהם נישט;

זי דרעהט זיך אויס מיט'ן פנים צו דער טיר, נעמט מיך פאַר אַ

האַנד און זאָגט צו מיר:

— קום, לאָמיר געהן, מיר האָבען דאָ נישט וואָס צו טהון. דו

ווייסט דען נישט, אז רב פתחיה זענען אַ איד אַ יקן?

מיט אַ ביטער האַרץ געה איך נאָך דער מאַמע ביז דער טיר,

מיט אַ שטיקעל האָפנונג, טאָמער וועט גאָט רחמנות האָבען און

פתחיה וועט אונז אומקעהרען צוריק. נאָר פתחיה איז נישט אזא

איד. ער ווייסט, אז מיר וועלען זיך אַליין אומקעהרען. והראיה,

מיר האָבען זיך טאָקי אומגעקעהרט, און די מאַמע בעט איהם, ער

זאָל זאָגען „ווי אַ מענטש“. פתחיה ריהרט זיך נישט, קוקט אויף

דער סטעלי, און די ווייסע בעלמע פונ'ם לינקען אויג גלאַנצט, און

מיר געהען־אָוועק און קעהרען זיך אום נאָך אַ מאָל צוריק.

— אַ פאָהאָנער איד אָט דער פתחיה! — זאָגט צו מיר נאָכ־

דעם די מאַמע. — מכות מיינע שונאים וואָלט איך ביי איהם גע־

קויפט אַ סידור'על! היינט קאָסט דאָס טאָקי אַ יקרות! אײן עבירה,

כלעבען, דאָס געלד וואָלט צונויז געקומען אויף שכר־למוד! נאָר

און חנוכה איז דא געבענשט חנוכה-ליכטלעך. וואָס פאַר אַ קידוש — צי איבער ווין, צי איבער ביער? וואָס פאַר אַ סדר — צי מיט חרעמזלעך, צי מיט צוגעפרישטע מצה מיט וואַסער? וואָס פאַר חנוכה-ליכטלעך — צי אין אַ זילבערען לעמפלעך, צי פון גע-שניטענע קארטאָפֿלים? — גלויבט מיר, נישט אינ'ם ווין, נישט אין די חרעמזלעך, נישט אין דעם זילבער שטעקט דער גאַנצער יחוס; דער עיקר איז גאָר עפֿים אַנדערש: דער עיקר איז דאָס מאַכען פֿונ'ם קידוש, דאָס אָפֿרעכטען פֿונ'ם סדר און דאָס בענשען פֿון די חנוכה-ליכטלעך. אָנקוקען, בשעת איך מאַך די ברכה, מײַן מאַמע'ס פנים, ווי סע שיינט און סע לייכט און סע שמייכלעכט, בעדאַרף מען קיין סך ווערטער נישט רעדען און קיין גרויסע פֿירושים נישט מאַכען! מע זעהט, אז דאָ איז דאָס רעכטע פֿערגעניגען, דאָס אמת'ע גליק! איך בויג מײַך אָן איבער די צעשניטענע קארטאָפֿלים און מאַך די ברכה מיט אַ ניגון. איך זאָג, און זי זאָגט מיר נאָך שטילערהײַד, וואָרט ביי וואָרט, מיט'ן זעלבען ניגון, וואָס איך. איך זאָג, און זי קוקט מיר אין די אויגען אַרײַן און מאַכט מיט די ליפֿען. און איך ווייס, וואָס זי טראַכט זיך בשעת מעשה אין האַרצען. זי טראַכט: „אינגאנצען ער ער מיט די ביינער, איהם צו לענגערע יאָהר!“... און איך פֿיהל, אז איך בין ווערטה, מע זאָל מײַך נעמען און צעשניידען אויף שטיקלעך, אזוי ווי די צעשניטענע קארטאָפֿלים: סטייטש, אָפֿגע-גאָרט די מאַמע, און אזוי מיאוס אָפֿגעגאָרט! פֿערקויפט דאָס קליינע סידור'על און דאָס געלד פֿערשפּיעלט אין דריידעל! פֿער-קויפט, פֿערקויפט פֿון קאַפּ ביז פֿיס!

די קנויטלעך אין די קארטאָפֿלים, מיינע חנוכה-ליכטלעך, טשאַ-דען, טשאַדען אזוי לאַנג, ביז זיי ווערען פֿערלאָשען. און די מאַמע זאָגט צו מיר:

— געה וואַש זיך, וועלען מיר עסען קארטאָפֿלים מיט שמאַלץ! לכבוד חנוכה האָב איך געקויפט אַ גלעזעלע געזען-שמאַלץ, פֿרישע, מחיה'דיגע שמאַלץ!

גוטס, און פון קיך ביי זיי לאזט זיך הערען א ריח פון פרישע, נאָרוואַס אויסגעפרעגלטע שמאַלץ.

— מע באַקט היינט ביי אונז לאַטקעס. — זאָגט מיר בעני אָן אַ בשורה אויף דער טיר שוין, און מיר קלעהמט דאָס האַרץ פאַר הונגער. און איך לויף מיט'ן צעריסען טולופעל אַהיים און טרעף די מאַמע געקומען שוין פון קלייט, רויט די נאָז, רויט די הענד, און אָנגעדראָלען, איבערגעפרוירען דורך און דורך, שטעהט און וואַרעמט זיך ביי'ם אויווען. מיך דערזעהן, הויבט איהר דאָס פנים אָן צו שיינען.

— פון שוהל? — פרעגט מיך די מאַמע.

— פון שוהל. — זאָג איך איהר אַ ליגען.

— געדאווענט מעריב?

— געדאווענט מעריב. — זאָג איך איהר אַ נייעם ליגען.

— וואַרעם זיך אָן, מיין זוהן, וועסט דו מיר בענטשען חנוכה-

ליכטלעך. ס'איז היינט, דאַנקען גאָט, דאָס לעצטע ליכטלעך.

ח.

אוראי, אַ מענש זאָל טראָגען אויף זיך נאָר צרות אַליין און נישט האָבען קיין פיצעל פערגעניגען, קיין ברעקעל נחת, וואָלט ער דאָס געוויס נישט איבערגעטראָגען און וואָלט זיך געוויס גע-
נומען דאָס לעבען. איך זאָג עס אַקעגען מיין מאַמען דער אַלמנה נעבאָך, וואָס האָט טאָג ווי נאכט געהאַרעוועט, געפרוירען, געהונ-
גערט, נישט דערעסען, נישט דערשלאָסען, און נאָר צוליעב מיר, נאָר פון מיינעטוועגען. פאַר וואָס זשע קומט דאָס איהר, אז זי זאָל נישט האָבען טאַקי אַמאָל קיין שטיקעל פערגעניגען אויך?
איטליכער מענש פערשטעהט דאָס וואָרט „פערגעניגען“ נאָך זיין השגה נאָך. ביי מיין מאַמען איז נישט געווען גאָר קיין גרעסער פערגעניגען אויף דער וועלט, ווי בשעת איך האָב אַ י ה ר שבת און יום-טוב געמאַכט קידוש, פסח אַ י ה ר אָפגערעכט דעם סדר.

מעלקע. אויף איין פּוס שטעהט פאַר מיר דער רבי מיט'ן חומש
און דרעהט זיך, דרעהט זיך, דרעהט זיך, ווי אַ דריידעל, און די
שפיצעכניגע יארמעלקע אויפ'ן קאָפּ שעמערירט אין די אויגען, און
די פאות פליהען אין דער לופטען. ניין, ס'איז נישט קיין רבי,
ס'איז גאָר אַ דריידעל! אַ מאָרנע דריידעל, אַ לעבעדיגס, מיט אַ
שפיצעכניגער יארמעלקע און מיט פאות. ביסלעכווייז, ביסלעכווייז
הערט־אויף דאָס רבי'דיגע דריידעל אָדער דער דריידעלדיגער רבי
זיך צו דרעהען, און אויף זיין אָרט וואַכסט־אויס פרעה דער קעניג
פון מצרים פון דער סדרה „מקץ“, וואָס מיר האָבען געלערענט די
וואָך וואָס פאַר חנוכה; נאָקעט שטעהט פרעה דער מלך פון מצרים
פאַר מיינע אויגען, נאָקעט, נאָר־וואָס פון טייך אַרויס, און האַלט
אין האַנד מיין סידור'על, מיין קליין כל־בו'ניקעל, און איך פער־
שטעה נישט, ווי קומט דאָס צו איהם, צו דעם דאָזיגען רשע, וואָס
האָט זיך געבאָדען אין אידיש בלוט? ... און איך זעה זייערע קיה,
מאָגערע, דאָרע, אויסגעדיווערטע הויט און ביינער, מיט גרויסע
הערנער און מיט לאַנגע אויהערען, לאָזען זיך צו מיר אַלע מיט
אַ מאַל, איינע נאָך דער אנדערער, עפענען די מילער און ווילען
מיך איינשלינגען. פלוצים וואַכסט־אויס בעני, מיין חבר בעני,
חאָפט זיי פאַר די לאַנגע אויהערען און דרעהט זיי אַ לאַנגען „פּור“
מיט אַ „שלשלת“, און עמיצער וויינט שטילערהייד, זיפצט און
חליפעט, קרעכצט און פייפט און סווישטשעט און טשירעריקעט,
און אַ מענש שטעהט נעבען מיר און מאַכט צו מיר שטילערהייד:
— זאָג נאָר, זוהנו, ווען האָסטו נאָך מיר יאָהר־צייט? ווען
זאָגסטו דו נאָך מיר קדיש?

און איך שטויס מיך, אז דאָס איז דער טאָטע מיינער, פון יעדער
נער וועלט, מיין טאָטע, וואָס די מאַמע דערצעהלט זיך אָן פון איהם
אַזוי פיעל גוטע זאַכען. איך וויל איהם זאָגען, ווען איך האָב נאָך
איהם יאָהר־צייט, ווען איך זאָג נאָך איהם קדיש, — האָב איך
אַבער פערגעסען. גראַד אַצינד האָב איך פערגעסען! איך מוטשע
מיך, איך רייב דעם שטערן, וויל מיך דערמאָנען, נאָר איך קאָן

מיט פערנעניגען געה איך מיך וואשען. און מיר זעצען זיך צום טיש.

— ביי לייטען איז א מנהג, צום לעצטען טאג חנוכה באקט מען לאטקעס. — זאגט די מאמע מיט א זיפץ, און עס קומט מיר ארויף אויף דער מחשבה בעני'ס לאטקעס מיט בעני'ס דריידעל, וואס קאסט מיך אזא פערמעגען, און עס טהוט מיר א שטאך אין הארצען, ווי מיט א נאָדעל, און מעהר פון אלסדינג טהוט מיר וועה דאס הארץ און איך האָב חרטה אויפ'ן סידור'על.

אויך ביי'ס שלאָפען לאָזען מיך די געדאנקען נישט רוהען. איך הער אלץ דער מאמע'ס קרעכצען מיט איהר קנאקען פון די פינגער. איך הער דאָס בעטעל, ווי סע סקריפעט, און עס דאכט זיך מיר, אז דאָס בעטעל איהרס נישט סע סקריפעט, נאָר סע קרעכצט. און אין דרויסען בלאָזט דער ווינד, קלאָפט אין פענסטער, רייסט דעם דאך, פייפט אין קוימען, לאָזט אויס מיט אַ לאַנגען-לאַנגען וויררירן! און אַ גריל האָט זיך צו אונז פערנאָדעט פון אַ צייט און טשערע-ריקעט פון דער וואַנד אַרויס: טשירערי-טשירערי! און די מאמע הערט נישט אויף צו זיפען און צו קרעכצען און צו קנאקען מיט די פינגער, און יעדער זיפץ און יעדער קרעכץ רופט זיך אָפּ ביי מיר אין האַרצען. קוים-קוים וואָס איך האַלט מיך איין; אָט-אָט נעם איך, דאכט זיך, און שפּרינג-אַראָפּ פון מיין געלעגער און געה-צו צו מיין מאמען און פאַל איהר צו די פיס און קוש איהר די הענד און בין זיך מודה ומתודה אויף אלע מיינע גרויסע זינד. נאָר איך טהו דאָס נישט; איך דעק מיך איין מיט אלע קליידלעך שטאַרקער-שטאַרקער, איך זאָל נישט הערען, ווי דער מאמעס בע-טעל סקריפעט און ווי די מאמע זיפצט און קרעכצט. און די אויגען שליסען זיך ביי מיר, און דער ווינד פייפט און סווישטשעט וויררירן! און די גריל מאכט: טשירערי-טשירערי! טשירערי-טשירערי! און סע דרעהט זיך עפּיס פאַר מיינע אויגען, ווי אַ דריידעל, אַ מענש אזעלכער, אַ קענטיגער פאַרשוין. איך וואַלט געמעגט שווערען, אז ס'איז דער רבי מיט דער שפיצעכניגער יאָר-

נאך די שיטערע צייהן. איא צייט נישט געזעהן זיך, האבען מיר זיך ארומגעחאפט קושען און צערעדט זיך פון אמאליגע גוטע, ליע-בע, זיסע קינדערייזערען, און דערמאנט זיך אן אלע נארישקייטען פון אמאל.

— געדענקסט, בעני, יענעם חנוכה, ווי ס'איז דיר געגאנגען אין שפיעל, אינ'ם דריידעל? אלע מאָל איז ביי דיר געפאלען נימל! איך טהו אַ קוק אויף מיין בעני'ן — ער איז בריוו און בלוי פאר געלעכטער. ער האלט זיך ביי די זייטען, ער קאטשעט זיך, ממש ער עקט זיך.

— גאט איז מיט דיר, בעני! וואָס איז אויף דיר אזא געלעכ-טער פלוצים אָנגעפאלען, בעני?

— אוי! — מאכט ער צו מיר מיט ביידע הענדר. — געה שוין אוועק מיט דיין דריידעל! דאָס איז געווען דאָס גוטע דריידעל! שוין איין מאָל אַ דריידעל! דאָס איז געווען אַ קונעל פון גאָלע שמאלץ, אַ צימעס פון גאָלע ראָזינקעס! מיט אזא דריידעל איז שווער צו פארשפיעלען. ווי אזוי ס'זאָל ניט פאלען, מוז עס פאלען אויפ'ן, חא-חא-חא, אויפ'ן נימל!

— וואָס זשע איז דאָס געווען פאר אַ מין דריידעל, בעני?

— דאָס איז געווען, חא-חא-חא, אַ דריידעל פון גאָלע, חא-חא-

חא, פון סאַמע נימל, חא-חא-חא!...

נישט! האָט איהר געהערט אַ מעשה? איך האָב פֿערגעסען, ווען
איך האָב יאָהר־צייט נאָך מיין טאטען! גוואַלד, אידישע קינדער!
צי ווייסט איהר נישט, צי ווייסט איהר נישט, ווען איך האָב יאָהר־
צייט נאָך מיין טאטען? וואָס, שווייגט איהר? גוואַלד! גוואַלד!
גוואַלד!...

.

— גאָט איז מיט דיר! וואָס שרייסט דו? וואָס גוואַלדעוועסט
דו? וואָס טהוט דיר, חלילה, וועה?

איהר פֿערשטעהט דאָך, אַז דאָס זאָגט צו מיר די מאמע. זי
שטעהט איבער מיר, האַלט מיך ביי'ם קאָפּ, און איך פֿיהל, ווי זי
ציטערט און ווי זי פֿלאַטערט. דאָס האַלב־פֿערדרעהטע לעמפל
נישט סע לייכט, נאָר סע טשאַדעט, און איך זעה דער מאמע'ס שאָ-
טען טאַנצט משונה אויף דער וואַנד, און ווי צוויי הערנער זעהען-
אויס די שפיצען פֿון איהר נאכט־פאַטשיילע, און די אויגען איהרע
גלאַנצען שרעקליך אין דער פינסטער.

— ווען האָב איך יאָהר־צייט? מאמע, זאָג! ווען האָב איך
יאָהר־צייט?

— גאָט איז מיט דיר! ערשט נישט לאַנג געווען דער יאָהר-
צייט! דיר האָט זיך עפֿים גע'חלומ'ט? שפּיי אויס דריי מאָל:
טפּרט־טפּו! לאָז זיין צו גוטען! אָמן, אָמן, אָמן!...

* * *

קינדער! איך בין אויסגעוואַכסען, געוואָרען אַ גרויסער, אויך
בעני איז אויסגעוואַכסען, געוואָרען אַ גרויסער, אַ יונגער־מאַן מיט
אַ בערדעל אַ געלם. און אַ בייכעל האָט ער זיך פֿערלאָזט, און אַ
קייט אַ גילדענע אויפֿ'ן בייכעל טראָגט ער. ווייזט אויס, אַ נגיד
בעני. געווען אַמאָל אַ נגיד'ס אַ יונגעל, היינט איז ער אַליין אַ
נגיד.

מיר האָבען זיך בענגעגענט, פֿאָהרענדיג אין באַהן. איך האָב
איהם דערקענט נאָך די בולבעוואַטע אויגען, ווי ביי אַ פֿיש, און

דערצעהלמט לכבוד פורים.

געשריבען אין יאָהר 1910.

אַסְתֵּר

נישט קיין מעשה פונ'ם חדר, נישט פונ'ם רבי'ן און נישט פון דער רביצין וויל איך אייך דערצעהלען אַט דאָ. איך האָב אייך שוין פון דעם גענוג מאָל דערצעהלט. אפשר וועט מיר זיין ערלויבט איצטיגס מאָל, לכבוד פורים, צו דערצעהלען אייך אַ מעשה פון דעם רבינ'ס טאָכטער אסתר?

א.

אויב אסתר פון דער מגילה איז געווען אזא יפת־תואר, ווי די אסתר, וואָס איך דערצעהל אייך דאָ, איז קיין חידוש נישט, וואָס זי האָט אזוי אויסגענומען ביים קעניג אחשורוש. די אסתר, וואָס איך דערצעהל אייך דאָ, האָט אויסגענומען ביי אַלעמען. אַלע האָבען זי ליעב געהאַט. אַלע, אַלע. אפילו איך, און אפילו מיין עלטערער ברודער מאַטעל אויך, האָטש ער איז שוין לאַנג בר־מצוה, און מע רעדט איהם שוין לאַנג שידוכים, און ער טראָגט שוין לאַנג אַ זייגער מיט אַ קייטעל. (אויב איך האָב קיין טעות נישט, האָט זיך איהם שוין דעמאָלט געשיט אַ בערדעל אויך). און אז מיין עלטערער ברודער מאַטעל האָט זי ליעב געהאַט — פרעגט מיר, איך וועל אייך זאָגען אַקוראַט. ער מיינט, איך ווייס נישט, אז דאָס, וואָס ער געהט אַלע שבת ביי־טאָג אין חדר אַריין כלומרשט לערנען פרק מיט'ן רבי'ן, איז אַ נעכטיגער טאָג. דער רבי חראָפעט אויף וואָס די

ב.

מיין ברודער מאָטעל, ווי כ'האָב אייך געזאָגט, איז שוין אַ גרויסער. אין חדר אַריין לערנען געהט ער שוין מעהר נישט. אין דער היים לערנען וויל ער אויך נישט. רופט איהם דעריבער דער טאטע „פראַדאַם“. קיין אַנדער נאָמען האָט ער נישט פאַר איהם, נאָר „פראַדאַם“. וויל דאָס די מאמע נישט ליידען. „וואָס פאַר אַ תנועה, אַ בחור צו לייטען, שוין באַלד אַ חתן, רופען „פראַדאַם?“ זאָגט דער טאטע: „אז ער איז פאַרט אַ פראַדאַם!“ קריענען זיי זיך. איך ווייס נישט, ווי אזוי אַנדערע טאטע-מאמעס. מיינע טאטע-מאמע האלטען אין איין קריענען זיך; טאָג ווי נאכט, טאָג ווי נאכט נאָר מע קריעגט זיך.

איך זאָל אייך דערצעהלען פון מיין טאטע-מאמע, ווי זיי קריע-גען זיך, וואָלט איהר זיך געהאלטען ביי די זייטען. נאָר איך בין נישט אַזעלכער...

הכלל, לערענט שוין מיין ברודער מאָטעל מעהר נישט אין חדר. פון דעסטוועגען פערגעסט ער נישט דעם רבי'ן שיקען אַלע פורים שלח-מנות. פאַרט אַמאָל געווען אַ תלמיד. שיקט ער איהם אַ שענעם שיר, אויף לשון-קודש געשריבען, מיט אַ מגן-דוד אויס-געמאָהלט, מיט צוויי פאַפיערענע קערבלעך אַ מתנה. מיט וועמען שיקט מען אַ רבי'ן אזא מין שלח-מנות? פערשטעהט זיך, מיט מיר. זאָגט צו מיר מיין ברודער מאָטעל: „נא דיר, טראָג אָפּ דעם רבי'ן שלח-מנות, און אזו וועסט קומען צוריק, וועל איך דיר געבען צעהן גראַשען“. צעהן גראַשען איז טאָקי אַ מטבע, מע קאָן נישט זאָגען. נאָר וואָס דען? „איך וויל, זאָג איך, די מטבע באַלד“. זאָגט מיר מיין ברודער, אז איך בין אַ שייגעץ. זאָג איך: „סע קאָן זיין, זאָג איך, אז איך בין אַ שייגעץ, איך וועל זיך מיט דיר נישט קריענען; נאָר איך וויל זיך זעהן, זאָג איך, מיט געלט“. ווי מיינט איהר, ווער האָט אויסגעפיהרט?

וועלט שטעהט. די רביצין שמועסט מיט די ווייבער אין דרויסען אויף דער פריזבע. און מיר, חדריונגלעך, שפיעלען אין „מס־שין הא“. און מאַטעל מיט אסתר'ען קוקען מיט אויגען. ער אויף איהר און זי אויף איהם. און אַ מאַל מאַכט זיך, אַז מיר חדריונגלעך שפיעלען גאָר אין „קוציבאַבע“. ווייסט איהר, וואָס דאָס הייסט „קוציבאַבע“? אַט וועל איך אייך זאָגען וואָס דאָס איז. מע נעמט אייך און מע פערבינדט אייך די אויגען מיט אַ פעטשיילע, מע שטעלט אייך אוועק אין מיטען שטוב, און אלע דרעהען זיך אַרום אייך, און מע זאָגט אייך: „גער-גער-גער, חאַפּ מיך!“

מאָטעל און אסתר שפיעלען אויך מיט אונז. „קוציבאַבע“, זאָ-גען זיי, געפעלט זיי. איך ווייס פאַר וואָס סע געפעלט זיי. וואָ-רום אַז זיי שפיעלען מיט אונז אין „קוציבאַבע“, האַלטען זיי אין איין יאָגען זיך, אין איין חאַפּען זיך. ער זי, און זי איהם.

און נאָך אַ סך סמנים האָב איך, וואָס איך וואָלט אייך גע-קאָנט דערצעהלען און דערצעהלען. נאָר איך בין נישט אַזעלכער... איינמאָל האָב איך זיי געחאַפּט, ווי זיי האָבען זיך געהאַלטען ביי די הענד. ער זי, און זי איהם. דוקא נישט שבת. דוקא אין אַ וואַכעדיגען טאָג. פאַרנאַכטליך איז דאָס געווען. בין מנחה למעריב. ער איז כלומרשט געגאַנגען אין שוהל אַריין. פערבלאָג-זעט צו אונז אין חדר. „וואו איז דער רבי?“ — „דער רבי איז נישטאָ“. און ער געהט און גיט איהר די האַנד. אסתר'ען הייסט עס. שטעה איך און קוק. נעמט זי צו איהר האַנד. גיט ער מיר אַ גראַשען, איך זאָל קיינעם נישט דערצעהלען. זאָג איך — צוויי. גיט ער מיר צוויי. זאָג איך — דריי. גיט ער מיר דריי. איהר מיינט וואָס? ווען איך זאָל זאָגען פיער, וואָלט ער מיר געגעבען פיער. און פינף, און זעכס? נאָר איך בין נישט אַזעלכער...

נאָך איין מאָל האָט זיך געטראָפען אַ מעשה... נאָר גענוג מעשות. לאָס איך אייך בעסער דערצעהלען די רעכטע מעשה, וואָס כ'האָב אייך צוגעזאָגט.

אביחיל — זי וועט דארפן חתונה האָבען, וואָס אסתר — וועט
ער נעמען אסתר'ען, וואָס — און ער וועט מיט איהר געהן, תחת
ושתי — אונטער דער חופה".

וואָס זאָגט איהר אויף מיין ברודער, ווי ער האָט דאָס אויסגע-
טוישט די מגילה? איך וואָלט אַ בעלן געווען האָרען, וואָס
וואָלט זאָגען, למשל, דער רבי אויף אזא פירוש? נאָר ווי קומט די
קאָז איבער'ן וואָסער? שאַ! ס'איז דאָ איין עצה, ווי איך בין
אַ איד! איך וועל איבערדענען די יוצרות: דעם רבינ'ס שיר
וועל איך אוועקגעבען אסתר'ען, און אסתר'ס מגילה וועל איך אוועק-
געבען דעם רבי'ן, — לאָז ער זיך קוויקען. אַי, ס'וועט נאָכדעם ווע-
רען אַ חתונה? וואָס בין איך שולדיג? טרעפט זיך דען נישט, אַ
מענטש האָט אַמאָל אַ טעות? למאָי דער בריעפטרעגער פון דער
פאָסט — מאַכט זיך דען נישט, אז ער גיט נישט אָפּ קיין בריעף?
ביי מיר וועט זיך אזעלכע זאָכען קיינמאָל נישט טרעפן. איך בין
נישט אזעלכער...

ד.

— אַ גוט יום-טוב, רבי! — פאל איך אַרײַן אין חדר מיט איין
אימפעט, אז דער רבי טהוט זיך אַזש אַ וואָרף. — מיין ברודער האָט
אַיך געשיקט שלח-מנות און געווינשעוועט אייך, איהר זאָלט דער-
לעבען איבער אַ יאָהר.

און איך געה און געב-אוועק דעם רבי'ן די מגילה. מיין רבי
עפענט-אויף די מגילה, קוקט און טראַכט און זוכט און דרעהט די
מגילה אויף אלע זייטען. אַפנים, ער זוכט עפנים נאָך. "זוך, זוך, —
טראַכט איך מיר, — דו וועסט דאָרט עפנים געפינען"...

און מיין רבי טהוט'אָן די זילבערנע בריקל, ליענעט-דורך די
מגילה און — איהר זאָלט זאָגען, ער זאָל זיך דאָס אַפילו פערקריי-
מען. נאָר אַ זיפץ געטהאָן, נישט מעהר. נאָכדעם מאַכט ער צו
מיר: "וואַרט-אויס, אַט וועל איך דיר אָנשרייבען אַ פאָר ווער-

בעצאָהלט מיר די צוגעזאָגטע צעהן גראַשען. ניט ער מיר דעם רבינ'ס שלח-מנות, א פער'חתמ'עט בריוועל, און אז איך האלט שוין ביים אוועקגאנג, רוקט ער מיר אריין אין האַנד נאָך אַ בריוועל און זאָגט צו מיר שטיל און גיך: „און דאָס וועסטו אָפגעבען אסתר'ען"... „אסתר'ען?" „אסתר'ען"... איין אַנדערער אויף מיין אָרט וואָלט זיך שוין הייסען בעצאָהלען פאַר אזאָ זאָך צוויי מאָל אזוי פיעל, נאָר איך בין נישט אזעלכער..."

ג.

„רבנו של עולם! — טראַכט איך מיר, געהענדיג מיט'ן שלח-מנות. — וואָס קאָן מיין ברודער אזעלכעם שרייבען צו מיין רבינ'ס טאָכטער? מע דאַרף אומיסטנע אַ קוק טהון. מעהר נישט נאָר אַ קוק טהון. איך וועל דאָך זיי דערמיט נישט אָפבייסען"... און איך עפען-אויף דאָס בריוועל וואָס צו אסתר'ען און איך לייען איבער אַ גאַנצע מגילה. וועט איהר הערען. איך געב זי איך איבער וואָרט אין וואָרט:

פון מרדכי'ן צו אסתר'ען.

„איש — אַ מענש, יהודי — אַ בחור, היה — איז געווען, בשושן הכירה — ביי אונז אין שטעדטעל, ושמו מרדכי — זיין נאָם מען איז מאָטעל. ויהי אומן — ער האָט ליעב געהאַט, את הדסה — דאָס הדס'על, היא אסתר — דאָס איז אסתר. והנערה — און דאָס מיידעל, יפת — איז אַ שענע, תואר — אַ קראַסאוויצע. ותיטב הנערה — און דאָס מיידעל איז איהם געפעלען. לא הגידה אסתר — אסתר זאָגט נישט אויס קיינעם, כי מרדכי — וואָרום מאָטעל, צוה עליה — האָט איהר אָנגעזאָגט, אשר לא תגיד — זי זאָל נישט אויס-זאָגען. ובכל יום ויום — אלע טאָג, מרדכי מתהלך — געהט מאָטעל פערביי, לדעת שלום אסתר — האַפען אַ קוק אויף אסתר'ען. ובהגיע תור אסתר — און אז ס'וועט קומען די צייט פון אסתר'ען, בת

אז ער וועט מיט איהר געהן אונטער דער חופה, — קומט דאָס שוין אויס גלאַט ווילד, אָהן אַ שום טעם. ערשטענס, געהט דער „וּמַלִּיכָה“ אויף אחשוורוש'ען, נישט אויף מרדכי'ן. און צווייטענס, איז אין ערגיץ נישט דערמאָנט אין דער מגילה, אז אחשוורוש איז געגאָנגען מיט אסתר'ען צו דער חופה. אַ קונץ נעמען אַ פסוק און פערדרע-הען איהם משוגענערווייז? יעדער פירוש דאַרף זיין מיט אַ גאָנג. פאַר-אַ-יָאָהרען און פאַר צוויי יָאָהרען האָסט דו מיר אַריינגעשיקט עפּים אַנדערש. היינטיגס יָאָהר איז דיר געפּעלען שיקען דעם רבין אַ פירוש אויף דער מגילה, און נאָך אַ פערדרעהטען פירוש דערצו. נו, מהיכארתית, מסתמא דאַרף אזוי צו זיין. לכן שיק איך דיר דיין מגילה אָפּ צוריק, און לָאָז דיר גאָט געבען אַ גוט יָאָהר, ווי עס ווּינשט דיר דיין רבי“...

אָט דאָס הייסט געריבען אַ מאָרדע! אַ מצוה אויף מיין ברודער! ער וועט שוין מעהר אַזעלכע מגילות נישט שרייבען, מיין איך.

אָפּגעפאַרטיגט זיך מיט'ן רבינ'ס בריעף, דאַרף מען שוין אין איינוועגס אַ קוק טהון, וואָס שרייבט זי, דעם רבינ'ס טאָכטער הייסט עס? איך עפּען-אויף איהר בריעף — פאַלען נישט אַרויס די צוויי קערבלעך? וואָס איז דאָס פאַר אַ שלאַק? איך לייען-איבער — אינגאָנצען צוויי שורות:

„מאָטעל, איך דאַנק דיר פאַר די צוויי קערבלעך. קאָנסט זיי נעמען צוריק. אזא שלח-מנות פון דיר האָב איך נישט ערוואַרט. קיין מתנות פון דיר פערלאָנג איך נישט, און קיין נדבה אַודאי נישט“...

חאַ-חאַ, וואָס זאָגט איהר דערויף? קיין נדבה פערלאָנגט זי נישט! אַ שענע געשיכטע, ווי איך בין אַ איריש קינד! הכלל, וואָס טהוט מען ווייטער? איין אַנדערער אויף מיין אָרט וואָלט מסתמא ביידע בריעף צעריסען און דאָס געלד אַריינגעלעגט אין קעשענע. צוויי פייגען וואָלט ער געבראַכט אַהיים, נישט קיין צוויי קערבלעך. נאָר איך בין נישט אַזעלכער... איך האָב בעסער אָפּ-

טער". איך טהו מיך דערווייל א דרעה-ארום איבער'ן חדר, נעם ביי דער רביצין א לעקאכעל און א פלאדעל, און בינורלבינג, אז קיין נער זעהט נישט, טהוט איך א געב-איבער אסתר'ען אין האנד אריין דעם רבינ'ס שיר מיט'ן שלח-מנות. ווערד זי רויטליך, בעהאלט זיך אין א ווינקעלע, עפענט-אויף פאוואלינקע דאָס בריוועל און ווערד אָנגעצונדען, ווי א ליכט, און די אויגען ברענען — סכנת-נפשות! „אפנים, נישט צופריעדען מיט'ן שלח-מנות". — טראכט איך מיר און געהצו צום רבי'ן. גיט ער מיר די „פאָר ווערטער", וואָס ער האָט אָנגעשריבען.

— א גוטען יום טוב איך, רבי! — זאָג איך מיט'ן אייגענעם אימפעט, וואָס ביים אריינקומען. — דערלעבט איבער א יאָהר! — און איך לאָז מיך אהיים.

שוין אז איך בין געווען אויף יענער זייט טיר, לויפט מיר נאָך אסתר מיט רויטע פערוויינטע אויגען: „נא, — זאָגט זי צו מיר מיט כעס — אָט דאָס וועסט דו אָפגעבען דיין ברודער!" אויפ'ן וועג עפען איך אויף פריהער דעם רבינ'ס בריוועל — דער רבי איז בילכער. שטעהט דאָרט אזוי: „מיין ליבער און גע-טרייער תלמיד מרדכי נ"י! איך דאָנק דיר פיעל מאָל פאר'ן שלח-מנות, וואָס דו האָסט מיר אריינגעשיקט. פאר-א-יאָהרען און פאר צוויי יאָהרען האָסט דו מיר אריינגעשיקט שלח-מנות טאָקי, שלח-מנות ממש... היינטיגס יאָהר האָסט דו מיר אריינגעשיקט א נייעם פירוש אויף דער מגילה. דאָנק איך דיר פאר דער מגילה. איך דאָרף דיר אָבער זאָגען, מאָטעל, אז דער פירוש דיינער הויבט מיר נישט אָן צו געפֿעלען. ראשית, איז „שושן הבירה" די „הויפט-שטאָרט", נישט, ווי דו זאָגסט, „אונזער שטעדטעל". והשנית, וואָלט איך וועלען וויסען, וואו שטעהט דאָס, אז מרדכי איז געווען א בחור? און וואָס רופסט דו איהם עפֿים מאָטעל? וואָס פאר א מאָטעל? און פון וואָנען האָסט דו דאָס גענומען, אז „אומן" איז די טייטש „ליעב געהאט"? אומן איז די טייטש „דערצויגען", פונ'ם וואָרט „אָמן פרגוג". און וואָס דו טייטשט: „וימליכה תחת ושתי" —

און מיין ברודער מאַטעל? אָהאָ! ער האָט נאָך פריהער חתונה געהאַט, נאָך איידער אסתר איז אַ כלה געוואָרען, און איז אוועק-געפאָהרען אַהין, צום שוועהר. ער איז אָבער גיך געקומען צוריק. און דוקא אַליין. וואָס איז די מעשה? ער וויל זי גט'ען. זאָגט איהם דער טאַטע: „כּיזט אַ פּראָדאָם!“ וויל די מאַמע נישט ליידען. קריעגט מען זיך. ס'איז פּרייליך! פון דעסמוועגען האָט זיך נישט געהאַלפּען. ער האָט זיך מיט איהר גע'גט און חתונה געהאַט פאַר אַיין אַנדערע. ער האָט שוין צוויי קינדערלעך אפילו. אַ יונגעלע מיט אַ מיידעלע. הייסט דאָס יונגעלע הערצל, נאָכ'ן דאָקטאָר הערצל. און דאָס מיידעלע הייסט אסתר'על. דער טאַטע האָט אפילו געזאָגט, זי זאָל הייסען גיטעל, נאָך זיין מאַמע, דער באַבע גיטעל. און די מאַמע האָט געוואָלט, גע'חלש'ט, זי זאָל הייסען לאַה'צי, נאָך איהר מאַמע, דער באַבע לאַה. איז אַרויס צווישען טאַטע-מאַמע אַ מחלוקת. אַ גאַנצע נאַכט מיט אַ גאַנצען טאָג האָבען זיי זיך געקריעגט. איז געבליבען, דאָס קינד זאָל הייסען לאַה-גיטעל, נאָך ביידע מאַמעס. אַיין עס. האָט זיך דער טאַטע אַרומגעקוקט, ער וויל נישט לאַה-גיטעל. „וואָס איז דער שכל?“ „אַזוי. פאַר וואָס קומט איהר, אַז איהר מאַמע'ס נאָמען זאָל געהן פריהער?“ קומט צו געהן מיין ברודער מאַטעל פון שוהל און זאָגט, אַז ער האָט איהר גאָר געגעבען אַ נאָמען אסתר. זאָגט איהם דער טאַטע: „פּראָדאָם! פון וואַנען האָט זיך צו דיר גענומען אַ נאָמען אסתר?“ ענטפערט איהם מאַטעל: „האָסט פאַרגעסען, אַז מיר האָבן בען באַלד פורים?“... נו, וואָס וועט איהר איהם, אַשטייגער, איצט טער זאָגען? אַיין עס. מע הערט שוין מעהר נישט קיין „פּראָדאָם“ פונ'ם טאַטען. נאָר ביידע, אי דער טאַטע, אי די מאַמע, קוקען עפּים מאַדנע אַינס אויף דאָס אַנדערע און מע חאַפּט אַ שווייג. וואָס האָבען געהייסען דער דאָזיגער קוק מיט דעם דאָזיגען שווייג — ווייס איך נישט. אפשר ווייסט א י ה ר ? . . .

געטהאָן אַ שענערע זאַך. וועט איהר הערען. איך האָב מיך מיישב געווען אזוי: שכר-טרחא פאר'ן וועג האָב איך דאָך פון מיין ברודער דער מאַטעל שוין בעקומען — היינט וואָס זשע דארף איך איהם? און איך געה און געבראַפּ ביידע בריעה גאָר דעם טאטען. איך וועל האַרבען, וואָס וועט דער טאטע זאָגען? ער וועט בעסער פערשטעהן די מגילה, ווי מיין רבי, האַטש דער טאטע איז אַ טאטע און דער רבי איז אַ רבי...

ה.

וואָס איז געווען, אז דער טאטע האָט איבערגעלייענט ביידע בריעה מיט דער מגילה און האָט אַ נעם געטהאָן מיין ברודער מאַטעל אויפ'ן צימבעל, ער זאָל געבען צו פערשטעהן, וואָס דאָ טהוט זיך? — פּרעגט שוין גאָר נישט. איך זאָל וועלען נאָכטהון מיין ברודער מאַטעל, וואָלט איך בעדארפט זאָגען מיט'ן לשון און מיט'ן ניגון פון דער מגילה:

”זעה עיר שושן נ-ב-ו-כה”...

נאָר נישט דאָס איז דער עיקר. איהר ווילט דאָך אַרדאי וויסען דעם סוף: וואָס איז געווען דער סוף מיט'ן רבינ'ס טאָכטער אסתר'ען און מיט מיין ברודער מאַטעל? וואָס זאָל זיין? גאָר נישט. אסתר האָט חתונה געהאַט. איין אַלמן האָט זי גענומען. אַך, האָט זי געוויינט! איך בין געווען אויף איהר חתונה. וואָס, אייגענטליך, האָט זי אזוי געוויינט — ווייס איך נישט. אַפנים, דאָס האַרץ האָט איהר געזאָגט, אז זי וועט זיך מיט איהר זיווג לאַנג נישט עלטערען. און כך הוה. זי האָט אָפּגעלעבט מיט איהם אינגאנצען אַ האַלב יאָהר און איז אַוועקגעשטאָרבען. פון וואָס — קאָן איך אַייד נישט זאָגען. איך ווייס נישט. קיינער ווייסט נישט. דער רבי און די רביצין ווייסען אויך נישט. געזאָגט האָט מען, אז זי האָט זיך גע'סמ'ט, פשוט, גענומען און אַליין אַוועקגע'סמ'ט זיך. נאָר ס'א ליגען. ”דאָס האָבען שונאים אויסגעטראַכט”. אזוי האָב איך געהערט פון דער רביצין אַליין...

די ערב-פסח'יגע עמיגרעציע

געשריבען אין יאָהר 1908.

די ערב-פסח'יגע עמיגראציע

א.

א רויס פון נז-ערד.

— דאנקען השם יתברך, גע'פטר'ט דעם פורים געזונטערהייד
און מע קאן שוין אָנהויבען אין זינען האָבען אַריינברענגען דעם
פסח אין אַ גוטער שעה!

אזוי האָט זיך אָנגערופען די מאמע צו זיך אַליין אויף מאָר-
גען נאָך שושן-פורים און אויסגעקוקט מיט די אויגען אלע ווינקעלעך
אין זאָל, ארומגעגאנגען און געזוכט איין אָרט, ווי אַ הוהן בשעת
זי דערפיהלט, אז זי בעדארף זיך לעגען. אין עטליכע טעג אַרום
איז בעשאַפּען געוואָרען אַביסעל היי מיט צוויי קלעצלעך, און אויף
די קלעצלעך — אַ שפּאַגעל-ניי דיוזשקעלע, איבערגעדעקט מיט
אַ גראָבען נאָר אַ ווייסען ציכטיגען ליינוואַנט, און מיך האָט מען
צוגערופען אינאיינעם מיט'ן טאַטען און אָנגעזאָגט אַ מאָל דרייסיג,
איך זאָל זיך גאָרניט דערוועגען ניט צוגעהן פון דער נאָהענט,
ניט אַ קוק טהון פון דערווייטען, ניט אַ שמעק טהון אַפילו „אין
יענעם ווינקעל אַריין“. און טאַקי באַלד נאָכדעם איז צוגעמאַכט
געוואָרען די טיר פון זאָל, און אונז ביידען, מיך מיט'ן טאַטען, האָט
מען געבעטען מחילה, מיר זאָלען זיך אָפּטראָגען פון דאָנען אין אַ
גוטער שעה אין אַ מזל'דיגער און מעהר נישט אַריינטרעטען
אין זאָל אַריין ביז פסח.

און אז די מאמע קעהרט זיך אָפּ אין אַ זייט, דערזעה איך אויפ'ן טאַטענ'ס ליפּען אַ גרינג בעהאַלטען שמייכלעך; און קעהרט זיך אום צוריק די מאמע, מאכט ער וויעדער איין ערנסט פנים. ער נעמט מיך פאַר אַ האַנד, זעצט מיך אַנידער נעבען זיך אויף אַ בענקעל און זאָגט מיר אָן, איך זאָל אַהינצו גיט קוקען — מע טאָר גיט!

— פון דער ווייטען אויך גיט?

נאָר דער טאַטע הערט מיך שוין גיט. ער זיצט פערטיעפט אין אַ ספר און לערענט שטילערהייט, און איך פער'גנב'ע מיך פאַוואָד לינקע צו דער טהיר און קוק'אריין דורך אַ שפעלטעל אַהין, אין זאָל אַריין, און זעה דאָרטען פון כל'טוב אַ גן-עדן: נייע טעפּ אַ סך מיט מאַקערטעס אויף דער ערד, און אַ האַקמעסער, אַ זאָלצברעטעל, ציבעלעס צוויי קרענצלעך הענגען אויף דער וואַנד און בעשענען די זאָל, — שוין פסח'יג די זאָל, פסח'יג, פסח'יג, פסח'יג!...

ב.

פון האַנד צו האַנד.

— טאָמער וואָלט איהר זיך מטריח געווען פון דאַנען מיט די ספרים אַהין, אין גרויסען אַלקער אַריין?
אזוי רופט זיך אָן צו אונז די מאמע, אָנגעטהאָן אין ווייסען, מיט אַ ווייס סערוועטעל אויפ'ן קאָפּ און מיט אַ לאַנגען שטעקען אין איין האַנד און מיט אַ נייעם פלעדערוויש אין דער אַנדערער האַנד, פעררייסט דעם קאָפּ אַרויף און קוקט אויף דער סטעלי.
— סאָסיל! וואו ביזט דו ערגיץ מיט דער באַרשט? נו, ריהר זיך שוין, מויד! באַווייז זיך!

און סאָסיל די מויד, אויך אַ פאַרבונדענע מיט אַ ווייסער שמאַטע, בעווייזט זיך מיט אַ נאָסער באַרשט און מיט אַ שעפעל ווייס לעהם, און ביידע זעהען-אויס, ווי לעבעדיגע מתים אין ווייסע

פון דער מינוט אָן האָט די זאַל בעקומען ביי מיר אין די אויגען
דוקא גאָר אַ בעזונדער חן, און עס האָט מיך אַהינצו געצויגען, ווי
אַ מאַגניט, און איך האָב בעקומען אַ שטאַרקען חשק אַ קוק טהון
אַהינצו, אין „יענעם ווינקעל אַרײַן“, האָטש פון דערווייטען.
אָוועקגעשטעלט זיך פון יענער זייט טיר, בשעת מעשה געקייט
דעם אָנבײַסען, ברויט מיט שמאַלץ, האָב איך אַרײַנגעקוקט און
געשפּיעגעלט זיך אין אונזער שענער ליכטיגער זאַל מיט דער
רויטער קאַנאַפּע פון פּיעדעל-האַלץ, מיט'ן האַלב-קײלעכניגען טיש
אויף דריי לאַפּעס, מיט'ן האַלב-קײלעכניגען שען-געשניצטען
שפּיעגעל און מיט'ן גרויסאַרטיגען מזרח, וואָס דער טאַטע אַלײן
האָט איהם אויסגעמאַהלט בשעת ער איז נאָך, זאָגט ער, געווען אַ
חתן, וועהדוועה, וואָס איז ניט געווען אויפ'ן דאָזיגען מזרח!
בערען, און לײבען, און ווילדע קעץ, זון אַדלערס, און פּויגלען, און
שופרות, און מנורות, און אתרוגים, און שיסעלעך מיט מנ'דוד'לעך,
און בלעטלעך, און קנעפּלעך, און רעדלעך, און פּאַסיקלעך, און
פּינטעלעך אָהן אײַן עץ, אָהן אַ שיעור! ס'איז געווען נישט צו
גלויבען, אז אַ מענשליכע האַנד זאָל דאָס אַלסדינג קאָנען אויס-
מאַהלען, קוים-קוים וואָס דאָס אויג קאָן האַפּען! „אַ מושלם דער
טאַטע מײנער! — טראַכט איך מיר. — אַ בריה! אַ מזיק!“
— פאַרחאַפּט זאָלסטו דו ניט ווערען! מיט'ן נאַנצען חמץ ביי

דער טהיר, ברענגען זאָלסטו דו ניט אויפ'ן פּייער?
אזוי זאָגט די מאַמע, נעמט מיך אָן מיט צוויי דינע שאַרפּע
פּינגערלעך פון איהר רעכטער האַנד ביי מײן לינקען אויהער און
פיהרט מיך צום טאַטען:

— נא, זעה, קוק האָטש אָן דעם קדיש דיינעם! מיט'ן ברויט
האָט ער זיך אָוועקגעשטעלט קוקען אַהין, וואו דער פּסח'יגער
באַרשטש!

דער טאַטע מאַכט כלומרשט אײַן ערנסט פנים, שאַקעלט מיט'ן
קאָפּ, שטעלט-אויף די ליפּען און קנאַקט מיט דער צונג:
— טי-טי-טי! אָוועק, דו ימח-שמו'ניק אײנער!

ג.

פון די אלקערס אין דער שפיזאריע.

— זייט־זשע מוחל, בעל־הבית! די בעל־הבית'טע האָט געזאָגט, איהר זאָלט מוחל זיין אריבערטראָגען זיך פון דאָנען אינ'ם קליינעם אַלקערעל אַריין.

אזוי זאָגט צום טאטען סאָסיל די מויד און קומט־אַריין מיט'ן גאַנצען קלאַפּערגעצייג, אויסגעשמירט, ווי אַ רוח, און מיר טראָגען זיך מחילה אַריבער מיט די ספרים פונ'ם גרויסען אַלקער אינ'ם קליינעם אַלקערעל אַריין. דאָס קליינע אַלקערעל איז גרויס, ווי אַ פייג; דאָרטען שטעהט מעהר ניט ווי איין בעטעל, שלאָף איך און, ניט אויסגערעדט זאָל זיין, סאָסיל די מויד. סאָסיל איז, פערשטעהט איהר, טאָקי אונזערע אַיין אייגענע און ביי אונז איז זי שוין כמה וכמה יאָהרען; איך בין נאָך דעמאָלט, זאָגט זי, אויף דער וועלט ניט געווען. איך בין ביי איהר, זאָגט זי, אויף די הענד אויסגעוואַכסען. ווען ניט זי, וואָלט איך שוין לאַנג, זאָגט זי, אָנגעשפּאַרט מי יודע וואו. וואָרום וואו ערגיץ אַיין אָנשיקעניש, אַ משולחת, אַ שלאָק־פורעניות, איז דאָס ביי מיר, זאָגט זי, געווען, און פון אַלע צרות האָט זי מיך, זאָגט זי, אַרויסגעשלעפּט; און היינט דאַנקט ער מיך, זאָגט זי, אַפּ מיט שטיינער, — נו? איז ער ניט ווערטה קיין פעטש? אזוי לאָזט אויס סאָסיל און שענקט מיר אַ פאָר סטוסאַקעס מיט אַ רייס ביי די האַר פאַר אַ צוגאָב. און — מערקווירדיג! — קיינער זאָגט איהר ניט קיין וואָרט. ניט די מאַמע, ניט דער טאטע נעמען זיך אָן פאַר מיר. וואָס סאָסיל וויל, דאָס טהוט זי מיט מיר, גלייך ווי איך בין סאָסיל'ס, ניט זייערע.

אין קליינעם אַלקערעל פערקלויב איך מיך אין אַ ווינקעלע. בעזעץ מיך אויף דער ערד און קוק אויפ'ן טאטען, ווי ער רייכט דעם שטערן, קייעט די באָרד און שאָקעלט זיך און ציהט־אויס יענעם

תכריכים. און סאָסיל מיט'ן נאָמען בערשטעל פליאָסקעט איבער דער סטעלי הין און צוריק: פליאָק — פליאָק! און ביידע זענען זיי אין כעס, ביז, ווי די ביענען.

לאַנג אָבער שטעהן און קוקען אויף דער דאָזיגער זעלטענער קאָמעדיע לאָזט מען מיך ניט. פריהער הויבט מען מיר אָן געבען אָנצוהערעניש, אז אַ יונגעלע בעדאָרף ניט שטעהן בשעת מע שמיט די שטוב אויף פסח. נאָכדעם הויבען זיי ביידע שוין אָן אַביסעל האַרבער:

— הער נאָר, טאָמער וואָלסט דו גענאָנגען אַהין, אין אַלקער אַרײַן?

און בשעת מעשה נעמט מיך אָן די מאַמע פאַר אַ האַנד און בעווייזט מיר, וואוהין איך זאָל געהן. איך בין אָבער קיין בעלן ניט אוועקגעהן, טרעט איך אָפּ אַביסעל אויף אַ זייט און בעגעגען זיך מיט סאָסלען; טהוט מיך סאָסיל אַ שטויס-אָפּ פון זיך: „אומערדום אָבער פּלאָנטעט ער זיך אונטער די פיס!“

— געה שוין געה צו אַלדי גוטע יאָהר אַהין, צום טאַטען! — זאָגט מיר די מאַמע און טהוט מיך אַ וואָרף צו סאָסלען, און סאָסיל האַפט מיך אונטער און טהוט מיך אַ שלידער צוריק צו דער מאַמען: „אויף מיין לעבען האָב איך אזא מין איינגעגעסען יונגעל ניט געזעהען!“

— סע נעמט איהם גאָר קיין קויל ניט! — זאָגט די מאַמע און דערלאַנגט מיר אַ סטוסאַק פון הינטען, און סאָסיל האַפט מיך אונטער און פערלאַפעט מיך מיט ווייסען לעהם, און איך פאַל-אַרײַן, ווי אַ קיטשקע, צום טאַטען אין אַלקער אַרײַן און פערגעה זיך פון געוויין.

דער טאַטע רייסט זיך אָפּ פון די ספרים, נעמט מיך איין מיט וואָס ער קאָן, זעצט מיך אַנידער אויף די קניהעם און פערטיעפט זיך צוריק אין די ספרים.

— קוקאריקו! — האָב איך אויסגעשרינגען אויף אַ קול, געוואָלט בעווייזען דעם טאַטען מיין גרויס בריה'שאַפט, און האָב אויפגעהויר בען דעם קאַפּ אאָן זיך דערלאַנגט אַ זעץ אין דער סטעלי, אַז די צייהן זענען מיר שיער ניט אַרויסגעפאלען פונ'ם מויל. האָט זיך דער טאַטע איבערגעשראַקען און געמאַכט אַ גוואָלד. איז געקומען צו לויפּען פריהער סאָסיל און נאָכדעם די מאַמע, און ביידע האָבען זיי מיר אַריינגעלעגט וויפיעל ס'איז אין מיר אַרײַן.

— אַ קינד זאָל האָבען אין זיך אַזעלכע קינדערשע תנועות! — טענה'ט די מאַמע.

— אַ קינד איז דאָס? אַ שר, ניט קיין קינד! — העלפט איהר אונטער סאָסיל, און איז מודיע, אַז מע וועט אונז באַלד לאָזען בעטען, מירזאָלען זיך אַריבערטראָגען פון דאַנען, מחילה, אין קיך אַרײַן, וואָרום אין שטוב איז שוין כמעט העכער האַלב פסח'יג.

ד.

פון דער שפּיזאַרניע אין קיך.

דאָרטען טרעף איך משה'בער'ען מיט די גרויסע ברעמען זיצען אַיט'ן טאַטען אויף דער מילכיגער באַנק. איצט לערנען זיי ניט; זיי רעדען זיך אויס איינס פאַר דאָס אַנדערע זייערע ביטערע הערצער. דער טאַטע קלאָגט זיך פאַר איהם אויפ'ן גלות פונ'ם ערב-פסח, וואָס מע טרייבט איהם אַרום שוין פון עטליכע טעג. „אַ מין גע-ונד, אַ גלות, אַ מין עמיגרעציע פון איין אָרט אויפ'ן אַנדערען!“ און משה'בער זאָגט, אַז דאָס איז נאָך בלאָטע; איהם איז, זאָגט ער, נאָך אַ סך ערגער.

— מיך — זאָגט ער — האָט מיינע גאָר דורכגעטריבען פון שטוב.

איך קוק אויף משה'בער'ען מיט ד' גרויסע ברעמען און קאָן מיך בשום אופן ניט פאַרשמעלען, וואָס הייסט, מע האָט איהם,

שענעם לאנגען „און יא — — — — —“. נאָר אַט קומט אַרײַן סאַסיל מיט'ן קלאַפּערגעצײג און לאָזט אונז בעטען. מיר זאָלען זיך אַרויס-פּעקלען פון דאַנען ווייטער אַביסעלע.

— וואוהין נאָך? — פרעגט זי דער טאַטע, אַיין איבערגע-שראָקענער.

— איך ווייס וואוהין? — זאָגט סאַסיל און שטעלט זיך אַוועק מיט'ן בערשטעל אין מיטען אַלקערעל.

— אין קעמערעל אַרײַן! אין דער שפּיזאַרניע אַרײַן! — זאָגט די מאַמע און קומט-אַרײַן מיט'ן לאַנגען שטעקען און מיט דעם נייעם פּלעדערוויש, זעהט-אויס ווי אַיין אָנגעוואָפּענטער שונא, וואָס פאַלט-אָן אויפ'ן לאַנד מיט געוועהר אין די הענד.

— אין שפּיזאַרניע איז איצטער קאַלט, ווי אין אַ פּוסטקע. — פּרובט זיך דער טאַטע אָפּבעטען מיט גוטע ווערטער.

— אַ ווילדע קעלט אויף איהם! — זאָגט די מאַמע.

— מע געפינט געפרוירענע אין דרויסען! — האַפט-אונטער סאַסיל און הויבט-אָן פּליאַסקען מיט דער נאַסער באַרשט איבער די טרוקענע וועג. און מיר מוזען זיך, במחילת כבודנו, אַריבערפּעקלען פונ'ם קליינעם אַלקערעל אין קליינעם קעמערעל אַרײַן, און ביידע האַפען מיר דאָרט אַ רעכטען ציטער. מע קאָן ניט זאָגען, אז פאַר'ן טאַטען זאָל דאָ זיין גוט צו זיצען און אַריינקוקען אין אַ ספר: די שפּיזאַרניע איז אַ קליין ענג קעמערעל און אַ פינסטערס, קוים וואָס צוויי מענשען קאָנען זיך דאָרט אויסדרעהען. דערפאַר אָבער איז דאָס פאַר מיר אַ גאַנצער גן-עדן. סטייטש, עס איז דאָ פּאָלעצעס, און מע קאָן אויף זיי קלעטערען. אמת, דער טאַטע לאָזט מיך ניט קלעטערען. ער זאָגט, איך קאָן חלילה זיך הרג'ענען. נאָר ווער הערט איהם? ער האָט זיך נאָר פערטיעפט אין זיינע ספרים, בין איך שוין — אַהא! — געווען אויף דער ערשטער פּאָלעצע, פון דער ערשטער — אויף דער צווייטער, און פון דער צווייטער — אויף דער דריטער.

ניש, אז זי פערשטעהט ניט, וואָס ער דרעהט זיך דאָ אַרום ערב־פסח? דאָכט זיך, ס'איז גלייכער, זאָגט זי, זיצען ביי זיך אין דער היים, און ניט אַרומדרעהען זיך אין אַזאַ צייט אין פרעמדע הייזער! משה' בער שטויסט זיך, וועמען זי מיינט, נעזעגענט ער זיך אָפּ, און מיר לאָזען זיך אַראָפּ אין קעלער אַריין „אַפּעסען“...

ה.

פון קיך אַראָפּ אין קעלער.

איך פערשטעה ניט, וואָס קרימט זיך אַזוי דער טאטע און וואָס קנייטשט ער מיט די פלייצעס און בורטשעט אונטער דער נאָז: „נאָ דיר איין עמיגרציע!“... אַשטייגער, וואָס פאַר איין אומגליק איז דאָס, אז מען עסט איין מאָל אין קעלער? וואָס קאָן שאָרען דער ריח פון געזויערטע אוגערקעס, פערשטונקענע קרויט, מילכיגע קריגלעך? וואָס איז אַזוי ביטער, אז מען נעמט צוויי איבערגע-קעהרטע פעסלעך און מען לעגט איבער אַ לאָקשענברעט, און אַליין זעצט מען זיך אויך אויף איבערגעקעהרטע פעסלעך און מען עסט? אדרבה, מיר דאָכט, אז אַזוי איז נאָך פיעל בעסער און אַ סך פרייליכער. מען קאָן זיך בשעת מעשה קאטשען מיט'ן פעסעל איבער'ן גאַנצען קעלער. אַי, מען פאַלט? שטעהט מען אויף און מען קאטשעט זיך נאָך אַ מאָל. דער גאַנצער חסרון איז, וואָס סאָסיר גיט אַכטונג, מען זאָל זיך ניט קאטשען.

— ער האָט זיך שוין געפונען — זאָגט זי — אַ גיי שפיעלעכען;

ער וויל זיך אַ האַנט אָדער אַ פוס אויסברעכען...

מיינע שונאים זאָלען אַזוי לעבען, ווי איך וויל זיך אויסברעכען אַ האַנד אָדער אַ פוס! איך וויל ניט, וואָס די סאָסיל וויל האָבען פון מיינע יאָהרען און טעג? שטענדיג רודפ'ט זי מיך, און אַלסדינג לעגט זי אויס צום ערגסטען. לויף איך — זאָגט זי, אז איך וועל בלייבען אָהן אַ קאָפּ. ריחר איך זיך צו צו עפּים אַ זאָך — זאָגט זי.

משה-בער'ען, אזא גרויסען אידען מיט אזעלכע גרויסע ברעמען, גענומען און דורכגעטריבען? ביסלעכווייז געהען זיי אריבער אויף זייערע שטענדיגע ענינים, מאַדנע דבורים: „רמב"ם", „כוזרי", „פילוסופיא", „שפינאָזא" וכדומה, וואָס קריבען מיר ניט אין דער לינקער פּאַה.

א סך מעהר אינטערעסאַנט איז די גרויע קאַץ, וואָס זיצט אופ'ן פריפעטשיק און וואַשט זיך. סאָסיל זאָגט, אז א קאַץ וואַשט זיך, איז א סימן אויף געסט. פערשטעה איך ניט, פון וואַנען ווייסט די קאַץ, אז ס'וועט זיין א גאסט? איך געה'צו צו דער קאַץ און הויב זיך אָן מיט איהר אונטערשפיעלען. פריהער פרוב איך איהר אָנטרעטען מיט'ן פינגער אויף דער לאַפּקע — וויל זי ניט, נאָכדעם לעהרען איך זי, זי זאָל „דיענען", שטעהן אויף די צוויי הינטערשטע פיסלעך — וויל זי אויך ניט. „סטאָי! סל'וזש!" — זאָג איך צו איהר און שענק איהר אַלע מאָל א שנעל אין נעזעל אַריין. פערמאַכט זי די אויגען און דרעהט-אויס דאָס קעפּעל, שטעלט-ארויס דאָס צינגעל און מאַכט אַ מאַדנע פנימ'על, ווי איינער רעדט: „וואָס האָט זיך צוגעשטעפּעט צו מיר דאָס דאָזיגע בחור'על? וואָס וויל ער האַבען פון מיין לעבען?" מיך פערדריסט די מעשה: „א קאַץ זאָל זיין אזא מין עקשנ'טע!" און איך מוטשע זיך מיט איהר אזוי לאַנג, ביז זי דערלאַנגט מיר אַ קרעל מיט איהרע שאַרפע נעגעל איבער דער האַנז, און איך לאָז-ארויס אַ מורא'דיגען קוויטש: „אוי, מאַ-אַ-מע!" קומט צו לויפען די מאַמע מיט סאָסלען מיט אַ געפילדער, און איך בעקום אַ רעכטען פסק פון זיי ביידע, איך זאָל דאָס אַנדערע מאָל וויסען, ווי אזוי צו שפיעלען זיך מיט קעץ! (סך-הכל איין קאַץ — הייסט ביי זיי „קעץ"!) —

— געה נאָר וואַש זיך, — רופט זיך אָן די מאַמע צום טאַטען — וועלען מיר אַראָפּגעהן אין קעלער אַריין „אַפּעסען"... סאָסיל האַפט די קאָטשערע און נעמט זיך צום אויווען מיט די טעפּלעך, לעגט נישט קיין כבוד ניט אויף מיר, ניט אויפ'ן טאַטען און ניט אויף משה-בער'ען. אדרבה, משה-בער'ען גיט זי אַנצוהערע-

פאמעליכען! "וואָס מיר פאָוואָלינקע? ווער מיר פאמעליכען? איך פיהל, אז ביי מיר זענען אויסגעוואַכסען פליגלען, איך פליה, איך פליה!"

1.

פון קעלער אויפ'ן בוידעם — און א סוף.

וואָס ווייסט איהר, וואָס ביי אונז אויפ'ן בוידעם טהוט זיך? — אוצרות! גאנצע אוצרות!

צעבראָכענע גלעזלעך פון לאַמפּען, שאַרבענע פון טעפּ, אַלטע כילבושים, וואָס ס'איז שווער צו דערקענען, צי איז דאָס ווייבערשע, צי מאַנסבילשע תּחתונים. און פוטער אַ שטיקעל וואַלגערט זיך, וואָס אז מע ריהרט זיך צו צו דעם, ווערט דאָס צעקראָכען, אזוי ווי שניי, און בלעטער פון ספרים, צעריסענע שמות, און אַ דורכגעברענטער קוימען פון אַ סאַמאָוואַר, און פערדערען, און אַ צעריסענע זיפּ, און אַיין אַלטער לולב ליגט אויסגעצויגען, ווי אַ בעל־הבית. היינט די לעזשנים! היינט די קראָקוועס! היינט דער דאָך! דער דאָך איז פון גאָלע שינדלען, און איך קאָן איהם דערלאַנגען מיט די הענד! אַ קלייניגקייט — האַלטען דעם דאָך מיט די הענד!

דער טאַטע זעצט זיך אַוועק אויף אַ באַלקע, נעמט־צענויף די שמות־בלעטלעך, לעגט־צענויף אַ בלעטעל מיט אַ בלעטעל, קוקט אַריין אין זיי און פערטיעפט זיך דערווייל אין די שמות־בלעטלעך. און איך שמעל מיך אַוועק ביי'ם קליינעם פענסטערעל וואָס אין דאָך און דערוועג פאַר זיך די גאַנצע שטאָרט, גאַנץ כּתרי־לעווקע, ווי אויף אַ טעלער! אַלע הייזער מיט אַלע דעכער — שוואַרצע, גרויע, רויטע און גרינע דעכער. און די מענשען, וואָס געהען, זעהען אויס קליינע מענשעלעך, און מיר דאַכט זיך אויס, אז קיין שענערס און קיין בעסערס פון אונזער שטאָרט קאָן שוין, דאַכט זיך, גאָר ניט זיין אויף דער וועלט. אויך צו אונז אין הויף אַריין האַפּ איך אַ קוק, און דערוועג, ווי ביי אונז און ביי אַלע איבעריגע שכנים וואַשט מען

אז איך וויל דאָס צעברעכען. האַלט איך אַ קנעפעל אין מויל — מאַכט זי אַ גוואַלד: „דער שלים-מזל וויל זיך וואַרנען!“ דערפאַר רעכען איך זיך מיט איהר אָפּ דעמאָלט, ווען איך בין שלאָף. ווער איך עפּיס נישט מיט אַלעמען, אזוי לעגט זי אַיין די וועלט, מאַכט אַ געפילדער.

— אַצינד נעם דאָס קינד און געה מיט איהם אַרויף. מע דאַרף אויסרייניגען דעם לעצטען חמץ פונ'ם קעלער אויך. אזוי זאָגט די מאַמע נאָכ'ן בענשען, און איידער דער טאַטע פרעגט זי, וואוהין מיר זאָלען געהן, פערחאַפט זי אַליין און טהוט אַ זאָג:

— אויף אַ פאַר שעה אויפ'ן בוידעם.

— וואָרום אין שטוב האָט מען נאָר-וואָס אָפגעוואשען די בריקען. — חאַפּט-אונטער סאָסיל. — נאָר זעהט, דער שלים-מזל זאָל דאָרט ניט אַראָפּקאָממען זיך פונ'ם בוידעם און ניט ברעכען זיך ריק און לענד.

— ביים זיך אָפּ די צונג! — זאָגט איהר די מאַמע, און סאָסיל שטופט מיך אונטער, איך זאָל געהן אַביסעל גיכער.

— נו, קריך שוין, קריך, שלים-מזל!

דער טאַטע געהט הינטער מיר, און איך הער, ווי ער בורטשעט אונטער דער נאָז: „אויפ'ן בוידעם נאָר! אזא מין עמיגראַציע! נ-נ-א!“

אַ מאָדנער מענש דער טאַטע מיינער! מע זאָגט איהם: אויפ'ן בוידעם — איז ער אויך ניט צופריעדען! איך ווייס? מיר דאַכט, איך וואָלט אַ בעל'ן געווען, ס'זאָל זיין אַלע וואָך ערב-פסח און מע זאָל אַלע וואָך דאַרפֿען קריכען אויפ'ן בוידעם. ערשטענס, איז דאָס קריכען אַליין עפּיס אויך אַ שטיקעל עסק. אַשטייגער, אין מיטען וואָך איך זאָל זיך אויסציהען, וועט מען מיך דען לאָזען קריכען אויפ'ן בוידעם? און איצט שפּאַן איך אויף די טרעפּ, ווי אַ מזיק. הינטען שפּאַנט מיר נאָך דער טאַטע און זאָגט מיר: „פּאוואָלינקע!“

וואָס ווייטער איז געווען — גערענק איך ניט. איך ווייס
 נאָר, אז פונ'ם פאל האָב איך צוגעקערענקט נאָכדעם אַ היבש שטיקעל
 צייט. איך בין, זאָגט מען, געווען גאָר פאַרביי. און, ווי איהר זעהט,
 בין איך געבליבען געזונד און שטאַרק, הלואי ווייטער ניט ערגער,
 בלתי־נאָר דער איינער שראָם, וואָס ביי מיר אויפ'ן פנים, און וואָס
 דער אַטהעם איז מיר געוואָרען פון דעמאָלט אַן קורצליך, און וואָס
 אז איך רעד, פינטעל איך מיט די אויגען עד היום הזה.

און מע רייבט און מע שאַבט און מע רייניגט און מע כשר'ט טיש און בענק, און מע טראָגט גרויסע טעפּ מיט היים זורדיג וואַסער, מיט ברענענדיגע פּרעסלעך, מיט גליהענדיגע שטיינער, און אַ פּאַרע זעצט אַרויף, אַ ווייסע פּאַרע; די פּאַרע קייקעלט זיך, קייקעלט זיך, און ווערד צעגאַנגען, אַזוי ווי רויך. און אין דרויסען שמעקט מיט וועס-נע, ריטשקעס לויפּען, ציעגען מעקען, און עפּיס אַ אידעל מיט גרויסע אונטערגעבונדענע שטיוועל און מיט אַ ווייס פּערדעל שלעפט זיך אין דער בלאָטע. דאָס איז נעבאָך עזריאל דער בעל-עגלה. עזריאל שמיסט דאָס ווייסע פּערדעל, דאָס פּערדעל קוים וואָס עס שלעפט די פיס פון דער בלאָטע. דאָס פיהרט מען עמיצען אַ וועגעלע מיט מצות. און איך דערמאן מיד, אַז מיר האָבען שוין לאַנג מצות, שוין לאַנג פּערשלאָסען אין שאַפּע און פּערהאַנגען מיט אַ ווייסען ליילעך. און אייער אין שאַפּע איז אָנגעגרייט אַ פולע מאַקערטע, און שמאַלץ פּסח'יגע אַ גאַנצער סלאָי, און ציבעלעס צוויי קרענץ הענגען אויף דער וואַנד, און נאָך אַ סך גוטע זאַכען פונ'ם ליבערען זיסען יום-טוב. און איך דערמאן מיד אָן די נייע מלבושימ'לעך, וואָס מע האָט מיר צוגעזאָגט ברענגען אויף יום-טוב, און דאָס האַרץ וואַכסט מיר, וואַכסט, ווי אויף הייווען.

— בעל-הבית! — לאָזט זיך הערען איין אויסגעצויגען קול פון אונטען. — זייט זיך מטריח אַראָפּ אין הויף אַריין איבער-לופטערען די ספרים!

דער טאַטע שטעהט-אויף, שפייט-אויס מיט כעס: „טפו זאָל דאָס ווערען! נאָ דיר איין עמיגראַציע!“

איך הויב ניט אָן צו פּערשטעהן דעם טאַטען, פאַר וואָס ער איז ניט צופריעדען? וואָס קאָן דען זיין נאָך בעסער און ליבער, ווי שטעהן אין דרויסען און לופטערען ספרים? און איך רויס מיד אָפּ פון פּענסטערעל און טהו מיד אַ לאָז צו דער טהיר פונ'ם בוידעם און... טראַך-טאַרעראַך מיט'ן קאָפּ אַראָפּ, מיט די פיס אַרויף, איבער אַלע טרעפּ!

